

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**MYANMAR'IN ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ VE
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

HANDE SARI

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ NİHAL EMİNOĞLU

Çanakkale - 2020

T.C.

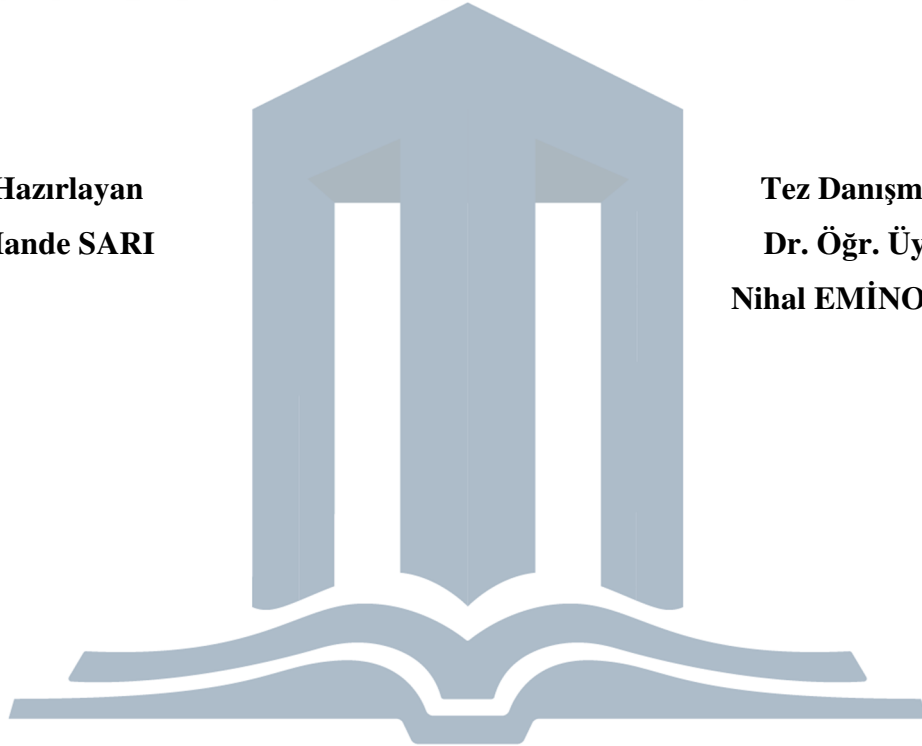
**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**MYANMAR'IN ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ VE
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Hande SARI**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi
Nihal EMİNOĞLU**

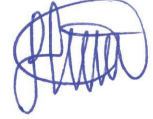

Çanakkale -2020

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Myanmar’ın Rohingya Mülteci Krizi ve Birleşmiş Milletler’in Rolü” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24.08.2020

Hande SARI

ÖZET

MYANMAR’IN ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER’İN ROLÜ

Bu çalışmada, günümüzde hala devam eden Myanmar’ın Rohingya mülteci krizi ve Birleşmiş Milletler’in rolü incelenmiştir. Söz konusu krizin temel sebebi, Rohingyalar’ın maruz kaldığı insan hakları ihlalleridir. Bu bağlamda kriz; insan hakları kavramı temelinde ele alınarak, uluslararası ilişkilerin normatif ve realist teorileri çerçevesinde incelenmiştir. Rohingya mülteci krizinin ortaya çıkma sebeplerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla; Myanmar tarihinde temel bazı olayların, Rohingyalar’a etkisi incelenmiş ve krizin asıl ortaya çıktığı 2015 yılı ve sonrasında, Rohingyalar’ın maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri araştırılmıştır. Genel anlamda insan haklarına, özelde ise Rohingya mülteci krizine verdiği önemle dikkat çeken Birleşmiş Milletler’in, krizin çözümüne yönelik katkıları çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler’in krizin çözümüne yönelik oynadığı rolde ne derecede başarılı olduğu ve tam anlamıyla başarılı olamamasının nedenleri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güneydoğu Asya, Burma, Etnik Sorunlar, Etnik Azınlıklar, Etnik Temizlik, Soykırım, Göç.

ABSTRACT

MYANMAR'S ROHINGYA REFUGEE CRISIS AND THE ROLE OF THE UNITED NATIONS

In this study, the Rohingya refugee crisis of Myanmar, which is still continuing today, and the role of the United Nations are examined. The main reason for the crisis in question is the human rights violations suffered by the Rohingya. In this context, the crisis; It has been studied on the basis of the concept of human rights, within the framework of normative and realist theories of international relations. In order to better understand the reasons for the emergence of the Rohingya refugee crisis; the effects of some fundamental events in the history of Myanmar on the Rohingya were examined and the human rights violations suffered by the Rohingya in 2015 and the following years were investigated. The United Nations' contribution to the solution of the crisis, drawing attention to the importance it attaches to human rights in general and to the Rohingya refugee crisis in particular, constitutes the basis of the study. In this context, the extent to which the United Nations has been successful in its role in resolving the crisis and if it has not been fully successful, the reasons for this have been analyzed.

Key Words: Southeast Asia, Burma, Ethnic Problems, Ethnic Minorities, Ethnic Cleansing, Genocide, Migration.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Rohingya mülteci krizine giden süreçte krizi tetikleyen olayları ve krizin çözümünde Birleşmiş Milletler'in rolünü analiz etmektedir. Rohingyalar'ın yaşadıkları sorunlar, Myanmar'ın sömürge yıllarındaki, sömürge karşıtı hareketlerin tetiklediği yabancı karşıtı isyana kadar götürülebilmektedir. Bununla birlikte sorun; Myanmar hükümeti ve askeri kuvvetleri tarafından son yıllarda Rohingyalar'a yönelik olarak sistematik bir şekilde artan ağır insan hakları ihlalleri ile gündeme gelmeye başlamış ve süreç içerisinde bir “mülteci krizine” dönüşmüştür. Bu bağlamda Rohingya krizi, çalışma temelinde insan hakları üzerinden ele alınarak, uluslararası ilişkilerin normatif ve realist teorileri çerçevesinde incelenmiştir. İnsan haklarının gelişiminde ve BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edilmesiyle evrensellik kazanmasında belirleyici olan Birleşmiş Milletler'in krizin çözümünde oynadığı rol ise oldukça önemlidir. BM'nin Myanmar'da krizin yönetilmesine dair attığı adımlar ve bu süreçte ne derecede başarılı olduğu tezin temel sorusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın son aşamasına kadar desteğini ve değerli katkılarını esirgemeyen danışmanım sayın Dr. Öğretim Üyesi NİHAL EMİNOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma esnasında ve hayatım boyunca bana sürekli destek olan, annem Sebahat SARI ve babam Mikail SARI'ya her daim benimle oldukları için teşekkür ederim.

Hande SARI

Çanakkale, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
ŞEKİLLER.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

1.1. İnsan Haklarının Ortaya Çıkışı	8
1.1.1. İnsan Haklarının Ortaya Çıkışında İngiltere'nin Rolü	9
1.1.2. ABD'de İnsan Hakları Kavramının Şekillenmesi	10
1.1.3. Fransa'nın İnsan Haklarının Ortaya Çıkışına Etkisi	12
1.1.4. İnsan Haklarının Gelişimine Katkı Sağlayan Diğer Gelişmeler	13
1.2. İnsan Haklarının Tanımlanması Sorunu	16
1.2.1. İnsan Haklarının Kavramsal Çerçevesi	19
1.2.2. Uluslararası Hukukta İnsan Hakları.....	19
1.2.2.1. Kişinin Doğrudan Hakkını Arayabileceği Bir Platform Olarak	
<i>AİHM</i>	21
1.2.2.2. Kişinin Doğrudan Hakkını Arayabileceği BM Şikayet Prosedürü	22
1.3. İnsan Haklarının Kuramsal Çerçevesi	23
1.3.1. İnsan Haklarına Normatif Bir Bakış Açısı.....	24
1.3.2. İnsan Haklarına Realist Bir Bakış Açısı.....	28
1.4. Birleşmiş Milletler ve İnsan Hakları ile İlgili Gelişmeler	31
1.4.1. Birleşmiş Milletler ve İnsan Hakları Mekanizmaları	31
1.4.1.1. Genel Kurul.....	32
1.4.1.2. Güvenlik Konseyi	33
1.4.1.3. Ekonomik ve Sosyal Konsey	34
1.4.1.4. Vesayet Konseyi.....	35

1.4.1.5. Uluslararası Adalet Divanı	35
1.4.1.6. Sekreterlik.....	36
1.4.1.7. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği.....	36
1.4.2. BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve İkiz Sözleşmeler	37
1.4.2.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	37
1.4.2.2. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi	40
1.4.2.3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi.....	41
1.4.3. Rohingya Krizi Bağlamında Belli Başlı İnsan Hakları Kavramları.....	41
1.4.3.1. “Göçmen” ve “Mülteci”.....	42
1.4.3.2. “Azınlık”, “Etnik Azınlık” ve “Etnik Sorun”.....	44
1.4.3.3. “Etnik Temizlik”	49
1.4.3.4. “Soykırım”.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

MYANMAR’DA ETNİK SORUNLARA NEDEN OLAN SÜREÇ

2.1. Myanmar’da Etnik Azınlıkların Ortaya Çıkışı	56
2.1.1. Etnik Azınlıkların Ortaya Çıkışında Sömürge Dönemi ve Rohingyalar	57
2.1.2. Bağımsızlık Sonrasında Devam Eden Etnik Sorunlar	63
2.1.3. Bağımsızlık Sonrasında Myanmar’ın BM Girişimi	66
2.2. 1960-1990 Yılları Arasında Tek Partili Sosyalist Bir Devlet Olarak Myanmar	66
2.2.1. Burma Tipi Sosyalizm ve Rohingyalar’a Etkisi	67
2.2.2. 1982 tarihli Myanmar Vatandaşlık Kanunu ve Rohingyalar’a Etkisi	71
2.3. 1990-2015 Myanmar’da Askeri Cunta Yönetimi’nden Sivil Hükümete Geçiş.	75
2.3.1. Devlet Hukuk ve Düzenin Teşkili Konseyi (DHDTK) Tarafından Tanınmayan 1990 Seçimleri ve Ulusal/Uluslararası Alanda Yükselen Tepkiler	76
2.3.1.1. 27 Mayıs 1990 Seçimleri ve Rohingyalar’a Etkisi.....	76
2.3.1.2. ABD’deki 11 Eylül Saldırıların Rohingyalar’a Etkisi	81
2.3.1.3. Demokratik Yönetime Evrim Sürecinde Myanmar’ın Yedi Adımlık Yol Haritası ve Safran Devrimi	82
2.3.1.4. 1990 Seçimleri Sonrasında BM Gündemine Giren Myanmar.....	85
2.3.2. Demokratik Olmayan 2008 Myanmar Anayasa Referandumu ve 2010 Seçimleri	86

<i>2.3.2.1. 2008 Anayasa Referandumunun Demokrasiyle Bağdaşmamasının Nedenleri.....</i>	<i>87</i>
<i>2.3.2.2. 2010 Seçimlerinin Demokrasiyle Bağdaşmamasının Nedenleri.....</i>	<i>90</i>
<i>2.3.2.3. 2008 Anayasa Referandumu ve 2010 Seçimlerinde BM'nin Rolü</i>	<i>91</i>
2.3.3. 2012'de Rohingyalar'a Yönelik Başlatılan Saldırıları ve Sonrasındaki Gelişmeler	93
<i>2.3.3.1. Myanmar'ın "İlk Özgür Seçimlerinde" Rohingyalar.....</i>	<i>95</i>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2015 SONRASI DÖNEMDE ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ VE ULUSLARARASI TOPLUMUN TEPKİLERİ BAĞLAMINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAKLAŞIMI

3.1. 2015 Sonrası Dönemde Myanmar'da Etnik Azınlıklara Yönelik Ayrımcılık ve Etnik Çatışmalar	98
<i>3.1.1. Etnik Azınlıklara Yönelik Ayrımcılık</i>	<i>98</i>
<i>3.1.2. Etnik Çatışmalar</i>	<i>101</i>
<i>3.1.2.1. Etnik Silahlı Organizasyonlar ile Ülke Çapında Ateşkes Anlaşması</i>	<i>105</i>
3.2. Rohingyalar'a Uygulanan İnsan Hakları İhlalleri ve 2015 Sonrası Durum ...	107
3.2.1. Rohingyalar'a Uygulanan İnsan Hakları İhlalleri	107
<i>3.2.1.1. Vatandaşlığa Dahil Etmeme.....</i>	<i>107</i>
<i>3.2.1.2. Şiddet ve İşkence</i>	<i>108</i>
<i>3.2.1.3. Zorla Yerinden Edilme.....</i>	<i>109</i>
<i>3.2.1.4. Tecavüz.....</i>	<i>109</i>
<i>3.2.1.5. Rohingya Nüfusunu Kontrol Etmeye Yönelik Kısıtlamalar.....</i>	<i>110</i>
3.2.2. 2015 Sonrası Dönemde Rohingya Mültecileri.....	110
3.2.3. 2015 Sonrası Dönemde BM'nin Rohingya Yaklaşımı.....	114
3.3. Rohingya Mültecilerine Yönelik İnsani Durumda Geline Son Nokta	116
3.4. Rohingya Mülteci Krizine Uluslararası Alanda Yükselen Tepkiler ve Birleşmiş Milletler'in Krize Yaklaşımı.....	118
3.4.1. Rohingya Mülteci Krizine Uluslararası Alanda Yükselen Tepkiler.....	118
<i>3.4.1.1. Rohingya Krizini Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı'na Taşıma Girişimleri.....</i>	<i>121</i>
<i>3.4.1.2. ASEAN'ın Rohingya Mülteci Krizine Yönelik Tutumu</i>	<i>123</i>

3.4.2. Birleşmiş Milletler'in Rohingya Mülteci Krizine Yaklaşımı.....	125
3.4.2.1. Birleşmiş Milletler'in 2017 Sonrasında Krize Yönelik Yaklaşımı	125
3.4.2.2. BMMYK'nın Rohingyalar'a Yönelik Faaliyetleri.....	130
3.4.2.3. Birleşmiş Milletler'e Rohingya Krizi ile ilgili Yükselen Tepkiler	132
SONUÇ	134
KAYNAKÇA.....	140
ÖZGEÇMİŞ.....	165

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFHÖB	: Anti Faşist Halkların Özgürlüğü Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BBGK	: Burma Birliği Genel Konseyi
BDKP	: Birlik Dayanışma ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMBGK	: Burma Müslüman Birliği Genel Konseyi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BSPP	: Burma Sosyalist Program Partisi
DBKK	: Devlet Barış ve Kalkınma Konseyi
DHDTK	: Devlet Hukuk ve Düzenin Teşkili Konseyi
DUB	: Demokrasi için Ulusal Birlik
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
KBO	: Kachin Bağımsızlık Ordusu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TUKO	: Ta-ang Ulusal Kurtuluş Ordusu
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UGÖ	: Uluslararası Göç Örgütü

ŞEKİLLER

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa
Şekil 2.1.	Myanmar siyasi haritası	59
Şekil 2.2.	Myanmar'daki etnik azınlıklar	63

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrasında milliyetçilik ideolojisinin yeniden yükselişe geçmesinin ardından, etnik kimliğin önemi artmış, küreselleşme süreci de milliyetçiliğin yayılmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, dünyanın pek çok bölgesinde çeşitli etnik sorunlar ortaya çıkmış ve çıkmaya da devam etmektedir. Bu sorunların bir kısmı siyasi çekişme, bir kısmı terörizm, bir diğer kısmı iç savaş ve hatta soykırımla sonuçlanmıştır. Bazı etnik sorunlar ise sonuçlanmamış ve etkileri hala sürmektedir. Etkileri günümüzde sürmeye devam eden etnik sorunlara, Doğu Türkistan Uygur Özerk bölgesi, Keşmir, Çeçenistan ve İspanya’da Bask ve Katalan krizleri örnek gösterilebilmektedir. Bu sorunlara genel olarak baktığımızda karşımıza çıkan tablo şu şekildedir:

Çin Halk Cumhuriyeti’ne bağlı olan Doğu Türkistan Uygur Özerk bölgesinde, çoğunluğu Uygur kökenli olan halk uygulanan nüfus politikaları ile azaltılarak, bölgede azınlıkta olan Han kökenli halk çoğunluk yapılmaya çalışılmakta ve Uygurlar’ın kendi dillerini kullanmalarını ve dini faaliyetlerini yerine getirmelerine izin verilmemektedir¹. Diğer taraftan Keşmir sorunu; İngiltere’den bağımsızlığını kazanan Hindistan’ın, Hindistan ve Pakistan olarak ikiye ayrıldıktan sonra, iki ülke arasında kalan Keşmir bölgesinin (yaklaşık %70’ini Müslümanlar oluşturmakta) iki ülke arasında paylaşılamaması² ile günümüzde hala devam eden sorunlar arasında bulunmaktadır. Çeçenistan sorunu ise, Rusya Federasyonu tarafından bağımsız olmasına izin verilmeyen Çeçen halkının (Ruslardan ayrı bir halk; dinleri, dilleri ve kültürleri farklı), her bağımsızlık talebinin Rusya tarafından kanlı bir şekilde bastırılması sebebiyle³ günümüzde hala devam eden bir etnik sorundur. İspanya’da Bask ve Katalan özerk bölgelerinin, farklı dil ve kültüre sahip olmaları sebebiyle

¹ Manolya Pakar, Uluslararası Hukuk Bakımından Çin’in Uygur Özerk Bölgesi’ndeki Politikasına Bir Bakış, Asya Araştırmaları Dergisi | Sayı: 1 / Cilt: 1 / ISSN: 2602-2966, ss.99-100, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/470375>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

² Selcen Erdal, Çözumsuzlüğün Adı: ‘Birleşmiş Milletler’e Rağmen Keşmir’, Public and Private International Law Bulletin, 38(1): 85–106, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/531233>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

³ İrfan Sönmez ve Murat Aygen, Çeçen Halkının Kendi Kaderini Belirleme Hakkı, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Yıl: 2019, Cilt: 2, Sayı: 3, ss.665-675, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/918052>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

tamamen bağımsız olma isteklerinin⁴ İspanya tarafından kabul edilmemesi ile günümüzde etkisi süren etnik sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örneklerde de görüldüğü üzere, devam eden sorunların temelinde; insan haklarına ve azınlık haklarına dair ortak sorunlar olarak görülen, etnik azınlıkların kendi kültür, din ve dillerini özgür bir şekilde yaşamak ve yaşatmak istemeleri ve bunun uzantısı olarak yaşadıkları ülkelerden bağımsızlık talep etmeleri, bulunmaktadır.

Günümüzde devam eden etnik sorunlardan biri de Myanmar⁵'da yaşanmaktadır. 135 farklı etnik gruptan oluşan Myanmar'da, nüfusun %9'unu Shan, %7'sini Karen, %4'ünü Rakhine, %3'ünü Çin, %2'sini Hint, %2'sini Mon, %5'ini diğer etnik gruplar ve çoğunluğu ise Birmanlar (Bamar) oluşturmaktadır⁶. Bununla birlikte, Myanmar'da yaşayan etnik bir azınlık olan Rohingyalar⁷, Myanmar İngiltere'den bağımsızlığını kazandıktan sonra, ülkede yaşayan ve resmi olarak kabul edilen etnik azınlıklar arasına dahil edilmeyerek, vatandaşlık haklarından mahrum edilmişlerdir. 600 bin Rohingya⁸, bu durumun uzantısı olarak ülke içerisinde kötü koşullar altında yaşamaya mahkum edilmişlerdir.

Yaşadıkları bölgelerde Myanmar askeri kuvvetleri ve etnik silahlı bir organizasyon olan Arakan Ordusu arasındaki çatışmalardan olumsuz etkilenen Rohingyalar; şiddet, işkence, tecavüz, zorla yerinden edilme gibi pek çok insan hakları ihlallerine maruz kalmış ve kalmaya devam etmektedirler. Bu nedenlerle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Rohingyalar; Bangladeş, Suudi Arabistan, Pakistan, Malezya, Hindistan ve Tayland'a⁹ göç etmeye başlamışlardır. Bu ülkeler arasında 1.6 milyondan fazla Rohingya'yı barındırmasıyla ön plana çıkan ülke ise Bangladeş'tir¹⁰. Rohingyalar'ın kitleler halinde başka ülkelere olan göçü, bu olayı bir mülteci krizine

⁴ Feriha Tunçay, Bask Ülkesi ve Katalonya: Dil Taleplerine İlişkin Yasama Faaliyetleri, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/353732>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

⁵ Eski adı: Burma Birliği'dir. 1989 yılında Burma, Myanmar olarak değiştirilmiştir.

⁶ Myanmar/Burma, Minority Rights Group, <https://minorityrights.org/country/myanmarburma/>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

⁷ Rohingyalar'dan bazı kaynaklarda; "Arakan Müslümanları" veya "Rohingya Müslümanları" olarak da bahsedilmektedir. Ancak çalışmada daha çok uluslararası insan hakları örgütlerinin ve BM'nin raporlarından yararlanıldığı için bu raporlarda kullanılan haliyle, yani "Rohingya" adıyla kullanılması daha uygun görülmüştür.

⁸ Rohingya, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/tag/rohingya>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

⁹ Rohingyalar'ın göç ettikleri ülkelerin listesi için bkz; INFOGRAPHIC - Top Rohingya-hosting countries, Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/infographic-top-rohingya-hosting-countries/1563674>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

¹⁰ INFOGRAPHIC - Top Rohingya-hosting countries, a.g.e.

dönüştürmüştür. Bağımsızlık günlerinden bu yana devam eden etnik sorunlardan biri olan Myanmar'ın Rohingya mülteci krizi, bir iç sorunken Rohingyalar'ın başka ülkelere olan göçü devreye girdiğinde, uluslararası bir sorun haline gelmiştir.

Söz konusu kriz sürecinin yönetiminde, pek çok aktör rol oynamış ve oynamaya devam etmektedir. Krizin çözümüne yönelik süreç içerisinde, Myanmar askeri kuvvetlerinin üst düzey yöneticilerine bir takım ambargolar uygulayan ve Myanmar'ı yaptırımlara tabi tutan ABD ve AB ülkeleri, söz konusu aktörlere örnek olarak verilebilmektedir. Ancak bu çalışmada, BM'nin kriz sürecindeki etkisi ve krizin çözümüne yönelik oynadığı rol ele alınmıştır. Zira krizin en temel sebebi Rohingyalar'a uygulanan insan hakları ihlalleridir. BM, insan haklarının evrensel hale getirilmesi ve günümüze değin bu hakların sözleşmeler vasıtasıyla korunması konusunda yaptığı çalışmalar ile ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte BM, kendisine bağlı insani yardım kuruluşları olan; BM Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF), BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi kuruluşlar vasıtasıyla geçmişten günümüze dünya çapında zulme uğramış, yardıma muhtaç pek çok insana ulaşarak, maddi destek sağlamakla ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda BM, 25 Ağustos 2017 tarihinden itibaren Rohingya mültecileri için, 2.08 milyar ABD Doları'nın üzerinde fon sağladığını açıklamıştır¹¹. Bu nedenle kriz sürecinin yönetiminde ve krizin çözümüne yönelik oynadığı rol önem taşımaktadır.

BM'nin Myanmar'daki insan hakları ihlallerine tepki göstermeye başlaması 2006 yılına götürülebilmektedir. Bu bağlamda, 2006 yılında ABD'nin Güvenlik Konseyi başkanına mektup göndererek, Myanmar'da kötüye giden durumun uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye attığını dile getirmesi sonucunda, 29 Eylül 2006'da Güvenlik Konseyi'nde Myanmar'daki durum başlıklı bir görüşme yapılmıştır¹². Ancak Rohingya konusunda BM, 2015 yılında Rohingya mülteci krizinin tepe noktasına ulaşması ile müdahale etmeye başlamıştır. BM, Rohingya krizi ile ilgili yaptığı açıklamalar ve kınamalar nedeniyle zaman zaman

¹¹ Rohingya Refugee Crisis Joint Response Plan 2019 funding update as of 2020-07-20, <https://reliefweb.int/report/bangladesh/rohingya-refugee-crisis-joint-response-plan-2019-funding-update-2020-07-20>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

¹² S/PV.5526 (Resumed), Official communiqué of the 5526th (resumed) (closed) meeting of the Security Council, United Nations Security Council, [https://undocs.org/en/S/PV.5526\(Resumed\)](https://undocs.org/en/S/PV.5526(Resumed)), (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

Myanmar yönetimi ile ters düşmüş, bunun uzantısı olarak Myanmar yönetimi BM Bilirkişi Heyeti'ni ülkeye kabul etmeyerek karşılık vermiştir. BM'nin Rohingya konusuna müdahalesi genellikle Myanmar yönetimine ve askeri kuvvetlerine yönelik kınamalardan ve var olan insan hakları ihlallerini ispatlayan raporları yayınlamak şeklinde olmuştur. Bununla birlikte BM'nin Rohingya mültecilerinin Myanmar'a geri dönüşleri ile ilgili, Myanmar yönetimiyle yaptığı 6 Haziran 2018 tarihli Mutabakat Beyannamesi önemli kazanımlar arasında gösterilebilmektedir¹³. Ancak söz konusu beyanname, Myanmar hükümetinin taahhüt altına aldığı gereklilikleri yerine getirmemesi nedeniyle askıya alınmıştır. Buradan hareketle BM'nin krize müdahalesinin yerinde ancak etkisiz olduğu söylenebilmektedir.

BM'nin, Rohingya mülteci krizi sürecini yönetme konusunda ve krizin çözümünde oynadığı rolde tam anlamıyla başarıya ulaşamadığına yönelik eleştiriler bulunmaktadır. BM'nin tam anlamıyla başarıya ulaşamamasının nedeni; BM'nin Myanmar'daki varlığının sürekli olarak Myanmar yönetimi tarafından kesintiye uğratılması gösterilmiştir¹⁴. Bu gibi eleştirilerden hareketle, BM kendi içerisinde Rohingya konusunda işlevsiz kalmasının nedenlerini araştırmaya karar vermiştir. Bu doğrultuda BM, Myanmar'da son on yıldaki davranışlarıyla ilgili soruşturma başlatmıştır¹⁵. Eski Guatemala BM Daimi Temsilcisi Gert Rosenthal tarafından hazırlanan bağımsız soruşturma raporunda, BM'nin Myanmar'daki krizin çözümünde oynadığı rolün yapısal ve sistematik başarısızlıktan ibaret olduğu sonucuna varılmıştır¹⁶. Bununla birlikte, Rohingya aktivistlerini birleştiren küresel bir ağ olan Özgür Rohingya Koalisyonu (*Free Rohingya Coalition*) yaptığı açıklama ile BM'yi,

¹³ UNHCR and UNDP sign a Memorandum of Understanding (MOU) with Myanmar to support the creation of conditions for the return of refugees from Bangladesh, 06 June 2018, *UNHCR The UN Refugee Agency*, <https://www.unhcr.org/news/press/2018/6/5b1787e64/unhcr-undp-sign-memorandum-understanding-mou-myanmar-support-creation-conditions.html>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

¹⁴ UN influence in Myanmar at a low after Aung San Suu Kyi cold shoulders envoys, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/global-development/2017/jul/18/un-influence-myanmar-at-low-aung-san-suu-kyi-cold-shoulders-envoys>, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).

¹⁵ Rohingya crisis: UN investigates its 'dysfunctional' conduct in Myanmar, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/27/un-investigates-conduct-myanmar-rohingya>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

¹⁶ Gert Rosenthal, A Brief And Independent Inquiry into The Involvement of The United Nations in Myanmar from 2010 to 2018, 29.05.2019, <https://www.un.org.sg/sites/www.un.org.sg/files/atoms/files/Myanmar%20Report%20-%20May%202019.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.01.2020).

Myanmar'ın uluslararası suçları işleme niyetinin, BM üst düzey yetkilileri tarafından açıkça görülmesine rağmen herhangi bir işlem yapmamakla eleştirmiştir¹⁷.

Diğer taraftan BM'nin, sorunun çözümüne yönelik Myanmar yönetimince adımlar atılmasını sağlamak amacıyla, uluslararası kamuoyunca tepki toplanmasını sağlamak, Rohingyalar'a uygulanan insan hakları ihlallerinin kanıtlarını kamuoyuna duyurmak, mülteci kamplarındaki Rohingyalar'ın temel insani koşullara sahip olmasını sağlamak gibi başarılı sayılabilecek girişimleri olmuştur. Bunlara ek olarak Rohingyalar'ın yaşadıkları yerlere geri dönüşleri için Myanmar yönetimi ile anlaşma¹⁸ yapmak da BM'nin Rohingya konusundaki başarılarına örnek olarak verilebilmektedir.

Bu çalışma, BM'nin Rohingya krizini çözme konusunda iddia edildiği gibi başarısız olup olmadığını, eğer başarısızsa, bunun nedenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Rohingya mülteci krizi, her şeyden önce insan hakları ihlallerine dayanan bir krizdir. Dolayısıyla insan hakları temelinde konunun ele alınması bu çalışma kapsamında esas teşkil etmektedir. İnsan hakları, devletlere uyulması gereken ahlaki sorumluluklar yüklediği için uluslararası ilişkilerde değer temeline dayandırılan normatif teori içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla çalışmanın kuramsal çerçevesini normatif teori¹⁹ oluşturmaktadır. Bununla birlikte, insan hakları alanında geçmişten günümüze yaşanan birçok gelişmenin yanında hala dünya genelinde insan hakları ihlalleri yaşanmaya devam etmektedir. İnsan haklarının günümüzde halen tam olarak uygulan(a)maması ise çalışmada uluslararası ilişkilerde realist teori ile açıklanmaya çalışılmıştır. Zira devletlerin çıkarlarını ön planda tutan realist teoriye göre, insan hakları, devletlerin çıkarları söz konusu olduğunda ikinci plana atılan bir değerler bütünü olarak görülmektedir²⁰.

¹⁷ Joshua Carroll, Why the UN failed to save the Rohingya, Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2019/06/united-nations-failed-save-rohingya-190628024749391.html>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

¹⁸ UNHCR and UNDP sign a Memorandum of Understanding (MOU) with Myanmar to support the creation of conditions for the return of refugees from Bangladesh, a.g.e.

¹⁹ Normatif teori için bkz; James Dreier, Structures of Normative Theories, The Monist 76 (1993) 22-40, https://www.brown.edu/academics/philosophy/sites/brown.edu/academics/philosophy/files/uploads/StructuresOfNormativeTheories_0.pdf, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

²⁰ Realist teori için bkz; Jack Donnelly, 'Realism and International Relations', Cambridge University Press, 2000, <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99053676.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ilk olarak tartışmalı bir kavram olan insan haklarının kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. İnsan haklarının zaman içerisinde nasıl ortaya çıktığı ve nasıl uluslararası hukuk sisteminin bir parçası haline geldiği değerlendirilmiştir. Bu bölümde ayrıca, dünya genelinde insan haklarının gelişimine yaptıkları önemli katkılar sebebiyle; İngiltere, ABD ve Fransa gibi ülkelerde meydana gelen ve uluslararası etki yaratan insan haklarına yönelik önemli gelişmeler incelenmiştir. Bununla birlikte insan haklarının gelişimine paralel olarak kavramsallaşan; göçmen, mülteci, azınlık, etnik azınlık, etnik sorun, etnik temizlik ve soykırım kavramlarının nasıl ortaya çıktıkları ve kavramsal çerçevesi de anlatılmaktadır. Kuşkusuz bu gelişmelerin birçoğuna öncülük etmesi bakımından BM'nin çabaları yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu çerçevede tanımlara ilişkin analizler yapılırken, BM'nin bu konulardaki perspektif ve yorumlamasına ağırlık verilmektedir. Bununla birlikte, BM'nin insan hakları mekanizmaları ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca, insan hakları kavramının içeriğini dolduran ilk evrensel nitelikte belge olan, 10 Aralık 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi²¹ ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Beyanname hukuken bağlayıcı bir uluslararası belge olmamasına rağmen birçok açıdan önem taşımaktadır. Zira Beyanname kendisinden sonra yapılacak ve uluslararası bağlayıcılığı olan bölgesel ya da uluslararası sözleşmeler için bir temel ölçüt niteliğindedir. Dolayısıyla çalışmanın birinci bölümünde BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine ve sonrasında daha detaylı bir şekilde hazırlanan ikiz sözleşmelere de yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde, İnsan haklarının kuramsal çerçevesi temelinde, uluslararası ilişkilerde normatif ve realist teorilerin insan hakları yorumları incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Myanmar'da etnik sorunlara neden olan süreç ele alınmaktadır. Burada üç ana dönemin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; Myanmar'da etnik azınlıkların ortaya çıktığı, Myanmar'ın 1960 ve 1990 yılları arasında tek partili sosyalist bir devlet olarak yönetildiği ve Myanmar'ın askeri yönetimden sivil hükümete geçiş yaptığı 1990 ve 2015 yılları arasındaki dönemlerdir. Bu doğrultuda ikinci bölümde; Rohingya krizine sebep olan etkenler ve olayların tarihi arka planına yer verilmiştir. Kuşkusuz Rohingyalar'ın yaşadıkları sorunlar bir anda ortaya çıkmamış, süreç içerisinde maruz kaldıkları ayrımcılık, şiddet ve kötü

²¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, (Erişim Tarihi:09.02.2020).

muameleler sonucunda katlanarak içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Rohingya'ların yaşadıkları sorunlar Myanmar'ın sömürge döneminde başlamış ve bağımsızlık sonrasında da devam etmiştir. Bu temelden hareketle ikinci bölüm içerisinde hem Myanmar tarihinin önemli olaylarına yer verilmiş hem de bu olayların Rohingya'ya etkileri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde aynı zamanda, Myanmar'da diğer etnik azınlıkların (Karen, Kachin ve Shan) da yaşadıkları sorunlara değinilmiştir. Bunun en önemli sebebi, Myanmar yönetiminin yıllardır Rohingya'ı ulusal bütünlüğüne bir tehlike olarak göstererek, onlara yapılanları meşru bir zemine oturtmaya çalışarak, ülkenin tek sorununun Rohingya'lardan kaynaklandığını ileri sürmeye çalışmasıdır. Zira Myanmar yönetiminin ortaya attığı bu iddianın, ülkedeki diğer etnik azınlıkların da yönetimle yaşadığı sorunlara bakıldığında, doğru olmadığı görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Rohingya mülteci krizinin esas olarak patlak verdiği 2015 yılı ve sonrasındaki olaylar incelenmiştir. Bu çerçevede 2015 ve sonrası dönemde etnik azınlıklara yönelik ayrımcılığın artması, bu durumun uzantısı olarak yükselen etnik çatışmalar ve Rohingya mültecilerinin son durumları incelenmiştir. Ayrıca, bu bölümde söz konusu krize yönelik uluslararası toplum içerisinde Myanmar'a karşı yükselen tepkilere de yer verilmiştir. Rohingya mülteci krizinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne ve Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmaya yönelik gelişmeler mevcut olduğundan, uluslararası hukukta söz konusu krizle ilgili yaşanan gelişmeler de bölüm içerisinde ele alınmıştır. Bu bölümde aynı zamanda, BM'nin Rohingya mülteci krizine yaklaşımı, hem insan hakları boyutu hem de insani yardım boyutuyla incelenmiş, bununla birlikte BM'ye bu konuda yöneltilen eleştirilere de yer verilmiştir.

Literatür araştırması üzerine temellenen düşünceler ile bu çalışmada öncelikle konunun önemi neden-sonuç ilişkisi içerisinde incelenmiştir. Bununla birlikte bu çalışmada, insan hakları örgütlerinin yıllık Myanmar raporlarından ve BM'nin Myanmar ile ilgili aldığı karar raporlarından faydalanılmıştır. Ayrıca çalışmada kaynaklardan elde edilen verilere dayanılarak açıklamalar yapıldığından nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili olarak yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiş, veri tabanları taranıp, konuyla ilgili kitap, dergi, makale, tez, rapor, internet ansiklopedisi vb. gibi birincil ve ikincil veriler kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Rohingya mülteci krizinin en temel sebebi, Rohingyalar'ın maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri olarak görülmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmanın temel kavramı insan hakları olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda bölüm içerisinde, insan hakları kavramının ortaya çıkışı, kavramsal ve kuramsal çerçevesi ve insan haklarının gelişimi ile ortaya çıkan kavramlar olan “mülteci, göçmen, azınlık, etnik azınlık, etnik sorun, etnik temizlik ve soykırım” kavramları incelenmiştir. Bununla birlikte söz konusu krize yönelik Birleşmiş Milletler'in yaklaşımı ele alındığından, BM'nin insan hakları mekanizmaları ve bu konuda yapmış olduğu önemli çalışmalar ele alınmıştır.

1.1.İnsan Haklarının Ortaya Çıkışı

İnsan hakları kavramının ortaya çıkması, kabul görmesi ve daha da önemlisi uygulanması birdenbire olmamış, uzun bir tarihi süreç içerisinde aşamalarla gerçekleşmiştir.

İnsanların topluluk halinde yaşamaları ile birlikte bir düzen arayışı içerisine girmeleri eş zamanlı gerçekleşmiştir. Düzen arayışı neticesinde seyreden, bireyin azami seviyede de olsa hak arayışı ya da temel birtakım haklarını korumaya yönelik adımlar atılmasıyla ilişkilendirildiğinde, insan haklarının doğuşunu çok eski dönemlere dayandıran görüşler bulunmaktadır²². Bu görüşü savunanlar, ileri ceza ve adalet kavramlarını Hammurabi Kanunları'na (MÖ 1760), ekosistemin savunuculuğunu Hindu ve Budist dinlerine, kitle eğitiminin savunuculuğunu Konfüçyüs'e, doğal hukuk ve her bireyin akıl yürütme kapasitesi olduğunu eski Yunanlılara ve Romalılara, savaş zamanında ahlaki davranış ve insani dayanışmayı ise Hristiyanlık ve İslam dinine dayandırmaktadır²³. Ancak söz konusu görüşlerden ziyade bilimsel anlamda gerçekçiliğini koruyan ve insan hakları denilince ilk akla gelen belgeler ve düzenlemelerden bahsetmek daha yerinde olacaktır.

²² Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Micheline R. Ishay, The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era, University of California Press, 2008, s.7.

²³ Micheline R. Ishay, a.g.e.

Bu bağlamda İngiltere, ABD ve Fransa'daki gelişmeler önde gelmektedir. Bunun en önemli sebebi ise söz konusu gelişmelerin, ortaya çıktığı dönem şartlarında, dünya çapında ilk olmaları ve kendisinden sonrakilere zemin oluşturmalarıdır. Örneğin İngiltere'deki düzenlemeler ile ilk defa bir kralın yetkileri sınırlandırılmış, bununla birlikte parlamento güçlendirilmiştir. Diğer yandan ABD'de ise bağımsızlık yıllarında başlayan bir çaba ve insanların eşit olduğunun vurgulandığı önemli girişimler bulunmaktadır. Fransa'da ise kralın otoritesinin sorgulanmaya başlaması ile gelişen olaylar, tüm dünyayı etkilemesi açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu ülkelerdeki gelişmeler daha ayrıntılı bir şekilde alt başlıklar halinde incelenmiştir.

1.1.1. İnsan Haklarının Ortaya Çıkışında İngiltere'nin Rolü

İnsanların çeşitli temel hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiği düşüncesi, İngiltere'de çok eski yıllara kadar götürülebilmektedir. Bu bağlamda insan hakları düşüncesinin İngiltere'de geçmişten günümüze köklü bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. İngiltere'de insan hakları denilince ilk olarak akla 1215 Magna Carta Libertatum gelmektedir. Genellikle bu isimle bilinen söz konusu Büyük Şart, insan haklarının gelişiminde büyük bir önem taşımaktadır²⁴. İçerik açısından tam bir insan hakları düzenlemesi olarak nitelendirilmemekle birlikte, dönem şartlarında ilk defa bir kralın yetkilerini sınırlaması açısından önemlidir. Zira Magna Carta, 1215 yılı İngiltere'sinde, Kral John'un keyfi yönetimini ve mutlak otoritesini sınırlayan kurallar koymakta ve bununla birlikte kişilere de bazı haklar tanıyıp korunmasını öngörmektedir²⁵. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, kendinden sonraki hak düzenlemelerine temel olduğu söylenmekte ve önemi de buradan gelmektedir. Zira 1215 tarihli Magna Carta'nın temel bazı ilkeleri günümüz İngiliz yasalarının bir parçasını oluşturmaktadır²⁶. Bu anlamda Magna Carta'nın, çağının çok ilerisinde düzenlemeler getirdiği söylenebilmektedir. Magna Carta'nın bazı ilkelerinin günümüz İngiliz yasalarının bir parçasını oluşturmaya örnek olarak, adaletin satışını yasaklayan ve yasal işlemlerde ısrar eden 39. ve 40. maddeleri verilebilmektedir²⁷.

²⁴ Mehmet Emin Çağırın, *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2017, s.7.

²⁵ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e.

²⁶ Magna Carta | Clauses and content, The British Library, <https://www.bl.uk/magna-carta/themes/clauses-and-content>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

²⁷ Nicholas Vincent, The clauses of Magna Carta, The British Library, 13.03.2015, <https://www.bl.uk/magna-carta/articles/the-clauses-of-magna-carta>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

İngiltere’de, insan haklarının gelişimine katkı sağladığı düşünülen diğer bir belge olarak ise 1628 tarihli Haklar Dilekçesi (*Petition of Rights*) gösterilmiştir. Söz konusu anayasal belge, İngiliz Parlamentosu’nun Kral I. Charles’ın vergi koyma yetkisini sınırlandırmak için aldığı bir karar olması açısından önem taşımaktadır²⁸. Magna Carta’da olduğu gibi burada da kralın bir takım yetkilerinin sınırlandırıldığı görülmektedir. Haklar Dilekçesi’nde, kralın vergi ödeyenlerin rızası olmadan, yeni vergiler yürürlüğe koymasının ve söz konusu vergileri ödeyemeyen halka karşı ağır cezalar uygulanmasının meşru olmadığı kararı belirtilmiştir²⁹.

İnsan hakları konusunda, İngiltere menşeli içeriği en kapsamlı belge olan, 1689 tarihli Haklar Beyannamesi (*Bill of Rights*) ise İngiltere Parlamentosu’nun yetkilerini güçlendirmeye yöneliktir³⁰. Beynamede ilk olarak güvence altına alınacak olan haklara nelerin zemin oluşturulduğundan bahsedilmiş, bu bağlamda kral ve danışmanlarınca yapılan ve yanlış olarak değerlendirilen uygulamalar sıralanmıştır. Adı geçen beynamede, kralın parlamentonun onayı olmadan kanunları askıya almasının yasaklanması, kanunlara herkes gibi kralın da uymak zorunda olduğu, yani kanunlar karşısında muafiyetinin bulunmadığı ve parlamento seçimlerinin serbest olması gerektiği gibi haklar güvence altına alınmıştır³¹. Kralın yetkilerini büyük ölçüde sınırlayan bu beyannamenin diğer bir önemi ise bireylere tanıdığı haklardır. Bireylere, krala dilekçe verme hakkının verilmesi ve aşırı para cezasının, zalim ve olağan dışı cezaların uygulanmasının yasaklanması gibi kanunlar söz konusu beyannamenin önemini ortaya koymaktadır³².

1.1.2. ABD’de İnsan Hakları Kavramının Şekillenmesi

Kuruluşu açısından dahi değerlendirildiğinde ABD, insan haklarının tarihi ve gelişimi bakımından önemli ilerlemelere tanıklık etmiştir. Zira ABD, verdiği bağımsızlık savaşı ile sömürgecilğe karşı gelerek, halkların kendi kaderini tayin etmesi hakkını hayata geçirmiştir³³. İnsan haklarının ABD’deki gelişim sürecinde üç belge önem taşımaktadır. Bunlar; Virginia Haklar Beyannamesi (*Virginia Declaration of Rights*), Amerikan Bağımsızlık Beyannamesi (*United States Declaration of*

²⁸ A.g.e., s.8.

²⁹ A.g.e.

³⁰ A.g.e., s.9.

³¹ English Bill of Rights 1689, Yale Law School | Lillian Goldman Law Library, The Avalon Project, https://avalon.law.yale.edu/17th_century/england.asp, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

³² English Bill of Rights 1689, a.g.e.

³³ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e.

Independence) ve 1781 Anayasası (*Constitution of The United States*)’dır. 12 Haziran 1776 tarihinde kabul edilen Virginia Haklar Beyannamesi bunlardan ilkidir³⁴. Söz konusu Beyanname daha sonra, 4 Temmuz 1776 tarihinde yayınlanacak olan Amerikan Bağımsızlık Beyannamesi’ne temel teşkil etmesi bakımından önemlidir.

İnsanların eşit yaratıldığına değinilen Amerikan Bağımsızlık Beyannamesi’nde, yaşama hakkı ve hürriyet hakkı gibi hakların vazgeçilemez olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda, insan haklarına ilkesel anlamda katkı sağladığı söylenmektedir³⁵. Beyanname yalnızca ülke içerisinde değil aynı zamanda dünya çapında yankı bulmuştur. 1776 yılında Amerikan Devrimi’ne ve dolayısıyla Amerikan Bağımsızlık Beyannamesi’ne giden süreç, bazıları Fransız olan filozofların insan hakları teorilerine dayandırılmıştır³⁶. Bu görüşten hareketle Amerika’da devrime neden olan bu teorilerin, daha sonra Fransa’ya geri dönerek orada da devrime yol açacağı söylenebilmektedir.

İnsan haklarının gelişimine katkı sağlayan 1781 Anayasası, bir diğer önemli ABD belgesidir. Söz konusu anayasanın ilk halinden ziyade 1791 yılında yapılan eklemeler sonrasında düzenlediği haklar ile insan haklarına katkı sağladığı söylenebilmektedir. 1791 yılında yapılan eklerde; din, ibadet, ifade ve basın özgürlüğünden, şahıs ve konut dokunulmazlığına, adil yargılanma hakkından, zalimane cezaların yasaklanmasına kadar pek çok hak güvence altına alınmıştır³⁷.

ABD’deki bu gelişmeler ilk olarak ülke içinde özgürlük ve haklar söylemleriyle ortaya çıkmış daha sonrasında, 1977’de ABD’de yönetime gelen Jimmy Carter ile de insan haklarına uluslararası boyut kazandırılma girişimine doğru evrilmiştir³⁸. Bu tarihten itibaren insan hakları, Amerikan dış politikası için bir öncelik haline getirilmiştir.

³⁴ The Virginia Declaration of Rights, Constitution Society, https://www.constitution.org/bcp/virg_dor.htm, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

³⁵ A.g.e., s.10.

³⁶ Human Rights in Brief, Bureau of International Information Programs U.S. Department of State, <https://photos.state.gov/libraries/mongolia/805999/PDFs/Human-Rights-in-Brief.pdf>, s.17, (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

³⁷ About America The Constitution of The United States of America with Explanatory Notes, The World Book Encyclopedia, <https://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-english/constitution.pdf>, (Erişim Tarihi:20.02.2020).

³⁸ Human Rights in Brief, a.g.e., ss.10-17.

1.1.3. Fransa'nın İnsan Haklarının Ortaya Çıkışına Etkisi

İnsan haklarının Fransa'da ortaya çıkma süreci bir devrim ile gerçekleşmiştir. Bu bağlamda örneğin İngiltere'de aşama aşama yaşanan gelişmeler (ilk aşamada kralın yetkilerinin belirli ölçülerde sınırlandırılması, daha sonra parlamentonun güçlendirilmesi vb.), Fransa'da çok daha kısa bir süre içerisinde ortaya çıkmıştır. Fransızlar kendilerinden önce İngiltere'de ve Amerika'da gerçekleşen ilerlemelerin somut örnekleri doğrultusunda devrimin mümkün olabileceği düşüncesiyle hareket etmişlerdir. 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi neticesinde ortaya çıkan bir belge olan 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi (*Declaration of the Rights of the Man and of the Citizen of 1789*), insan haklarının gelişiminde hiç kuşkusuz önemli bir kilometre taşı olarak yorumlanmaktadır. 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, Fransa'da insan haklarının ortaya çıkışına etki etmesi açısından önemlidir. Ancak Fransız Devrimi öncesinde de insan haklarıyla ilişkilendirilebilecek bir takım gelişmeler yaşanmıştır.

Fransa'da reform hareketlerinin etkisiyle 1598 yılında kabul edilen Nantes Fermanı (*Edict of Nantes*) insan haklarını ilgilendiren bir belge olması ile bilinmektedir³⁹. Yalnızca dini bir takım özgürlükleri barındırması sebebiyle Nantes Fermanı'nın insan haklarının ortaya çıkmasında sınırlı bir katkısı olduğu söylenebilmektedir. Nantes Fermanı, Fransa'daki Protestan azınlığa o güne kadar görülmemiş dini haklar tanıyarak, Avrupa'da ilk kez dini tolerans gösterilmesine zemin hazırlayan kararlardan biri olmuştur⁴⁰. Bununla birlikte içerik açısından daha geniş kapsamlı bir belge olan 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, kendinden önce oluşturulmuş beyannamelerden pek de bir farkı olmamasına karşın⁴¹, insan haklarının ortaya çıkmasına sağladığı katkı nedeniyle önemlidir. Bunun nedeni olarak ise, Fransız Devrimi gösterilmektedir. Zira o döneme değin sorgulanmamış olan kralın mutlak otoritesi, bir halk ayaklanması ile yerle bir edilmiş ve yerine halkın egemenliği esasına dayanan bir yönetim anlayışı benimsenmiştir⁴².

1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, 17 maddeden oluşmaktadır. İlk iki maddesinde, insanların doğuştan özgür ve eşit haklara sahip oldukları ve tüm siyasi

³⁹ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.11.

⁴⁰Edict of Nantes | Description, History & Importance, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/event/Edict-of-Nantes>, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

⁴¹ Münci Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, 4. Baskı, AÜHF Yayınları, Ankara, 1972, s.45.

⁴² Mehmet, Emin Çağırın, a.g.e., s.12.

iştiraklerin görevinin bu hakları korumak olduğu belirtilmiştir⁴³. Bildirinin ilk maddesinde güvence altına alınan bu kural/kanun, yalnızca Fransa ile sınırlı kalmayacağının bir göstergesi olmuştur. Dahası Bildiri’de, insanların özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme haklarının vazgeçilmez olduğuna vurgu yapılarak, yasa önünde eşitlik, düşünce, inanç ve ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi haklar güvence altına alınmıştır⁴⁴. Fransız Devrim’i sonrasında ülkede yapılan, 1791, 1793 ve 1795 yıllarındaki anayasal düzenlemelere, söz konusu Bildiri zemin teşkil etmiştir⁴⁵.

Fransa’da kendisinden sonra düzenlenen anayasalara temel oluşturmasının yanında bu Bildiriye dünya çapında da büyük önem verilmektedir. Bunun nedeni olarak ise Fransız Devrimi’nin başta Avrupa olmak üzere tüm dünya siyasetini etkilemesi gösterilmektedir. Fransa’da Bildiriye temel alan anayasaların getirdiği değişiklikler de bu noktada önemlidir. 1791 Anayasası’nda Bildirideki haklar ve özgürlükler değişik başlıklar altında verilmiş, 1792 yılında krallığın lağvedilmesi ve cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1793 Anayasası hazırlanmıştır⁴⁶. Yönetim şeklinin değişmesi, Fransa’da insan haklarının gelişmesine katkıda bulunmakla birlikte insanlara yüklenecek sorumlulukları da beraberinde getirmiştir. Zira daha sonra hazırlanacak olan 1795 Anayasası’nda vatandaşlara verilen hakların yanında, vatandaşların da yaşadıkları topluma ve devlete karşı bir takım sorumlulukları olduğuna dikkat çekilmiştir⁴⁷.

1.1.4. İnsan Haklarının Gelişimine Katkı Sağlayan Diğer Gelişmeler

İnsan haklarının gelişimine katkı sağlayanların yalnızca söz konusu üç ülke olduğunu söylemek gerçekçilikten çok uzak bir değerlendirme olacaktır. İngiltere, ABD ve Fransa’daki düzenlemelerin ve beyannamelerin, söz konusu gelişmeye zemin oluşturdukları bir gerçektir. Diğer yandan, 19. yüzyıldan itibaren yeni kurulan devletler, siyasi düzenlerini belirlerken söz konusu beyannamelerden hareketle temel hak ve hürriyetlerine anayasalarında yer vermişlerdir⁴⁸. Dünyanın farklı yerlerinde kurulan devletlerin anayasalarında, söz konusu beyannamelerden faydalanmaları, bu

⁴³Declaration of the Rights of Man 1789, Yale Law School | Lillian Goldman Law Library, The Avalon Project, https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

⁴⁴ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Declaration of the Rights of Man 1789, a.g.e.

⁴⁵ Mehmet Emin Çağiran, a.g.e., s.13.

⁴⁶ A.g.e.

⁴⁷ A.g.e., s.14.

⁴⁸ A.g.e.

beyannamelerin önemini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte insan haklarının gelişimine katkı sağlayan, 19. yüzyılda dikkat çeken düzenlemeler olarak, Avrupa kıtasından Belçika Anayasası⁴⁹, Afrika kıtasından Liberya Anayasası ve Latin Amerika'dan Arjantin⁵⁰ ve Bolivya Anayasaları⁵¹ dikkat çekmektedir⁵². 1831 tarihli Belçika Anayasası, tüm güçlerin ulustan kaynaklandığı vurgulaması ve egemenliğin kökenini yalnızca ulusa vererek, hükümdarı oluşturulmuş bir iktidar pozisyonuna indirmesi nedeniyle dikkat çekmektedir. 1847 tarihli Liberya Anayasası, kabul edildiği dönemde tamamen sömürgeleştirilmiş Afrika kıtasında bulunması, köleliği ve köle ticaretini yasaklaması nedeniyle önem taşımaktadır⁵³. Arjantin Anayasası ise ABD Anayasa modelini benimseyerek, kendi meşruiyetini ve Arjantin'de siyasi yaşamda istikrarın artmasını sağlaması ile dikkat çekmektedir⁵⁴.

Fransız Devrimi ile ilk olarak Avrupa'da başlayan ulus-devlet sürecinin tüm dünyaya yayılmasıyla, bağımsızlıklarını kazanan devletlerin anayasacılık faaliyetleri de hızlanmıştır. Bu süreçte dikkat çeken ve klasik haklara ek olarak iktisadi ve toplumsal nitelikli haklara da yer veren 1917 Meksika Anayasası⁵⁵ ve 1918 Sovyet Beyannamesi⁵⁶ önem teşkil etmektedir⁵⁷. Söz konusu Meksika Anayasası ve Sovyet Beyannamesi, klasik haklara ek olarak iktisadi ve sosyal bir takım hakları da güvence altına almaları nedeniyle önemlidir⁵⁸. Zira bu düzenlemeler, hakların zenginleşmesine katkıda bulunarak, insan haklarının da gelişmesine katkı sağlamışlardır.

⁴⁹ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Brecht Deseure, National Sovereignty in the Belgian Constitution of 1831. On the Meaning(s) of Article 25, (Ed.) U. Müßig, *Reconsidering Constitutional Formation I National Sovereignty*, Vol. 6, Springer International Publishing. 93-157, https://doi.org/10.1007/978-3-319-42405-7_2, (Erişim Tarihi: 09.02.2020).

⁵⁰ 1853 Arjantin Anayasası hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz; Jonathan M. Muier, "The Authority of a Foreign Talisman: A Study of U.S. Constitutional Practice as Authority in Nineteenth Century Argentina and The Argentine Elite's Leap of Faith", *The American University Law Review*, Vol. 46, 1997, <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1408&context=aulr>, (Erişim Tarihi:09.02.2020).

⁵¹ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Herbert S. Klein, "Social Constitutionalism" in Latin America: The Bolivian Experience of 1938, *The Americas*, Vol. 22, No. 3, 1966, ss. 258-276, <https://doi.org/10.2307/979170>, (Erişim Tarihi: 09.02.2020).

⁵² A.g.e.

⁵³ A.g.e.

⁵⁴ Jonathan M. Muier, a.g.e., s.1485.

⁵⁵ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; 1917 Constitution of Mexico, https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/constitution_22.pdf, (Erişim Tarihi:09.02.2020).

⁵⁶ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Russian Federation's Constitution of 1918, https://www.constituteproject.org/constitution/Russia_1918.pdf?lang=en, (Erişim Tarihi: 09.02.2020).

⁵⁷ Mehmet Emin Çağiran, a.g.e., s.15.

⁵⁸ A.g.e.

20.yüzyıla gelindiğinde ulusal çapta yapılan anayasacılık faaliyetlerine ek olarak insan haklarının uluslararası alanda da karşılık bulduğu durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti'nin etkisi büyüktür. Zira savaş sonrası kurulan Milletler Cemiyeti'nin en temel amacı; uluslararası barışı sağlamak ve devam ettirmektir⁵⁹. Bu amaca uygun olarak bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere örnek olarak, Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'nde bulunan birkaç madde gösterilebilmektedir.

Sözleşmede bulunan 23. madde, cemiyetin üyelerinin, hem kendi ülkelerinde hem de ticari ve endüstriyel ilişkilerinin uzandığı tüm ülkelerde; erkekler, kadınlar ve çocuklar için adil ve insancıl çalışma koşullarını sağlamayı ve kontrolleri altındaki bölgelerin yerli sakinlerine adil muamele edilmesini sağlamayı güvence altına almaktadır⁶⁰. Buna ek olarak Milletler Cemiyeti'nin, azınlık hakları konusuna da önem verdiği görülmektedir. Bu doğrultuda savaşı kaybeden ülkelerle yapılan anlaşmalarda azınlık haklarını güvence altına alan maddeler bulunmaktadır⁶¹. Bu noktada belirtmek gerekir ki söz konusu anlaşmalar ikili anlaşmalardır, dolayısıyla uluslararası anlamda azınlık haklarının güvence altına alınmış olmasından bu noktada bahsedilememektedir.

Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Milletler Cemiyeti'nin amacına ulaşamadığı gözler önüne serilmiştir. Bu döneme ve insan haklarının gelişimine ilişkin en önemli ilerleme olarak; Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kurulması gösterilmektedir⁶². Bu örgüt ve çalışmaları, insan haklarının ilerlemesine yaptığı katkılar nedeniyle takdir edilmektedir. Zira söz konusu örgüt tarafından çalışma hayatına yönelik düzenlenen haklar daha sonraki yıllarda hazırlanan ulusal ve uluslararası sözleşmelerde referans olarak kullanılmıştır⁶³.

İnsan haklarının zamanla gelişmesi ile birlikte, bu hakların tanımlanması ve kimleri kapsayacağını belirlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmış, dolayısıyla bu kavramın içeriğinin doldurulması söz konusu olmuştur. Buradan hareketle, insan haklarının tanımlanması sorunu ayrıntılarıyla incelenmiştir.

⁵⁹ A.g.e., s.16.

⁶⁰ The Covenant of the League of Nations, (Including Amendments adopted to December, 1924), Yale Law School | Lillian Goldman Law Library, The Avalon Project, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

⁶¹ A.g.e., s.17.

⁶² A.g.e., s.18.

⁶³ A.g.e.

1.2.İnsan Haklarının Tanımlanması Sorunu

Bir tanım yapmak her şeyden önce tanımı diğerlerinden ayıran niteliklerinin ortaya konulmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca, Spinoza'nın dediği gibi “her tanım bir dışlamadır” yani tanımlama kapsamına giren unsurlar olduğu gibi kapsam dışı kalanlar da “tanımlama” yaparken her daim ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, pek çok bilim dalının ilgi alanına giren ve yaygın olarak kullanılan insan hakları kavramı için geçmişten günümüze yapılan çoğu tanım, bir yönüyle eksik olarak değerlendirilmiştir⁶⁴. Bazı tanımlarda daha çok hakların bireysel yönüne veya özelliklerine yer verilirken, bazılarında insan haklarının hukuki niteliği ön plana çıkartılmıştır. Bu sebeple hali hazırda bulunan tanımlardan hareketle sorunu anlamada konuya fayda sağlayacak tanımlardan yararlanılacaktır.

Günümüzde insan hakları olarak onaylanan haklar geçmişte “doğal haklar”, “temel hak ve hürriyetler”, “kamu hürriyetleri” gibi değişik kavramlarla ifade edilmiştir. Tarihte insan hakları fikrinin ortaya çıkışında kuşkusuz en önemli yer “doğal (tabii) hukuk”⁶⁵ doktrinine aittir⁶⁶. Doğal hukukla insan hakları o kadar özdeşleşmiştir ki, insan hakları uzun süre doğal haklar olarak tanımlanmıştır⁶⁷. Kavramın temeli; insanın gelişen ve değişen geleneklerinin yanında bir de tabiatta var olan değişmeyen kanunların var olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bununla birlikte söz konusu değişen gelenekler, değişmeyen kanunlara uygun olmak zorundadır ki doğru veya yanlış ya da haklı veya haksız olma durumları ona göre belirlenecektir. İlk bakışta her ne kadar Tanrısal kaynaklı olduğu kabul edilse de zamanla bu görüş tartışmalara neden olmuş ve giderek akli bir temel üzerine oturtulan bu kavram laikleşmiştir⁶⁸.

Temel hak ve hürriyetlere gelindiğinde, bu kavramın sınıflandırılması konusunda her ne kadar uzlaşılmış bir model mümkün değilse bile yaygın olarak kabul gören bir sınıflandırma modeli Georg Jellinek'e aittir. Jellinek; kitabı *System der subjektiven öffentlichen Rechte* (1892)'de belirli “statüler” ile ilgili olarak tanınmış

⁶⁴ A.g.e., s.22.

⁶⁵ Doğal hukuk; İnsani yasaların tabii olduğu ya da olması gerektiği ahlaki sistemdir. Doğal hukuk; doğa, akıl ya da Tanrı tarafından ortaya konan evrensel standartlar içermektedir. Bu konuda bkz; Andrew Heywood, Küresel Siyaset, (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Adres Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2014, s.397.

⁶⁶ A.g.e., s.19.

⁶⁷ Ag.e.

⁶⁸ A.g.e.

özel haklar sınıflandırmasını geliştirmiştir⁶⁹. Bu sınıflandırma, *status passivus* (devlete genel boyun eğmeyi gerektiren), *status negativus* (devlete karşı koruma haklarını güvence altına alan), *status pozitivus* (devlet tarafından olumlu eylemlere izin veren) ve *status activus* (siyasi katılım haklarını, özellikle oylamayı garanti eden) haklarını kategorize etmiştir⁷⁰. Bu doğrultuda Negatif Haklar; kişinin devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak özel alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetleri kapsamaktadır⁷¹. Bu haklar; bir anlamda kişiyi, devlete ve topluma karşı koruduklarından aynı zamanda bu haklara “koruyucu haklar” da denilmektedir. Örneğin; konut dokunulmazlığı hakkı, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade özgürlüğü negatif haklar niteliğindedir. Aynı modele göre Pozitif Haklar ise; kişilere devletten olumlu bir hizmet, bir yardım isteyebilme olanağını tanıyan haklardır⁷². Bu tür haklar, devlete sosyal anlamda bir takım ödevler yüklemektedirler⁷³. Örneğin çalışma hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı, sosyal güvenlik hakkı bu tür haklardandır.

İnsan hakları temelde ulusal hukuk düzenlerinde ortaya çıkıp daha sonra evrensel nitelik kazandığından kavramının aydınlatılmasında ve kamu hürriyetleri ile bağlantısında, Jean Rivero’nun insan hakları yorumu ön plana çıkmaktadır. Rivero’ya göre, “*bütün hürriyetler kamusaldır, şöyle ki hürriyetler ancak ve ancak devletin bunları kabul etmesi, kullanılmasını düzenlemesi ve saygı gösterilmesini sağlaması halinde pozitif hukuka dahil olurlar*”⁷⁴. Bu tanımdan hareketle, devlet tarafından düzenlenen ve tanınan kamu hürriyetlerinin, pozitif hukuka dahil edilerek insan haklarını oluşturduğu söylenebilmektedir.

Münci Kapani’ye göre ise insan hakları, “*insanlığın belli bir gelişme çağında, nazari olarak bütün insanlara tanınması gereken ideal bir haklar listesini*”⁷⁵ ifade etmektedir. Buradaki “*ideal haklar listesi*” ile kastedilen, “olması gerektir” ki genel

⁶⁹Jellinek, Georg, International Encyclopedia of the Social Sciences, Encyclopedia.com, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/jellinek-georg>, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

⁷⁰ Jellinek, Georg, a.g.e.

⁷¹ Münci Kapani, a.g.e., s.6.

⁷² A.g.e.

⁷³ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 2000, s.211.

⁷⁴ Jean Rivero, *Les libertes publiques*, PUF, cilt 1, 8. Baskı, 1997, s.22’den aktaran; Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.22.

⁷⁵ Münci Kapani, a.g.e., s.6.

anlamda da insan hakları denildiğinde akla BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi⁷⁶ veya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)⁷⁷ gibi metinlerden/sözleşmelerden oluşan bir hedefler programı gelmektedir. M. Kapani'ye göre Kamu hürriyetleri, bu ideal hedefler programının gerçekleşmiş kısmı olarak değerlendirilmektedir⁷⁸. Başka bir ifadeyle, insan haklarının devlet tarafından tanınmış hali, kamu hürriyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

En genel tanımıyla, insan hakları; insanın ırk, din, dil, toplumsal statü gibi özelliklerinden bağımsız olarak sadece insan olmasından dolayı sahip olduğu haklar olarak ifade edilmektedir⁷⁹. Bu tanım, insan haklarının özüne işaret etmekte, ancak hakların esası, kapsamı ve özellikleri konusunda herhangi bir bilgi vermemektedir.

Bir diğer tanımda ise insan hakları, kavram olarak insanların salt insan olmaları sebebiyle sahip oldukları haklar olarak tanımlanmış ve bu hakların 'doğal hakların' modern ve laik şekilleri olduğuna dikkat çekilmiştir⁸⁰. Bu tanımın devamında BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin önsözüne atıfta bulunularak; insan haklarının evrenselliğine, bölünmezliğine ve vazgeçilmezliğine vurgu yapılmıştır. Nitekim insan hakları, ırk, din, cinsiyet ve diğer farklılıkları gözetmeksizin bütün insanlar için geçerli olmaları bakımından evrenseldir; sivil, siyasi haklar ile ekonomik, sosyal ve kültürel hakların birbirleriyle ilişkili ve eşit öneme sahip olmaları bakımından bölünmezdir ve gerçek anlamda insani bir hayat sürmenin temel koşulları olarak vazgeçilmez olmaları bakımından mutlak⁸¹.

Bu tanımlardan hareketle, insan haklarının kavramsal çerçevesi çizilmiş ve genel bir tanıma ulaşılmaya çalışılmıştır.

⁷⁶ BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, insan haklarının evrensel boyut kazanmasında hazırlanan ilk kapsamlı belge olması açısından önemlidir. Söz konusu Beyanname, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

⁷⁷ AİHS ile Avrupa'da kurulan sistem, insan haklarının korunması açısından ele alındığında şimdiye kadarki en başarılı düzenleme olarak görülmektedir. İnsan hakları konusunda bölgesel düzenlemeler içerisinde önemli bir yere sahiptir ve diğer bölgesel düzenlemelere örnek olması açısından da önemlidir.

⁷⁸ A.g.e., s.6.

⁷⁹ M.Grawitz, *Lexique des sciences sociales*, 7.baskı, Dalloz, Paris, 2000, s.135; J.Dennely "Qu'est-ce que les droits de l'Homme?" in Introduction aux droits de l'Homme, USIA, 1996, s.3'den aktaran; Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.25.

⁸⁰ Andrew Heywood, a.g.e., s. 364.

⁸¹ A.g.e., s.364.

1.2.1. İnsan Haklarının Kavramsal Çerçevesi

En bilinen ve genel tanımıyla insan hakları, insanın yalnızca insan olduğu için sahip olduğu haklar olarak ifade edilmektedir. İnsan hakları, ırk, cinsiyet, milliyet, etnik köken, dil, din veya başka herhangi bir statüden bağımsız olarak tüm insanların doğasında var olan haklar olarak tanımlanmaktadır⁸². Bu haklar evrensel, herkes için eşit ve devredilmez haklardır⁸³. İnsan hakları; ırk, cinsiyet, din, dil vb. gibi farklılıkları gözetmeksizin tüm insanların sahip olduğu haklar bakımından evrensel ve herkes için eşit haklardır. Bununla birlikte, bireyin şahsına ait olması bakımından devredilemez haklardır.

İnsan haklarının varoluşu ile kavramsal olarak ortaya çıkışı ve uluslararası hukuka dahil edilmesi süreç içerisinde evrilmiştir. Bu noktada insan haklarının uluslararası hukuktaki varlığı incelenecektir.

1.2.2. Uluslararası Hukukta İnsan Hakları

Genellikle bağımsız/egemen devletlerarasındaki ilişkileri düzenleyen bir hukuk olarak bilinen uluslararası hukukun aktörlerinden birisi “devlet” kabul edilmektedir. Ancak bu genelleme, BM’nin kurulması ile birlikte devlet dışı aktörlerin de uluslararası hukukun aktörleri olabileceği gerçeğine yerini bırakmıştır⁸⁴. Daha açık bir ifadeyle uluslararası hukukun tek aktörü devletler değildir. Devletlerin yanı sıra devlet niteliği kazanmamış insan toplulukları (vasal durumda bulunan ülke, koruma altında olan ülke, ortak yönetim altında olan ülke, vekâletle yönetilen ülke, uluslararası statüye konulmuş ülkeler), uluslararası örgütler ve özel hukuk kişileri (gerçek kişiler ve uluslararası hukukta tüzel kişiler) de uluslararası hukukun kişileri olarak sıralanmaktadır⁸⁵.

Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki, uluslararası hukukun kişileri konusunda bir takım anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Öncelikle, uluslararası hukukun getirdiği kurallara herhangi bir aracıya gereksinim duymadan sahip olanların,

⁸² Human Rights, *United Nations*, <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>, (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

⁸³ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, a.g.e.

⁸⁴ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.38.

⁸⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 8.Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, ISBN: 975- 6486- 52-X, ss.137-230.

uluslararası hukukun kişileri olduğuna yönelik açıklamalar bulunmaktadır⁸⁶. Bu tanımdan hareketle özel hukuk kişilerinin ve devlet niteliği kazanmamış insan topluluklarının uluslararası hukukun kişisi olmadığı söylenebilmektedir. Bu kişilerin uluslararası hukukun kişileri olarak kabul edilmesi demek; uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ve yükümlülöklere sahip olması ve bu sahip oldukları hakların uluslararası düzeyde doğrudan korunması anlamına gelmektedir⁸⁷. Devlet dışı aktörlerin yani uluslararası örgütlerin de uluslararası hukukun birer aktörleri olarak kabul edilmesine ek olarak, uluslararası hukukta hala devlet ağırlığının ve belirleyiciliğinin olduğu konusunda genel bir görüş birliği bulunmaktadır.

Uluslararası hukukun zamanla gelişmesi ile birlikte kişilere de bir takım haklar ve sorumlulukların getirilmesi konusunda çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalara istinaden 20.yüzyılın sonlarına doğru uluslararası hukuk kişilere de haklar ve yükümlölükler getirmiştir⁸⁸. Bu tarihten sonra uluslararası hukukun temel aktörleri olarak nitelenen devletler ile onların özneleri konumundaki kişilerin birbirlerine karşı sorumlulukları sınırlı da olsa, uluslararası hukuk tarafından belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak hali hazırda hala uluslararası hukuk içerisinde kişinin yeriyle ilgili tartışmalar mevcuttur. Bir yanda, kişinin uluslararası hukukun şahısları arasında yer almadığına yönelik görüşler hakimken⁸⁹, diğer yanda ise sınırlı da olsa varlığı kabul edilmektedir⁹⁰.

İlk görüşe göre; devletin öznesi konumundaki kişi, sadece kendi devleti vasıtasıyla uluslararası düzenle muhatap olabilmekte, hukuki sonuç doğuracak işlemler yapabilmekte veya hak sahibi olup, sahip olduğu hakları savunabilmektedir⁹¹. Bir diğer deyişle kişinin uluslararası alanda hakkını arayabilmesi, yalnızca devletin ona bu hakkı vermesiyle mümkündür.

İkinci görüşe göre ise, uluslararası hukuka insan haklarının dahil edilmesi ile uluslararası hukuk bir dönüşüm içerisine girmiştir. Söz konusu dönüşümün bir anda gerçekleşmesi muhtemel görünmemektedir. İkinci görüşe göre; insan haklarının uluslararası hukuka dahil edilmesiyle, bireyin de tıpkı devletler ve uluslararası örgütler

⁸⁶ P. Pescatore, "Relations exterieures des Communautés europeennes, Contribution à la doctrine de la personnalite des organisations internationales", R.C.A.D.I., 1961-11, s. 31'den aktaran Hüseyin Pazarcı, a.g.e.,s.137.

⁸⁷ Hüseyin Pazarcı, a.g.e., s.137.

⁸⁸ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, Uluslararası Hukuk, Seçkin Yayıncılık, 8.Baskı, 2017, Ankara, s.285.

⁸⁹ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e.

⁹⁰ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e.

⁹¹ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e.

gibi uluslararası alanda doğrudan hak sahibi olması ve haklarını koruyabilmesi amaçlanmıştır⁹². Bu amacın tamamen gerçekleştiğini veya gerçekleşmediğini söylemek de mümkün görünmemektedir. Zira kişinin doğrudan hakkını arayabileceği platformların yanında, kişinin vatandaşı olduğu devletin rızası vasıtasıyla, yani dolaylı olarak hakkını arayabileceği platformlar da bulunmaktadır.

Kişinin doğrudan hakkını arayabileceği platformlara örnek olarak, bölgesel bir örgüt olan Avrupa Konseyi⁹³ bünyesinde kabul edilen AİHS'nin yetkilendirdiği, Avrupa İnsan Haklar Mahkemesi (AİHM) ve Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ)⁹⁴ bünyesinde kabul edilen Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi⁹⁵'nin yetkilendirdiği Amerikan İnsan Hakları Komisyonu verilebilmektedir⁹⁶. Kişinin doğrudan hakkını arayabilmesi konusunda, BM girişimleriyle önemli bir ilerleme de yaşanmıştır. Bu bağlamda, kişinin doğrudan hakkını arayabileceği etkin koruma mekanizmasına sahip bölgesel bir platform olarak Avrupa'daki düzenleme ve dünya çapında ise BM'nin Şikayet Prosedürü ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

1.2.2.1. Kişinin Doğrudan Hakkını Arayabileceği Bir Platform Olarak AİHM

Bu bölümde, kişinin doğrudan hakkını arayabileceği platformlara örnek olarak gösterilen AİHS tarafından yetkilendirilen AİHM incelenmiştir. AİHS, bölgesel bir örgüt olan Avrupa Konseyi bünyesinde ortaya çıkmış bir sözleşmedir. Sözleşme 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁹⁷. AİHS'nin, denetim bakımından düşünüldüğünde en etkin koruma mekanizmasına sahip olduğu söylenebilmektedir⁹⁸. Zira AİHS, sözleşmeye taraf devletlerin sözleşme gereğince korunma altına alınan hakların korunup, korunmadığını denetleyecek kurumsal bir mekanizmaya sahiptir. Bu mekanizma, Avrupa İnsan Hakları

⁹² A.g.e., s.41.

⁹³ Avrupa Konseyi, 5 Mayıs 1949'da, 10 Avrupalı devlet tarafından kurulmuştur. Konseyi kuran belge, 10 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiştir. Avrupa Konseyi'nin şuanda 47 üyesi vardır. Üyeleri arasında Türkiye'de bulunmaktadır.

⁹⁴ Amerika kıtasında insan hakları gelişmeleri ADÖ'nün kurulması ile başlamıştır. ADÖ, 30 Nisan 1948'de imzalanmış, 13 Aralık 1951'de yürürlüğe girmiştir. Üye sayısı 35'tir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., ss.416-421.

⁹⁵ Sözleşme, 22 Kasım 1969 tarihinde imzaya açılmış, 18 Temmuz 1978'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye yalnızca ADÖ üyeleri taraf olabilmektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.421.

⁹⁶ A.g.e., s.43.

⁹⁷ European Convention on Human Rights | Summary, History, & Facts, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/event/European-Convention-on-Human-Rights-Europe-1950>, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

⁹⁸ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.306.

Komisyonu'dur. Ancak 1 Kasım 1998 tarihinde yürürlüğe giren, 11 Nolu Protokol ile bu komisyon kaldırılmış ve yapılanması ve yetkileri genişletilerek AİHM oluşturulmuştur⁹⁹.

Gerçek kişilerin doğrudan başvurabilmeleri açısından değerlendirildiğinde, mahkemenin gerçekten de etkin bir sisteme sahip olduğu söylenebilmektedir. Zira AİHM'e, hem devletler hem de bireyler başvurabilmektedirler¹⁰⁰. Bununla birlikte Mahkeme kararlarının yerine getirilip getirilmemesi konusu da denetime tabidir. AİHM kararlarının uygulanıp uygulanmadığı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından denetlenmektedir¹⁰¹. Mahkeme kararlarına uyulmamasının tespiti söz konusu olduğunda ise ciddi yaptırımlar devreye girmektedir. Bu bağlamda kararları uygulamayan devletlere bir takım siyasi yaptırımlar uygulanabilmekte buna ek olarak söz konusu ülke Avrupa Konseyi üyeliğinden çıkarılabilmektedir¹⁰².

1.2.2.2. Kişinin Doğrudan Hakkını Arayabileceği BM Şikayet Prosedürü

Bu bölümde, kişinin dünya çapında doğrudan hakkını arayabileceği bir platform olarak BM Şikayet Prosedürü ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bu bağlamda, BM İnsan Hakları Konseyi vasıtasıyla başlatılan Şikâyet Prosedürünün önemi ortaya konmaya çalışılacaktır. İnsan Hakları Konseyi'nin Şikâyet Prosedürü, dünyanın herhangi bir yerinde ve her koşulda meydana gelen tüm insan hakları ve temel özgürlüklerin açık ve güvenilir bir şekilde kanıtlanmış tutarlı ihlalleri ile ilgilidir¹⁰³.

Şikâyet Prosedürü, BM'ye üye tüm devletlerdeki tüm insan haklarını ve tüm temel özgürlükleri kapsayan tek evrensel şikâyet mekanizması olması açısından önemlidir¹⁰⁴. Yani BM üyesi her devletin vatandaşı, BM İnsan Hakları Konseyi'ne şikâyetinde bulunabilmektedir. Bir diğer önemli özelliği ise, insan hakları ihlallerinin mağduru olan veya ihlallerle ilgili doğrudan veya güvenilir bilgiye sahip olan

⁹⁹ Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby, Council of Europe Treaty Office, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

¹⁰⁰ Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby, a.g.e.

¹⁰¹ A.g.e.

¹⁰² Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.308.

¹⁰³ Complaint Procedure of the Human Rights Council | Frequently Asked Questions, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/ComplaintProcedure/FAQComplaintProcedure_en.pdf, (Erişim Tarihi: 21.02.2020).

¹⁰⁴ Complaint Procedure of the Human Rights Council | Frequently Asked Questions, a.g.e.

bireylerin, birey gruplarının veya devlet dışı örgütlerin şikâyetinde bulunabilmesidir¹⁰⁵. Kişilerin uluslararası alanda hak aramasının öne bu şekilde açılmıştır. Prosedürün en önemli özelliği, herhangi bir ülkeye karşı, ülkenin herhangi bir antlaşmayı onaylayıp onaylamadığından bağımsız olarak, şikâyetinde bulunulabilmesidir¹⁰⁶. Zira insan hakları ile ilgili bazı sözleşmelere taraf olmayan ülkelerin de söz konusu prosedürle muhatap olmak zorunda kalması, insan haklarının geleceği açısından oldukça önemlidir.

Ancak Konsey'in görev ve yetkileri içerisinde ağır insan hakları ile ilgili incelemeler yapmak, raporlar hazırlamak, alınacak tedbirlerle ilgili tavsiye vermek girmektedir¹⁰⁷. Diğer bir ifadeyle Konsey'in cezai bir yetkisi bulunmamaktadır. Konsey, önüne getirilen şikâyetleri, söz konusu ihlalleri yapmakla suçlanan devletle işbirliği yaparak veya diyalog yoluyla, ihlallerin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmaya çalışmaktadır¹⁰⁸.

1.3. İnsan Haklarının Kuramsal Çerçevesi

İnsan hakları terimi, genelde devletlere özelde ise hükümetlere yüksek ahlaki standartlar yüklediği için olsa gerek, uluslararası ilişkiler çalışmalarında normatif teoriler içerisinde yer almaktadır. Normatif teorilerin çalışma alanını, değer temeline dayanan konular oluşturmakta ve araştırmaların gündeminde; savaş, barış, çatışma ve işbirliği kavramlarının değer temelinde ele alınması yer almaktadır¹⁰⁹. Diğer yandan, uluslararası ilişkilerde başlıca aktörlerin, öncelik olarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden devletler olduğunu varsayan realizm teorisine göre ise çıkarlar, insan haklarına olan ilgiyi dışarıda bırakmakta veya en iyi ihtimalle kenara itmektedir¹¹⁰. Realizm, insan haklarının neden devletler tarafından geri plana itildiğini açıklamakta ancak, insan haklarının doğuşunu ve uluslararası ilişkilerdeki artan etkisini açıklayamamaktadır. O halde, insan haklarının kazandırdığı şeyler ve varlığı normatif teorilerle, kısıtlamaları ve başarısızlıkları ise realizmle açıklanacaktır.

¹⁰⁵ A.g.e.

¹⁰⁶ A.g.e.

¹⁰⁷ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.73.

¹⁰⁸ A.g.e., s.74.

¹⁰⁹ James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, 3rd ed. New York:Harper Collins Publishers, 1990, Inc., s.565-566.

¹¹⁰ Michael Freeman, İnsan Hakları Disiplinlerarası Bir Yaklaşım, (Çev. A.Erkan Koca, Asena Topçubaşı, Birleşik Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 2008, s.153.

1.3.1. İnsan Haklarına Normatif Bir Bakış Açısı

Değer temeline dayanan konulardan oluşan normatif teoriler; uluslararası ilişkilerde kaçınılmaz olarak değerlendirilen; savaş, barış, çatışma ve işbirliği kavramlarını bu temelden hareketle değerlendirmeye çalışmaktadır. Normatif teoriler, söz konusu kavramlardan oluşan devletlerarası ilişkilerin, ahlaki ve etik zeminde tartışılması fikrine dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, normatif teorilerin felsefe ve etik dünyası ile ilgili olduğuna yönelik değerlendirmeler yapılmıştır¹¹¹.

Bilimsel, bir diğer deyişle kantitatif yönetime duyulan ilgi, uluslararası ilişkiler alanında belli bir zamandan sonra yaşanan olaylar ve gerçekleşen ilerlemeleri açıklama konusunda yetersiz kalmaya başlamıştır. Sadece deney ve gözlemlerle doğrulanabilen önermeler, uluslararası ilişkilerde olan bitene tam anlamıyla açıklama getirememişlerdir. Bunun nedeni; iyi ve kötü kavramlarından uzaklaşarak ve siyasal yapıları tanımlamaktan kaçınarak; değerler, siyasal kurumlar ve uygulamalar arasındaki farklılıklara cevap verememeleridir¹¹².

Uluslararası ilişkilerin değerden arındırılarak daha bilimsel/kantitatif veya pozitivist olması gerektiği üzerinde fikir birliği oluşturan yaklaşımlar günümüze değin sürmüştür¹¹³. Bu bağlamda uluslararası ilişkilerde oluşturulacak olan teorilerin etikten ve değerden arındırılması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Söz konusu görüşün savunucuları arasında Richard Rosecrance, Morton Kaplan, John Burton, Stanley Hoffmann gibi isimler bulunmaktadır¹¹⁴. Ancak, dünyadan yaşanan ilerlemeler, ideolojik değişimler ve özellikle de Soğuk Savaş sonrasında yaşanan değişimlerin etkisiyle, uluslararası ilişkilerde normatif teoriye duyulan ilgi artmıştır¹¹⁵. Bu bağlamda, özellikle Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlık kazanan devletlerde yaşanan sorunlar önem taşımaktadır. Zira Soğuk Savaş sonrasında, Orta ve Doğu Avrupa'da bağımsızlıklarını kazanan devletlerde meydana gelen etnik azınlık sorunları, artan milliyetçilik olgusu, söz konusu sorunlar nedeniyle tartışmaya açılan insan hakları ve beraberinde gelen insani müdahaleler, uluslararası alanda tartışmalara

¹¹¹ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, Mkm Yayıncılık, 8.Baskı, 2013, Bursa, s.102.

¹¹² Tayyar Arı, a.g.e., s.101.

¹¹³ Zerrin Ayşe Bakan, Uluslararası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri Ve Kapsamı, Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel, Yaz 2002, Cilt: 8, Sayı: 2, s.428, <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/427-444%20Zerrin.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

¹¹⁴ A.g.e., s.90.

¹¹⁵ Zerrin Ayşe Bakan, a.g.e., s.432.

sebebi olmuştur¹¹⁶. Söz konusu tartışmalar, mevcut teorilerin yeniden düşünülmesine ve değerlendirilmesine, sonuç olarak tüm bu gelişmeler de, normatif teorinin yeniden gündeme gelmesine sebep olmuştur.

Devletlerin dış politikalarını değer temelinde ele alan normatif teoriler, olgularla sınanmaya uygun değildir¹¹⁷. Bir diğer deyişle, söz konusu teorilerin doğru veya yanlış olduğunu kanıtlamak mümkün görünmemektedir. Bu nedenle pek çok eleştiriye muhatap olan normatif teoriler genellikle devletlerin dış politikalarındaki davranışlarını ahlaki değerlere dayandırmaya çalışmakta ve söz konusu politikaların nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır.

Normatif teorilerin kökeni, Plato ve Aristo'ya kadar götürülebilmektedir¹¹⁸. Bununla birlikte, aydınlanma dönemi filozoflarından; John Locke, Immanuel Kant, Jean Jacques Rousseau daha ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Kant'ın ebedi barış yaklaşımı ve uluslararası federasyon veya Rousseau'nun Avrupa konfederasyonu düşüncesi bu kategoriye giren çalışmalar olarak değerlendirilmiştir¹¹⁹. Kant, savaşların olmadığı bir dünya için ahlaki kurallara uyulması gerektiğini ebedi barış yaklaşımında anlatmıştır. Kant'ın ebedi barış yaklaşımına göre; kişi doğru ahlaki değerleri seçme konusunda özgürdür¹²⁰. Burada hangi ahlaki değerlerin doğru olduğuna yönelik bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Ancak Kant'a göre, söz konusu doğru ahlaki değerler sezgi yoluyla bilinmektedir ve bu değerler evrenseldir¹²¹. Burada evrenselliğe yapılan vurgu önem taşımaktadır. Zira evrensel ahlaki değerlerin bir sonucu olarak karşımıza, uluslararası hukuk ve insan hakları çıkacaktır. Kant'a göre, doğru akıl, söz konusu evrensel hukuktan doğan yükümlülükleri yerine getirmeyi öngörmektedir ve bu yükümlülükler yerine getirildikçe ebedi barışa ulaşmak mümkündür¹²².

Normatif bir yaklaşım olarak ortaya çıkan ve Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau tarafından ortaya atılan ve geliştirilen toplumsal sözleşme yaklaşımı ise uluslararası pozitif hukuka temel oluşturması açısından önem taşımaktadır. Bu yaklaşıma göre, bireyler gönüllü olarak bir toplumsal örgütlenme oluşturmayı, bir diğer deyişle özgürlüklerini korumak ve güven içinde olmak için bir

¹¹⁶ A.g.e., s.427.

¹¹⁷ Tayyar Arı, a.g.e.

¹¹⁸ Zerrin Ayşe Bakan, a.g.e., s.435.

¹¹⁹ Tayyar Arı, a.g.e.

¹²⁰ A.g.e., s.103.

¹²¹ A.g.e.

¹²² A.g.e., s.104.

üst otorite oluşturmayı ve bazı haklarını bu otoriteye devretmeyi kabul etmişlerdir¹²³. Bu teoriye göre, bireyler gönüllü olarak kendilerini bazı ilkelerle sınırlandırmışlardır. Bu noktada bireyin kendi isteğiyle üst bir otoriteye bazı haklarını devretmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, doğal hukuk veya dini kurallardan ziyade devletlerin kendi rızalarıyla yaptıkları anlaşmalara, sözleşmelere vs. dayanan uluslararası pozitif hukuka, zemin oluşturduğu görülmektedir¹²⁴. Ancak devletlerarasındaki anlaşmalar ve sözleşmelerin bağlayıcılığı düşünüldüğünde ise değer unsuru ön plana çıkmaktadır. Söz konusu anlaşmaların, sözleşmelerin vs. bağlayıcı olması için “ahde vefa” ilkesi ve “uyulması gereken” gibi terimlerin kullanılması, değer unsurunun uluslararası ilişkilerde çok da yeni bir olgu olmadığını gözler önüne sermiştir¹²⁵.

Normatif teorilerin değer unsuruna dayanması, görüş farklılıklarını beraberinde getirmektedir. Devletler her ne kadar söz konusu değerlere ilişkin belli başlı ortak görüşlere varmış olsalar da söz konusu değerlerin tanımlanması veya uygulanması konularında görüş farklılıkları ortaya çıkabilmektedir¹²⁶. Bu farklılıklar her konuda ortaya çıkabildiği gibi en çok da insan hakları konusunda ortaya çıkmaktadır. İnsan hakları ile ilgili yapılan sözleşmeler bazı devletler tarafından farklı yorumlanabilmektedir. İHEB’in oylanması sırasında, altı Doğu Blok’u ülkesi ile Suudi Arabistan ve Güney Afrika Birliği’nin çekimser oy kullanması bu duruma verilebilecek örnekler arasındadır¹²⁷. Bu devletlerin çekimser oy kullanmalarının altındaki sebep, görüş farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Zira sosyalist devletler beyannamede iktisadi ve kültürel hakların geri plana itildiğini düşündükleri için, Suudi Arabistan ise din anlayışı ve beyannamede bulunan bazı hükümler arasında uyumsuzluk olduğu için çekimser oy kullanmıştır¹²⁸.

Devletlerin sahip oldukları görüş farklılıkları, insan haklarının neler olduğu konusundaki tartışmaları beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu hakların çerçevesi, ne

¹²³ A.g.e.

¹²⁴ A.g.e., s.105.

¹²⁵ A.g.e.

¹²⁶ A.g.e., s.106.

¹²⁷ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.81.

¹²⁸ A.g.e.

derecede önemli oldukları, bireyin, grubun, sınıfların ya da devlette hangisinin haklarının daha öncelikli olduğu gibi konular da tartışmaya dahil edilmiştir¹²⁹.

Normatif teorilerin birey odaklı olduğu söylenebilmektedir. Zira ulusal çıkar veya uluslararası sistemin yapısı gibi varsayımlardan uzaklaşarak, insan iradesinin serbestliği ve dış dünyayı belirleyebilme yeteneğini kabul etmektedir¹³⁰. Bununla birlikte bu teorilerin, olması gerekeni tasvir etmelerinden dolayı geleceğe yönelik ve açıklayıcı özelliğe sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu özelliklerinden dolayı ise sınıanmaları mümkün görünmemektedir. Olması gerekeni tasvir etmelerinden dolayı yol gösterici, öğretici ve eğitici oldukları da söylenebilmektedir¹³¹. Devletlerin dış politikalarını ahlaki değerlere uygun olarak yürütmelerine ve insana verdiği önemle dikkat çekmekte olan normatif teoriler, dış politikada yöneticilere, ulusal veya uluslararası alanda yaşanan herhangi bir soruna verebilecekleri tepkiler konusunda ya da alabilecekleri tedbirler konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır.

1945 sonrası dönemde, uluslararası alanda artan insan hakları sözleşmeleri vasıtasıyla insan hakları konusunda uluslararası bir kültür oluşmaya başlamıştır¹³². Bu kültürün oluşmasında değer unsuruna verdiği önemle ve olması gerekeni açıklayan ilerici tavsiyeleriyle; John Locke, Thomas Hobbes, Immanuel Kant, Karl Marx, Edmund Burke gibi filozoflar/teorisyenler önem taşımaktadır¹³³. Uluslararası alanda oluşan bu kültürün bir sonucu olarak, devletler kendi ulusal yasalarını veya hukuk sistemlerini söz konusu insan hakları sözleşmelerine uyumlu hale getirme gereği duymaya başlamışlardır¹³⁴. Ancak yaşanan bu gelişmelerin yanında, söz konusu sözleşmelerin bağlayıcılığı hususunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Zira devletlerin söz konusu sözleşmelerde güvence altına alınmış kurallara uygun davranmaya zorlayacak bir yöntem geliştirilememiş, bu anlamda başvuru yöntemler genellikle siyasi yöntemler olmuştur¹³⁵.

¹²⁹ Tayyar Arı, a.g.e.

¹³⁰ A.g.e., s.107.

¹³¹ A.g.e.

¹³² A.g.e., s.114.

¹³³ Anthony J. Langlois, *Normative and Theoretical Foundations of Human Rights*, 2013, Human Rights: Politics and Practice, 2nd Edition, Oxford University Press, (Ed. Michael Goodhart), https://www.researchgate.net/publication/263224112_Normative_and_Theoretical_Foundations_of_Human_Rights, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

¹³⁴ A.g.e.

¹³⁵ A.g.e., s.115.

1.3.2. İnsan Haklarına Realist Bir Bakış Açısı

Uluslararası sistemde insan haklarını, uluslararası toplumun tam olarak uygulanması imkânsız arzuları olarak tanımlayan görüşler bulunmaktadır. Bu görüşü benimseyenler tarafından insan hakları genellikle, Batı'nın kendi çıkarları için kullandığı bir araç olarak yorumlanmaktadır¹³⁶. Uluslararası ilişkilerdeki realizm, insan haklarını uygulanabilir standartlar olarak açıkça reddetmeyi amaçlamasa da, ana fikirleri açısından değerlendirildiğinde insan haklarına karşı olduğu görülmektedir.

Realizm, özellikle 1945 ile 1970 yılları arasında uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki çalışmalara hakim olan bir teoridir¹³⁷. Realizm, uluslararası ilişkiler içerisinde ana akımlar arasında yer almaktadır. En genel tanımıyla Realistler, devletlerarasındaki ilişkilerin, devletlerin kendi istekleri doğrultusunda, ahlaktan ve duygusallıktan uzak olarak hareket ettiğini iddia etmektedirler¹³⁸.

Uluslararası ilişkilerde realizm ve insan hakları çalışmaları gibi farklı bakış açılarına sahip iki öğretiyi karşılaştırmak zor görünmektedir. Zira realizm için, *“teori, gerçekleri tespit etmekten ve onlara akıl yoluyla anlam vermekten ibarettir”*¹³⁹. İnsan hakları ise geleceğe yöneliktir ve ulaşılacak değerleri ve standartları belirleyerek, gerçek durumdan ziyade olması gerekeni tasvir etme eğilimindedir. İki yaklaşımın da reddedilemez olduğu bir gerçektir.

Realizm, genel olarak devleti, uluslararası sistemin tek aktörü olarak görmekte, dolayısıyla çok uluslu şirketler, uluslararası çevre veya insan hakları örgütlerini veya daha açık bir ifadeyle NATO veya BM gibi uluslararası örgütleri, üyesi olan devletlerden ayrı bir varlıkları ve egemenlikleri olmadıkları gerekçesiyle aktör olarak kabul etmemektedir¹⁴⁰.

İnsanın doğası gereği doğuştan kötü olduğu varsayımına dayanan realizm, uluslararası sistemi insan doğasına benzetmektedir. İnsan doğasıyla ilgili negatif

¹³⁶ Ahmed Shaheed ve Rose Parris Richter, Is “Human Rights” a Western Concept?, 17.10.2018, The Global Observatory, <https://theglobalobservatory.org/2018/10/are-human-rights-a-western-concept/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

¹³⁷ Andrew Heywood, a.g.e., s.86.

¹³⁸ a.g.e.

¹³⁹ Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, Revised by Kenneth W. Thompson, Mc Grow-Hill Higher Education, 2006, s.4'den aktaran; Olesea Perean, The Tensions between Realism in International Relations and Human Rights Studies, 2015, https://www.researchgate.net/publication/272492140_The_Tensions_between_Realism_in_International_Relations_and_Human_Rights_Studies, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

¹⁴⁰ Tayyar Arı, a.g.e., ss.137-140.

varsayımlara dayanan realizme göre, insan doğuştan kötü, açgözlü ve hırslı olarak tanımlanmıştır¹⁴¹. Uluslararası sistemi, kötü olarak değerlendirilen insan doğasına benzeten klasik realizmde, insanın ilişkilerinde gücü önemsemesi ve çıkarları gereği hareket etmesi gibi devletler de birbirleriyle olan ilişkilerini güç ve çıkara dayandırmaktadır.

Uluslararası ilişkilerin yalnızca güç mücadelesinden oluştuğu fikrine dayanan realizm yaklaşımında, devletin çıkarı her şeyden önce gelmektedir. Bu yaklaşıma göre, devleti yönetenler söz konusu güce sahip olmak amacıyla ahlaki unsurları görmezden gelebilmektedirler. Zira yöneticilerin asıl görevi ahlaki kriterlere uymaktan ziyade devletin çıkarını korumaktır. Hans J. Morgenthau'nun görüşleri ile şekillenen klasik realizme göre, devletin yöneticileri, devletin çıkarını korumak zorunda olduklarından bireysel ilişkilerinde uydukları ahlaki standartlara çoğu zaman uymayabilmektedirler; zira devletin yöneticisi ilk olarak ulusal çıkarı ve devleti dış tehditlerden korumak zorundadır¹⁴². Bu amaca ulaşmak için her şeyin yapılabileceği görüşüne dayanan realizmde, amaca ulaşmak için kullanılan aracın ahlaki kriterlere sahip olmaması normal olarak değerlendirilmektedir.

Realizmde, güvenlikle ilgili stratejik ve askeri konular daha önemli oldukları için yüksek politika (*high politics*), ekonomik ve sosyal konular ise daha az önemli oldukları için alçak politika (*low politics*) olarak adlandırılmıştır¹⁴³. Realizm'in önemli temsilcilerinden Kenneth Waltz'a göre devletin nihai amacı güvenliği sağlamaktır¹⁴⁴. Nihai amacın güvenliği sağlamak olduğu düşünüldüğünde, askeri konuların neden yüksek politika olarak adlandırıldığı daha net anlaşılacaktır. Bu noktada, durum yalnızca yüksek politikaların diğerlerine oranla göreceli olarak üstün olması değil, aynı zamanda diğer tüm politikaların oluşumunda ve yürütülmesinde temel etken olarak görülmesidir¹⁴⁵.

İnsan doğasına karşı negatif varsayımlarına rağmen realistler, insan doğasının kötü olduğu varsayımına ek olarak insan davranışında ahlaki bir boyutun olduğu

¹⁴¹ Keith L. Shimko, "Realism, Neorealism and American Liberalism", *The Review of Politics*, Vol.54, No.2, 1992, Spring, s.286, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/1407486>, (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

¹⁴² A.g.e., s.139.

¹⁴³ Zerrin Ayşe Bakan, a.g.e., s.430.

¹⁴⁴ Tayyar Arı, a.g.e., s.143.

¹⁴⁵ Zerrin Ayşe Bakan, a.g.e.

gerçeğini de inkar etmemektedirler¹⁴⁶. Bir diğer deyişle, insanın doğası gereği kötü olmasının yanında ahlaki bir arayış içerisinde olduğuna değinilmiştir. Hatta insanların “*adalet için doyumsuz bir arayış*” halinde olan ahlaki varlıklar olduğunu, ancak yine de “*tüm siyasi eylemlerde kötülüğün trajik varlığı*” iddiasını desteklediklerini iddia etmektedirler¹⁴⁷. Buradan hareketle, adalet için doyumsuz arayışın bir sonucu olarak insan haklarının ortaya çıktığını ancak uluslararası sistemin kötü olması sebebiyle bu kuralların uygulanamayacağı değerlendirilmesi ortaya çıkmaktadır. Bu görüşten hareketle realizme göre, uluslararası sistem insan doğasında bulunan nesnel yasalarla yönetilmekte ve evrensel ahlaki ilkeler devletlerin eylemlerine uygulanamamaktadır¹⁴⁸.

Politik realizm, belirli bir ulusun ahlaki isteklerini, evreni yöneten ahlaki yasalarla tanımlamayı reddetmektedir¹⁴⁹. Bu iddialardan hareketle realizmin, insan haklarının evrenselliği fikriyle çeliştiği söylenebilmektedir. İnsan haklarının evrensel karakteri, tüm temel insan hakları belgelerinde yer almakta ve kökleri eşitlik ilkesine dayanmaktadır. Ancak realist teoriye göre, devletler çıkarları gereği söz konusu ahlaki kurallara bir diğer deyişle insan haklarına uymayabilmektedirler. Bu durum ise devletin çıkarının bir gereği olarak görülmektedir.

Bu noktada, realizm ile insan hakları arasında bir uyumsuzluk daha ortaya çıkmaktadır. Bir yandan realizm, insan doğasının kötülüğünü ön plana çıkartarak devletlerin ahlaksız, bencil, duygusuz, çıkar odaklı eylemlerini haklı çıkarmakta, diğer yandan insan hakları, insanın doğasında olan onuru ve dolayısıyla ahlakını vurgulayan insanların haklarına evrensel bağlılık iddiasında bulunmaktadır.

Klasik realizmden ayrı olarak, neorealizm ise uluslararası sistemdeki anarşik yapı üzerine yoğunlaşmıştır. Neorealizm, uluslararası sistemde ortak bir otoritenin bulunmadığı, dolayısıyla uluslararası sistemin anarşik olduğu varsayımına dayanmaktadır¹⁵⁰. Anarşik olarak tanımlanan uluslararası sistem, korku ve güvensizlik ortamı yaratmaktadır. Söz konusu korku ve güvensizlik ortamında, devletler çıkarları

¹⁴⁶ Olesea Perean, *The Tensions between Realism in International Relations and Human Rights Studies*, 2015,

https://www.researchgate.net/publication/272492140_The_Tensions_between_Realism_in_International_Relations_and_Human_Rights_Studies, (Erişim Tarihi: 11.02.2020).

¹⁴⁷ Jack Donnelly, a.g.e., s.11.

¹⁴⁸ Olesea Perean, a.g.e.

¹⁴⁹ Jack Donnelly, a.g.e., s.7.

¹⁵⁰ Tayyar Arı, a.g.e., s.161.

gereği hareket etmektedirler. Neorealizme göre, her devletin farklı çıkarlara sahip olması ve sistemin de herhangi bir düzene sahip olmaması, savaşlara yol açmaktadır¹⁵¹. Bununla beraber, klasik realizmde sıklıkla vurgulanan, ahlaki kriterlerden uzaklaştırılmış siyaset olgusuna neorealizmde çok yer verilmemiştir.

Klasik realizm, insan doğasına yönelik olumsuz yaklaşımından dolayı negatif içerikler barındırdığı ve devletlerin kendi çıkarlarını düşünmelerinin politikanın temelini oluşturduğuna yönelik varsayımlarda bulunduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir¹⁵². Realistler, çıkar gözetme olgusunun sadece bazı politikacılara özgü bir özellik olabileceği yönündeki görüşlere sahip olanlar tarafından eleştirilmişlerdir. Söz konusu eleştirilerden hareketle Realistler, insan doğasından uzaklaşarak, uluslararası sistemin yapısını incelemeye odaklanmışlardır¹⁵³. Sonuç olarak anarşik bir uluslararası sistem tanımlayan neorealistlere göre, devletler bu anarşik yapıda çıkarları doğrultusunda hareket edebilmek ve güce sahip olabilmek amacıyla, insan haklarının ortaya koyduğu kuralları önemsemeyen ve ahlaki kriterlere uymadan hareket edebilmektedirler.

1.4.Birleşmiş Milletler ve İnsan Hakları ile İlgili Gelişmeler

Birleşmiş Milletler, geçmişten günümüze insan haklarına verdiği önemle adından sıklıkla bahsettiren bir organizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu noktada insan hakları konusundaki BM yapılanmasından bahsedilmiştir. Bununla birlikte zaman içerisinde insan hakları konusunda yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan ve çalışmanın konusuyla alakalı kavramlar da bölüm içerisinde ele alınmıştır.

1.4.1. Birleşmiş Milletler ve İnsan Hakları Mekanizmaları

Birleşmiş Milletler'in insan haklarına saygılı yeni bir dünya oluşturma çabası kuruluş yıllarına dek götürülebilmektedir. Buna örnek olarak, 1945 yılında kabul edilen ve neredeyse tüm devletlerin taraf olduğu, BM Antlaşması¹⁵⁴ içerisindeki insan haklarına yapılan vurgu verilebilmektedir. Söz konusu vurgu, evrensel bir platformda

¹⁵¹ A.g.e.

¹⁵² A.g.e., s.176.

¹⁵³ A.g.e.

¹⁵⁴ Birleşmiş Milletler Antlaşması, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, (Erişim Tarihi: 06.09.2020).

yapıldığı için önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu noktadan hareketle bu bölümde, BM'nin insan hakları sistemi incelenmiştir. Söz konusu sistem içerisinde incelenen BM'nin ana organlarının yanında, çalışmanın konusuyla bağlantılı olan, BM'nin bir alt kuruluşu olarak görev yapan, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği de incelenmiştir.

1.4.1.1. Genel Kurul

BM'ye üye bütün devletlerin temsil edildiği bir organ olan Genel Kurul'da, BM Antlaşması kapsamına giren veya diğer organların görev ve yetkileriyle ilgili tüm konular görüşülmektedir¹⁵⁵. Bu noktadan hareketle Genel Kurul'un genel nitelikli bir organ olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aynı zamanda organda tüm konular görüşüldüğü için insan hakları alanında da yetkili olduğu söylenebilmektedir.

Söz konusu organın doğrudan insan hakları ile ilgili görevleri, BM Antlaşması'nın 13.maddesinin b bendinin 2.fıkrasında yer almaktadır¹⁵⁶. Söz konusu maddedeki hükümle, Genel Kurul'a, kuracağı diğer organ ve komisyonlar vasıtasıyla insan hakları alanında çalışmalar yapmak ve kararlar almak yetkisi verilmektedir. Genel Kurul'da BM'ye üye tüm devletlerin bir oy hakkı bulunmakta ve kararlar, üyelerin üçte iki çoğunluğu veya basit çoğunluğu ile alınmaktadır¹⁵⁷.

Genel Kurul, çalışmalarını kendisine bağlı komiteler vasıtası ile yürütmektedir. Bu doğrultuda altı ana komitesi bulunmaktadır¹⁵⁸. Bu ana komitelerden “Toplumsal, İnsani ve Kültürel İşler Komitesi” insan hakları ile ilgili çalışmaların yapıldığı ve karar tasarılarının hazırlandığı komitedir¹⁵⁹. Ana komiteler dışında Genel Kurul'a görüş bildiren veya raporlar sunan alt komiteler de bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak; Silahsızlanma Komisyonu, İnsan Hakları Konseyi ve Uluslararası Hukuk Komisyonu verilebilmektedir¹⁶⁰. Bununla birlikte Genel Kurul ile ilişkilendirilmiş bir şekilde

¹⁵⁵ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.62.

¹⁵⁶ A.g.e., s.63.

¹⁵⁷ A.g.e., s.62.

¹⁵⁸ Bunlar; Silahsızlanma ve Uluslararası Güvenlik Komitesi, Ekonomi ve Finans Komitesi, Toplumsal, İnsani ve Kültürel İşler Komitesi, Hukuk İşleri Komitesi, Özel Siyasi ve Dekolonizasyon Komitesi ve İdari ve Bütçeleme Komitesi'dir.

¹⁵⁹ A.g.e., s.63.

¹⁶⁰ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., ss.454-455.

çalışan; BM Nüfus Fonu, BM Kalkınma Programı ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi fonlar, programlar ve bilimsel enstitüler de bulunmaktadır¹⁶¹.

Bu noktada Genel Kurul'un bugüne dek insan hakları ile ilgili aldığı önemli kararlardan bahsetmek gerekmektedir. Zira bu kararlar kendisinden sonra yapılacak sözleşmelere temel oluşturması ve insan haklarının gelişimine katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır. Genellikle beyanname şeklinde hazırlanan bu kararların en bilineni ise BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'dir¹⁶². Söz konusu beyanname daha ayrıntılı bir şekilde ilerleyen sayfalarda incelenmiştir. Bu noktada şunu belirtmek gerekmektedir ki Genel Kurul'un kararları hukuken bağlayıcı değildir yani tavsiye niteliğindedir¹⁶³.

1.4.1.2. Güvenlik Konseyi

Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin korunması hususunda başlıca sorumlu organ olarak karşımıza çıkmaktadır. Konsey, bu amaca ulaşmak için tavsiye niteliğinde kararlar alıp, hukuksal nitelikteki uyuşmazlıkların taraflarca Uluslararası Adalet Divanı'na sunulması veya oy birliği ile olayların Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taşınması gibi kararlar almanın yanında, zorlayıcı tedbirlere başvurma hakkına da sahiptir.

Zorlayıcı tedbirler; diplomatik ve iktisadi ilişkilerin kesilmesinden askeri kuvvet kullanmaya kadar götürülebilmektedir¹⁶⁴. Ancak Konsey bu tedbirleri yalnızca “barışa karşı tehdit”, “barışın bozulması” veya bir “saldırı” durumlarında kullanabilmektedir¹⁶⁵. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, Konsey'in barışın tehdit edildiği durumlar konusunda aldığı tedbirlere baktığımızda, bu kararların çoğunun insan hakları konusuyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Bunlara örnek olarak; 1966 yılında İngiltere sömürgesi olan Güney Rodezya'daki beyaz azınlığın, tek taraflı kararıyla bağımsızlık ilan ederek beyazların üstünlüğüne dayanan ırkçı bir rejim kurmalarına karşı alınan iktisadi içerikli zorlama tedbirleri ve Güney Afrika

¹⁶¹ A.g.e., s.455.

¹⁶² Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.64.

¹⁶³ A.g.e., s.65.

¹⁶⁴ A.g.e., s.65.

¹⁶⁵ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.460.

Cumhuriyeti'nin “*apartheid*”¹⁶⁶ rejimine karşı alınan iktisadi ve silah ambargosu kararı¹⁶⁷ verilebilmektedir¹⁶⁸.

Bununla birlikte şunu belirtmek gerekir ki Konsey, doğrudan insan haklarını koruyan bir organ değildir. Yalnızca uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği durumlarda insan hakları konusuna dahil olmaktadır. Bu noktada Güvenlik Konseyi'nin yapısından bahsetmek gerekmektedir. Zira söz konusu zorlayıcı tedbir kararlarını almak konusunda nasıl bir mekanizmaya sahip olduğunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Beş daimi¹⁶⁹ ve on geçici olmak üzere 15 ülkenin temsilinden oluşan Güvenlik Konseyi, sınırlı üyeli bir organ olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁰. Bununla birlikte, Konsey içerisinde karar alınabilmesi konusunda bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Zira Konsey içerisinde alınacak idari konular dışındaki bütün konularda beş daimi üyenin hepsinin olumlu oyunun olması gerektiği konusu¹⁷¹, karar alınması noktasında sorunlara neden olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, idari konular dışındaki herhangi bir konuda beş daimi üyeden birinin o karara olumsuz oy kullanması, bir diğer deyişle kararı veto etmesi sonucunda karar alınamamaktadır. Bu durum, BM Güvenlik Konseyi'nin sıklıkla önemli konularda karar alamamasına neden olmaktadır.

1.4.1.3. Ekonomik ve Sosyal Konsey

Genel Kurulca seçilen 54 BM üyesi ülkenin temsilcilerinden oluşan Ekonomik ve Sosyal Konsey; dünya çapında hayat standartlarının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, ekonomik, sosyal, sağlık ve ilgili sorunların çözülmesi ve en önemlisi hiçbir ayırım gözetmeksizin insan haklarına evrensel saygının sağlanması ile görevlendirilmiştir¹⁷². Konseye üye olan her ülkenin bir oy hakkı bulunmakta ve kararlar hazır bulunan ve oy verenlerin oyçokluğu ile alınmaktadır¹⁷³.

¹⁶⁶ Güney Afrika'nın beyaz olmayan vatandaşlarına karşı ayrımcı politikaları destekleyen bir yasama sistemidir.

¹⁶⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Nail Demirel, Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1 (2013) Bahar, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/72993>, ss.153-154, (Erişim Tarihi: 27.08.2020).

¹⁶⁸ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., ss.66-67.

¹⁶⁹ BM Güvenlik Konseyi beş daimi üyesi: ABD, İngiltere, Fransa, Çin ve Rusya'dır.

¹⁷⁰ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.457.

¹⁷¹ A.g.e.

¹⁷² A.g.e., s.462.

¹⁷³ Birleşmiş Milletler Antlaşması, a.g.e., s.20.

Konsey söz konusu görevleri yerine getirebilmek için kendisine bağlı komisyonlar kurmaktadır. Bunlara örnek olarak 2006 yılında görev süresi dolan, İnsan Hakları Komisyonu¹⁷⁴ verilebilmektedir. Komisyonun görevine son verildikten sonra, onun yerine İnsan Hakları Konseyi kurulmuştur. Ancak İnsan Hakları Konseyi, Komisyon'dan farklı olarak BM Genel Kurul'una bağlı bir alt organ olarak görev yapmaktadır¹⁷⁵.

1.4.1.4. Vesayet Konseyi

Vesayet Konseyi, vesayet altındaki halklar için, bir diğer deyişle kendi kendisini yönetemeyecek durumda olan ülkelerin halklarının, uluslararası barış ve güvenliğe hizmet edecek şekilde yönetilmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur¹⁷⁶. BM Antlaşması'nın ortaya çıktığı dönem şartlarında vesayet altında ülkelerin bulunması, böyle bir konseyin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Konseyin; vesayet altındaki bir ülkenin yönetiminden sorumlu ülkenin veya otoritenin, konseye sunduğu raporları, şikayetleri incelemek ve vesayet altındaki ülkeleri belirli aralıklarla ziyaret etmek gibi görevleri bulunmaktadır¹⁷⁷. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki günümüzde vesayet altında bir ülke bulunmamaktadır. Dolayısıyla Vesayet Konseyi'nin hali hazırda bir görevi kalmamıştır.

1.4.1.5. Uluslararası Adalet Divanı

BM'nin ana adli organı olan UAD'ın, devletlerarasındaki uyuşmazlıklara bakmak ve BM organları ve uzmanlık kuruluşlarının istekleri üzerine istişari mütalaa vermek gibi görevleri bulunmaktadır¹⁷⁸. UAD her ne kadar BM'nin ana organlarından biriye de, ondan bağımsızdır. Zira Divan, BM'nin herhangi bir otoritesine bağlı olmayıp, bağımsız ve tarafsız bir yargı organı olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁹.

UAD yargı yetkisini, yalnızca kendisinin yargı yetkisini kabul eden devletler üzerinde kullanabilmektedir. Zira UAD'ın yargı yetkisi zorunlu olmayıp, kendisine sunulan bir davaya bakabilmesi için öncelikle davaya taraf her iki devletin Divan'ın

¹⁷⁴ 1946 yılında kurulan İnsan Hakları Komisyonu, insan haklarıyla ilgili çalışmalarda ana alt organ olması açısından önemlidir. Önemli çalışmaları arasında İHEB'de bulunmaktadır.

¹⁷⁵ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.72.

¹⁷⁶ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.463.

¹⁷⁷ A.g.e.

¹⁷⁸ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.76.

¹⁷⁹ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.464.

yargı yetkisini kabul etmesi gerekmektedir¹⁸⁰. Aksi takdirde Divan, yargı yetkisini kullanamamaktadır. Divan, yargı yetkisinin zorunlu olmaması nedeniyle etkisiz olarak değerlendirilmektedir¹⁸¹. Söz konu eleştirilerin haklılık payının olduğu açıktır. Ancak diğer taraftan Divan'ın kararları, uluslararası hukukun anlaşılması, yorumlanması ve uygulanması açısından devletlere önemli bir referans kaynağı olması nedeniyle önem taşımaktadır¹⁸².

Bu kararlar içerisinde insan hakları hukukunu referans alarak verdiği kararlar da bulunduğu¹⁸³, Divan'ın insan haklarının anlaşılması ve uygulanması konusunda önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir.

1.4.1.6. Sekreterlik

Başında BM'nin en yüksek memuru olan Genel Sekreter'in bulunduğu Sekreterlik'de aynı zamanda örgütün gerek duyabileceği memurlar da bulunmaktadır¹⁸⁴. Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından atanmaktadır. Genel Sekreter'in; Genel Kurul'un, Güvenlik Konseyi'nin, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in ve Vesayet Konseyi'nin bütün toplantılarında bu sıfatla hareket etmek, bu organlar tarafından kendisine verilen bütün görevleri yerine getirmek ve örgütün çalışması konusunda Genel Kurul'a yıllık raporlar sunmak gibi görevleri bulunmaktadır¹⁸⁵. Bu doğrultuda genel nitelikte bir organ olması nedeniyle insan hakları ile ilgili konularda da kendisine verilen görevleri yerine getirdiği söylenebilmektedir.

1.4.1.7. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği

1950 yılında, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan milyonlarca Avrupalıya yardım etmek amacıyla temelde üç yıllık görev süresiyle kurulan BMMYK, günümüzde hala görevine devam etmektedir¹⁸⁶.

¹⁸⁰ A.g.e., s.465.

¹⁸¹ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.76.

¹⁸² A.g.e.

¹⁸³ Örneğin; Divan, İran'da ABD'li diplomatların zorla alıkonulması ile ilgili 1980 Rehineler davasında, BM Antlaşması ve İHEB'e dayanarak veya atıfta bulunarak bu olayı kınamıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Case Concerning United States Diplomat and Consular Staff in Tehran, (United States of America v. Iran), Judgment of 24 May 1980, International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/64/064-19800524-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.09.2020).

¹⁸⁴ BM Antlaşması, a.g.e., s.27.

¹⁸⁵ A.g.e.

¹⁸⁶ UNHCR Tarihçesi, *UNHCR | BM Mülteci Örgütü*, <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi>, (Erişim Tarihi: 07.06.2020).

BMMYK, geçmişten günümüze insanların maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri nedeniyle yaşadıkları yerleri terk ederek mülteci durumuna düşen pek çok insanı korumaya ve onlara yardım sağlamaya devam etmektedir.

BMMYK, hem kurulduğu yıllarda Avrupa’da hem de sonraki yıllarda dünya çapında, çalışmalarıyla dikkatleri üzerine çekmektedir. Söz konusu dikkat çeken çalışmaları nedeniyle, 1954 ve 1981 yıllarında Nobel Barış Ödülü’nü kazanmıştır¹⁸⁷. BMMYK günümüzde pek çok ülkede ve kıtada çalışmalarına devam etmektedir. Bu bağlamda Afrika’dan Asya’ya, Latin Amerika’dan Ortadoğu’ya kadar dünyanın her yerinde, toplamda 138 ülkede 16 binden fazla çalışanıyla yardıma muhtaç, yerinden edilmiş mültecilere ve vatansız kişilere yardım etmektedir¹⁸⁸. BMMYK sağladığı bu yardım vasıtasıyla bugüne dek pek çok mültecinin hayatını değiştirmiştir. Faaliyette bulunduğu süre boyunca 50 milyondan fazla mültecinin başarıyla hayata tekrar adım atmasına yardımcı olmuştur¹⁸⁹.

Bu noktada BM’nin insan hakları konusunda önemli başarıları olarak değerlendirilen evrensel nitelikteki İHEB ve İkiz Sözleşmeleri incelenmiştir.

1.4.2. BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve İkiz Sözleşmeler

BM’nin İnsan hakları hukukunun oluşturulması konusunda gösterdiği büyük çabanın ürünü olarak değerlendirilen; 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve beraberinde hazırlanan, ikiz sözleşmeler veya 1966 Sözleşmeleri olarak da ifade edilen, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi bu noktada önem taşımaktadır.

1.4.2.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Uluslararası insan hakları hukukunun temeli olarak nitelendirilebilecek bir belge olması açısından BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) büyük önem taşımaktadır. İHEB, İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın etkisinin hala devam ettiği bir süreç içerisinde ortaya çıkmış bir belgedir. Zira İkinci Dünya Savaşı’nda Nazi Almanyası’nın imha kamplarında, 6 milyon Yahudi’nin öldürülmesine ek olarak

¹⁸⁷ UNHCR Tarihçesi, a.g.e.

¹⁸⁸ A.g.e.

¹⁸⁹ A.g.e.

5 milyon Hristiyan, Çingene ve Slav da katledilmiştir¹⁹⁰. Yaşanılan bu olayların tekrar etmemesi için uluslararası alanda oluşan, fark gözetmeksizin tüm insanların korunması düşüncesinin bir sonucu olarak İHEB hazırlanmıştır. Söz konusu Beyanname ile tüm insan haklarının uluslararası alanda koruma altına alınması hedeflenmiştir. Bu gerçekten hareketle, gerek kendisinden sonra yapılan insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmelere kaynak olması, gerekse de o günün şartlarında daha önce görülmemiş haklar getirmesi açısından uluslararası insan hakları hukukunda, İHEB'e büyük önem atfedilmektedir.

İnsan hakları ile ilgili uluslararası alanda yapılan ve evrensel bir boyuta sahip olan, 10 Aralık 1948 tarihli İHEB, BM Genel Kurulu'nun 217 A (III) sayılı kararı ile ilan edilmiştir¹⁹¹. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, BM Genel Kurulu kararlarının tavsiye niteliğinde olduğu ve bağlayıcı bir etkiye sahip olmadığıdır. Ancak, devletler nezdinde bağlayıcı olmaması söz konusu belgenin önem taşımadığı anlamına gelmemektedir. Zira söz konusu belge genel bir görüş birliği, bir uzlaşım sonucunda hazırlanmış olup, alınan bu kararlar uluslararası toplumun görüşünü yansıtmaktadır, dolayısıyla bir devletin sürekli bu kararlara uymaması, belgeyi imzacı devletleri ve uluslararası toplumu karşısına alması demektir. Bu noktada, yumuşak hukuk ve esnek hukuk kuralları olarak da literatürde yer alan *soft law* kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, uluslararası kuruluşlarca alınan, bağlayıcı niteliği bulunmayan ancak bir taraftan da tamamen göz ardı edilemeyen haklar için kullanılmaktadır¹⁹².

İHEB, yalnızca kapsamlı bir insan hakları listesi sunması ve kendisinden sonraki insan hakları ile ilgili sözleşmelere temel teşkil etmesi bakımından dahi önemlidir. 30 maddeden oluşan İHEB içerisinde yer alan haklar genel olarak iki kategoriye ayrılarak incelenmektedir. Madde 3 ve 21 arasındaki haklar medeni ve siyasi haklar, madde 22 ve 27 arasındaki haklar ise iktisadi, toplumsal ve kültürel haklar olarak sınıflandırılmaktadır¹⁹³.

İHEB'in ilk iki ve son üç maddesi, belgenin mahiyeti açısından ayrıca bir önem taşımaktadır. Zira bu maddeler, diğer maddelerde sayılan haklara kimlerin sahip

¹⁹⁰ Ina R. Friedman, *The Other Victims: First-Person Stories of Non-Jews Persecuted by the Nazis*, Houghton Mifflin Harcourt, 1990, ISBN: 978-0-395-74515-1, s.1.

¹⁹¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, a.g.e.

¹⁹² Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.63.

¹⁹³ A.g.e., s.82.

olacağı konusunda bilgi vermektedir. Öncelikle ilk maddede, bütün insanların doğuştan özgür ve söz konusu haklara eşit olarak sahip olacağı belirtilmiştir. İkinci madde de ise herkesin (ırk, renk, cins, dil, din vd. fark etmeksizin) söz konusu haklardan, ister bağımsız bir devlette ister de vesayet altındaki bir devletin vatandaşlığı altında olsunlar, ayırım gözetmeksizin yararlanacağı belirtilmiştir. Son üç maddede ise, söz konusu hakların, ulusal ve uluslararası mevzuatlarla güvence altına alınmasının gerekliliğinden, söz konusu haklara sahip olan insanların aynı zamanda yaşadıkları topluma karşı bir takım sorumluluklarının da bulunduğu ve söz konusu hakların kötüye kullanılmamasından bahsedilmektedir.

3 ve 21. maddeler arasında bulunan ve medeni ve siyasi haklar olarak sınıflandırılmış kısımda, köleliğin ve köle ticaretinin, işkence ve insanlık dışı muamelelerin kaldırılmasından adil yargılanma hakkına, kanunsuz suç ve cezanın olmayacağından serbest dolaşıma ve iltica, uyruklu ve mülkiyet hakkına kadar pek çok klasik hak sıralanmıştır¹⁹⁴. Buradan hareketle çalışmanın konusuyla da ayrıca bağlantılı olan madde 15'e daha ayrıntılı değinmek gerekmektedir.

Madde 15'in 1.fikrasında her insanın vatandaşlık hakkına sahip olması gerektiğinden bahsedilmiş aynı maddenin 2.fikrasında ise bu haktan hiç kimsenin keyfi olarak mahrum edilmemesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur.

İnsan haklarının gelişimini demokrasi ile bağdaştıran 21.maddeye de bu noktada değinmek faydalı olacaktır. Herkesin serbest bir şekilde seçme, seçilme ve yönetime katılma hakkının olduğundan, kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde faydalanma hakkının olduğundan ve de en önemlisi halkın iradesi doğrultusunda serbest seçimle iş başına gelmiş yöneticiler tarafından yönetilme hakkının olduğundan bahsedilmiştir. Söz konusu maddeyle demokrasi, insan haklarının vazgeçilmez şartı haline getirilmiştir¹⁹⁵.

İktisadi, toplumsal ve kültürel haklar olarak sınıflandırılan ikinci kategoride ise sosyal güvenlik hakkı, çalışma hakkı, tatil hakkı, sosyal ve sağlık hizmetleri hakkı ve eğitim hakkı bulunmaktadır. İkinci kategoriye giren hakların, medeni ve siyasi haklar bazında güvence altına alınan haklara oranla beyannamede daha az bir kısımda bahsedilmesi, o dönemin şartlarında söz konusu iktisadi, toplumsal ve kültürel haklara,

¹⁹⁴ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, a.g.e.

¹⁹⁵ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.87.

medeni ve siyasi haklara oranla daha az önem verilmesinden kaynaklandığı yönünde değerlendirmeler yapılmıştır¹⁹⁶. Söz konusu değerlendirmenin doğru olup olmadığından ziyade, iktisadi, toplumsal ve kültürel haklara küçük bir kısım da olsa bahsedilmesi dahi insan haklarının gelişimine yaptığı katkı düşünüldüğünde oldukça önemlidir.

Sonuç olarak İHEB, 193 BM üyesi devlet tarafından onaylanmış¹⁹⁷ bir belge ve kendisinden sonra yapılan, insan hakları ile ilgili bölgesel veya uluslararası sözleşmelere zemin teşkil etmesi ve evrensel olması bakımından önemlidir.

1.4.2.2. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

İHEB'den sonra yine BM tarafından oluşturulan evrensel nitelikteki bir diğer sözleşme olan “Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi” 1966 yılında, “Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” ile birlikte imzalanmıştır¹⁹⁸. Söz konusu sözleşmeler; evrensel ve bağlayıcı olmaları ve bir denetim mekanizmasına sahip olmaları nedeniyle önem taşımaktadırlar.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, İHEB’de yer alan klasik hakların daha ayrıntılı bir şekilde pozitif hukuka dahil edilmesinin başlangıcını oluşturması açısından önemlidir¹⁹⁹. Bu haklar: hayat hakkı; işkence, zalimane, insanlık dışı veya haysiyet kırıcı muamele yasağı; kölelik, köle ticareti ve angarya yasağı; kişi hürriyeti ve güvenlik hakkı; özel hayatın mahremiyeti; düşünce, vicdan ve din hürriyeti gibi haklardır²⁰⁰. Söz konusu sözleşme, güvence altına aldığı hakların uygulanmasını denetlemek için bir mekanizma da içermektedir. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nde güvence altına alınan hakların denetimini üstlenen kurum ise İnsan Hakları Komitesi’dir²⁰¹.

İnsan Hakları Komitesi bu görevini dört temel şekilde gerçekleştirmektedir. Bunlar; devletlerden gelen raporları almak ve incelemek, genel yorumlar hazırlamak,

¹⁹⁶ A.g.e.

¹⁹⁷ OHCHR | Universal Declaration of Human Rights at 70: 30 Articles on 30 Articles, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23856&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 24.05.2020).

¹⁹⁸ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.289.

¹⁹⁹ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.93.

²⁰⁰ Tam metin için bkz; Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, *İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi*, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf>, (Erişim Tarihi:19.06.2019).

²⁰¹ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Bölüm IV, a.g.e.

devletlerarası başvuruları değerlendirmek ve bireysel şikayetleri kabul etmek ve değerlendirmektir²⁰².

1.4.2.3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, güvence altına aldığı hakların nitelikleri sebebiyle, ikizi olarak anılan, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin sahip olduğu denetim mekanizmasından daha esnek bir yaptırım mekanizmasına sahiptir²⁰³. Bunun temel nedeni içerisinde bulunan; adil ve uygun çalışma şartları hakkı, adil ve eşit değerdeki işe eşit ücret hakkı, sosyal sigortayı da kapsar bir şekilde herkesin sosyal güvenlik hakkı, herkes için eğitim hakkı, zorunlu ve ücretsiz ilköğretim hakkı²⁰⁴ gibi hakların, özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmasındaki zorluklardan kaynaklanmaktadır.

Bu anlamda örneğin; Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan hakların devletlerin sözleşmeye taraf olur olmaz uygulamaları ile ilgili bir yükümlülükleri bulunurken, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar'da yer alan hakların belirli bir zaman dilimi içerisinde aşamalarla uygulanması belirtilmiştir²⁰⁵. Dolayısıyla bu sözleşmede bulunan hakların taraf devletlerce zaman içerisinde kademeli bi şekilde uygulanması kabul edilebilmektedir.

Sözleşmeden doğan hakların denetimi için, sözleşmenin ilk halinde bir denetim mekanizması oluşturulmamıştır. Bu noktadaki eksiklik kısa süre içerisinde Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin kurulması ile kapatılmıştır²⁰⁶.

1.4.3. Rohingya Krizi Bağlamında Belli Başlı İnsan Hakları Kavramları

İnsan hakları, kavramsal olarak ortaya çıktığından beri pek çok gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda insan haklarının gelişimi ile ortaya çıkan; göçmen, mülteci, azınlık, etnik azınlık, etnik sorun, etnik temizlik ve soykırım kavramları, hem literatürdeki hem de uluslararası hukuktaki karşılıkları incelenmiştir.

²⁰² Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.110.

²⁰³ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., s.291.

²⁰⁴ Tam metni için bkz; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf, (Erişim Tarihi: 07.09.2020).

²⁰⁵ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.166.

²⁰⁶ A.g.e., s.176.

1.4.3.1. “Göçmen” ve “Mülteci”

Sosyal bilimlerde genel olarak karşılaşılan evrensel bir tanımın olmaması veya bir başka deyişle, herkesçe kabul edilen bir tanımın olmaması olgusu, göçmen kavramında da karşımıza çıkmaktadır. Zira göçmen kavramının evrensel, hukuksal ve bütün devletlerin uzlaşısı sağladığı bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Yüksek Komiserin, tüm insanların, insan haklarını geliştirme ve koruma yetkisine uygun olarak, uluslararası bir göçmeni, “vatandaşı olduğu veya eğer kişi vatansız ise doğduğu veya mutad mesken edindiği devletin dışında olan herhangi bir kişi”²⁰⁷ olarak tanımlamıştır.

Göçmen kavramı, ev sahibi ülkeye vatandaşlık bağlılığı eksikliği yaşayan bir grup insanı tanımlamak için tarafsız bir terim olarak kullanılmaktadır²⁰⁸. Ancak tekrar belirtmekte fayda vardır ki göçmen kavramının yasal bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, göç konularında önde gelen kuruluş olan, Uluslararası Göç Örgütü’nün (UGÖ) (*International Organization for Migration / IOM*) göçmen tanımı önem taşımaktadır. Zira UGÖ, göç konularında birincil referans noktası olarak görülmektedir.

UGÖ tarafından geliştirilen göçmen kavramı; bir ülke içinde veya uluslararası bir sınırda, geçici veya kalıcı olarak ve çeşitli nedenlerle her zamanki ikamet yerinden uzaklaşan bir kişinin ortak durumunu yansıtan uluslararası hukukta tanımlanmayan, bir şemsiye terimdir²⁰⁹. Bu noktada, çeşitli nedenlerle kısmi önem taşımaktadır. Zira UGÖ, bu tanımda göçün nedenlerini sıralamamıştır. Bununla birlikte kişilerin; eğitim amaçlı, ekonomik, sosyal veya demografik nedenlerle göçe yöneldiği bilinmektedir²¹⁰. UGÖ’nün göçmen tanımındaki bir diğer önemli kısım ise ikamet yerinden ayrılan kişilerin zorunluluktan mı yoksa gönüllü olarak mı yerlerinden ayrıldığına dair bir bilgi içermemesidir. Söz konusu tanımın, kapsamının net bir şekilde ifade edilmemesi

²⁰⁷ Differentiation between migrants and refugees, United Nations Human Rights Office of The High Commissioner,
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/GlobalCompactMigration/MigrantsAndRefugees.pdf>, (Erişim Tarihi:04.03.2020).

²⁰⁸ Differentiation between migrants and refugees, a.g.e.

²⁰⁹ Who is a Migrant?, IOM Definition of “Migrant”, International Organization for Migration,
<https://www.iom.int/who-is-a-migrant>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).

²¹⁰ Behzad Pagheh ve Mohammad Amiri, Migration and Its Consequences, Our Heritage Journal, Vol:68, Issue:32, 2020, ISSN: 0474-9030,
<https://archives.ourheritagejournal.com/index.php/oh/article/view/3269/3130>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).

nedeniyle göçmen kavramı, uluslararası politika ve insani yardım çalışmalarında tartışmalı bir konu haline gelmiştir²¹¹. Tartışmaların odağında ise göçmen kavramının mültecileri de içeren kapsayıcı bir kavram olup olmadığı konusu bulunmaktadır. Bu bağlamda UGÖ Genel Müdürü William L. Swing'in yaptığı açıklama önemlidir. Swing'e göre, tüm mülteciler göçmen, ancak her göçmen bir mülteci değildir²¹². Swing'in tanımından hareketle göçmen kavramının kapsayıcı bir kavram olduğu söylenebilmektedir. Başka bir ifadeye göre ise de göçmenler; mültecileri, yabancı işçileri, insan ticareti mağdurlarını, evlilik nedeniyle yer değiştirenleri, uluslararası öğrencileri ve daha birçok veya daha az hassas birey kategorisini içermektedir²¹³.

Mülteci ise, uluslararası hukukta, kendi ülkesinde yaşadıkları zulüm veya çatışmadan kaçan bir kişi olarak tanımlanmaktadır²¹⁴. Mülteci kavramının, uluslararası hukukta bir tanımı olması önemlidir. Bununla birlikte mültecilerin, sınır dışı edilmekten korunma ya da hayatlarının ve özgürlüklerinin risk altında olduğu zulüm durumlarına geri dönüşleri de dahil olmak üzere pek çok durumlarını güvence altına alan bir takım hakları bulunmaktadır²¹⁵. Söz konusu haklar, BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nde güvence altına alınmıştır. Sözleşme 1954 yılında yürürlüğe girmiştir ve mülteci tanımının içeriğini oluşturmaktadır. Sözleşme'ye göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir²¹⁶.

Sözleşme başlangıçta, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ülkesinden ayrılmak zorunda kalan birçok insanın durumuna yönelik bir çabanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle sözleşmenin ilk halinde, 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelmiş olaylar sonucunda ülkesini terk

²¹¹ What is the meaning of 'migrants'?, <https://meaningofmigrants.org/>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).

²¹² What is the meaning of 'migrants'?, a.g.e.

²¹³ A.g.e.

²¹⁴ Differentiation between migrants and refugees, a.g.e.

²¹⁵ A.g.e.

²¹⁶ Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği*, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

etmek zorunda kalan şahısların sahip olacağı haklar sıralanmış, daha sonra çıkartılan 1967 protokolü ile 1 Ocak 1951 sınırlaması kaldırılmıştır. Böylelikle sözleşmede sıralanan haklardan tüm mültecilerin faydalanması güvence altına alınmıştır. Sözleşmede yer bakımından kabul etme konusunda 2 şık bulunmaktadır. Bunlar; “(a) 1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar ve (b) 1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” dır. Söz konusu (a) şıkkını kabul eden devletler, istedikleri takdirde BM Genel Sekreteri’ne gönderecekleri bir nota ile (b) şıkkını kabul ettiklerini duyurarak sorumluluklarını genişletebilmektedirler²¹⁷. Bu doğrultuda Kongo, Madagaskar, Monako ve Türkiye coğrafi sınırlamayla Sözleşmeye taraf olarak yalnızca alternatif (a) şıkkını kabul etmişlerdir²¹⁸. Yani yalnızca Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda ülkesinde bulunamayan veya bulunmak istemeyen kişilere mülteci statüsü vermektedirler.

Buradan hareketle uluslararası hukukta yasal bir tanımı olmayan göçmenlerin herhangi bir insan hakkına sahip olamayacağını söylemek yanlış olacaktır. Zira yasal bir statüye sahip olsun veya olmasın tüm insanların uluslararası insan hakları hukuku çerçevesince koruma altına alındığını belirtmek gerekmektedir²¹⁹.

1.4.3.2. “Azınlık”, “Etnik Azınlık” ve “Etnik Sorun”

Azınlık, kavram olarak, belirli bir topluluk içinde farklılıklar gösteren ve başat olmayan gruba verilen isimdir²²⁰. Bu kavram sosyolojik ve hukuksal olmak üzere iki açıdan ele alınabilir. Sosyolojik anlamda azınlıklar; bir toplumda sayısal bakımdan azınlık oluşturan, başat olmayan, çoğunluktan farklı özelliklere sahip ve bu niteliklerini muhafaza etmeye çalışan grupları ifade etmektedir²²¹. Hukuki anlamda azınlık kavramının ise herkes tarafından kabul edilen bir tanımı bulunmamaktadır²²².

Milliyetçiliğin Soğuk Savaş sonrasında yükselişe geçmesi ile birlikte kimliğin önemi artmış küreselleşme süreci de milliyetçiliğin yayılmasına katkı sağlamıştır.

²¹⁷ Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, a.g.e.

²¹⁸ States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol, UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees, <https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73b0d63.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.05.2020).

²¹⁹ A.g.e.

²²⁰ Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Yayınevi, 5.baskı, Ankara, 2009, s.66.

²²¹ Baskın Oran, a.g.e.

²²² A.g.e.

Milliyetçiliği bir ulus inşa projesi olarak ele aldığımızda²²³ ise azınlıkların ve çoğunlukların hangi noktada ayrışmaya başladıkları daha net anlaşılacaktır. Bu noktada, bir ulus inşa etme sürecinde başvurulacak araçların, azınlık ve çoğunluk milliyetçiliğini ayırdığına dikkat çekilmektedir²²⁴. Zira ulus, çoğunluk için sürekli olarak yeniden kurgulanmaktadır²²⁵. Dolayısıyla çoğunluk için kurgulanan ulusta azınlıklar, çoğunluğa uymak zorunda ve baskı altında kalmaktadırlar. Bu nedenledir ki, özellikle yirminci yüzyılda çeşitli sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlara örnek olarak Kuzey İrlanda ve Bask Ülkesi verilebilmektedir²²⁶. Bu sorunlardan hareketle ulusal ve uluslararası hukukta azınlıkların tanınması ve belirli haklar verilmesi hususunda ilerlemeler kaydedilmiştir.

1945 sonrası uluslararasılaşan insan hakları hukukunun evrensel olma vurgusu çerçevesinde, hakim olan ilk anlayış, ayrımcılık yasağı ilkesi baz alındığında kişilere, yani bireylere tanınan hakların, azınlıkların korunmasını sağlayacağı yönünde olmuştur. Bu anlamda ilk odak noktası BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27.maddesidir. Buna ek olarak, 27.maddenin koruduğu haklar da birey hakları içerisinde ifade edilmiştir²²⁷.

Sözleşme Madde 27'ye göre; Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler, grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği olan ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez²²⁸. Azınlıklara ilişkin diğer uluslararası belgelerde olduğu gibi, 27.maddede de kullanılan “azınlığa mensup kişi” ibaresi, azınlık haklarında öznenin kişi yani birey olduğuna vurgu yapılmıştır. Başka bir deyişle haklar bir gruba değil, bireylere ya da grubun üyelerine tanınmıştır. İşte tam da bu noktada bireysel haklar mı yoksa kolektif haklar mı tartışması ortaya çıkmaktadır.

Kolektif haklar çeşitli anlamlarla anılmaktadır ve çoğu kez grup hakları ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Oysaki iki kavram arasında farklılıklar bulunmaktadır. Grup hakkı, grup üyelerinin yani bireylerin haklarının toplamı veya

²²³ Elçin Aktoprak, Batı Avrupa'da Ulus İnşa Süreçleri ve Ulusal Azınlık Sorunları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008, s.15.

²²⁴ Elçin Aktoprak, a.g.e., s.21.

²²⁵ A.g.e.

²²⁶ A.g.e.

²²⁷ Douglas Sanders, *Collective Rights*, HRQ 13, 1991, ss.368-376.

²²⁸ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, a.g.e.

kişilerin bireysel haklarını bir araya gelerek elde etmelerinde araç bir hak; kolektif hak ise kendilerine ait farklı kültürel özellikleri korumak ve geliştirmek için toplulukların kullanabildiği bir hak olarak tanımlanmaktadır²²⁹. Kolektif hakları savunanların çoğu, bu hakları etnik, dilsel ya da dinsel azınlık gruplarının hakları olarak görmektedirler²³⁰. Bu bağlamda, kolektif hakkın amacı, belirli bir varlığı olan ve kimliğe sahip olan grubun fiziksel varlığını ve farklı kimliğini korumaktır. Başka bir deyişle, bu haklar grubun hayatta kalmasını sağlamak için düzenlenmektedir²³¹.

BM sistemi içerisinde azınlık haklarının korunmasının uluslararası denetimi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin getirdiği genel koruma mekanizması çerçevesinde İnsan Hakları Komitesi tarafından gerçekleştirilmektedir. İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorumunda “azınlık kimdir?” sorusunun cevabını; ortak kültür, din veya dili paylaşanlar olarak vermektedir²³². Bir grubun azınlık sayılıp sayılamayacağı konusunda ise bunun ilgili devletin kararına bağlı olmadığını, objektif kıstaslara göre belirlenmesi gerektiğini söylemektedir²³³. Burada da yine objektif kıstasların ne olduğu sorunu ortaya çıkmaktadır. 27.Maddenin başlangıcında kullanılan “...azınlıkların bulunduğu bir devlette” ifadesi, azınlık grubun devlet ve ülkeyle ilişkisine dair bilgi vermektedir. Ortak dil, din veya kültürü paylaşan grubun azınlık olabilmesi için bir ülkede bulunması yeterlidir; grup üyelerinin o devletin vatandaşı olması gerekmez²³⁴. Dolayısıyla, maddenin hükmüne göre, bir ülkede uzun veya kısa süreyle bulunan göçmen işçiler, hatta ziyaretçiler azınlık oluşturabilmektedir²³⁵.

Uluslararası hukuk çerçevesinde ise azınlık kavramının tüm devletlerce kabul edilen bir tanımı bulunmamaktadır. Bu noktada örneğin Fransa, ülkesinde azınlık bulunmadığı görüşüne sahiptir, Türkiye Lozan Barış Antlaşması'nı temel alarak Türkiye’de yaşayan Gayrimüslimleri azınlık olarak kabul etmekte, bir diğer taraftan

²²⁹ Naz Çavuşoğlu, *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*, Su Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2001, s.55.

²³⁰ Michael Hartney, Some Confusions Concerning Collective Rights, (Ed.: Will Kymlicka), *The Rights of Minority Cultures*, Oxford University Press, 1995, s.204.

²³¹ Darlene M. Johnston, Native Rights as Collective Rights: A Question of Self-Preservation, (Ed.: Will Kymlicka), *The Rights of Minority Cultures*, Oxford University Press, 1995, ss.179-182.

²³² CCPR General Comment No. 23: Article 27 (Rights of Minorities), *UN Human Rights Committee (HRC)*, 08.04.1994, <https://www.refworld.org/docid/453883fc0.html>, (Erişim Tarihi:19.06.2019).

²³³ CCPR General Comment No. 23: Article 27 (Rights of Minorities), a.g.e.

²³⁴ Mehmet Emin Çağırın, a.g.e, s.162.

²³⁵ A.g.e.

ABD Anayasası'nda azınlıklarla ilgili bir düzenleme bulunmamasına rağmen yerli halk Kızılderililer ile ilgili düzenleme bulunmaktadır²³⁶.

Bugüne kadar yapılan en dikkat çeken ve kullanımı yaygın olan tanım, BM İnsan Hakları Komitesinin “İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Alt-Komisyonu” özel raportörü Capatorti'nin, 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin azınlıkların korunmasına ilişkin 27.Maddesi bağlamında hazırladığı, inceleme yaptığı tanımdır. Buna göre azınlık; *"bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, o devletin vatandaşı olan üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa dayanışma duygusu gösteren bir grup"*²³⁷ olarak ifade edilmektedir.

Avrupa içerisinde azınlık hakları oluşturma girişimleri ise 1990'lara götürülmektedir²³⁸. Bu bağlamda, Avrupa Konseyi'nin çabaları önem taşımaktadır. Zira Avrupa Konseyi, 1993 yılında azınlık hakları ve standartları oluşturulması için bir anlaşma hazırlamak üzere “Ulusal Azınlıkları Koruma Komitesi” kurma kararı almıştır²³⁹. Sonuç olarak söz konusu Komite, 1994 yılında kabul edilen ve 1998 yılında yürürlüğe giren Azınlıkların Korunmasına İlişkin Avrupa Çerçeve Sözleşmesi'ni (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*) oluşturmuştur²⁴⁰. Avrupa Konseyi'nin azınlık hakları konusunda oluşturduğu bu Sözleşme ulusal azınlıkları koruma konusunda Avrupa'da temel standartları oluşturması açısından önemlidir. Zira söz konusu Sözleşme çoğunlukla kaynak olarak kullanılmış ve Avrupa'nın çoğu devletinin taraf olduğu bir belge olarak azınlık hakları konusunda belirleyici olduğunu göstermiştir²⁴¹. Ancak şunu da belirtmek

²³⁶Aziz Aydın, AB Ülkeleri, ABD ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Azınlıklarla İlgili Düzenlemeler, TBMM Araştırma Merkezi, Kasım 2011, ss.13-26, https://www.academia.edu/17146415/AB_%C3%9Clkeleri_ABD_ve_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_Anayasalar%C4%B1nda_Az%C4%B1nl%C4%B1klarla_%C4%B0lgili_D%C3%BCzenlemeler, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

²³⁷ Naz Çavuşoğlu, a.g.e., s.35.

²³⁸ Gözde Yılmaz, Avrupa'da Azınlıklar ve Azınlık Hakları, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:14, No:2, 2015, s.114.

²³⁹ David J. Galbreath ve Joanne McEvoy, “How Epidemic Communities Drive International Regimes: The Case of Minority Rights in Europe”, *Journal of European Integration*, Cilt 35, No 2, 2013, s.12, <https://doi.org/10.1080/07036337.2012.692117>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

²⁴⁰ Carter Johnson, “The Use and Abuse of Minority Rights: Assessing Past and Future EU Policies towards Accession Countries of Central, Eastern and South-Eastern Europe”, *International Journal on Minority and Group Rights*, Cilt 13, 2006, s.29, <https://www.jstor.org/stable/24675386>, (Erişim Tarihi: 20.03.2020).

²⁴¹ David J. Galbreath ve Joanne McEvoy, a.g.e.

gerekmektedir ki, söz konusu sözleşme içerisinde herhangi bir azınlık tanımı yapılmamıştır. Bununla birlikte Sözleşmeyi imzalamayan ya da imzalayıp yürürlüğe koymayan ülkeler bulunmaktadır. Bu noktada Sözleşmeyi; Andora, Fransa, Monako ve Türkiye imzalamamış; Belçika, Yunanistan, İzlanda ve Lüksemburg ise imzalamış ancak onaylamamıştır²⁴². Sözleşmede azınlık tanımı yapılmaması ve Avrupa Konseyi tüm devletler tarafından imzalanmamış veya yürürlüğe konmamış olması sebebiyle de eleştirilere maruz kalmıştır.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin içeriğinde bulunan azınlık tanımı içerisine giren alt gruplardan, farklı etnik özelliklere sahip olan tanımına uyan Rohingya'ların daha iyi anlaşılabilmesi açısından, etnik bir grubu oluşturan temel özellikler önem arz etmektedir.

Anthony Smith, etnik topluluğun oluşumunda altı temel özelliği sıralamıştır: (1) kolektif bir özel ad, (2) ortak bir soy miti, (3) paylaşılan tarihi anlar, (4) ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur, (5) özel bir yurtla bağ ve (6) nüfusun önemli bir kesiminde dayanışma duygusudur²⁴³. Bir topluluk, bu özellikleri ne kadar paylaşıyorsa ideal etnik grup olma özelliğine o kadar erişiyordur²⁴⁴.

Tanımlanması gereken bir diğer önemli kavram ise “etnik sorun” kavramıdır. Etnik sorun genel hatlarıyla şöyle tanımlamaktadır:

“Kendilerini ve ötekilerini ortak köken, tarih, dil, kültür gibi etnik niteliklerle tanımlayan gruplar arasında, rekabetten savaşa kadar uzanabilen sosyopolitik anlaşmazlık ve cepheleşmelerdir. Bu sorunlar ülkedeki etnik gruplar arasında olabileceği gibi, devlet ile bir etnik grup arasında da olabilir. Etnik sorunlar bir yönüyle yasal, kültürel veya ekonomik ayrımcılık ya da ulusal kimliğin baskın etnik grubun soyuna/kültürüne dayandırılma çabalarının, öteki yönüyle de etnik grubun fiziksel varlığını koruma, kültürel kimliğini ifade etme, geliştirme veya belli bir toprak üzerinde özerk yönetim kurma veya ayrılma taleplerinin bir uzantısı olarak doğabilir. Bu haliyle etnik sorunlar etnik kimliğin tanınmasına, bu kimliğe ilişkin hakların yasal statüye kavuşturulmasına, etnik grubun iktidarı bir biçimde paylaşmasına ve

²⁴² Factsheet on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Council of Europe | National Minorities (FCNM), <https://www.coe.int/en/web/minorities/fcnm-factsheet>, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

²⁴³ Anthony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Dost Yayınları, Ankara, 2002, s.42.

²⁴⁴ Anthony D. Smith, A.g.e.,s.42.

sosyoekonomik şartlarının düzeltilmesine ilişkin sorunların bir fonksiyonudur”²⁴⁵. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, etnik sorun genel olarak, etnik grubun bir dizi hak talepleri doğrultusunda, bulundukları ülke yöneticileri veya diğer etnik gruplarla olan anlaşmazlıklar olarak ifade edilebilir.

1.4.3.3. “Etnik Temizlik”

Rohingyalar’a yapılanların genel anlamda etnik temizlik adıyla anılmasından dolayı bu noktada etnik temizlik kavramının ne zaman ortaya çıktığı ve uluslararası hukukta yerini aldığına değinmek gerekmektedir. Etnik temizlik kavramı ilk olarak 1980’lerin sonlarına doğru yaşanan, Nagorno-Karabakh’daki olayları tanımlamak için Sovyet yetkilileri tarafından, Slav deyim “*ethnich-eskoye chishcheniye*” (etnik temizlik) olarak kullanılmıştır²⁴⁶. Fakat bu kavram Batı’da kullanıma 1992-1996 tarihleri arasında Yugoslavya’da gerçekleşen iç savaş esnasında, Bosna-Hersek’te yaşanan çatışmaları tanımlamak amacıyla, uluslararası ilişkiler ve hukuk terminolojisine yeni bir kavram olarak girmiştir²⁴⁷. Adı geçen kavram, Bosna-Hersek ve Hırvatistan’da yaşanmış olan bir takım insan hakları ve İnsan Hakları Hukuku ihlallerini açıklamak için kullanılmıştır²⁴⁸.

Etnik temizlik kavramının, *Holokost*²⁴⁹ gibi tarihsel geçmişe sahip insancıl suçlara ek olarak, milliyetçilik ve soykırımın bir bileşimi olan yeni bir kavrama duyulan ihtiyaç sebebiyle ortaya çıktığı söylenmektedir²⁵⁰. Bu bağlamda etnik temizlik kavramını, milliyetçilik ve soykırım kavramlarının ortasına yerleştirmek doğru olacaktır.

Etnik temizlik kavramı, bazı ülkelerde ırkçılık, bazılarında etniklik, bazılarında ise milliyetçilik kavramlarının ön planda olması sebebiyle, milli, etnik ve dini gruplara

²⁴⁵Erol Kurubaş, “Etnik Sorun Dış Politika Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.8, No.1, 2009, s.42.

²⁴⁶ Martin Shaw, *What is genocide?*, Polity Press, Cambridge, 2007, s.48.

²⁴⁷ Semin Töner Şen, *Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı, On İki Levha Yayıncılık*, 1.Baskı, İstanbul, 2010, s.227.

²⁴⁸ Semin Töner Şen, a.g.e.

²⁴⁹ Holokost, Almanya’da 1933 yılında iktidara gelen Nazi’ler tarafından, 1941 ve 1945 yılları arasında sistemli ve planlı bir şekilde yaklaşık altı milyon Yahudi’nin hapsedilmesi ve öldürülmesi olayını tanımlamak için kullanılmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Holokost | The Holocaust Encyclopedia, The United States Holocaust Memorial Museum, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/introduction-to-the-holocaust>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).

²⁵⁰A.g.e.

karşı gerçekleştirilen, asimilasyon ve dışlamadan soykırıma kadar genişleyen ayrımcı eylemlerin tanımlanabilmesi amacıyla ortaya koyulmuştur²⁵¹. Buna ek olarak, etnik temizlik kavramı daha önce gerçekleşen farklı bazı olaylar için de kullanılmıştır. Sukhumi’de, Gürcistan’da, Eski Sovyetler Birliği’nde ve Abhazya’da, ihtilalci birlikler toplu etnik temizlik yapmak ile suçlanmakta ve binlerce Gürcünün köklerinden ve yaşadıkları yerlerden uzaklaştırıldığı bilinmektedir²⁵². Buna ek olarak bu kavram daha yumuşatılmış bir haliyle etnik ayrımcılık adı altında Çek Cumhuriyeti’ndeki Çingenelerin durumu için de kullanılmaktadır²⁵³. Yine Latin Amerika’da, Brezilya Roraima’da bulunan Yanomami kabilesinin katliamı gibi Amerikan Kızılderili topluluğuna uygulanan etnik ve ırkçı baskılar da etnik temizlik kavramı içerisinde değerlendirilmektedir ve hatta Brundi de Hutu ve Tutsi etnik kabileleri arasında gerçekleşen etnik çatışmalar da federal başsavcı tarafından soykırım olarak adlandırılrsa da etnik çekişmeler sonucunda meydana geldiğinden etnik temizlik kavramı ile bağdaşmaktadır²⁵⁴.

Etnik temizlik ifadesinin BM’in terminolojisinde ilk olarak yer alması, İnsan Hakları Komisyonu’nun Eski Yugoslavya’nın durumunun tartışıldığı (13-15 Ağustos 1992) özel oturumunda gerçekleşmiş ve ayrıca Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu’nun 44.oturumunda da etnik temizlik politikaları kınanmıştır²⁵⁵.

Etnik temizlik en basit şekilde, belirli bir ülke toprağında kontrolü elde bulunduran etnik bir grubun, diğer etnik grupların üyelerini ortadan kaldırması şeklinde açıklanabilmektedir²⁵⁶. Ancak bu açıklamada, etnik temizliğin yalnızca

²⁵¹ Daniele Conversi, ‘*Genocide, Ethnic Cleansing and Nationalism*’, The Sage Handbook of Nations and Nationalism, 2006, s.321.

²⁵² Giorgi Menabde, Authorities in Abkhazia Strengthen Discriminatory Policies Against Ethnic-Georgian Population, *Eurasia Daily Monitor*, Volume: 14 Issue: 137, <https://jamestown.org/program/authorities-abkhazia-strengthen-discriminatory-policies-ethnic-georgian-population/>, (Erişim Tarihi: 30.06.2019).

²⁵³ Roma in the Czech Republic Foreigners in Their Own Land, *Human Rights Watch*, 1 June 1996, D811, <https://www.refworld.org/docid/3ae6a7ea0.html>, (Erişim Tarihi: 30.06.2019).

²⁵⁴ Natan Lerner, *Ethnic Cleansing, War Crimes in International Law, the Auspices of the Buchmann Faculty of Law, Tel Aviv University*, (Ed. Yoram Dinstein, Mala Tabary), 1996, Martinus Nijhoff Publishers, Hague, Boston, London, s.108.

²⁵⁵ Index to Proceedings of the Economic and Social Council, Organizational Session- 1992, Substantive Session-1992, UN Doc. E/1992/22, E/CN.4/1992/84/Add. I (1992) ve 1992/S.I/I Annex(1992), Dag Hammarskjöld Library, New York, 1995, S.110, https://library.un.org/sites/library.un.org/files/itp/1430-201404101437575267777_0.pdf, (Erişim Tarihi: 30.06.2019).

²⁵⁶ A.g.e., s.236.

kontrolü elinde bulunduran etnik grup tarafından yapılması ifade edilmiştir. Bu bağlamda söz konusu açıklama, içeriği açısından değerlendirildiğinde eksik kalmaktadır. Etnik temizlik, taciz, ayrımcılık, darp, işkence, tecavüz, seri infazlar, sivil halkın bulunduğu yerlerin bombalanması, halkın bulunduğu yerden ihraç edilmesi, kovulması, halkın zorla yer değiştirmesini sağlama, mülklerin müsaderesi, evlerinin, ibadet mekanlarının ve kültürel müesseselerinin tahribi gibi çeşitli yöntemlerle uygulanabilmektedir²⁵⁷. Bu açıdan bakıldığında etnik temizlikte, etnik bir grubun tüm özgürlüklerinin ellerinden alındığı görülmektedir. Etnik temizlikte de, soykırım da olduğu gibi belli bir gruptan kurtulma fikri yatmaktadır²⁵⁸. Ancak etnik temizlik ve soykırım aynı anlama gelmemektedir. Etnik temizliğin soykırımdan farklılaştığı nokta şudur; soykırım bir grubun fiziksel olarak ortadan kaldırılmasını içerirken, etnik temizlikte, prensip olarak, grubun üyelerinin canlı bırakılması söz konusudur²⁵⁹.

6 Ekim 1992 tarihli 780 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile Eski Yugoslavya’da işlenen ciddi insancıl hukuk ve 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlallerini incelemek ve BM Genel Sekreterliği’ne bilgi ve belge toplamak üzere oluşturulan etnik temizlik kavramı ile ilgili Uzmanlar Komisyonu, etnik temizlik kavramı altında yer alabilecek fiilleri şöyle sıralamaktadır: *“katletmek, öldürmek, işkence, keyfi tutuklama ve alıkoyma, hapsetme, sivil nüfusu gettolarda yaşamaya mahkum etme, sivil nüfusun zorla güç kullanarak, topraklarından ve evlerinden çıkarma, nakletme ve sınır dışı etme, sivillere ve sivil alanlara karşı kasti askeri hareket düzenleme veya düzenleme tehdidinde bulunma, kasti olarak mala zarar verme”*²⁶⁰.

Burada belirtmekte fayda vardır ki, mahkemeler henüz etnik temizliği, açıkça bir suç kategorisi olarak görmemektedirler²⁶¹. Dolayısıyla, günümüzde de pek çok kez

²⁵⁷ A.g.e.

²⁵⁸ A.g.e.

²⁵⁹James W. Nickel, *Ethnocide and Indigenous Peoples*, *Journal of Social Philosophy*, Vol. XXV, 25th Anniversary Special Issue, June 1994, s.84, https://www.researchgate.net/publication/327655192_Ethnocide_and_Indigenous_Peoples_Journal_of_Social_Philosophy_25_1994_84-98, (Erişim Tarihi: 30.06.2019).

²⁶⁰ Semîn Töner Şen, a.g.e, s.234.

²⁶¹Robin Geiß, *Ethnic Cleansing*, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL]*, Published under the auspices of the Max Planck Foundation for International Peace and the Rule of Law under the direction of Rüdiger Wolfrum, 2013, <https://opil.oup.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e789>, (Erişim Tarihi:30.06.2019).

Myanmar’da Rohingyalar’a yapılanların soykırımla bağdaştırılması gerçeğinden hareket ederek, soykırım suçunun uluslararası alandaki niteliklerinden bahsedilecektir.

1.4.3.4. “Soykırım”

Soykırım; ulusal, dini veya ırksal bir grubun, bir grup olarak hayatta kalması için gerekli olan temelleri baltalamayı amaçlayan, planlanmış ve koordine edilmiş çeşitli eylemler olarak tanımlanmaktadır²⁶². Soykırım fiilinin bir suç olarak görülmesi, yirminci yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Ancak, söz konusu fiilin varlığının, insanlık tarihiyle birlikte ortaya çıktığını iddia eden görüşler bulunmaktadır²⁶³. Bununla birlikte, kavramı kullanan ilk kişi Raphael Lemkin’dir. Lemkin, ilk olarak, 1933’te Madrid’de yapılan Milletler Cemiyeti Hukuk Konseyi önünde “barbarlık ve vandalizm” eylemlerini yasaklama teklifiyle ortaya çıkmıştır²⁶⁴. Ancak bu iki eylem de toplanan konseyde, suç olarak kabul görmemiştir²⁶⁵. Lemkin, soykırım kavramını ilk olarak, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya’nın işgal ettiği ülkelerde Nazilerin uyguladığı şiddet politikalarını ele aldığı, “*Axis Rule in Occupied Europe | Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*” eserinde kullanmıştır²⁶⁶.

İkinci Dünya Savaşı sırasında suç işleyenlerin yargılanması için kurulan Nürnberg Mahkemesi ile bir gelişme daha yaşanmıştır. Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi, İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefik Devletlerce, 30 Ekim 1943’de yapılan Moskova Deklarasyonu ve 8 Ağustos 1945’de yapılan Londra Antlaşması ile kurulmuştur²⁶⁷. Mahkemenin yargı yetkisi içerisine giren suçlar; barışa karşı suçlar, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar olarak sıralanmıştır. Bu bağlamda diğer bir önemli gelişme ise Tokyo Uluslararası Askeri Mahkemesi’nin kurulmasıdır.

²⁶² Frank Chalk, 'Genocide in the 20th Century' Definitions of Genocide and Their Implications for Prediction and Prevention, Holocaust and Genocide Studies, Volume 4, Issue 2, 1989, s.150, <https://doi.org/10.1093/hgs/4.2.149>, (Erişim Tarihi: 24.05.2020).

²⁶³ “Soykırım, insanlık kadar eskidir” diyen Jean Paul Sartre, soykırım fiilinin, insanlık tarihiyle paralel olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Bknz; Jean Paul Sartre, On Genocide, (Ed. Richard A. Falk vd.), New York, 1971, s.534’den aktaran; Semin Töner Şen, a.g.e., s.7.

²⁶⁴ Lemkin, Raphael, UNHCR | Central Europe, <https://www.unhcr.org/ceu/9486-lemkin-raphael.html>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

²⁶⁵ A.g.e., s.19.

²⁶⁶ Raphael Lemkin, Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation – Analysis of Government Proposals for Redress, Washington D.C, Carnegie Endowment for International Peace, 1944, Chapter: IX, https://www.academia.edu/5846019/Raphael_Lemkin_-_Axis_Rule_in_Occupied_Europe_Laws_of_Occupation_-_Analysis_of_Government_-_Proposals_for_Redress_Chapter_IX_Genocide_, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

²⁶⁷ A.g.e., s.28.

Söz konusu mahkeme, İkinci Dünya Savaşı'ndaki Japon savaş suçlularının yargılanması için kurulmuştur²⁶⁸.

Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri'nde yapılan yargılamalar sonrasında içerisinde soykırım suçunun yer aldığı ilk hukuki belge, BM Genel Kurul'unca 23 Ekim ve 15 Aralık 1946 tarihleri arasında yapılan oturumda alınan kararla ortaya çıkmıştır²⁶⁹. Bu karar ile uluslararası hukuk içerisinde soykırım bir suç olarak kabul edilmiştir. 9 Aralık 1948 tarihinde ise yine Genel Kurul'da 260 A (III) sayılı kararla kabul edilen “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme” ile soykırım, sözleşmeye taraf olan devletlerin ulusal hukuklarına da yansıyan uluslararası bir suç olmuştur. Söz konusu sözleşmeye göre soykırım; “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen suç fiilleri”²⁷⁰ olarak tanımlanmıştır.

Karyn Becker'a göre, soykırım, ırki, siyasi veya kültürel bir grubun, kasti ve sistematik imhası olarak tanımlanırken, etnik temizlik, soykırım ve zorunlu göç yolu ile istenmeyen bir grubun toplumdan elenmesi, çıkarılması olarak tanımlanmaktadır²⁷¹.

Soykırım kavram olarak, uluslararası hukukta “*jus cogens*” yani emredici kurallar içerisinde yer almaktadır²⁷². Bir diğer deyişle, soykırım uluslararası hukukta yasaklanan suçlar arasında üst konumda bulunmakta ve hiçbir şekilde bu kuraldan sapma kabul edilmemektedir. Diğer taraftan, *jus cogens* kuralların düzenlediği haklar, getirdiği mükellefiyetler “*erga omnes*” etkiye sahiptir; yani herkese karşı ileri sürülebilmektedirler²⁷³. Herkese karşı ileri sürülebilecek olması, bu niteliğin en önemli ve kayda değer noktasıdır. Zira bunun içerisinde devletler de girmektedir. *Erga omnes* kavramının iki temel unsuru bulunmaktadır; bunlardan ilki evrensel olması, ikincisi ise korunmasında her devletin hukuki çıkarı olmasıdır²⁷⁴. Söz konusu soykırım suçunun soruşturulması ve kovuşturulması için 1998 yılında bir takım adımlar atılmıştır.

²⁶⁸ A.g.e., s.30.

²⁶⁹ A.g.e., s.31.

²⁷⁰ Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

²⁷¹ Karyn Becker, ‘Genocide and Ethnic Cleansing’, *Modern United Nations Far West*, 50th Session Issues, s.1.

²⁷² A.g.e., s.47.

²⁷³ A.g.e., s.51.

²⁷⁴ Maurizio Ragazzi, *The Concept of International Obligations Erga Omnes*, Oxford: Clarendon Press, 2000, s.17’den aktaran Semin Töner Şen, a.g.e.

Devletlerin uluslararası hukuk kapsamında işleyebilecekleri en ağır suçlar olan soykırım, diğer insanlığa karşı suçlar ile savaş suçlarını soruşturmak amacıyla, 18 Temmuz 1998 tarihinde imzalanan Roma Statüsü sonucunda, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) kurulmuştur²⁷⁵. BM Konferansı sonunda imzalanan Roma Statüsü'nü imzalayan devletler, UCM'nin yargı yetkisini kabul etmiş olmuştur. Buradan hareketle, UCM'nin yalnızca Roma Statüsü'nü imzalayan devletleri soruşturma ve kovuşturma yetkisinin olduğu söylenebilmektedir. Ancak, UCM'nin yargı yetkisinin içerisine bireyler de girmektedir. Ayrıca, statüde belirtilen suçların, yani soykırım, diğer insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının işlendiği bir durum söz konusu olduğunda, BM Güvenlik Konseyi'nce, uluslararası barışın ve güvenliğin korunması kapsamında, olay UCM'ye sevk edilmektedir²⁷⁶. Bir diğer deyişle BM Güvenlik Konseyi işlenen suçun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini ileri sürerek konuyu UCM'ye taşıyabilme yetkisine sahiptir. Bu durumda da suçun işlendiği ülke devletinin ya da suç faillerinin uyruğu devletlerin, Statü'ye taraf olup olmadığına bakılmaksızın, UCM bu konuda yargı yetkisini kullanabilmektedir²⁷⁷. Bu konudaki diğer bir önemli nokta ise, soykırım suçunun faili her kim olursa olsun hiçbir muafiyete tabii olamayacağıdır. Zira 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi'nin dördüncü maddesinde, bu suçun işlenmesine teşebbüs veya iştirak edenler, doğrudan ve aleni tahrikte bulunanlar, bu konuda anlaşılanlar, anayasal olarak sorumlu yöneticiler, kamu görevlileri, özel kişiler olmalarına bakılmaksızın cezalandırılacaktır, denmektedir²⁷⁸.

Mahkemenin yargı yetkisi içerisine bireylerin girmesi ile birlikte yetki alanı genişlemiştir. Bu anlamda, mahkemenin yargı yetkisini tanımayan bir devletin vatandaşı, mahkemenin yargı yetkisini tanıyan bir devlette, söz konusu suçları işlerse mahkeme bu konuda yargı yetkisine sahip olmaktadır²⁷⁹. Mahkemenin burada söz konusu olan yargı yetkisi, olayın tam tersi gerçekleştiğinde de geçerlidir. Yani, mahkemenin yargı yetkisini tanıyan bir devletin vatandaşları, mahkemenin yargı yetkisini tanımayan bir devlette, söz konusu suçları işlerse, mahkeme bu konuda da yargı yetkisine sahip olmaktadır²⁸⁰.

²⁷⁵ A.g.e., s.185.

²⁷⁶ A.g.e., s.191.

²⁷⁷ A.g.e.

²⁷⁸ A.g.e., s.213.

²⁷⁹ A.g.e., s.190.

²⁸⁰ A.g.e.

Her ne kadar Myanmar’da Rohingyalar’ın tamamen ortadan kaldırılması ve tüm grubun öldürülmesi olayı gerçekleşmese de, bu insanların birçoğunun zorla yerlerinden edilirken katledilmesi, insan hakları örgütleri tarafından pek çok kez raporlanmıştır. Bu anlamda, soykırım suçunun anlaşılması ve UCM’nin yetkisi önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MYANMAR'DA ETNİK SORUNLARA NEDEN OLAN SÜREÇ

Myanmar'da genel anlamda yaşanan etnik sorunların özelde ise Rohingyalar'ın yaşadıkları sorunların ortaya çıkmasına yol açan süreç içerisinde yaşanan önemli olaylara bu bölüm içerisinde değinilmiştir. Sorunların nedenleri Myanmar'ın sömürge dönemine kadar götürülebilmektedir. Bu nedenle bu bölüm Myanmar'da yaşanan sorunların tarihi arka planını sunmaktadır. Sorunlara neden olan temel noktalar belirlenerek genel anlamda etnik sorunlara özelde ise bu temel noktaların Rohingyalar'ın yaşadıkları insan hakları ihlallerine giden süreçte oynadıkları roller ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

2.1. Myanmar'da Etnik Azınlıkların Ortaya Çıkışı

Myanmar tarihi hakkında çok eskilere dayanan bilgiler bulunmaktadır. Etnik azınlıkların ortaya çıkışında sömürge dönemine geçmeden önce ülkenin eski tarihi hakkında özet geçmek gerekirse; MÖ. 1. ve 9. yüzyıllar arasında, Pyu olarak bilinen Tibet-Burman dillerinin konuşmacıları olanlar, Myanmar'da Binnaka, Mongamo, Shri Kshetra ve Halingyi'de şehir krallıkları kurmuşlardır²⁸¹. Pyu'nun güneyinde, Myanmar'ın ilk yerleşimcileri olarak bilinen Monlar yaşamışlardır²⁸². MS. 9. yüzyılda günümüz Myanmar topraklarına yerleşenler, 11. yüzyılda Monları yenerek kendi krallıklarını (*Kingdom of Pagan*) kurmuşlardır²⁸³. Bu krallık 13. yüzyılda Moğollar tarafından işgal edilmiştir²⁸⁴.

1364-1527 yılları arasında ilk Ava Krallığı, 1531-1752 yılları arasında Toungoo hanedanlığı ve 1752-1885 yılları arasında da Alaungpaya hanedanlığı dönemleri yaşanmıştır²⁸⁵.

²⁸¹ Myanmar | Facts, Geography & History, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Myanmar>, (Erişim Tarihi: 15.08.2019).

²⁸² Myanmar | Facts, Geography & History, a.g.e.

²⁸³ Pagan Kingdom, *New World Encyclopedia*, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Pagan_Kingdom, (Erişim Tarihi: 15.08.2019).

²⁸⁴ Pagan Kingdom, a.g.e.

²⁸⁵ Myanmar | Facts, Geography & History, a.g.e.

İngiltere, 1824 başlarından itibaren düzenlediği üç istila ile bölgeyi kolonileştirmiştir. 1824-26 yılları arasında ilk Anglo Birmanya Savaşı gerçekleşmiş ve bu savaş sonucunda Myanmar barış için dava açmak ve Assam, Manipur, Rakhine ve Tenasserim'den vazgeçmek zorunda kalmış ve 1852'de ikinci Anglo Birmanya Savaşı ise İngiltere'nin, Bago eyaletini ilhak etmesiyle sonuçlanmıştır²⁸⁶. 1885 yılında İngiltere üçüncü ve son kez Myanmar'a savaş ilan etmiş ve uzun süren savaşlar sonrasında 1886 yılında Myanmar, İngilizlerin Hindistan eyaletinin bir parçası haline getirilmiştir²⁸⁷. Tam da bu tarihten sonra Myanmar'da birtakım sömürge karşıtı hareketler ve bununla bağlantılı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

2.1.1. Etnik Azınlıkların Ortaya Çıkışında Sömürge Dönemi ve Rohingyalar

Myanmar'ın sömürge dönemi, sömürge karşıtı hareketlerin milliyetçiliğe evrilmesi noktasında önem taşımaktadır. Zira milliyetçiliğin yükselişe geçmesi ile birlikte etnik azınlıklara yönelik saldırılar da yükselişe geçmiştir. 1906 yılında, eğitimli Burmalılar tarafından oluşturulan Genç Erkekler Budist Derneği, İngilizlerden, Hintlilerden ve diğerlerinden modern ve ayrı bir kimlik kurmaya başlama düşüncesiyle ortaya çıkmıştır²⁸⁸. Genç Erkekler Budist Derneği'nin radikal üyelerinden bazıları ise 1917 yılında Burma Birliği Genel Konseyi'ni (BBGK) oluşturmuşlardır²⁸⁹. Adı geçen organizasyon ile birlikte Burma milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği söylenmektedir. Zira BBGK, kısa bir süre içerisinde Burma milliyetçiliğinin sembolü haline gelmiştir²⁹⁰. Bu sebepten dolayıdır ki sömürge karşıtı hareketler bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Burmalılar bu dönem içerisinde İngiliz hükümeti ile temel haklar konusunda farklı görüşlere sahip oldukları için anlaşmazlık yaşamış ve yine aynı dönemde yabancı karşıtı hareketler ise BBGK tarafından desteklenmiştir²⁹¹.

1930 yılında, Rangun'da, günümüz Myanmar'ının hem siyasi hem de sosyo ekonomik tarihinde büyük etkiler yaratan, yabancı karşıtı bir isyan çıkmıştır.

²⁸⁶ A.g.e.

²⁸⁷ A.g.e.

²⁸⁸ Victor T. King, *The Sociology of Southeast Asia: Transformations in a Developing Region*, Nias Press, 2008, ISBN: 978-87-91114-60-1, s.145- 146.

²⁸⁹ Victor T. King, a.g.e., s.146.

²⁹⁰ Muhammed Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, İHH İnsani Yardım Vakfı, 2.Baskı, İstanbul, 2012, s.71.

²⁹¹ Muhammed Yunus, A.g.e., s.72.

Kaybettikleri işleri için Hintli işçileri suçlayan Burmalı işçiler sorun çıkarmış ve olaylar gittikçe büyüyerek tüm ülkeye yayılan bir isyana dönüşmüştür²⁹². Daha çok Hintlilere karşı olan bu isyanda Burmalı Budist gruplar, Müslüman Rohingyalı, sömürge döneminde ülkeye gelen Hintliler ile karıştırmışlardır²⁹³. Bu sebeple yaşanan çatışmalardan Rohingyalar da etkilenmişlerdir. İsyandan hemen sonra, bir grup genç ve radikal Burmalı milliyetçi, sömürge karşıtı hareketlere liderlik eden ve bağımsızlık sonrası ülkeyi yöneten, Takin Partisi'ni kurmuştur²⁹⁴.

27 Kasım 1931 ve 12 Ocak 1932 tarihleri arasında, Burma'nın İngiltere'den ayrılmasına ilişkin, Londra'da yapılan Burma Yuvarlak Masa Konferansı'na, Burma'daki farklı toplulukları temsilen delegeler davet edilmiş ancak o dönemlerde İngilizler Rohingyalı bir Hint topluluğu olarak algıladıkları için²⁹⁵ Rohingyalar'ı temsilen kimseyi davet etmemişlerdir. 1932 yılında Rohingyalar'ın ilk siyasi organizasyonu olan Jamiatul Ulama of North Arakan, Moulana Abdus Subhan Mazaheri liderliğinde kurulmuştur²⁹⁶. Jamiatul Ulama, Rohingyalar'ın çoğunlukla yaşadığı yer olan Kuzey Arakan²⁹⁷, in bir devlet statüsü kazanması için ve İngiltere'nin 31 Aralık 1945'de Naf ve Mayu nehirleri arasında kalan alanı Müslüman bölge olarak ilan etmesi için oldukça büyük çaba sarf etmiştir²⁹⁸.

1937'ye kadar İngiltere sömürgesi altındaki Hindistan'ın bir parçası olan Myanmar, bu tarihle birlikte yarı özerk bir yönetime doğru dönüşmeye başlamıştır. İngiliz hükümeti Myanmar'ı 1937 yılında, Hindistan'dan ayırıp belli bir derecede özerklik tanımıştır²⁹⁹.

²⁹² Haradhan Kumar Mohajan, History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims, *IKAT: The Indonesian Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 2, No.1, July 2018, ss. 19-46.

²⁹³ A.g.e., s.72.

²⁹⁴ Bertil Lintner, *Outrage: Burma's Struggle for Democracy*, Lulu Edition, 2014, s.28, <http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/p33231/mobile/ch05s02.html>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

²⁹⁵ A.g.e.

²⁹⁶ Aman Ullah, The Emergence of Jamiatul Ulama and It's Activities, *Arakan Times*, <https://www.arakantimes.org/2016/09/13/the-emergence-of-jamiatul-ulama-and-its-activities/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2019).

²⁹⁷ Kuzey Arakan, günümüz Myanmar'ında Rakhine eyaleti olarak bilinen bölgenin kuzeyinde yer almaktadır. Harita üzerinden görmek için bkz; Şekil 2.1. Myanmar siyasi haritası.

²⁹⁸ Aman Ullah, a.g.e.

²⁹⁹ Özkan Gökcan, Myanmar(Burma): Karanlıkta Yazılan Tarih, *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları 2.Cilt*, Ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, vd., 1.Basım, Nobel Yayın, Ekim 2010, Ankara, s.533.

Şekil 2.1. Myanmar siyasi haritası

Kaynak: *Burma Political Map*,
<http://www.mapsopensource.com/burma-political-map.html>,
 (Erişim Tarihi: 24.08.2020).

Bir başka deyişle ülkede İngiliz hâkimiyeti, tam bağımsızlığa kadar devam etmiştir. Myanmar'ın özerklik kazanmasıyla Takin Partisi yönetiminde güç sahibi olmuştur³⁰⁰.

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Myanmar, ittifak güçleri yanında savaşa katılmıştır³⁰¹. Savaş boyunca bağımsızlık için Japonya'ya güvenen Myanmar, 1942 yılının sonunda Japonya tarafından işgal edilmiştir³⁰². İşgal sonrasında geri çekilen İngiliz askerleri pek çok bölgede çok sayıda silah bırakmışlardır³⁰³. İngilizlerin geri çekilirken bıraktıkları bu silahlar daha sonra büyük bir soruna neden olması açısından önemlidir. İngilizlerin çekilmesiyle, Rakhine bölgesinin yönetimi Budist bir Magh olan U

Kyaw Khine'ye verilmiştir³⁰⁴. İşgal sonrası bırakılan silahlara ek olarak U Kyaw Khine de Takinler'e bir gemi dolusu silah ve cephane yardımıyla bulunmuştur³⁰⁵. Tüm bu hazırlıklar sonrasında 28 Mart 1942'de, Rakhine'deki Takin liderlerden U Pinnya Thiha, U Tha Zan Hla, U San Kyaw Aung ve U Maung Kyaw,

³⁰⁰ Muhammed Yunus, a.g.e., s.72.

³⁰¹ A.g.e.

³⁰² Özkan Gökcan, a.g.e.

³⁰³ Muhammed Yunus, a.g.e., s.73.

³⁰⁴ A.g.e.

³⁰⁵ Muhammad Khalilur Rahman, *Massacre in Arakan*, (Çev.Shabbir Hussain), s.5'den aktaran Muhammed Yunus, a.g.e.

Müslümanlara yönelik toplu bir katliama başlanması emrini vermiştir³⁰⁶. Bu tarihten sonra gerçekleşen olaylar Myanmar tarihinde unutulmaz yaralara sebep olmuştur.

Takinler ilk olarak Minbya kasabasına bağlı Chanbilli köyüne, bir sonraki gün Lombaissor'a, 1 Nisan'da Myebon kasabasında bulunan Raischaung ve Pankha köylerine, 8 Nisan'da Kyauktaw'ın Baharpara'sına sonrasında Mahamuni, Paktoly, Minchaung, Bargoapara, Nayashar, Ambari, Fidapara, Afaq, Kazipara ve Rwangya Para köylerine saldırmışlardır³⁰⁷. Tüm bu saldırılar sonucunda 100 binden fazla Rohingya öldürülmüş ve binlercesi de yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır³⁰⁸. 1942'de gerçekleşen ve literatüre katliam olarak geçen bu olay sonrasında Rakhinelerin ve Rohingyaların, birlikte yaşamaları büyük bir sorun haline gelmeye başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği günlerde Japonya tarafından işgal edilen Myanmar'da, Rakhineler ve Burmalı lider Aung San (Demokrasi için Ulusal Birlik partisinin lideri Aung San Suu Kyi'nin babası) Japonların yanında yer almışlardır³⁰⁹. Ancak daha sonra bir taraf değişikliği söz konusu olmuştur. Aung San ve ordusu Anti Faşist Halkların Özgürlüğü Birliği (AFHÖB) Mart 1945'te taraf değiştirerek İngiltere'nin yanında Japon işgaline karşı savaşılmaya başlamıştır³¹⁰. 1945 yılı Ağustos ayından önce Japonlardan temizlenen aşağı Burma, yeniden İngiliz kontrolüne geçmiş bunun üzerine 6 ve 9 Ağustos'ta sırasıyla Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombaları sonucunda Japonya 2 Eylül 1945'te teslim olmuştur³¹¹.

1945-1951 yılları arasında İngiltere'nin Başbakanlığı'nı yapmış olan Clement R. Attlee ile General Aung San arasında Ocak 1947'de "Aung San-Attlee Anlaşması" imzalanmıştır³¹². Söz konusu anlaşma içeriği açısından oldukça önemlidir. Bu anlaşma

³⁰⁶ A.g.e., s.74.

³⁰⁷ A.g.e.

³⁰⁸ A.g.e., s.76.

³⁰⁹ Martin Smith, Arakan (Rakhine State), A Land in Conflict on Myanmar's Western Frontier, 2019, *Transnational Institute* (TNI), s.19, <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/IPeoples/EMRIP/RightToLand/RohingyaSubmission.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.06.2020).

³¹⁰ Country Review Myanmar 2001- 2002, Houston, CountryWatch, 2001, s.10'dan aktaran Özkan Gökcan, Myanmar(Burma): Karanlıkta Yazılan Tarih, *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları 2.Cilt*, Ed. Kemal İnât, Burhanettin Duran, vd., 1.Basım, Nobel Yayın, Ekim 2010, Ankara.

³¹¹ A.g.e.

³¹² Lauriane Simony, The London Conference and Beyond: Negotiating Burmese Independence, 2013, s. 7, <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-02184580/document>, (Erişim Tarihi: 17.03.2020).

Myanmar'a bir yıl sonra bağımsız bir ülke olma hakkını sağlamıştır³¹³. Aynı yıl içerisinde Myanmar'ın tarihinde önemli bir yere sahip olan ve hali hazırda 2018 yılında da üçüncüsü gerçekleştirilen Panglong Konferansı'nın ilki gerçekleştirilmiştir. Konferansa Burma lideri Aung San ve Burma'daki en büyük azınlık gruplar olan Chin, Shan, Kachin ve Karen temsilcileri katılmıştır³¹⁴. Dolayısıyla Rohingyalar'ın bu konferansa davet edilmediği görülmektedir. General Aung San liderliğinde toplanan konferansta ortaya çıkartılan federal anayasa taslağı, ülkedeki çeşitli etnik gruplara geniş özerklik vermiş ve bu gruplara istedikleri takdirde referandum ile bağımsız olarak federasyondan ayrılma hakkı tanınmıştır³¹⁵. Konferansın bir sonucu olarak 12 Şubat 1947'de imzalanan Panglong Anlaşması³¹⁶ ile bu gruplar bağımsızlık sonrası ilk hükümet olan Burma Birliği'nin kurulmasına karar vermişlerdir³¹⁷. Ancak, General Aung San, 19 Temmuz 1947'de uğradığı bir suikast sonucunda öldürülmüş ve bunun üzerine Panglong Konferansı'nda alınan kararlar uygulamaya geçememiştir³¹⁸.

Bağımsızlığa giden süreçte, Rohingyalar arasında Myanmar'ın geleceği ile ilgili görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Bazılarına göre, bütün Müslümanlar tek bir organizasyon içerisinde bulunmalı ve bu organizasyonun adı ise Burma Müslüman Kongresi olmalıydı³¹⁹. Bu düşünceye sahip olanlar Burma Müslüman Birliği Genel Konseyi (BMBGK)'ne aykırı hareket etmiş olacaktı ki bu dönemde BMBGK ayrı gruplar oluşturma çabası içerisine girmiştir³²⁰. Rohingyalar arasında oluşan söz konusu fikir ayrılığı, onların ortak hareket etmesini engellemeye başlamıştır. Aung San yönetimindeki AFHÖB'e katılan Burma Müslüman Kongresi'ne göre, Rohingyaları, Burmalılardan ayıran tek fark dinleriydi, ancak BMBGK'ya göre ise Rohingyaları,

³¹³Aung San| Myanmar Nationalist, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Aung-San>, (Erişim Tarihi: 02.09.2019).

³¹⁴ Matthew J. Walton, Ethnicity, Conflict, and History in Burma: The Myths of Panglong, *Asian Survey*, Cilt 48, Sayı 6, s.895, https://www.academia.edu/3664507/_Ethnicity_Conflict_and_History_in_Burma_The_Myths_of_Panglong_Asian_Survey_48_6_November_December_2008_889-910, (Erişim Tarihi: 16.03.2020).

³¹⁵Lauriane Simony, a.g.e., s.32.

³¹⁶Panglong Anlaşması tam metni için bknz: Panglong Agreement, *UN Peacemaker*, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MM_470212_Panglong%20Agreement.pdf, (Erişim Tarihi: 07.09.2019).

³¹⁷Matthew J. Walton, Ethnicity, Conflict, and History in Burma: The Myths of Panglong, *Asian Survey*, 48:6 (November/December 2008): 889-910, https://www.academia.edu/3664507/_Ethnicity_Conflict_and_History_in_Burma_The_Myths_of_Panglong_Asian_Survey_48_6_November_December_2008_889-910, (Erişim Tarihi: 07.09.2019).

³¹⁸Emrin Çebi, Myanmar'ın Rohingya Çıkamazı Arakan'da Tarihi Süreç, İç Dinamikler ve Uluslararası Aktörler, *INSAMER*, Araştırma 37, Güneydoğu Asya, Nisan 2017, ss.4-5.

³¹⁹Muhammed Yunus, a.g.e., s.81.

³²⁰A.g.e.

Burmalılardan ayıran şey yalnızca din değil aynı zamanda tarihi geçmişi, ırkı ve mevcut durumlarıydı³²¹. Bu görüşe dayanarak, bağımsızlık döneminde yaşadıkları bölgeye özerklik verilmesini ve farklı bir millet olduklarının tanınmasını istemişlerdir. Ancak farklı bir millet olarak tanınmak bir yana bir millet olarak dahi tanınmamışlardır. Müslümanlar arasındaki bu görüş ayrılığından mı yoksa İngiltere ve Burmalı liderlerin onları kendi yönetimlerine karar verebilecek bir vatandaş olarak görmediklerinden dolayı mıdır bilinmez, ancak Rohingyalar ne bu dönemde karar verme yetkisine sahip olmuşlar ne de meclis oluşturmak için yapılan seçimlere katılabilmişlerdir. Nisan 1947’de meclis oluşturmak için yapılan ilk genel seçimlerde, Rohingyalar seçim sürecinin dışında bırakılmıştır³²².

General Aung San’ın öldürülmesi sonrasında, kendisinin çalışma arkadaşı olan U Nu, AFHÖB’ün başına geçmiş ve yeni bir kabine oluşturmuştur³²³. Bu doğrultuda bağımsızlığını ilan eden Myanmar’da, Panglong Konferansı’nda alınan kararların uygulamaya geçirilmemesi ve Rohingyalar’ın seçim sürecine dahil edilmemesi gibi nedenlerden dolayı etnik sorunlar devam etmiştir.

³²¹ A.g.e.

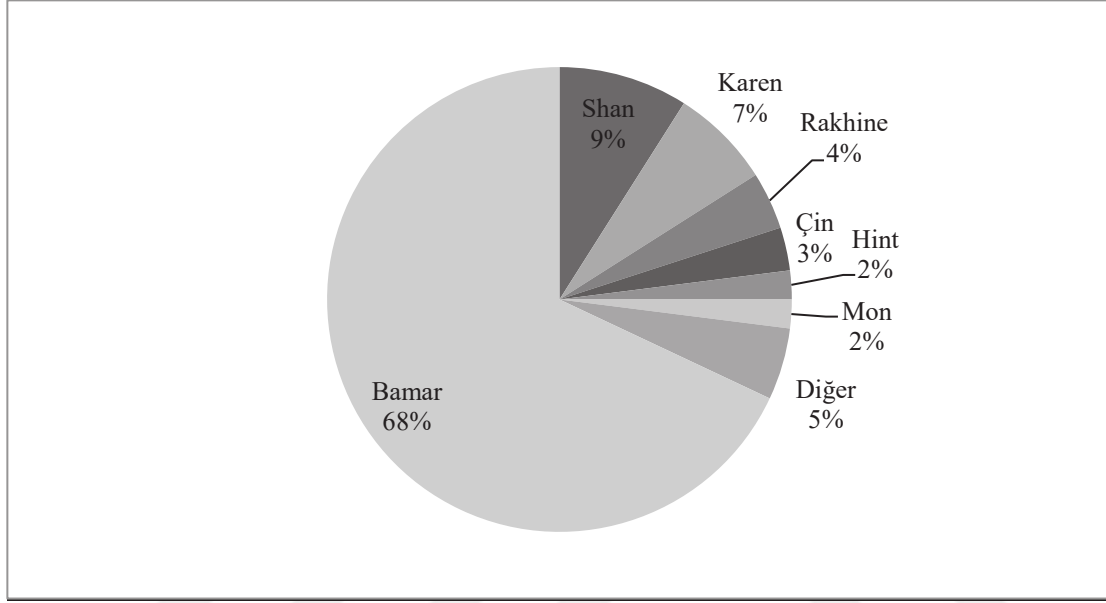
³²² A.g.e., s.83.

³²³ Özkan Gökcan, a.g.e., s.533.

2.1.2. Bağımsızlık Sonrasında Devam Eden Etnik Sorunlar

4 Ocak 1948’de, bağımsızlığını ilan eden Myanmar³²⁴ bağımsızlık sonrasında pek çok etnik soruna ev sahipliği yapmıştır. Bu durumda Myanmar nüfusunun 135 farklı etnik gruptan oluşması önemli bir etkidir³²⁵.

Şekil 2.2. Myanmar'daki etnik azınlıklar

Kaynak: Myanmar/Burma, *Minority Rights Group*, <https://minorityrights.org/country/myanmarburma/>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

Bu sorunlar, sömürge döneminde meydana gelen sorunların uzantıları olarak da değerlendirilmektedir. Zira bu sorunlar, sömürge karşıtlığıyla yükselişe geçen milliyetçiliğin birer sonucu olarak nitelendirilebilmektedir. Bağımsızlık sonrası dönemde Rohingyalar’a yönelik ayrımcılık artmış, buna ek olarak Karen halkı ile de iç çatışmaya varan sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Öncelikle sorunlar, Rohingyalar’ın işlerini kaybetmeleri ile başlamıştır. AFHÖB, bağımsızlık sonrasında Rohingyalar’ın birçoğunu işten çıkarmış, yerlerine Rakhine’leri yerleştirmiştir³²⁶. Bu dönemde Rohingyalar’a yönelik saldırılar artmış ancak yöneticiler Rohingyalar’a yönelik gerçekleşen bu olayların son bulması için gereken düzenlemeleri yapmakta

³²⁴Anatoly V. Torkunov, William C. Wohlforth ve Boris F. Martyn (Ed.), *History of International Relations and Russian Foreign Policy in the 20th Century (Volume II)*, Cambridge Scholars Publishing, ISBN: 978-1-5275-4504-5, 2020, s.44.

³²⁵ Myanmar’daki etnik grupların nüfusa oranlarını görmek için bknz; Şekil 2.2. Myanmar’daki etnik azınlıklar.

³²⁶ Moshe Yegar, *The Muslims of Burma, A Study of a Minority Group*, Schriftenreihe Dess Südasien-Instituts Der Universität Heidelberg, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1972, s.96, <https://doi.org/10.1017/S0041977X0014306X>, (Erişim Tarihi: 10.06.2020).

herhangi bir çaba göstermemişlerdir³²⁷. Saldırlara yönelik düzenlemeler yapılmamasına ek olarak ülkeden kaçmak zorunda kalan Müslümanların ülkeye geri dönmesine sınırlamalar getirilmiştir. Şöyle ki, 1942’de göç etmeye zorlanan Müslümanların ülkeye geri dönmesini engellemek üzere göç mercileri tarafından sınırlama getirilmiş, ayrıca bu insanların mülklerine de devlet tarafından el konulmuştur³²⁸. Tüm bu yaşananlar Rohingyalı isyana sürüklemiş, bunun sonucunda ise “Mücahit ayaklanması” diye adlandırılan olay meydana gelmiştir.

Ülkedeki sorunların son bulmamasının bir diğer nedeni de bağımsızlık sonrasında hazırlanan 1948 tarihli Burma Anayasası’dır. Bağımsızlık sonrası hazırlanan 1948 tarihli Burma Anayasası, ülkede bulunan etnik azınlıklar ve ülke yönetimi arasında sürekli devam eden bir anlaşmazlık konusu olmaya başlamıştır³²⁹. Öyle ki ülke, bağımsızlığını ilan ettikten kısa bir süre sonra Myanmar, çok taraflı bir iç savaşın içine girmiştir. Bağımsız Burma’nın ilk başkanı U Nu, Komünist Parti ve Karen Ulusal Birliği arasında üç taraflı savaş yaşanmaya başlamıştır³³⁰.

Burma, İngiltere’den bağımsızlığını kazanmadan önce, Karen Devleti protektora yani himaye altındaki bir devlettir, bir diğer ifadeyle Karen iç işlerinde bağımsızdı ancak yöneticileri tarafından ihmal edilmiştir³³¹. Bu ihmal edilmişlik ilerde ortaya çıkacak sorunların önemli nedenleri arasındadır. 1948’de İngiltere, Burma’ya bağımsızlığını verdiğinde, Karen’in, bağımsız Burma’ya dâhil edilmesine izin vermiş ancak bu olay Karen halkının rızası olmadan yapılmıştır³³². Karen, yeni bağımsız Burma ile işbirliği yapmayı reddettiğinde U Nu, askeri polisini bölgeyi işgal etmesi için göndermiştir.

9 Ağustos 1948’de, askeri polis, Karen Ulusal Örgütü’nün genel merkezine saldırmıştır³³³. Bu olay, Karen ile Burma hükümeti arasında bugüne kadar devam eden bir çatışmanın fitilini ateşlemiş ve olaylar bütün ülkeyi kapsayacak hale gelmeye başlamıştır. 31 Ocak 1949’da ise U Nu, Karen nüfusunun tümüne savaş ilan

³²⁷ Moshe Yegar, a.g.e., s.98.

³²⁸ A.g.e.

³²⁹ Emrin Çebi, a.g.e., s.5.

³³⁰ Özkan Gökcan, a.g.e.

³³¹ Rolly Milka, The Karenni and Pa-oh: Revolution in Burma, Cultural Survival Quarterly Magazine, *Cultural Survival*, <https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/karenni-and-pa-oh-revolution-burma>, (Erişim Tarihi: 07.09.2019).

³³² Rolly Milka, a.g.e.

³³³ A.g.e.

etmiştir³³⁴. Temmuz 1951’de, Tangoo’dan, Karen Ulusal Savunma Teşkilatı ve Kachin birlikleri, Shan eyaletinin başkenti Taunggyi’yi ele geçirerek Shan liderlerini Burma hükümetine karşı Karen Ulusal Savunma Teşkilatı’na katılmaya teşvik etmeye çalışmışlardır, ancak Panglong Anlaşması’nın bağlayıcı olacağına inanan Shan liderleri, söz konusu teşkilata katılmamışlardır³³⁵. Ancak Shan liderlerinin beklentilerinin aksine Panglong Anlaşması kararları uygulanmamıştır. Bunun üzerine General Ne Win 1962’de yönetimi devralmış ve Shan liderlerini tutuklatmıştır³³⁶.

U Nu, 1954-56 yılları arasında Altıncı Büyük Budist Ruhani Meclisi’nin toplantı organizatörü olmuş ve Budizm’i devlet dini yapan tasarıya destek olmuştur³³⁷. Bu bağlamda, söz konusu dönemde laik bir yönetim anlayışından bahsetmek pek mümkün olmamaktadır.

Diğer yandan, U Nu bu dönemde birtakım seçim vaatlerinde bulunmuş, eğer 1960 seçimini kazanırsa Arakan’a (Rakhine) devlet olma hakkını vereceğini söylemiştir³³⁸. Aynı dönemde pek çok organizasyonda bölgedeki konumlarıyla ilgili faaliyetler yöneten Müslümanlar, U Nu yönetiminden birkaç istekte bulunmuşlardır. Bölgede yaşayan Müslümanlar, bu durum söz konusu olduğunda, 1942’deki gibi bir olay yaşamaktan çekindikleri için yaşadıkları bölgelere özerklik verilmesini talep etmişlerdir³³⁹. Mayıs 1961’in başlarında, aylarca süren tartışmaların ardından U Nu hükümeti, Müslüman taleplerini karşılamak için özel Mayu Sınır Yönetimi’ni kurmuştur³⁴⁰. Bu kurum, Müslümanların çoğunlukla yaşadığı bölgeleri (yani, Maungdaw, Buthidaung ve Rathedaung ilçesinin bir parçası) kapsamaktaydı ve merkezi hükümete bağlı olacaktı³⁴¹. Ancak bu durum, adı geçen bölgeler için özerklik anlamı taşımamaktaydı. Tüm bu ilerlemelerin ardından, ülkede yaşanan darbe sonucunda, alınan kararlar uygulanamamıştır.

³³⁴ Burma/Karens (1948-present), *University of Central Arkansas | Political Sciences*, <https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/asiapacific-region/burmakarens-1948-present/>, (Erişim Tarihi: 11.06.2020).

³³⁵ A.g.e.

³³⁶ A.g.e.

³³⁷ Richard Butwell, The Four Failures of U Nu's Second Premiership, *University of California Press, Asian Survey*, Vol. 2, No. 1, Mar., 1962, s.9, doi:10.2307/3023653.

³³⁸ Muhammed Yunus, a.g.e., s.99.

³³⁹ A.g.e.

³⁴⁰ Jacques P. Leider, Rohingya: The History of a Muslim Identity in Myanmar, *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*, 2018, s.10, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01869683/document>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

³⁴¹ Jacques P. Leider, a.g.e., s.10.

Ülkedeki azınlık grupların isyanları ve iç karışıklıklar her geçen gün ülkeyi daha da içinden çıkılmaz bir hale sürüklemiştir. Tüm bu yaşanan isyanlar ve iç karışıklıklar sonucunda Burma ordusu, 1962 yılında ülke yönetimine el koymuş ve U Nu'yu yönetimden uzaklaştırarak, U Nu'da dâhil olmak üzere hükümet üyelerini tutuklamış, anayasayı askıya almış ve kararname ile Myanmar hükümetine bir Devrimci Konsey atamıştır³⁴².

Bağımsızlık sonrasında yaşanan etnik sorunlar ve iç karışıklıkların yanında Myanmar yönetimi, BM'ye üyelik talebinde bulunmayı ihmal etmemiştir. Bu bağlamda Myanmar'ın BM girişimi incelenmiştir.

2.1.3. Bağımsızlık Sonrasında Myanmar'ın BM Girişimi

Bağımsızlığını yeni kazanan Myanmar, büyükelçiliği vasıtası ile 27 Şubat 1948 tarihinde BM Genel Sekreteri'ne, Myanmar'ın BM'ye üye olmak isteği ile ilgili bir mektup göndermiştir³⁴³. Bu talep hemen kabul edilmemiştir. Zira üyelik başvurusu ile ilgili bir prosedür bulunmaktadır. Üyelik başvuruları ile ilgili usule ilişkin prosedüre uygun olarak, talep Yeni Üyelerin Kabulü Komitesine gönderilmiştir³⁴⁴. Komite, Myanmar'ın BM'ye üye olması ile ilgili rapor hazırlayarak Güvenlik Konseyi'ne göndermiştir. Komite'nin raporuna göre; Güvenlik Konseyi, BM Genel Kurulu'na 10 Nisan 1948 tarihinde, Burma Birliği'nin BM üyeliğine kabul edilmesini tavsiye etmiştir³⁴⁵. Sonuç olarak Myanmar, 19 Nisan 1948 tarihinden beri BM'ye üye bir devlettir.

2.2. 1960-1990 Yılları Arasında Tek Partili Sosyalist Bir Devlet Olarak Myanmar

2 Mart 1962'de yapılan darbenin ana nedenleri olarak; siyasi mücadeleler, politik anlamda tıkanmışlık, büyük çapta birden fazla isyan ve ekonomik sorunlar gösterilmiştir. Söz konusu darbe, Myanmar'ın demokratik bir şekilde yönetilmesinin sona ermesine ve 1974 yılına kadar sürecek olan askeri bir yönetimin başlamasına neden olmuş, bundan sonraki dönemde de 1988 yılına kadar sürecek olan anayasal

³⁴² Robert Cribb, Myanmar (Burma): History, (Ed.: Lynn Daniel), *The Far East and Australasia 2006*, Routledge, Taylor & Francis Group, UK, ss. 735-751.

³⁴³ S/PV.261 - E - S/PV.261, United Nations Security Council Official Records Third Year, (261st-276th meetings, 3-31 March 1948), <https://undocs.org/en/S/PV.261>, (Erişim Tarihi: 03.06.2020).

³⁴⁴ S/PV.261 - E - S/PV.261, a.g.e.

³⁴⁵ S/RES/45 (1948), United Nations Security Council Official Records, [https://undocs.org/en/S/RES/45\(1948\)](https://undocs.org/en/S/RES/45(1948)), (Erişim Tarihi: 03.06.2020).

diktatörlük dönemi yaşanmıştır. General Ne Win liderliğindeki askeri yönetim döneminde, Myanmar, 1988 yılına kadar ordunun liderliği altındaki Burma Sosyalist Program Partisi (BSPP) tarafından tek partili sosyalist bir devlet olarak şekillendirilmiştir³⁴⁶. 1960 ve 1990 yılları arasındaki dönemde, Burma Tipi Sosyalizm çerçevesinde millileştirilmeye çalışılan ülke ekonomisinin çıkmaza girmesi sonucunda iç çatışmalar yaşanmıştır. Bununla birlikte 1982 yılında yürürlüğe giren Vatandaşlık Kanunu da hem söz konusu dönem içerisinde hem de Rohingya konusunda önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, önemli sorunlara neden olan bu gelişmeler daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.2.1. Burma Tipi Sosyalizm ve Rohingyalar'a Etkisi

1962 ve 1988 yılları arasındaki dönem Myanmar tarihinde genellikle Ne Win dönemi olarak anılmaktadır. Aslında bu dönem kendi içerisinde ikiye ayrılmakta 1962 ve 74 yılları arasındaki dönem doğrudan askeri yönetim, 1974 ve 88 yılları arasındaki dönem ise anayasal diktatörlük dönemi olarak adlandırılmaktadır³⁴⁷.

Ne Win'in yönetimi eline almasıyla birlikte aldığı ilk kararlardan biri, Burma Tipi Sosyalizm çerçevesinde ülkede bulunan bütün bankaların ve özel girişimlerin millileştirilmesi olmuştur³⁴⁸. Bu çerçevede arazilerden, petrol kuyularına, dış ticaretten sigorta sektörüne, nakliyeden toptan satışa, özel okullardan büyük dükkanlara kadar ülkede var olan her şey kamulaştırılmıştır. Böylece çoğunlukla ülkede bulunan Hintlilerin ve Çinlilerin yaptıkları veya işlettikleri işler, yerli Burmalılara verilmiştir³⁴⁹. Bunun sonucunda da binlerce Hintli ve Çinli ülkeden ayrılmış ve bu politika ise ülkenin zaten hali hazırda kötü giden ekonomisinin daha da kötüye gitmesine neden olmuştur. Aynı dönemde Rakhine'de de durum farklı olmamıştır. O dönemde Rakhine'de en önemli işletmeler Rohingyalar'ın elinde bulunmaktaydı³⁵⁰ dolayısıyla kamulaştırma faaliyetleri Rohingyalar'ı da önemli ölçüde etkilemiştir.

1964 yılında Ne Win yönetimindeki BSPP, söz konusu kamulaştırma faaliyetleri ile Myanmar'ı dış dünyadan izole etmeye başlamıştır. Örneğin bu

³⁴⁶ Konsam Shakila Devi, Myanmar under the Military Rule 1962-1988, *International Research Journal of Social Sciences*, ISSN: 2319-3565, Vol. 3(10), 46-50, October, 2014, s.46, <http://www.isca.in/IJSS/Archive/v3/i10/8.ISCA-IRJSS-2014-173.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

³⁴⁷ Konsam Shakila Devi, a.g.e., ss.46-48.

³⁴⁸ Aye Chan, The Development of a Muslim Enclave in Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar), *SOAS Bulletin of Burma Research*, Vol. 3, No. 2, Autumn 2005, ISSN 1479- 8484, s.413.

³⁴⁹ A.g.e., s.47.

³⁵⁰ Muhammed Yunus, a.g.e., s.105.

dönemde, yabancı ziyaretçilere verilen vizeler yalnızca yirmi dört saat olmak üzere Yangon’la sınırlandırılmış, diplomatların başkent dışına çıkmaları resmi izne bağlanmış, bunlara ek olarak yabancı ajanslar da ülkeden ihraç edilmiştir³⁵¹. Dünya ile bağlantının giderek koparılmasının yanında ekonomik anlamda alınan bazı kararlar da ülke yönetimine karşı eleştirilerin artmasına neden olmuştur. 1964 yılının Mart ayında, 50 kyat³⁵² ve 100 kyat tedavülden kaldırılmıştır³⁵³. Her geçen gün kötüye giden ülke ekonomisine ilaveten bazı banknotların yönetim tarafından tedavülden kaldırılması ülke halkını ekonomik anlamda olumsuz etkilemiştir.

Bu dönem içerisinde askeri rejim, hükümet tarafından kontrol edilen bir Burma dili müfredatını zorunlu hale getirmiş, bunun üzerine, yabancı misyonerler, bilim insanları ve batılı vakıflar ülkeden ayrılmak zorunda kalmışlardır³⁵⁴. Ne Win yönetimi tüm bunların yanında ülkede bulunan farklı etnik kökenlerin sosyal etkinliklerini ve faaliyetlerini engellemeye yönelik kararlar almıştır. Örneğin, 1964 yılında, özel Mayu Sınır Yönetimi’ni feshetmiş, bütün Rohingya sosyal ve kültürel organizasyonlarını yasaklamıştır³⁵⁵. 1962’de yapılan askeri darbe ve 1964’te yaşanan söz konusu gelişmeler, Rohingyalar’ın yeni direniş grupları oluşturmalarına neden olmuştur. O dönemde direniş grupları içerisinde en önemlisi olarak değerlendirilen grup, Rohingya Özgürlük Gücü (*Rohingya Independent Force*)’dür³⁵⁶. Söz konusu grup, Cafar Habib tarafından kurulmuş ve 1969 yılında Rohingya Özgürlük Ordusu (*Rohingya Independent Army*) ile birleşmiştir³⁵⁷.

Yaşanan olayların, ülkenin kötüye giden yönetimine dur demek için yönetime el koyan askeri rejim yönetiminde meydana gelmesi de oldukça ilgi çekicidir. 1966’dan itibaren okullar Milli Eğitim Bakanlığı’nın kontrolü altına girmiş, bağımsız işçi sendikaları yasaklanmış, ekonomi daha da kötüye gitmeye başlamış, karaborsa ortaya çıkmış ve yolsuzlukta artış meydana gelmiştir³⁵⁸. Ne Win’in devlet modelindeki gelişmeler ekonomiyi kötü etkilemenin yanında ülkeyi iç karışıklıklara sürüklemiştir.

³⁵¹ Konsam Shakila Devi, a.g.e.

³⁵² Kyat, Myanmar’ın resmi para birimidir.

³⁵³ A.g.e.

³⁵⁴ A.g.e.

³⁵⁵ Muhammed Yunus, a.g.e., s.106.

³⁵⁶ Emrin Çebi, a.g.e, s.12.

³⁵⁷ Jacques P. Leider, The Muslims in Rakhine and the political project of the Rohingyas, Ecole française d’Extrême-Orient, Ekim 2012, http://www.burmalibrary.org/docs21/Jacques-P-Leider-2012-The_Muslims_in_Rakhine_and_the_political_project_of_the_Rohingyas-en.pdf, (Erişim Tarihi:03.10.2019).

³⁵⁸ Konsam Shakila Devi, a.g.e.

1967 yılında Yangon'da Çin karşıtı isyan çıkmış, yüzlerce yerel Çin dernekleri yakılmış ve yok edilmiş, söz konusu derneklerin 31 üyesi öldürülmüş, Çin Büyükelçiliği'ne saldırılmış ve yüzlerce Çinli de işten çıkarılmıştır³⁵⁹.

1967 yılının başlarında, ülkede siyasi liberalleşmeye yönelik adımlar atıldığı yönünde görüşler bulunmaktadır. Nitekim yapılan açıklamalar da böyle bir ilerlemenin olacağına işaret etmektedir. Bu bağlamda, Temmuz 1971'de askeri cunta yeni bir anayasa hazırlayacağını ve seçimlerin yeni anayasaya göre yapılacağını açıklamış, dolayısıyla seçimden sonra gücün seçilen sivil hükümete devredileceği vaadinde bulunmuştur³⁶⁰. Eğer bu vaatler gerçekleşirse, siyasi anlamda liberalleşmeden söz etmek yanlış olmayacaktır. Aynı yıl içerisinde BSPP, Birinci Parti Kongresi'nde çoğunluk partisine dönüşmüş, üst düzey ordu mensuplarının çoğu emekli olmuş, Ne Win başbakan olarak kalmış ve hükümet devam etmiştir³⁶¹.

Bir sonraki yıl yönetim içerisinde geriye kalan ordu mensubu üyelerin de emeklilikleriyle birlikte Ne Win yönetimi askeri yönetimden sivil yönetime doğru evrilmeye başlayacaktır. 1972 yılının Nisan ayında, Ne Win ve diğer yirmi kıdemli komutan ordudan emekli olarak hükümetin sivil birer üyesi olmuşlardır³⁶². Tüm bu gelişmeler yeni anayasa yapılma sürecini hızlandırmış ve seçimlerin yolunu açmıştır. 1974 yılında ilk genel seçim yapılmış, yeni anayasa yürürlüğe girmiş, Devrim Konseyi dağıtılmış ve Ne Win'in doğrudan askeri yönetimi sona ermiştir³⁶³.

Sonraki dönemde ise adı geçen 1974-1988 arası olan anayasal diktatörlük dönemi yaşanmıştır. 1974'teki seçimden sonra, askeri yönetim seçim öncesi verdiği sözü tutarak, seçilmiş olan hükümete gücünü aktarmıştır³⁶⁴. Ancak sorun şu ki, güç yalnızca General Ne Win'den, U Ne Win'e aktarılmıştır. Kısacası ülkede değişen bir şey olmamış, yöneticiler yönetimde kalmaya devam etmiş, herhangi bir güç alışverişi yaşanmamıştır. Asker, ülkeyi yasal olarak ve tüm gücünü partide toplayarak yönetmeye devam etmiştir.

³⁵⁹ Hongwei Fan, The 1967 anti-Chinese riots in Burma and Sino-Burmese relations, *Journal of Southeast Asian Studies*, 43(2), 2012, s. 238, <https://doi.org/10.1017/S0022463412000045>, (Erişim Tarihi:03.10.2019).

³⁶⁰ Konsam Shakila Devi, a.g.e.

³⁶¹ A.g.e.

³⁶² A.g.e.

³⁶³ A.g.e.

³⁶⁴ A.g.e.

1974 yılında yürürlüğe giren anayasa ile Chin, Mon ve Rakhine (Arakan) devletlerinin eklenmesiyle yedi etnik azınlık devleti kurulmuştur³⁶⁵. Dolayısıyla, anayasada azınlıklara yönelik olumlu gelişmeler bulunduğu söylenebilmektedir. Örneğin, anayasada, “İrk, din, statü ya da cinsiyetten bağımsız olarak” tüm vatandaşların temel haklarına ilişkin garantiler bulunmaktaydı (Madde 22)³⁶⁶. Ancak birçok azınlık grup, Burma Tipi Sosyalizm’i, hükümetin azınlıkları asimile etme politikasının bir ürünü olarak görmüştür³⁶⁷. Bununla birlikte, 1974 anayasası sağladığı olumlu gelişmelerin yanında, pek çok açıdan eleştirilere de maruz kalmıştır.

Federal bir bakış açısıyla, 1974 anayasasında azınlık ve kabile gruplarının temsilcileri ile ilgili olan hükümler tatmin edici olmamakla eleştirilmiştir³⁶⁸. Bu bağlamda örnek olarak Rakhine’de temsilci olarak sadece Budistler’in seçilmesi verilebilir. Zira bölgede yalnızca Budistler değil aynı zamanda Müslümanlar da yaşamaktadır. Ancak Müslümanlar göz ardı edilerek önemli görevlere yalnızca Burmalılar ve Budistler seçilmiştir³⁶⁹. Ayrıca yerel ve bölgesel Halk Meclisleri’ne seçilen kişiler, ilk önce BSPP tarafından onaylandığı için, seçilen kişilerin hiçbir gücünün ve etkisinin olmayacağı yönünde görüşler mevcuttur³⁷⁰. Eleştiriler yalnızca bunlarla sınırlı kalmamış anayasanın orduya yetki verdiği hususunda yorumlar yapılmıştır. Bu bağlamda anayasa; ordu, devleti yöneten BSPP’yi kontrol ettiği için “askeri diktatörlüğü onaylayan belge” olarak yorumlanmıştır³⁷¹.

Giderek istikrarsızlığa sürüklenen ülke, ekonomik anlamda da halkı tatmin edememiştir. Aynı yıl ülkede, yiyecek kıtlığı, yolsuzluk ve kötü giden ekonomiden dolayı eylemler baş göstermiştir³⁷². Süreç içerisinde eylemler giderek büyümüş ve öğrencileri de etkilemiştir. 1976’da, düşen standartlar ve şartlar, üniversite

³⁶⁵ Martin Smith, Burma (Myanmar): The Time for Change, Minority Rights Group International, 2002, s.9, <https://www.refworld.org/pdfid/469cbf8cd.pdf>, (Erişim Tarihi:03.10.2019).

³⁶⁶ Martin Smith, a.g.e.

³⁶⁷ A.g.e.

³⁶⁸ Robert H. Taylor, Burma's National Unity Problem and the 1974 Constitution, *Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS)*, Vol. 1, No. 3, Aralık, 1979, s.244, www.jstor.org/stable/25797574, (Erişim Tarihi: 03.10.2019).

³⁶⁹ Muhammed Yunus, a.g.e., s.109.

³⁷⁰ Robert H. Taylor, a.g.e., s.244.

³⁷¹ Josef Silverstein, Burma: Military Rule and the Politics of Stagnation’dan aktaran Robert H. Taylor, a.g.e., s.244.

³⁷² Marco Buente, Burma’s Transition to “Disciplined Democracy”: Abdication or Institutionalization of Military Rule?, German Institute of Global and Area Studies (GIGA), GIGA Working Paper No 177, 2011, s.13, SSRN Electronic Journal, <https://doi.org/10.2139/ssrn.1924279>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

öğrencilerini eylem yapmaya zorlamış³⁷³, böylelikle 1974'te başlayan eylemler üniversitelere sıçramıştır. Eylemleri bastırmak için asker, güç kullanarak en az yirmi iki insanın ölümüne neden olmuş ve bu dönemde üniversiteler kapatılmıştır³⁷⁴.

1978 yılına gelindiğinde, Rohingya'ları ülkeden göndermek için başlatılan bir operasyon sonucunda binlerce Rohingya'nın komşu ülkelere kaçması tüm dünyanın ilgisini yine Myanmar'a çekmiştir. “*Kral Dragon*” ya da “*Nagamin*” olarak adlandırılan söz konusu operasyonlar sonucunda, çeşitli zulümlere maruz kalan 300 bin Rohingya Bangladeş'e kaçmıştır³⁷⁵. Yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Rohingyalar BM'nin girişimleri sonucunda, 1979 yılında geri dönmeye başlamışlardır. Ancak yerinden edilmiş 300 bin kişinin yalnızca 200 bini Myanmar'a geri dönebilmiştir³⁷⁶. Askeri yönetim tarafından istenmeyen Rohingyalar'ın ülkeye geri dönme olayı, BM'nin girişimleri sonucunda yapılan bir anlaşma ile sağlanmıştır³⁷⁷. Ancak anlaşmanın içeriği ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 1978 ve 1981 yıllarında ülkeye kargaşa ortamı hâkimken ve ülkede hükümet karşıtı gösteriler yaşanırken iki genel seçim yapılmıştır³⁷⁸. Ancak her iki seçiminde ülkenin kötüye giden durumunu tersine çevirecek herhangi bir etkisi olmamıştır.

2.2.2. 1982 tarihli Myanmar Vatandaşlık Kanunu ve Rohingyalar'a Etkisi

Myanmar'da süregelen sorunlara bir yenisinin eklendiği, Ne Win'in “ötekileştirme” çabalarının kilit noktasında bulunan, 1982 tarihli Vatandaşlık Kanunu, ülkenin gidişatını derinden etkilemiştir. 1982 Vatandaşlık Kanunu³⁷⁹, 1978'de ülkeden kaçmak zorunda kalan Rohingyalar'ın kitlesel geri dönüşünden kısa bir süre sonra ilan edilmiştir³⁸⁰.

³⁷³Konsam Shakila Devi, a.g.e.

³⁷⁴Robert H. Taylor, “The State in Myanmar”, Honolulu: University of Hawai'i Press, 2009, ISBN: 978-0-8248-3362-6, s.36.

³⁷⁵Muhammed Yunus, a.g.e., ss.110-111.

³⁷⁶A.g.e., s.111.

³⁷⁷A.g.e.

³⁷⁸Konsam Shakila Devi, a.g.e.

³⁷⁹1982 Vatandaşlık Kanunu tam metni için bkz: 1982 Burma Citizenship Law (English), European Union Democracy Observatory on Citizenship, <http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/1982%20Myanmar%20Citizenship%20Law%20%5BENGLISH%5D.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.10.2019).

³⁸⁰Burma/Bangladesh, Burmese Refugees in Bangladesh: Still No Durable Solution, *Human Rights Watch*, Vol 12., No. 3 (C), Mayıs 2000, https://www.hrw.org/reports/2000/burma/burm005-02.htm#P137_36071, (Erişim Tarihi:06.10.2019).

1982 tarihli Vatandaşlık Kanunu üç vatandaşlık kategorisi arasında ayırım yapmaktadır. Bunlar: vatandaş (*citizen*), ortak vatandaş (*associate citizen*) ve vatandaşlığı sonradan elde etmiş (*naturalized citizen*) kimsedir³⁸¹. Vatandaşlar; ulusal olarak kabul edilmiş ırklardan birine, yani Kachin, Kayah, Karen, Chin, Burman, Mon, Rakhine, Shan gibi etnik gruplardan birine ait olan veya ataları 1823'ten önce yani Arakan'ın İngiliz işgalinin başlangıcında, ülkede yerleşmiş olan kişilerdir (Madde 3)³⁸². Burada altının çizilmesi gereken madde şudur ki, herhangi bir etnik grubun yurttaş olarak kabul edilip edilmediğine karar verme yetkisi Devlet Konsey'ine aittir (Madde 4)³⁸³. Kişinin ortak vatandaşlığa kabul edilebilmesi için kanun, 1948 Birlik Vatandaşlık Yasası uyarınca vatandaşlık başvurusu yapmasını ve şartnameleri ve nitelikleri onaylamasını şart koşmaktadır (Madde 23)³⁸⁴. Eğer kişi bu şartları yerine getirmişse, Merkezi Organ tarafından ortak vatandaşlar olarak kabul edilebilmektedir. Vatandaşlığa sonradan geçmiş bir vatandaş olabilmek için, bir kişinin 4 Ocak 1948'de bağımsızlıktan önce ailesiyle Burma'ya girip ikamet ettiğine dair "kesin kanıt" göstermesi gerekmektedir (Madde 42)³⁸⁵. Adı geçen bu üç tür Burma vatandaşlığından herhangi birine sahip olan en az bir ebeveyni olan kişiler de vatandaşlığa uygun olmaktadır (Madde 43)³⁸⁶. Bu iki maddeye ek olarak, kanunun 44.maddesi, vatandaşlığı sonradan elde etmiş vatandaş olabilmek için, kişinin on sekiz yaşını tamamlamış olmasını, ulusal dillerden birini iyi derecede konuşuyor olmasını, iyi bir karaktere sahip olmasını ve akli dengesinin yerinde olmasını şart koşmaktadır³⁸⁷.

Tüm bu bilgilerin ardından hatırlatmakta fayda vardır ki, Myanmar 135 etnik grupla nüfus açısından geniş bir yelpazeye sahip bir ülkedir. Bu çeşitliliğe rağmen, yalnızca yukarıda sayılan sekiz etnik grubun ulusal olarak nitelendirilmesi bile başta bu kanunu tartışmaya açmaktadır. İlk olarak, 1982 Vatandaşlık Kanunu'nda, vatandaşlığa erişim temel olarak ırk temelli olduğundan ve özellikle vatansız hale getirilen yüz binlerce Rohingya gibi bazı ırkları ve etnik grupları hariç tuttuğundan dolayı, adı geçen kanunun ırk temelinde ayrımcı olduğu söylenebilmektedir. İkinci olarak, Myanmar söz konusu kanun ile çeşitli alanlardaki uluslararası

³⁸¹ 1982 Burma Citizenship Law (English), a.g.e.

³⁸² A.g.e.

³⁸³ A.g.e.

³⁸⁴ A.g.e.

³⁸⁵ A.g.e.

³⁸⁶ A.g.e.

³⁸⁷ A.g.e.

yükümlülüklerine uymamaktadır. Zira Myanmar imzaladığı ayrımcılık yasağı ilkelerine dayanan ve herkesin vatandaşlık hakkına sahip olmasını sağlayan İHEB'i ihlal etmektedir. Ayrıca, çocukların milliyet kazanma haklarını sağlamalarını zorunlu kılan Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi BM tabanlı, uluslararası normları ihlal etmektedir³⁸⁸. Bir diğer sorun, nesiller boyu artacak olan vatansızlık problemidir. Zira söz konusu kanun, Myanmar'da doğan vatansız çocukların Myanmar vatandaşlığı kazanmasını sağlayacak önlemler içermemektedir. Myanmar topraklarında doğan ve herhangi bir uyruk sahibi olmayan bir çocuğun Myanmar vatandaşlığı kazanmasını sağlayacak herhangi bir güvence bulunmamaktadır. Myanmar'da vatansız kişilerden doğan çocuklar otomatik olarak vatansız olacaklardır. Bu durum ise, Myanmar'daki vatansızlık probleminin artmaya devam edeceği anlamına gelmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan Myanmar, her çocuğun, özellikle de çocuğun vatansız olacağı durumlarda, vatandaşlık edinme hakkının uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Ancak Myanmar bu yükümlülüğü yerine getirmemektedir. Yıllar sonra bile tartışmalara ve sorunlara yol açacak olan Vatandaşlık Kanunu, Myanmar tarihi açısından bu nedenlerden ötürü oldukça önemlidir.

Bununla birlikte, 1980'lerin tek problemi Vatandaşlık Kanunu değildir. Buna ek olarak bu yılın sonunda, Burma Tipi Sosyalizm'in neden olduğu bir ekonomik kriz yaşanmıştır³⁸⁹. Ekonomik krizi atlatmak için hükümet bazı önlemler alma yoluna gitmiştir. 1987'de, hükümet ekonomiyi koruma ve karaborsa ile mücadele etme çabasıyla; 25,35 ve 75 kyat banknotları kullanımdan kaldırmış ve 5 Eylül 1987'de bu banknotları 45 ve 90 kyat ile değiştirmiştir³⁹⁰. Her ne kadar ekonomiyi düzeltmeye yönelik bir takım kararlar alınsa da, girişim başarılı olamamış ve sorunlar çözülememiştir. Bu durum halkın ayaklanmasına yol açmış, Yangon ve ülkenin diğer bölümlerinde gösterilere teşvik etmiştir. Ülkedeki ekonomik kriz bazılarına göre, yönetimin ülkeyi dış dünyadan izole etmesinin bir sonucu olarak görülmekte ve

³⁸⁸Myanmar'ın Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olduğuna dair bkz: Ratification Status for Myanmar, United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, UN Treaty Body Database, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=119&Lang=EN, (Erişim Tarihi:10.10.2019).

³⁸⁹Konsam Shakila Devi, a.g.e.

³⁹⁰A.g.e.

durumun düzelmesi için hükümetin bu kararından vazgeçmesi gerekmektedir³⁹¹. Bu görüş, ülkeye yabancı sermaye girmesiyle en azından ekonomik sıkıntının biraz da olsa hafifleyeceği düşüncesine dayanmaktadır. Bu düşünceye sahip olanlar askeri yönetimin dışarıdan alacağı herhangi bir tehditten korkma duygusuna sahip olduğunu bu nedenle de iç sorunlarını düzeltmede arabulucu olarak kimseyi kabul etmediğini, bununla birlikte ekonomik sıkıntıların da atlatma konusunda dışarıdan tavsiye almak istemediğini belirtmektedirler³⁹².

Tüm bu yaşananların ardından Temmuz 1988’de Ne Win istifa etmeye karar vermiş, istifa sonrasında, askeri yönetim yetkilerini General Sein Lwin’e devretmiştir³⁹³. General Sein Lwin, 1962’de üniversite öğrencilerinin hükümet karşıtı protestolarını kanlı bir şekilde bastırılmasından sorumlu olan kişi olduğundan, halk arasında daha çok “Yangon’un kasabı” olarak bilinmektedir³⁹⁴. Protestoları acımasızca bastırmasının unutulmaması nedeniyle, U Sein Lwin halk tarafından başkan olarak kabul edilmemiştir. Bu nedenle, kendisine karşı yapılan gösterilerin bastırılmasını emreden General Sein Lwin, protestoculardan yaklaşık 3000 kişinin öldürülmesi sonrasında 1988 yılının Ağustos ayında istifaya mecbur edilmiş ve yalnızca 17 gün başkanlık yapabilmiştir³⁹⁵. General Sein Lwin’den sonra yönetime U Maung Maung geçmiştir. U Maung Maung, yönetimi devralmadan önce, Yangon Üniversitesi’nde hukuk okumuş ve 1962 darbesinden sonra yüksek mahkemede baş yargıçlık yapmış ve BSPP’nin merkez komitesine atanmıştır³⁹⁶. U Maung Maung yönetimi devraldıktan sonra bir takım kararlar alarak reform yoluna gitmiştir. Savaş yasalarını sonlandırmış, siyasi mahkumların salınmasına, siyasi partilerin kurulmasına ve Tüm Burma Öğrencileri Birliği’nin oluşturulmasına izin vermiştir³⁹⁷. Ancak reform amacıyla alınan bu kararlar demokrasi yanlısı hareketlerin sonunu getirememiş ve protestolar giderek yayılmaya devam etmiştir. Yangon’da başlayan gösteriler, Budist rahipleri ve

³⁹¹Myanmar: The Military Regime’s View of the World, *International Crisis Group*, Rapor 28/ Asya, 7 Aralık 2001, <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/myanmar-military-regimes-view-world> , (Erişim Tarihi:10.10.2019).

³⁹² Myanmar: The Military Regime’s View of the World, a.g.e.

³⁹³Konsam Shakila Devi, a.g.e.

³⁹⁴U Sein Lwin | Burmese General, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/U-Sein-Lwin>, (Erişim Tarihi: 11.10.2019).

³⁹⁵U Sein Lwin | Burmese General, a.g.e.

³⁹⁶U Maung Maung | President of Burma, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/U-Maung-Maung>, (Erişim Tarihi: 11.10.2019).

³⁹⁷Konsam Shakila Devi, a.g.e.

profesyonel sınıfları içine alarak genişlemiş ve diğer şehir ve kasabalara kadar yayılmıştır³⁹⁸.

Gösterileri bastırmak için ordu devreye girmiş ve bu olay yine binlerce insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Ordu, kitlelere karşı acımasızca harekete geçmiş, binlerce protestocuyu öldürmüştür ve 1988'in Ağustos ayına kadar gücünü tekrar kazanmayı başarmıştır³⁹⁹. Gücünü yeniden kazanan ordu, Myanmar'ın yaklaşık 21 yıl boyunca devam edecek olan askeri yönetiminin temellerini, 1988 yılının Eylül ayında atmıştır. General Saw Maung liderliğindeki silahlı kuvvetler, 18 Eylül'de iktidarı ele geçirmiş ve "Devlet Hukuk ve Düzenin Teşkili Konseyi" (DHDTK)'ni kurmuştur⁴⁰⁰. General Saw Maung liderliğindeki DHDTK tarafından 18 Eylül 1988 tarihinde yapılan bu darbeden sonra Myanmar, 2011 yılına dek bu şekilde yönetilmeye devam edecektir.

1988 yılında yapılan askeri darbeden sonra, askeri yönetim sıkıyönetim ilan etmiş ve bu tarihten sonra kendisine karşı olanlara yönelik baskıyı artırmıştır. Zira bu dönemde muhalif oldukları düşünülen binlerce kişi tutuklanmıştır. Tutuklananlar arasında muhalefet partisi olan Demokrasi için Ulusal Birlik (DUB) (*National League for Democracy / NLD*)'in lideri Daw Aung San Suu Kyi de vardır. Daw Aung San Suu Kyi, 20 Temmuz 1989 yılında tutuklanmış ve ev hapsine mahkum edilmiştir⁴⁰¹.

2.3. 1990-2015 Myanmar'da Askeri Cunta Yönetimi'nden Sivil Hükümete Geçiş

Bu bölümde 1990 ve 2015 yılları içerisinde Myanmar'da yaşanan önemli siyasi olaylar ve Rohingyalar'a etkileri incelenmiştir. Buradan hareketle bölüm içerisinde 1990 seçimleri, 2008 Anayasa Referandumu ve 2012'de Rohingyalar'a yönelik başlatılan saldırılar tetkik edilmiştir.

³⁹⁸A.g.e.

³⁹⁹A.g.e.

⁴⁰⁰Özkan Gökcan, a.g.e, s.534.

⁴⁰¹Derek Tonkin, "The 1990 Elections in Myanmar: Broken Promises or a Failure of Communication?", *Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS)*, Contemporary Southeast Asia, Vol. 29, No. 1, Nisan 2007, s.34, <http://www.jstor.org/stable/25798813>, (Erişim Tarihi: 11.10.2019).

2.3.1. Devlet Hukuk ve Düzenin Teşkili Konseyi (DHDTK) Tarafından Tanınmayan 1990 Seçimleri ve Ulusal/Uluslararası Alanda Yükselen Tepkiler

DHDTK, 1990 yılında yapılacak olan çok partili genel seçimden önce, 27 Eylül 1988 yılında “Siyasi Partiler Kayıt Kanunu” çıkarmıştır⁴⁰². Demokratikleşmeye yönelik alınan çok partili seçim kararına ek olarak çıkartılan söz konusu kanun dikkate alındığında açılmasına “izin verilen” siyasi partiler konusu da ayrı bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Bunun nedeni ise, “mevcut herhangi bir yasaya göre yasa dışı bir kuruluş olarak ilan edilmiş bir kuruluş; devlete karşı silahlarla isyan eden bir örgüt; devlete ait doğrudan veya dolaylı olarak para, bina, araç ve diğer varlıkları kullanan veya kabul eden bir kuruluş; dini bir kuruluştan veya yabancı bir ülkenin hükümetinden doğrudan veya dolaylı olarak para, mal veya diğer yardımları kullanan veya kabul eden bir kuruluş; dini siyasi amaçlar için kötüye kullanan bir organizasyon; devlet bütçesinden aylık maaş alan personel veya Tatmadaw (silahlı kuvvetler), Halk Polis Teşkilatı, kamu hizmeti kuruluşları, devlete ait ekonomik kurullar ve şirketler gibi savunma güçlerinden personel tarafından oluşturulan bir örgüt”⁴⁰³ gibi kuruluşlar kayıt için başvuru yapma hakkına sahip olamayacaktır. Kanuna ek olarak, Rohingya adını taşıyan hiçbir partinin kurulmasına izin verilmediğine dair iddialar söz konusu olmuştur⁴⁰⁴. Bu durum 1990 seçimlerinin nasıl bir ortamda gerçekleştiğinin anlaşılması açısından önemlidir.

2.3.1.1. 27 Mayıs 1990 Seçimleri ve Rohingyalar’a Etkisi

27 Mayıs 1990 tarihinde her ne kadar başta demokratikleşmeye yönelik bir adım olarak görülse de genel bir seçim yapılmış, ancak seçim sonuçlarının askeri yönetim tarafından tanınmaması sonucunda, demokratikleşmeye yönelik atılan adım başarısız olmuştur. Seçim sonucunda DUB, Pyithu Hluttaw (Ulusal Meclis)’daki 485 sandalyenin, 392’sini ve oyların ise %80.82’sini kazanmış, buna ek olarak geçerli oyların %59.87’sini almıştır⁴⁰⁵. Diğer yandan BSPP’nin halefi olan Ulusal Birlik Partisi ise geçerli oyların yalnızca %21,16’sını almış ve mecliste ise sadece 10

⁴⁰² Muhammed Yunus, a.g.e., s.114.

⁴⁰³ Peter Carey, Burma: The Challenge of Change in a Divided Society, Macmillan Press LTD., London, 1997, s.48.

⁴⁰⁴ A.g.e.

⁴⁰⁵ Derek Tonkin, a.g.e.

sandalye kazanabilmiştir⁴⁰⁶. Ancak seçimin kazananı açık bir şekilde belli olmasına rağmen askeri yönetim seçim sonuçlarını tanımamıştır. Seçim sonuçlarının tanınmaması uluslararası alanda dikkat çekmiş, bu olaydan dolayı DHDTK uluslararası toplum tarafından kınanmıştır. Yapılan kınamaların ve alınan kararların, Myanmar'ın demokrasiye yönelik adımlar atmasına herhangi bir katkısının olup olmadığı meçhuldür. Zira 2015 yılına kadar ülkede özgür bir seçim ortamı yaşanamayacaktır. Bununla birlikte, söz konusu alınan kararlar 2006 yılına değin oy birliği ile kabul edilmiş, ancak bu dönemlerde hiçbir Asya ülkesi çözümü desteklememiştir⁴⁰⁷.

1990 seçimlerinden sonra verdiği tartışmalı kararlar uluslararası alanda da tepki toplayan DHDTK, saygınlığını kaybetmeye başlamıştır. 1991 yılının sonlarına doğru yönetimde değişiklik olacağı yönünde söylentiler başlamış, bazı DHDTK liderlerinin, yani bir diğer deyişle Tatmadaw'ın dış baskıya maruz kaldığı ve uluslararası itibarının azaldığı yönünde görüşler ortaya çıkmıştır⁴⁰⁸. Hatta bu dönemde uluslararası itibarının azaldığı yönündeki görüşleri doğrular nitelikte bir olay yaşanmıştır. Bu olay, Aralık 1991'de, Nobel Barış Ödülü'nün, 1989'dan beri ev hapsinde tutulan DUB lideri Daw Aung San Suu Kyi'ye verilmesiyle gözler önüne serilmiştir⁴⁰⁹. Zira Aung San Suu Kyi, 1989'da yalnızca muhalif olmasından dolayı ev hapsine mahkum edilmiş ve 1990 seçimlerinin kazananı olan partiye liderlik etmiş olmasına rağmen seçim sonuçları DHDTK tarafından tanınmamıştır. 1992 yılına gelindiğinde yönetimde değişiklik olacağı yönündeki söylentiler doğrulanmıştır. 23 Nisan 1992'de DHDTK, General Saw Maung'un "tıbbi gerekçelerle izin aldığını" (9/92 Deklarasyonu), bir sonraki gün ise General Than Shwe'nin başbakan olduğunu -aynı zamanda savunma bakanı ve DHDTK başkanı olduğu anlamına gelmekte- açıklamıştır (10/92 Deklarasyonu)⁴¹⁰.

Yönetim değişikliğine ek olarak bu dönemde de DHDTK'nın Rohingyalar'a ve Karenler'e yönelik faaliyetleri devam etmiştir. 27 Mart 1992'de DHDTK, Silahlı Kuvvetler Günü'nde, Tayland sınırına yakın Manerplaw'daki Karen merkezlerini istila etmeye çalışmıştır⁴¹¹. İstila girişimi sonucunda pek çok kişi öldürülmüş ve geriye

⁴⁰⁶A.g.e.

⁴⁰⁷A.g.e., s.36.

⁴⁰⁸David I. Steinberg, "Myanmar in 1992: Plus Ça Change ...?" *Asian Survey*, Vol. 33, No. 2, 1993, s. 175, *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2645327>, (Erişim Tarihi:12.10.2019).

⁴⁰⁹David I. Steinberg, a.g.e., s.176.

⁴¹⁰A.g.e.

⁴¹¹A.g.e.

kalanlar ise yaralanmıştır. 1992'deki istila girişiminde bölgede yaşayan bir kişi, İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Rights Watch*)'ne verdiği demeçte, askerlerin Htee Hto Kaw Kee'ye saldırdığını, orada yaşayan köylülere zarar verip, kocası ve damadını öldürdüğünü bunlara ek olarak evlerini ve tarlalarını da yaktıklarını söylemiştir⁴¹². Yaşanan bu olaylar sonrasında DHDTK, Karen bölgesinde devam eden saldırıları konusunda ateşkes yapacağını açıklamıştır. 28 Nisan 1992'de DHDTK, yoğun bir saldırı sonrasında Karen ayaklanma cephesinde ateşkes ilan etmiş ancak söz konusu ateşkes gelişi güzel ve seçici bir şekilde uygulanmıştır⁴¹³.

Aynı yıl içerisinde DHDTK, halkın seçim sonucunda alınan karara tepki göstermesini engellemek ve dikkati başka yere çevirmek amacıyla Bangladeş ile bir sınır sorunu yaratmıştır⁴¹⁴. Sınır sorununa ek olarak aynı dönemde Rohingya'lara yapılan saldırılar artmış, saldırıları takiben Aralık 1991'den Mart 1992'ye kadar 210 bin ile 250 bin arasında Rohingya, Bangladeş'e kaçmak zorunda kalmıştır⁴¹⁵. Yerlerinden edilen Rohingya'ların karşılaştığı sorunlara, sırf 1990 seçimlerine halk tepki göstermesin diye dikkat dağıtmak amacıyla, bir yenisi daha eklenmiştir. Bangladeş ilk başta her ne kadar dinsel, kültürel açıdan benzer olduklarını düşündüğü Rohingya'ları hoş karşılamış olsa da daha sonrasında Rohingya'ları zorla ülkelerine geri göndermek için bir çaba içerisine girmiştir⁴¹⁶. Bunun nedeni, hali hazırda dünyanın en fakir ve en çok nüfus yoğunluğuna sahip ülkelerinden biri olan Bangladeş'in ülkesinde yeni bir sorun daha istememesinden kaynaklanmış olabilir. Zira DHDTK, bu dönemde Bangladeş'i hükümet karşıtı isyancılara ev sahipliği yapmakla suçlamıştır⁴¹⁷. Bu suçlamalardan dolayı Bangladeş Rohingya'ları ülkelerine geri göndermek için bir çaba içerisine girmiş olabilir. Ancak bunlara rağmen Bangladeş'in, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi gereği "geri göndermeme ilkesi" kapsamında hareket etmesi gerekmektedir.

⁴¹²"They Came and Destroyed Our Village Again": The Plight of Internally Displaced Persons in Karen State, *Human Rights Watch*, 10 June 2005, C1704, <https://www.refworld.org/docid/45cb0de62.html>, (Erişim Tarihi: 30.09.2019).

⁴¹³A.g.e.

⁴¹⁴Muhammed Yunus, a.g.e., s.115.

⁴¹⁵Bangladesh: Information on the situation of Rohingya refugees, *United States Bureau of Citizenship and Immigration Services*, 28.03.2001, BGD01001.ZCH, <https://www.refworld.org/docid/3deccb113.html>, (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

⁴¹⁶World Refugee Survey, *US Committee for Refugees (USCR)*, Immigration & Refugee Services of America, Washington, D.C., 2000, s.161'den aktaran; Bangladesh: Information on the situation of Rohingya refugees, a.g.e.

⁴¹⁷A.g.e.

Tüm bu yaşananlara ek olarak BMMYK tarafından mülteci adı verilen Rohingyalar, tecavüz, işkence, seri cinayetler, ev ve mülklere el koyma ve imha etme, camilerin imha edilmesi, fiziksel taciz, dini zulme maruz kaldıklarını ve silahlı kuvvetler tarafından zorla çalıştırıldıklarını iddia etmişlerdir⁴¹⁸. Söz konusu iddiaların doğru olup olmadığı yönünde araştırmalar yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda bu iddialar, Bangladeş'teki mültecilerle görüşmek üzere gönderilen Uluslararası Af Örgütü'nün (*Amnesty International*) gerçeği bulma ekibi tarafından doğrulanmıştır⁴¹⁹.

İlerleyen yıllarda Rohingyalar'ın durumunda herhangi bir iyileşme görülmemiş, aksine tüm bu yaşadıkları zorluklara yenileri eklenmiştir. Bu dönemde kendilerince yaşadıkları zorlukların üstesinden gelmek için, bazı Rohingya organizasyonları oluşturulmuştur. Bu organizasyonların temel amaçları, ülkede etnik varlıklarını tanıtmak ve diğer etnik grupların sahip olduğu eşit statüyü elde etmektir⁴²⁰. Ancak, bu organizasyonlara ek olarak bazı unsurların ayrı bir Müslüman devlet kurmak gibi radikal bir fikri benimsedikleri de iddia edilmektedir. Örneğin; 1991 yılında Rohingya Dayanışma Örgütü (*Rohingya Solidarity Organization / RSO*) tarafından yönetildiği düşünülen gizli bir kampta, genç Müslümanlar, DHDTK ile mücadele etmek için eğitim almaya başlamışlardır⁴²¹. Bu oluşum, DHDTK döneminde Rohingya karşıtı hareketlerin artmasının bir sonucu olarak da değerlendirilebilmektedir. Bu kişiler kendilerini Mücahid olarak adlandırmakta ve nihai hedefleri ise Myanmar'ın batı kıyısında bir zamanlar bağımsız olan Arakan'daki Müslüman vatanını yeniden kurmaktır⁴²².

1992'de General Than Shwe'nin yönetimi devralması, ülke açısından hiçbir şeyin değişmediğini göstermektedir. Zira bu dönemde de askeri yönetim devam etmiş ve ülkede demokratikleşmeye yönelik hiçbir adım atılmamıştır. Ülke içerisindeki azınlık sorunlarına ek olarak, demokratikleşmenin önünde büyük bir engel olarak görülen askeri yönetim, zaman içerisinde uluslararası alanda eleştirilmeye ve tepki almaya başlanmıştır. Söz konusu alınan tepkilere örnek olarak, 1993 yılında ABD'nin

⁴¹⁸ Bangladesh: Information on the situation of Rohingya refugees, a.g.e.

⁴¹⁹K. C. Saha, "Learning from Rohingya Refugee Repatriation to Myanmar.", *Refuge: Canada's Periodical on Refugees*, Vol.19, No.3, Toronto, Aralık 2000, <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/21203/19874>, s.39, (Erişim Tarihi:30.10.2019).

⁴²⁰ Aye Chan, a.g.e., s.414.

⁴²¹Chronology for Rohingya (Arakanese) in Burma, Minorities at Risk Project, *UNHCR* The UN Refugee Agency, 2004, <https://www.refworld.org/docid/469f3872c.html>, (Erişim Tarihi:08.11.2019).

⁴²² Chronology for Rohingya (Arakanese) in Burma, a.g.e.

Myanmar'a yönelik aldığı silah ambargosu kararı gösterilebilir⁴²³. Devam eden yıllarda tepkilerin arkası kesilmemiş, yapılan insan hakları ihlallerine ve askeri yönetime bir tepki de 1996 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden gelmiştir. AB ülkelerinin 1996'da aldıkları "Ortak Tutum" kararı, Myanmar'a yönelik birtakım yaptırımlar ve silah ambargosu içermektedir⁴²⁴. AB ülkelerinin aldığı bu kararların kapsamı her geçen yıl genişletilmiştir. Alınan yaptırım kararları arasında, iç baskı için kullanılabilecek herhangi bir ekipman için ihracat yasağı, vize yasağı, askeri yönetim üyeleri ve aileleri için yurtdışında tutulan fonların dondurulması, AB şirketleri için Myanmar'da yapılacak girişimlerin ve üst düzey hükümet görevlilerinin Myanmar'a olacak olan ziyaretlerinin askıya alınması bulunmaktadır⁴²⁵.

Uygulanan yaptırım kararları, ambargolar ve bu ambargolar nedeniyle yönetimin demokratikleşmeye yönelik adım atacağına dair verdiği vaatler sonucunda yöneticiler görece ılımlı bir politika izlemeye başlamışlardır. Bu durumun getirdiği bir sonuç olarak, askeri yönetim uluslararası alanda imajını düzeltmek ve özellikle komşu ülkelerle olan ilişkilerini aktif bir şekilde sürdürmek için 23 Haziran 1997'de Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)'a katılmıştır⁴²⁶. Söz konusu üyeliğin, ASEAN'ın Batı'da diyalog kurduğu ülkelerle olan ilişkisini zorladığı söylenebilmektedir. Zira üyelik aşamasında AB ülkeleri ve ABD, demokrasiyi göz ardı ettiği gerekçesiyle Myanmar'ın ASEAN'a üyeliğinin kabul edilmemesini ve dışlanması istemişlerdir⁴²⁷. ASEAN tüm bu istekleri ve çağrılarını göz ardı ederek, Myanmar'ı üyeliğe kabul etmiştir. Myanmar'ın ASEAN'a katılmasından sonra askeri yönetimin göreceli ılımlı politikaları devam etmiştir.

1997 yılının sonlarına doğru DHDTK, isim değiştirerek Devlet Barış ve Kalkınma Konseyi (DBKK) (*State Peace and Development Council / SPDC*) adını almıştır⁴²⁸. Söz konusu isim değişikliği, DHDTK'nın yapısal veya kurumsal olarak değişimi anlamına gelmemekte, yalnızca ismiyle sınırlı kalmaktadır. DBKK, 1998

⁴²³Michael F. Martin, U.S. Restrictions on Relations with Burma, Congressional Research Service, 2020, <https://fas.org/spp/crs/row/R44570.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.11.2019).

⁴²⁴Jörn Dosch ve Jatswan S. Sidhu, The European Union's Myanmar Policy: Focused or Directionless?, *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 34, 2, 2015, s.90, <https://doi.org/10.1177/186810341503400204>, (Erişim Tarihi: 01.11.2019).

⁴²⁵The Irrawaddy, 1998a Mid-Year Chronology, Europe Extends Burma Sanctions, s. 9'dan aktaran; Jörn Dosch ve Jatswan S. Sidhu, a.g.e.

⁴²⁶Robert Cribb, Burma's Entry into Asean: Background And Implications. *Asian Perspective*, Vol. 22, No.3, 1998, s.50, *JSTOR*, www.jstor.org/stable/42704181, (Erişim Tarihi:04.11.2019).

⁴²⁷ Robert Cribb, a.g.e, s.51.

⁴²⁸ A.g.e., s.50.

yılında ülkede 26 yıldır uygulanan merkezi planlamadan, pazar ekonomisine geçmiştir⁴²⁹. DBKK'nın ılımlı olarak değerlendirilebilecek politikalarının bir sonucu olarak bu dönemde siyasi tutuklular serbest bırakılmıştır⁴³⁰. Ancak diğer taraftan baktığımızda azınlıklar konusunda ve demokrasiye yönelik herhangi bir ilerleme görülmemiştir. Zira bu dönemde DBKK, insan hakları veya azınlık hakları konusunda ılımlı politikalar üretememiştir. Bununla birlikte azınlıkların oluşturduğu silahlı direniş grupları ile olan çatışmaların devam ettiği görülmüştür. Bu dönemde DBKK'nın, bir yandan ülkedeki silahlı direniş gruplarıyla (Karen ve Shan) çatışmakta olduğu diğer bir yandan ise komşularıyla olan ilişkisini düzeltmeye çalıştığı görülmüştür⁴³¹.

2.3.1.2. ABD'deki 11 Eylül Saldırılarının Rohingya'lar'a Etkisi

11 Eylül 2001'de El-Kaide terör örgütü tarafından ABD'deki İkiz Kulelere yapılan saldırılar sonrasında Müslümanlara yönelik önyargılı tutum, Myanmar'da Rohingya'lar'a yönelik hali hazırda zaten mevcut olan baskıları artırmıştır. Bu dönemde DBKK, ülkede bulunan, Müslümanlardan oluşan bir takım silahlı organizasyonların, El-Kaide ile bağlantılı olduğunu öne sürmüştür⁴³². Ortaya atılan bu iddiaların gerçek olup olmadığı bilinmemekle birlikte bu tutum, genel anlamda tüm Rohingya'ları etkilemiştir. Zira zaten yaşadıkları yerlerden edilmiş olan Rohingya'lar, bulundukları ülkelerde de istenmeyen topluluk haline gelmişlerdir⁴³³.

Yaşanan olaylar, hedef tahtası haline getirilmiş, ülkede bulunan veya ülkeden ayrılmak zorunda kalmış Rohingya'ların, maruz kaldıkları insan hakları ihlallerini artırmıştır. Yaşanılan söz konusu ihlaller pek çok Sivil Toplum Kuruluşu (STK) tarafından hazırlanan raporlara da yansımıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2002'de yayınladığı bir rapora göre; 2001 yılı boyunca DBKK, Rohingya'ların dini faaliyetlerine, ülke içinde ve yurt dışına seyahat etmelerine kısıtlamalar getirmiş, Müslüman evleri ve camileri yok etmekten sorumlu olanları cezalandırmak için hiçbir

⁴²⁹Askerin Gölgesinde Kalan Ülke: Burma, *Dünya Bülteni*, 30.01.2008, <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/askerin-golgesinde-kalan-ulke-burma-h33271.html>, (Erişim Tarihi: 08.11.2019).

⁴³⁰ Özkan Gökcan, a.g.e., s.535.

⁴³¹ A.g.e.

⁴³² Muhammed Yunus, a.g.e., s.119.

⁴³³ A.g.e.

işlem yapmamıştır⁴³⁴. Yaşanan saldırılar sonrasında herhangi bir cezai işlem görmemeleri, saldırganları, Müslümanlara şiddet uygulamaları açısından daha da teşvik etmiş olsa gerek ki, bu dönemde Budist ve Müslüman topluluklar arasında çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Mayıs 2001’de Taungoo’da, Budist ve Müslüman topluluklar arasındaki çatışmalar, Budist rahiplerin önderliğinde binden fazla kişinin, Müslümanların dükkanlarına, evlerine ve camilerine saldırılarıyla başlamıştır⁴³⁵. Bu çatışmada, birçok Müslüman’ın dövüldüğü ve en az dokuzunun da öldürüldüğü raporlara yansımıştır⁴³⁶.

2.3.1.3. Demokratik Yönetime Evrim Sürecinde Myanmar’ın Yedi Adımlık Yol Haritası ve Safran Devrimi

2003 yılına gelindiğinde, DBKK’nın görece ılımlı politikaları, yayınladığı demokrasiye yönelik “yedi adımlık bir yol haritası” ile güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak söz konusu yol haritası, uzun ve dolambaçlı olarak değerlendirilmiştir. General Khin Nyut tarafından duyurulan yol haritasının ilk maddesinde, 1996’dan beri ertelenen Ulusal Kongre’nin yenilenmesi durumu bulunmaktadır⁴³⁷. Ulusal Kongre yenilendikten sonra ise sıra demokrasinin tesis edilmesine gelmektedir. Adım adım gerçek ve disiplinli bir demokratik sistemin inşa edilmesi, General Khin Nyut tarafından duyurulan demokrasi için yedi adımlık yol haritasının ikinci sırasında bulunmaktadır⁴³⁸. Demokrasinin tesisi sürecinde hiç kuşkusuz önemli olan bir diğer unsur ise anayasayı demokratik temellere oturtmaktır. Dolayısıyla bir diğer önemli adım ise Ulusal Kongre tarafından ortaya konulan temel prensiplere uygun bir anayasanın tasarlanacak olmasıdır⁴³⁹. Ancak üzerinden yıllar geçmesine rağmen, bahsi geçen yol haritasında herhangi bir ilerleme yaşanmamıştır.

2007 yılına gelindiğinde, Myanmar’da yedi adımlık yol haritasındaki olası ilerlemeler bir kenara, gittikçe kötüye giden ülke ekonomisi ve yönetimin, demokrasi için verdiği vaatleri yerine getirmemesi de devreye girince, ülkede hükümet karşıtı

⁴³⁴ Crackdown on Burmese Muslims, July 2002, *Human Rights Watch*, https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/asia/burmese_muslims.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2019).

⁴³⁵ Crackdown on Burmese Muslims, a.g.e.

⁴³⁶ A.g.e.

⁴³⁷ David Arnott, Burma/Myanmar: How To Read The Generals “Roadmap”- A Brief Guide With Links To The Literature, <https://www.scribd.com/document/2250232/7-Step-Road-Map-of-Burmese-Regime>, (Erişim Tarihi: 10.11.2019).

⁴³⁸ David Arnott, a.g.e.

⁴³⁹ A.g.e.

protestolar tekrar patlak vermiştir. 2007 yılına kadar ülkede var olan insan hakları ihlalleri, uyuşturucu ticareti ve ülkeye uygulanan ambargolar ile dünyanın ilgisini çekemeyen Myanmar, söz konusu yönetim karşıtı protestolarla yeniden tüm dünyanın ilgisini çekmeye başlamıştır.

Protestolar; 15 Ağustos 2007 tarihinde DBKK'nın, bir anda dizel yakıt fiyatını iki katına, tüp gaz fiyatını ise beş katına çıkarması ile başlamıştır⁴⁴⁰. Hali hazırda zaten pek çok ekonomik sıkıntı yaşamaya maruz bırakılan halk, arkası kesilmeyen zamların yükünü daha fazla kaldıramayıp protestolara başlamıştır. 23 Ağustos'ta söz konusu protestolarda, 13 kişi, askeri yönetime muhalif olmaları nedeniyle tutuklanmıştır⁴⁴¹. Kendisine muhalif olanları tutuklama yöntemiyle protestoları bastırmaya çalışan yönetim, bu çalışmada da başarılı olamamıştır. Zira 28 Ağustos'ta protestolar Budist rahipleri de içine alarak genişlemiştir⁴⁴². Budist rahiplerin de protestolara katılımının ardından daha sonra "*Safran Devrimi*" olarak anılacak olan protestolar, ülke tarihi açısından oldukça önem taşımaktadır. Halkın % 87.9'unun Budizm'e inandığı göz önünde bulundurulduğunda Budist rahiplerin protestolara katılması, ülke çapında büyük bir yankı uyandırmıştır. Ancak protestolara Budist rahiplerin katılması dahi yönetimi geri adım atmaya teşvik edememiş aksine askeri yönetim, rahiplerin de içinde bulunduğu protestoları bastırmaya ve protestoculara karşı sert tedbirler uygulamaya devam etmiştir. 5 Eylül'de askerlerin Budist rahiplerin üzerine ateş açmasından sonra, rahipler askeri yönetimin kendilerinden özür dilemelerini istemişlerdir⁴⁴³. Ancak askeri yönetim tutumundan vazgeçmemiştir. 27 Eylül'e gelindiğinde devam eden protestoların son bulmasını sağlamak için DBKK, sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir⁴⁴⁴. Ancak, yönetimin tutumundan vazgeçmemesi ve geri adım atmamasından dolayı halk sokağa çıkma yasağına uymayıp, protestolara devam etmiştir. DBKK, yasağa uymayıp protestolara devam eden halka sert bir müdahale uygulamış ve resmi makamlara göre 10, protestoculara göre ise 200'den fazla kişinin

⁴⁴⁰ Burma'nın Dünü ve Bugünü, *Dünya Bülteni*, 28.09.2007, <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/burmanin-dunu-ve-bugunu-h24523.html>, (Erişim Tarihi: 14.11.2019).

⁴⁴¹ Burma'nın Dünü ve Bugünü, a.g.e.

⁴⁴² A.g.e.

⁴⁴³ A.g.e.

⁴⁴⁴ Özkan Gökcan, a.g.e., s.536.

hayatını kaybetmesine sebep olmuştur⁴⁴⁵. Protestolar, yönetimin acımasızca saldırıları sonucunda ölen ve yaralananlara ek olarak binlerce kişinin de tutuklanmaları sonucunda bastırılmıştır. Safran Devrimi, 31'in üzerinde ölü ve 3.000'den fazla tutuklu ile birlikte 2 Ekim 2007 tarihinde sona ermiştir⁴⁴⁶.

Safran Devrimi, Myanmar'ın demokratik bir yönetime evrim sürecinde, önemli yapı taşlarından biri olmuştur. Zira yaşanan protestolar sonrasında, DUB lideri Aung San Suu Kyi ile DBKK'dan bir yetkili arasında, BM Myanmar özel temsilcisi İbrahim Gambari'nin girişimi vasıtasıyla bir görüşme gerçekleşmiştir⁴⁴⁷. Yıllardır askeri yönetim tarafından ev hapsinde tutulan DUB lideri ve 1990 seçimlerinin kazananı olan Daw Aung San Suu Kyi ile görüşülmesi hiç kuşkusuz Myanmar'ın geleceği açısından önemli bir adım olarak yorumlanmış ve de halk açısından da demokrasiye yönelik bir girişim olarak değerlendirilmiştir. Görüşme sonrasında, BM Myanmar özel temsilcisi İbrahim Gambari tarafından yapılan açıklamada, Aung San Suu Kyi'nin bu görüşmeyi "yapıcı" olarak değerlendirdiği ve gelecekteki diğer görüşmeler için de sabırsızlandığına yönelik söylemler bulunmaktadır⁴⁴⁸.

Ülke çapında yaşanan protestolar ve yeni adımlar atılmasının yanında, ülke sınırındaki etnik alanlarda da 2007 yılında sorunlar yaşanmaya devam etmiştir. Söz konusu etnik alanlarda; zorla çalıştırma, yargısız infaz, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet, arazilere el koyma, bölgede yaşayanların gıda üretimini bozmak için kara mayınlarını kullanma gibi insan hakları ihlalleri yaşanmıştır⁴⁴⁹. Yaşanan gelişmelerin yanında böylesi ihlallerin de varlığı ülke açısından olumsuz bir izlenim yaratmakta ve ülke istikrarsız bir görüntü sergilemektedir.

Yalnızca Karen eyaletinde devam eden askeri saldırılar sonucunda, 2006'dan 2007'ye kadar 40 bin sivil yerinden edilmiş ve tahminlere göre 150 sivil, askeri

⁴⁴⁵Cuntanın Müdahalesi Kameralara Yansıdı, *CNN TÜRK*, 03.10.2007, <https://www.cnnturk.com/2007/dunya/10/03/cuntanın.mudahalesi.kameralara.yansidi/395471.0/index.html>, (Erişim Tarihi: 19.11.2019).

⁴⁴⁶The 10th Anniversary of Myanmar's Saffron Revolution: A Look Back, *Radio Free Asia*, <https://www.rfa.org/english/news/special/saffron/>, (Erişim Tarihi: 22.11.2019).

⁴⁴⁷Opposition leader to cooperate with Myanmar government, *CNN International*, <http://edition.cnn.com/2007/WORLD/asiapcf/11/08/myanmar.suukyi/index.html>, (Erişim Tarihi: 22.11.2019).

⁴⁴⁸ Opposition leader to cooperate with Myanmar government, a.g.e.

⁴⁴⁹World Report 2008: Burma, Events of 2007, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2008/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 22.11.2019).

saldırıları ve onların kara mayınları vasıtasıyla öldürülmüştür⁴⁵⁰. Bir yıl içerisinde yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan sivil sayısının bu derecede yüksek olması ve ceza almayacaklarına güvenen ordu mensuplarının, sivillerin canlarına kastetmesi göz ardı edilebilecek bir durum değilken tüm bunlara yine ordu mensupları tarafından edilen tecavüzler devreye girince olaylar içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Şubat 2007’de Kachin eyaletinin Putao kentinde yaşayan dört genç kız, dört Burma subayı tarafından tecavüze uğramıştır⁴⁵¹. Etnik anlamda sorun yaşayan bir diğer grup Rohingyalar’da ise durum farklı değildir. Kasım 2006 ve Mayıs 2007 arasında Myanmar’dan ve Bangladeş’ten yaklaşık 2.500 Rohingya Tayland’a gelmiş ve burada Tayland güvenlik güçleri tarafından nedeni bilinmeyen bir sebepten dolayı tutuklanmış, bazıları ise Taylandlı yetkililer tarafından Myanmar’a geri gönderilmiştir⁴⁵².

2.3.1.4. 1990 Seçimleri Sonrasında BM Gündemine Giren Myanmar

27 Mayıs 1990 seçimlerinin DHDTK tarafından tanınmamasının tüm dünyada tepkiye neden olması BM’nin bu konuyu gündemine taşımasının önemli sebepleri arasındadır. Zira demokrasiye ve insan haklarına verdiği önemle dikkat çeken bir organizasyonun bu konuda sessiz kalması beklenemezdi. BM söz konusu seçim sonucunun kabul edilmemesine yönelik tepkisini hali hazırda Myanmar yönetimindekilere söz konusu seçimleri tanıması çağrısında bulunarak göstermiştir. Bu bağlamda BM Genel Kurulu, İnsan Hakları İle İlgili Üçüncü Komitesi’nde kararlar almış, bu kararlar ile Myanmar’dan demokrasiyi yeniden kurmasını ve 1990 seçimlerini tanımasını istemiştir⁴⁵³. Bu kararların yanında, BM temsilcilerinin ülkeye alınmaması ve ülke içerisinde siyasi partilere getirilen kısıtlamalar da BM gündemine giren önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Genel Sekreter Özel Temsilcisinin ve İnsan Hakları Komisyonu Özel Raportörünün sırasıyla altı ve on iki ay boyunca ülkeyi ziyaret etmesine izin verilmemiştir⁴⁵⁴. Dolayısıyla Genel Kurul, BM ile işbirliği yapılması konusuna yer vermiştir. Bununla birlikte Daw Aung San

⁴⁵⁰ World Report 2008: Burma, a.g.e.

⁴⁵¹ A.g.e.

⁴⁵² A.g.e.

⁴⁵³ General Assembly Adopts 61 Resolutions On Human Rights, Social, Humanitarian Issues, *United Nations Meetings Coverage and Press Release*, GA/10321, 20.12.2004, <https://www.un.org/press/en/2004/ga10321.doc.htm>, (Erişim Tarihi:12.10.2019).

⁴⁵⁴ General Assembly Adopts 61 Resolutions On Human Rights, Social, Humanitarian Issues, a.g.e.

Suu Kyi’de dahil olmak üzere siyasi tutukluların serbest bırakılması ve çocuk asker istihdamına bir an önce son verilmesi kararlarını da duyurmuştur⁴⁵⁵.

15 Eylül 2006’da ABD, Güvenlik Konseyi başkanına bir mektup yazarak, kendisinin ve diğer heyetlerin, Myanmar’daki kötüleşen durumdan endişe duyduklarını, bu durumun uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye attığını dile getirmiştir⁴⁵⁶. Myanmar’daki kötüleşen durumdan kasıtları ise siyasi tutuklular, mülteci çıkışı, uyuşturucu madde kaçakçılığı, HIV/AIDS gibi hastalıklar ve ağır insani koşullardır. Ancak Çin, Myanmar’daki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atmadığı yönündeki görüşünü dile getirerek bu duruma karşı çıkmıştır. Zira Çin Temsilcisi, bölgedeki çok az ülkenin Myanmar’daki durumun barış ve güvenlik için bir tehdit olduğunu düşündüğünü, bu tarz sorunlarla karşılaşan herhangi bir ülkenin de gündeme alınabileceğini dile getirerek durumun “mantıksız” olduğunu ileri sürmüştür⁴⁵⁷.

29 Eylül 2006’da Güvenlik Konseyi’nde Myanmar’daki durum başlıklı bir görüşme daha yapılmış, Konsey üyeleri, Siyasi İşler Genel Sekreteri Başyardımcısı İbrahim Gambari ve Myanmar Temsilcisi görüş alışverişinde bulunmuşlardır⁴⁵⁸. Ancak bu görüşmenin içeriği gizli tutulmuş ve yayınlanmamıştır.

13 Kasım 2007’de Myanmar’daki durum ile ilgili bir Güvenlik Konseyi toplantısı daha yapılmıştır. Bu toplantıda Genel Sekreter Özel Danışmanı İbrahim Gambari, Myanmar’daki insan hakları konusundaki endişelerin devam etmesine rağmen hükümet ve muhalefet lideri Aung San Suu Kyi arasında diyaloga yol açacak bir sürecin başlaması gibi bazı olumlu ilerlemelerin olduğuna da dikkat çekmiştir⁴⁵⁹.

2.3.2. Demokratik Olmayan 2008 Myanmar Anayasa Referandumu ve 2010 Seçimleri

2008 yılında, DBKK Myanmar’ın geleceği açısından önemli birtakım kararlar almıştır. 2007 yılında halkına uyguladığı baskı nedeniyle eleştirilere ve demokrasi

⁴⁵⁵ A.g.e.

⁴⁵⁶ S/PV.5526, Security Council, in Procedural Action, Votes to Include Human Rights Situation in Myanmar on Its Agenda | Meetings Coverage and Press Releases, <https://www.un.org/press/en/2006/sc8832.doc.htm>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

⁴⁵⁷ S/PV.5526, a.g.e.

⁴⁵⁸ S/PV.5526 (Resumed), Official communiqué of the 5526th (resumed) (closed) meeting of the Security Council, a.g.e.

⁴⁵⁹ S/PV.5777, The Situation in Myanmar, United Nations Security Council, <https://undocs.org/en/S/PV.5777>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

yönünde reformlar yapması için uluslararası çağrılara maruz kalan DBKK, 19 Şubat 2008’de bir duyuru yaparak, 2003 yılında yayınlanan demokrasiye yönelik “yedi adımlık yol haritası” konusundaki taahhüdünü yenilemiş ve Mayıs 2008’de, yeni anayasa taslağı üzerine referandum yapılacağını açıklamıştır⁴⁶⁰. Söz konusu duyuruyu ve atılacak olan adımı takdirle karşılayanların olmasının yanında, askeri yönetimin demokrasiye yönelik adım atması için verdiği taahhütleri yerine getirme konusunda isteksiz davranması göz önünde bulundurulduğunda, ilk aşamada bu duyuru uluslararası baskıyı azaltmak için atılacak göstermelik bir adım olarak da değerlendirilebilir. Zira referanduma giden süreçte ve sonrasında yaşananlar, bu değerlendirmeyi destekleyecek niteliktedir. Bu doğrultuda 2008 Anayasa Referandumu ve 2010 seçimlerinin neden demokratik olmadığı daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2.3.2.1. 2008 Anayasa Referandumunun Demokrasiyle Bağdaşmamasının Nedenleri

Referanduma pek çok açıdan bakıldığında, demokratik bir zeminde gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Nitekim yapılacak olan referandum için hükümet tarafından kontrol edilen medya, bir yandan “evet” oyu lehine propaganda yaparken, diğer yandan da karşıt görüştekilere uygulanacak para cezaları hakkında konuşarak, bir korku ortamı yaratmaya çalışmıştır⁴⁶¹. Yaşananlar, yapılacak olan seçimlerin adil bir ortamda yapılmayacağını en net göstergeleridir. Dolayısıyla, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nde tanımlanmış olan Siyasi Haklar’ın bir parçası olan seçme hakkı baz alındığında, “seçimler vatandaşların iradelerini serbestçe ifade edebilecekleri bir ortamda gerçekleşmelidir”⁴⁶² kistasını Myanmar yerine getirmemiştir.

Vatandaşlara referanduma sunulan anayasa taslağının içeriğiyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemesi de bir başka tartışma konusudur. Zira önerilen anayasanın yapım aşamasının üzerinden 14 yıl geçmiş olmasına rağmen halkın çoğu taslağı görmemiş ve içeriği hakkında bir bilgiye sahip olamamıştır⁴⁶³. Bunlara ek olarak, hazırlanan anayasanın ulaşılabilirliği ve dili konusunda da mevcut sorunlar bulunmuştur.

⁴⁶⁰ Vote to Nowhere, The May 2008 Constitutional Referendum in Burma, *Human Rights Watch*, 30.06.2008, <https://www.hrw.org/report/2008/04/30/vote-nowhere/may-2008-constitutional-referendum-burma>, (Erişim Tarihi:25.11.2019).

⁴⁶¹ Vote to Nowhere, a.g.e.

⁴⁶² Mehmet Emin Çağırın, a.g.e., s.158.

⁴⁶³ A.g.e.

Referanduma sunulacak olan anayasanın kopyalarının yalnızca Rangon'daki kitapçılarda satışa çıkarılması ve ücretinin 1.000 kyat (yaklaşık 85 ABD Doları) olması, ülkedeki ekonomik sıkıntı göz önünde bulundurulduğunda, halkın söz konusu anayasaya ulaşabilmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır⁴⁶⁴. Halkın oylamasına sunulacak olan anayasa taslağının ülkenin yalnızca tek şehrinde ve böylesi bir fiyata satışa sunulması, yapılacak olan oylamanın demokratik bir ortamda gerçekleşmeyeceğinin bir göstergesidir. Zira halkın çoğu, oy vereceği metne ulaşamadığı için içeriği hakkında herhangi bir bilgiye sahip olamayacaktır. Ayrıca, hazırlanan anayasanın yalnızca Birmania ve İngilizce dillerinde mevcut bulunması da önemli bir sorun olarak değerlendirilmiştir⁴⁶⁵. Myanmar nüfusunun 135 farklı etnik gruptan oluştuğu ve çoğunun kendi farklı dilleri olması göz önünde bulundurulduğunda, nüfusun büyük bir çoğunluğu Birmania dilini okuyamamakta, bu durum da yine anayasanın anlaşılabilirliği ve ulaşılabilirliği önünde büyük bir engel teşkil etmektedir.

Tüm bunların yanında DBKK'nın, DUB lideri Daw Aung San Suu Kyi'nin, gelecekte yapılması planlanan genel seçimlere katılmasını engellemeye yönelik anayasa kararları alması ülke içinde ve ülke dışında tepkiyle karşılanmıştır. Aung San Suu Kyi'nin, yabancı bir ülke vatandaşı ile evli olması, seçimlere katılamaması için gerekçe olarak gösterilmiş ve referanduma sunulacak olan anayasadaki bir madde ile önüne engel olarak çıkarılmıştır⁴⁶⁶. Oysa Aung San Suu Kyi, İngiliz vatandaşı olan eşini 1999 yılında kaybetmiştir⁴⁶⁷. Dolayısıyla bu durumun bir engel olarak karşısına çıkarılması tepkileri de beraberinde getirmiştir.

Hazırlanan anayasa taslağına ve DBKK'ya yönelik tepkilerin bir diğer sebebi de askeri yönetime güç kazandırmaya yönelik maddelerin, referanduma sunulacak olan anayasada bulunmasıdır. Parlamentoda, askerler için %25 sandalye ayrılması gibi maddeler içeren anayasa taslağı, büyük ölçüde tepki toplamış ve muhalefet referandumda halkın hayır oyu kullanması yönünde açıklamalar yapmıştır⁴⁶⁸.

⁴⁶⁴ A.g.e.

⁴⁶⁵ A.g.e.

⁴⁶⁶Patrick Boehler, A Brief Guide to Myanmar's Elections, *The New York Times*, 05.11.2015, <https://www.nytimes.com/2015/11/06/world/asia/myanmar-election-president-aung-san-suu-kyi-explainer.html>, (Erişim Tarihi: 02.12.2019).

⁴⁶⁷Husband of Nobel heroine dies after 'no' to reunion, *The Guardian*, 28.03.1999, <https://www.theguardian.com/uk/1999/mar/28/theobserver.uknews6>, (Erişim Tarihi:02.12.2019).

⁴⁶⁸ Vote to Nowhere, a.g.e.

Anayasa referandumunu ile ilgili tartışmalar sürerken, Myanmar'ın gündemini bir anda tamamen değiştirecek bir olay yaşanmıştır. 2 Mayıs 2008'de meydana gelen Nergis Kasırgası iki gün boyunca ülkenin güneyini geçerek ülkeyi deyim yerindeyse alt üst etmiştir⁴⁶⁹. DBKK, ülkede yaşanan doğal felaketin verdiği zararların tam anlamıyla üstesinden gelmeden, anayasa referandumuna kaldığı yerden devam etmeye karar vermiştir. 10 Mayıs 2008'de başlatılan anayasa referandumunu, kasırganın çoğunlukla zarar verdiği bölgelerde 24 Mayıs'a kadar ertelenmiştir⁴⁷⁰. Ülke genelinde yüksek oranda katılımı ile gerçekleşen referandum sonucunda, orduya geniş haklar tanıyan anayasa büyük bir çoğunlukla kabul edilmiştir. Ülkede doğal bir felaket yaşanmasına rağmen tüm ülkede %90 katılım oranıyla gerçekleşen referandumda, hazırlanan anayasa, %92 evet oyu ile kabul edilmiştir⁴⁷¹. Bu durum referanduma katılma oranını ve çıkan sonucu dahi tartışmaya açmaktadır.

Referandum, hiçbir bağımsız gözlemci olmadan ve tamamen DBKK kontrolünde gerçekleştiği için askeri yönetim, uluslararası toplum tarafından eleştirilere maruz kalmıştır⁴⁷². Ülkede yaşanan kargaşadan faydalanan askeri yönetim, referandumu bir an önce yapmak için elinden geleni yaparken diğer taraftan ulusal yas ilan etmeyi göz ardı etmiş bununla birlikte yardım için ülkeye girmeye çalışan STK'ların koşullu olarak ülkeye girmelerine izin vermiştir. DBKK'nın kasırganın gerçekleşmesinden on sekiz gün sonra ulusal yas ilan etmesi⁴⁷³ ve STK'ların koşulsuz olarak ülkeye girmelerine kasırgadan yaklaşık üç hafta sonra izin vermesi⁴⁷⁴ DBKK'ya yönelik tepkileri pekiştirmiştir.

⁴⁶⁹Myanmar: Cyclone Nargis 2008 Facts and Figures, *The International Federation of Red Cross*, 03.05.2011, <https://www.ifrc.org/en/news-and-media/news-stories/asia-pacific/myanmar/myanmar-cyclone-nargis-2008-facts-and-figures/>, (Erişim Tarihi:04.12.2019).

⁴⁷⁰Burma: Reject Constitutional Referendum, *Human Rights Watch*, 17.05.2008, <https://www.hrw.org/news/2008/05/17/burma-reject-constitutional-referendum>, (Erişim Tarihi:05.12.2019).

⁴⁷¹Myanmar'da Yeni Anayasa Kabul Edildi, *Dünya Bülteni*, 29.05.2008, <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/myanmarda-yeni-anayasa-kabul-edildi-h43321.html>, (Erişim Tarihi: 05.12.2019).

⁴⁷² Özkan Gökcan, a.g.e., s.537.

⁴⁷³Felaketten 18 Gün Sonra Ulusal Yas, *CNN Türk*, 20.05.2008, <https://www.cnnturk.com/dunya/05/20/felaketten.18.gun.sonra.ulusal.yas/460901.0/index.html>, (Erişim Tarihi: 05.12.2019).

⁴⁷⁴Amy Kazmin, Burma to Admit 'All Aid Workers', *The Washington Post*, 24.05.2008, <https://www.pressreader.com/usa/the-washington-post/20080524/281646775881333>, (Erişim Tarihi:05.12.2019).

2.3.2.2. 2010 Seçimlerinin Demokrasiyle Bağdaşmamasının Nedenleri

DBKK gölgesinde gerçekleşen 2010 seçimleri sonucunda, Birlik Dayanışma ve Kalkınma Partisi (BDKP) seçimi kazanmış, dolayısıyla 2007'den beri başbakan olan U Thein Sein cumhurbaşkanı olarak görevine devam etmiştir. Askeri yönetim destekli bir parti olan BDKP'nin seçimi kazanması, ülkede çoğu kişinin öngördüğü bir sonuç olması nedeniyle halkı çok da şaşırtmamıştır⁴⁷⁵. Ancak seçim sonucuna şaşırmaması eleştirilmeyeceği anlamına gelmemektedir. Zira eleştirmenler, seçim dönemi ve oylama süresi boyunca bir dizi usulsüzlüğe, şüpheli eylemlere rastladıklarına dikkat çekmişlerdir⁴⁷⁶. Söz konusu eylemler, 2010 seçimlerinin de demokratik olmayan bir zeminde gerçekleştiğini göstermektedir. Bunlara örnek olarak, seçim gününde, oylamanın nerede yapıldığını belirten neredeyse hiçbir tabela olmaması ve Bağımsız Seçim Komisyonu kapsamındaki prosedürlerin özellikle küçük, hükümet dışı partiler için karmaşık ve bürokratik olması verilebilmektedir⁴⁷⁷. Zira söz konusu partiler maliyetli prosedürlere tabi tutulmuş ve partilere, bu prosedürlerin yerine getirilmesi için kısıtlı zaman verilmiştir⁴⁷⁸. Dolayısıyla kendilerine verilen kısıtlı zamanda söz konusu maliyetli prosedürleri yerine getiremeyen partiler seçime katılamamışlardır.

7 Kasım 2010 tarihinde yapılan seçim sonuçlarının açıklanması 18 Kasım'a kadar devam etmiştir. Seçim her ne kadar öngörüldüğü gibi sonuçlansa da, sonuçlara öfkelenen demokrasi yanlısı partiler, etnik azınlık partileri ve hatta askeri yönetim yanlısı olarak görülen bir parti olan Ulusal Birlik Partisi, oylama usulsüzlüğü iddialarında bulunarak seçim sonuçlarına itiraz etmeye çalışmışlardır⁴⁷⁹. Ancak seçim sonuçlarına itiraz etmek için önlerine engel çıkartılan partiler, bu yönde atmaya hazırlandıkları adımları atamamışlardır. Zira kişi başına düşen GSYİH'sı 2007 Mali Yılı'nda yaklaşık 400 ABD doları olan Myanmar'da seçim sonuçlarına itiraz etmek için 1 milyon kyata (yaklaşık 1.000 ABD doları) varan itiraz etme ve şikayette bulunma ücreti nedeniyle herhangi bir itirazda bulunulamamıştır⁴⁸⁰. Seçimlere itirazın

⁴⁷⁵ Kudo Toshihiro, Myanmar Results of The 2010 Elections in Myanmar: An Analysis, *IDE-JETRO*, Ocak 2011, <https://www.ide.go.jp/library/English/Research/Region/Asia/pdf/20110104.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.12.2019).

⁴⁷⁶ Kudo Toshihiro, a.g.e.

⁴⁷⁷ Trevor Wilson, The significance of Myanmar's 2010 election, 2010, *New Mandala*, <https://www.newmandala.org/the-significance-of-myanmar%E2%80%99s-2010-election/>, (Erişim Tarihi: 31.05.2020).

⁴⁷⁸ Trevor Wilson, a.g.e.

⁴⁷⁹ Kudo Toshihiro, a.g.e.

⁴⁸⁰ A.g.e.

önüne çıkartılan bu engel de, 2010 seçimlerinin demokratik olmadığına yönelik eleştirileri pekiştirmiştir.

Tüm bunların yanında, Devlet başkanı U Thein Sein göreve başladıktan kısa bir süre sonra beklenilenin aksine politik ve ekonomik reform yapma yoluna gitmiştir. Bu yola gitmesinin kuşkusuz en önemli nedeni ülkeye uygulanan ambargoların kaldırılmasını istemesidir. Bu anlamda 58'i siyasi mahkum olan 14,578 mahkumun salınmasına karar vermesi oldukça dikkat çekicidir⁴⁸¹. Ülke çapında yaşanan bu olumlu gelişmelere, ev hapsindeki DUB lideri Daw Aung San Suu Kyi'nin serbest bırakılması da eklenebilir. Çalışma Bakanı U Aung Kyi'nin DUB lideri ile serbest bırakıldıktan sonra görüşmelere başlaması ve akabinde devlet başkanı Thein Sein ile 19 Ağustos'ta yapılan "halkın çıkarları için ortak bir zemin oluşturma" görüşmeleri sonucunda 1 Nisan 2012 tarihinde parlamento seçimlerinin yapılmasına karar verilmiştir⁴⁸². Ülkenin geleceği açısından sembolik bir önem taşıyan bu seçim, sonucu açısından değerlendirildiğinde halka bir umut kaynağı olmuştur. Zira 2010 yılında yapılan ara seçimde parlamentoda oluşan boşluğu doldurmak için 2012'de seçime giden Myanmar'da, oyların %66'sını DUB toplamıştır⁴⁸³.

2.3.2.3. 2008 Anayasa Referandumu ve 2010 Seçimlerinde BM'nin Rolü

BM, referanduma sunulacak olan anayasanın hazırlanması sürecinde, Myanmar'daki yetkililerle iletişim kurmaya çalışarak, hazırlanacak olan anayasanın Myanmar'da yaşayan herkesin haklarını temsil edecek bir anayasa olmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Zira BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, 2008 anayasa referandumunun duyurulması sonrasında, DBKK'ya hazırlanacak olan anayasanın, tüm Myanmar halkının ve Daw Aung San Suu Kyi ve ulusal uzlaşma sürecinin diğer ilgili taraflarının genel olarak temsili olmasını sağlamak için çağrı yapmıştır⁴⁸⁴. Zira Myanmar'ın en önemli sorunu kuşkusuz, etnik azınlıklara yönelik ayrımcılık veya azınlık haklarının kapsamlarının tam anlamıyla belirlenmemesidir. BM bu çağrı ile hazırlanacak anayasanın, söz konusu etnik azınlıklar da dahil olmak üzere tüm halkların haklarının temsili olmasını istemiştir. Bununla birlikte BM, yapılacak olan referandumun demokratik olması için gereken koşullar olan şeffaf ve kapsayıcı olması

⁴⁸¹ Tin Maung Maung Than, "Myanmar's 2012 By-Elections: The Return of NLD" Southeast Asian Affairs, *JSTOR*, 2013, s.205, www.jstor.org/stable/23471145, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

⁴⁸² Tin Maung Maung Than, , a.g.e., s.206.

⁴⁸³ A.g.e., s.210.

⁴⁸⁴ Vote to Nowhere, a.g.e.

gerekliliğine de vurgu yapmıştır⁴⁸⁵. Ancak DBKK ve Birlik Seçim Komisyonu, yapılan çağrılar göz ardı ederek, tartışmaya açık bir anayasa referandumu gerçekleştirmiştir. Nisan 2008’de ABD, İngiltere ve Fransa, BM Güvenlik Konseyi’nde Myanmar’daki askeri yönetime son verilmesini ve demokrasiye geçişte tüm siyasi muhalefet gruplarının tam katılımını isteyen taslak bir başkanlık açıklaması yapmış, Çin ve Rusya bu taslağa, güçlü bir şekilde itiraz ederek başkanlık bildirisinin konsey tarafından yayınlanmasını etkili bir şekilde durdurmuşlardır⁴⁸⁶.

2008 anayasa referandumu ile ilgili tartışmaların ışığında 2010 seçimlerine gidilmesi, BM’nin endişelerini tekrar dile getirmesiyle sonuçlanmıştır. Bu bağlamda, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, 2008’deki çağrısıyla benzer şekilde, ülkenin yetkililerini sandıkların mümkün olduğunca kapsayıcı, katılımcı ve şeffaf olmasını sağlamaya çağırmıştır⁴⁸⁷. Zira söz konusu seçimler, Myanmar’ın demokrasiye yönelik atmaya çalıştığı adımların en net göstergeleri konumundadır. Bu bağlamda BM Genel Sekreteri tarafından, seçimlerin güvenilir olarak görülmesi, Myanmar’ın istikrar ve gelişimine katkıda bulunması açısından bir şart olarak öne sürülmüştür⁴⁸⁸. Dolayısıyla Myanmar’ın, demokratik adımlarını söylemden çok pratiğe geçirerek istikrarını ortaya koyması gerekmektedir. Bununla birlikte, Aung San Suu Kyi’nin de dahil olduğu siyasi tutukluların serbest bırakılması ile ilgili de bir çağrı yapılmıştır⁴⁸⁹. Ancak seçim öncesinde dikkate alınmayan bu çağrı, 2010 seçimleri sonrasında dikkate alınmış, Aung San Suu Kyi de dahil olmak üzere siyasi tutuklular serbest bırakılmıştır. Bu noktadan hareketle, BM’nin tamamen olmasa da bazı noktalarda yaptığı çağrılar, Myanmar yönetimi tarafından dikkate alındığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, muhalefet lideri Aung San Suu Kyi’nin seçim sürecinde hapse olması, seçimlere katılımına izin verilmemesi ise BM’nin seçimlere şüpheyle yaklaşmasına sebep olmuştur⁴⁹⁰.

⁴⁸⁵ A.g.e.

⁴⁸⁶ A.g.e.

⁴⁸⁷ Myanmar faces critical phase as elections loom, UN chief says, *UN News*, 2010, <https://news.un.org/en/story/2010/09/353832-myanmar-faces-critical-phase-elections-loom-un-chief-says>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

⁴⁸⁸ Myanmar faces critical phase as elections loom, UN chief says, a.g.e.

⁴⁸⁹ A.g.e.

⁴⁹⁰ Neil MacFarquhar, U.N. Doubts Fairness of Election in Myanmar, *The New York Times*, 2010, <https://www.nytimes.com/2010/10/22/world/asia/22nations.html>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

2.3.3. 2012’de Rohingyalar’a Yönelik Başlatılan Saldırıları ve Sonrasındaki Gelişmeler

Myanmar, 2012 yılının Haziran ayında başlayan olaylar nedeniyle, dünya gündeminde yine üst sıralara yükselmiştir. Myanmar’ın Rakhine eyaletinde, Budist Rakhine bir kadının, üç Müslüman Rohingya tarafından tecavüze uğradığına yönelik bir iddianın, 28 Mayıs’ta haber yapılmasının ardından, bölgede yaşayan Müslümanlara yönelik şiddet olayları baş göstermeye başlamıştır⁴⁹¹. Bazılarına göre asılsız bir iddia, bazılarına göre ise gerçek bir haber olarak yorumlanan bu olayın sonucunda bölgede yaşayan Müslüman Rohingyalar’a karşı başlatılan şiddet olayları, kısa süre içerisinde ülke geneline yayılmıştır. Yaşanan olayları protesto etmek amacıyla Maungdaw’daki bir camide toplanan Müslümanlara, onları birer tehdit olarak gören radikal Budistler tarafından bir saldırı düzenlenmiş, bu olayın sonucunda da Müslümanların birçoğu öldürülmüş, geriye kalanlar ise yaralanmıştır⁴⁹².

Rohingyalar’a yönelik saldırılar her geçen gün artarken, saldırılara ülkenin resmi güvenlik görevlilerinin de katıldığına yönelik haberler gündeme gelmiştir. 27 Temmuz 2012 tarihinde BM tarafından yayınlanan bir haberde, BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Navi Pillay, “güvenlik güçlerinin ayrımcı ve keyfi tepkilerini ve hatta çatışmalara dahil olmalarını iddia eden bağımsız kaynaklardan bir rapor akışı alıyoruz” açıklamasında bulunmuştur⁴⁹³. Böylesi bir olayın, hedef haline getirilen Rohingyalar’a olan saldırıları meşrulaştırdığı söylenebilmektedir. Rohingyalar’a karşı yıllardır süregelen ayrımcılık her zaman olduğu gibi bu olaylarda da tetiklenmiş, şiddet olaylarının bastırılmasıyla görevli olması gereken, ülkenin güvenlik güçleri şiddet uygulayanların yanında yer almışlardır.

Söz konusu olaylar giderek artmış, bir takım radikal Budist, haberlerde iddia edilen tecavüz suçlularını barındırdıklarını düşündükleri yaklaşık 300 Rohingya köyünü, cami ve medreseleri tahrip etmişlerdir⁴⁹⁴. Olaylar nedeniyle yaşadıkları yerleri ve evlerini terk etmek zorunda kalan binlerce Rohingya çareyi komşu ülkelere kaçmakta bulmuştur. BMMYK’ya göre, bu olaylar neticesinde Sittwe ve Maungdaw

⁴⁹¹ Haradhan Kumar Mohajan, a.g.e., s.36.

⁴⁹² Muhammed Yunus, a.g.e., s.135.

⁴⁹³ Myanmar: UN official concerned over rights violations in Rakhine state, *UN News*, 27.07.2012, <https://news.un.org/en/story/2012/07/416532-myanmar-un-official-concerned-over-rights-violations-rakhine-state>, (Erişim Tarihi: 16.12.2019).

⁴⁹⁴ A.g.e.

kasabaları ve çevresinde yaşayan yaklaşık 80 bin kişi yerlerinden edilmiştir⁴⁹⁵. Yerlerinden edilen bu kişiler Bangladeş'e sığınmaya çalışmışlardır. Ancak Bangladeş'in Rohingyalar'ı kabul etmemesi üzerine yüzlerce kişi boğularak ölmüş, ülkeye girmeyi başaranlar ise yiyecek, barınma ve korumaya erişim olmadan gizlenerek yaşamaya çalışmışlardır⁴⁹⁶.

28 Mayıs'da yayınlanan tecavüz haberinin detaylarının kışkırtıcı bir şekilde broşürler halinde bölgede dağıtılması da dikkat çeken bir diğer olaydır⁴⁹⁷. Zira suçun faillerinin cezalarını aldıkları halde olayların böylesi bir noktaya getirilmesi tesadüf eseri olmamıştır. Bundan dolayıdır ki söz konusu tecavüz olayı kimilerince ülkede yaşayan Müslümanları hedef haline getiren bir iddia ve hatta yalan haber olarak değerlendirilmiştir⁴⁹⁸.

2013 yılında ise Myanmar'ın merkezinde, Müslüman topluluklara yönelik toplumsal şiddet, Müslümanların mülklerine yönelik koordineli saldırılarla devam etmiştir⁴⁹⁹. Bunlara ek olarak ülkenin güvenlik güçlerinin de bazen saldırganların yanında yer aldıklarına yönelik haberler de bulunmaktadır. Zira BM Myanmar Özel Raportörü Tomás Ojea Quintana, Myanmar hükümetine tüm bu yaşananların son bulması için güvenlik güçleri ve Müslümanlar arasındaki ölümcül çatışmanın raporlarının araştırılmasına ve failerin cezalandırılmasına yönelik çağrıda bulunmuştur⁵⁰⁰.

Yaşanan olaylar sonrasında gözaltına alınan kişilerin temel bazı haklarının da yok sayıldığı yönünde açıklamalar yapılmıştır. Gözaltına alınanlara yapılan muameleye ek olarak yalnızca Rakhine eyaletinde değil aynı zamanda Kachin ve Shan eyaletlerinde de herhangi bir olaya karışmamış kişilere askerler tarafından işkence ve

⁴⁹⁵ Myanmar: UN official concerned over rights violations in Rakhine state, a.g.e.

⁴⁹⁶ Burma: Government Forces Targeting Rohingya Muslims, *Human Rights Watch*, 31.07.2012, <https://www.hrw.org/news/2012/07/31/burma-government-forces-targeting-rohingya-muslims>, (Erişim Tarihi:16.12.2019).

⁴⁹⁷ Burma: Government Forces Targeting Rohingya Muslims, a.g.e.

⁴⁹⁸ Söz konusu haberi yalan haber olarak değerlendiren yerel bir kaynak için bkz; "Hrw Raporu: Myanmar'da Güvenlik Güçleri Müslümanları Hedef Aldı", *HABERLER.COM*, <https://www.haberler.com/hrw-raporu-myanmar-da-guvenlik-gucleri-3828895-haberi/>, (Erişim Tarihi:20.12.2019), İddia olarak değerlendiren kaynak için bkz; Muhammed Yunus, a.g.e., s.135.

⁴⁹⁹ A.g.e.

⁵⁰⁰ "Myanmar: UN rights expert urges Government to probe reports of Muslim deaths in clashes", *UN News*, 17.01.2014, <https://news.un.org/en/story/2014/01/459922-myanmar-un-rights-expert-urges-government-probe-reports-muslim-deaths-clashes>, (Erişim Tarihi:22.12.2019).

kötü muamele uygulandığına yönelik raporlar bulunmaktadır⁵⁰¹. BM Myanmar Özel Raportörü, insan hakları ihlallerinin daha fazla yaşanmaması için yetkililere bir takım tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlar arasında; çatışma sonrasında tutuklanan ve gözaltına alınan kişilerin hukuk müşavirine erişimi ve gözaltında olan kadın ve çocukların karşılaştığı özel risklere hitap eden, usul haklarına saygı gösterilmesi gerektiği bulunmaktadır⁵⁰². Ancak bu tavsiyeler ve hazırlanan raporlar yönetim tarafından göz ardı edilmiştir.

2014 yılında ülkenin üç bir tarafındaki etnik çatışmalar devam etmiştir. Aynı dönemde Rakhine eyaletinde de durum pek farklı değildir. Budistler'in sokak protestoları sonucunda hükümet, Rohingyalar'a verilen geçici oy kullanma hakkını parlamento seçimleri öncesinde geri çekmiştir⁵⁰³.

2.3.3.1. Myanmar'ın "İlk Özgür Seçimlerinde" Rohingyalar

2014 yılı, ülkenin siyasal bölümünde gelişmelere vesile olması açısından önemlidir. 2012 yılında parlamentoda oluşan boşluğun doldurulması için yapılan seçimlerde DUB açık ara farkla, %66 gibi bir başarı oranıyla seçimi kazanmıştı. Halka bir umut ışığı olan bu seçimden sonra, 2014'ün Kasım ayında, parlamento seçimlerinin 2015 yılında yapılacağı duyurulmuştur⁵⁰⁴. 2015 yılına gelindiğinde, etnik topluluklar ve muhalefet, 2008 Anayasası için birtakım değişiklik talebinde bulunmuştur. Değişiklik talebinde bulunanlar arasında; cumhurbaşkanlığına uygunlukla ilgili olan 59(f) maddesi ve Myanmar'ın 15 eyalet ve bölgesi içerisinde 14'ünün kendi başbakanını seçmesi ile ilgili bir madde bulunmaktadır⁵⁰⁵. Yabancı devlet vatandaşı çocuğu olan bir kişinin cumhurbaşkanı olmasını engelleyen Anayasa'nın 59(f) maddesi, anlaşılabilceği üzere DUB lideri Daw Aung San Suu Kyi'nin cumhurbaşkanı olmasının önündeki en büyük engeldir. Ancak tüm çabalara

⁵⁰¹“I Thought They Would Kill Me” | Ending Wartime Torture in Northern Myanmar, *Fortify Rights*, 09.06.2014, ss.30-46, https://www.fortifyrights.org/downloads/Fortify%20Rights_Myanmar_9_June_2014.pdf, (Erişim Tarihi:22.12.2019).

⁵⁰² “Myanmar: UN rights expert urges Government to probe reports of Muslim deaths in clashes”, a.g.e.

⁵⁰³ “Myanmar Profile- Timeline”, *BBC News*, 03.09.2018, <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-12992883>, (Erişim Tarihi:23.12.2019).

⁵⁰⁴ A.g.e.

⁵⁰⁵ World Report 2016: Burma | Events of 2015, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 23.12.2019).

rağmen, parlamentodaki sandalyelerin %25'inin orduya tahsis edilmesinin bir sonucu olarak, söz konusu maddelerin değiştirilmesine ordu izin vermemiştir⁵⁰⁶.

Bağımsızlık günlerinden bu yana askeri bir yönetim tarafından yönetilen Myanmar'da sivil yönetime geçiş süreci sancılı olmuş ve bir anda gerçekleşmemiştir. Bu anlamda 2015 seçimleri Myanmar'ın siyasi tarihi açısından da çok büyük önem teşkil etmektedir. 8 Kasım 2015 yılında yapılan parlamento seçimlerine 91 parti katılmıştır⁵⁰⁷. Söz konusu parlamento seçimleri, bugüne değin Myanmar'da yapılan seçimler arasında ilk özgür seçim olarak değerlendirilmiştir. İlk özgür parlamento seçimlerini, bir diğer deyişle, koltukların %79'undan fazlasını ve 14 eyalet ve bölge meclisinin 10'unda sandalye çoğunluğunu DUB kazanmıştır⁵⁰⁸.

Myanmar tarihinin ilk özgür seçimleri olarak adlandırılan 2015 seçimlerine giden süreçte, aslında her şey olması gerektiği gibi olmamıştır. Seçimlere giden süreçte, Birlik Seçim Komisyonu'nun taraflı bir şekilde hareket etmesi, Rohingyalar'ın seçimlere katılmasına izin verilmemesi, dolayısıyla hiçbir Rohingya'nın parlamentoya girememesi gibi sorunlar yaşanmıştır. Birlik Seçim Komisyonu'nun başkanı, seçime giden süreçte, askeri yönetim destekli bir parti olan BDKP'nin propagandasını yapmış, bununla birlikte komisyon da devlet kontrollü medyayı kullanarak, BDKP'nin eleştirilmesini yasaklayan yönergeler yayınlamıştır⁵⁰⁹. Ülkedeki seçimlerin adil bir şekilde yapılmasından sorumlu olan Birlik Seçim Komisyonu'nun seçim sürecinde yanlı davranması, askeri yönetim destekli olması bir kenara, herhangi bir partinin propagandasını yapması, sorumluluklarının bilincinde olmadığını göstermektedir. Vizyonu ve amacı; “güçlü, demokratik bir sistem kurmak için herkese eşit haklarla hizmet ederek, şeffaf ve tarafsız bir şekilde özgür, adil ve güvenilir seçimler yapmak”⁵¹⁰ olan Birlik Seçim Komisyonu'nun 2015 seçimlerinde gösterdiği tutum ve davranışlar, Komisyon'un vizyonu ve amacı doğrultusunda hareket etmediğini göstermektedir.

⁵⁰⁶ World Report 2016: Burma | Events of 2015, a.g.e.

⁵⁰⁷ Observing Myanmar's 2015 General Elections, Final Report, *The Carter Center*, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Carter_Center-2016-08-Myanmar-2015_elections-red.pdf, s.46, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

⁵⁰⁸ Observing Myanmar's 2015 General Elections, a.g.e., s.62.

⁵⁰⁹ World Report 2016: Burma | Events of 2015, a.g.e.

⁵¹⁰ Union Election Commission, *Myanmar National Portal*, <https://myanmar.gov.mm/en/union-election-commission>, (Erişim Tarihi: 24.12.2019).

Diğer yandan ülkede bir gelenek haline gelen, Rohingyalar'ın seçimlere katılmasının önüne engel çıkartılması da seçim süreci açısından olumsuz bir izlenim yaratmıştır. 1982 Vatandaşlık Yasası'nın bir sonucu olarak; Rohingyalar, ülkenin yasal olarak tanıdığı etnik grupların içerisinde sayılmamıştır. Dolayısıyla ülkenin birer vatandaşı olarak görülmediklerinden de, ülkenin geleceğini belirleyen seçimlere katılamamaları, bahsi geçen yasaya göre normal olarak değerlendirilmektedir. Ancak, daha önce 2008 anayasa referandumunda ve 2010 seçimlerinde, 800 binden fazla kişiye verilen geçici vatandaşlık kartı ile –ki bunların çoğunluğuna da Rohingyalar sahipti- oy kullanma hakkı tanınmıştır⁵¹¹. Ancak siyasi parti yasalarındaki değişiklikler ve 1982 Vatandaşlık Yasası'nın uygulanması sonucunda, Rohingya Müslümanları olarak tanımlanan iki milletvekili parlamento üyesi de dahil olmak üzere, aday uygunluk taraması sırasında 50'den fazla Müslüman adayın başvurularına izin verilmemiştir⁵¹². Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, 2015 seçimlerine giden süreçte, eşitlik ve adaletin çok da sağlanamadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak her şeye rağmen, geçmişteki seçimlerle de karşılaştırıldığında az sayıda kusurla gerçekleştirilen 2015 seçimleri ülke tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur.

⁵¹¹ Observing Myanmar's 2015 General Elections, a.g.e., s.37.

⁵¹² World Report 2016: Burma | Events of 2015, a.g.e.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2015 SONRASI DÖNEMDE ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ VE ULUSLARARASI TOPLUMUN TEPKİLERİ BAĞLAMINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAKLAŞIMI

2015 sonrasında meydana gelen gelişmeler nedeniyle konunun uluslararası düzeyde artan önemi bu bölümde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bölüm içerisinde, 2015 sonrası dönemde yükselen etnik çatışmalar ve Rohingyalar'ın yaşadıkları sorunlarda geline son nokta incelenerek, krizin hem insan hakları boyutu hem de insani yardım boyutuna yer verilmiştir. Buna ek olarak, Rohingya mülteci krizinin Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taşınma girişimleri mevcut olduğundan, uluslararası hukukta söz konusu krizle ilgili yaşanan gelişmeler de bölüm içerisinde incelenmiştir. Son olarak, söz konusu soruna yönelik BM'nin yaklaşımı değerlendirilerek, BMMYK'nın Rohingyalar'a yönelik faaliyetleri incelenmiştir.

2.4.3.1. 2015 Sonrası Dönemde Myanmar'da Etnik Azınlıklara Yönelik Ayrımcılık ve Etnik Çatışmalar

2015 sonrası dönem, Myanmar'da demokrasi söylemleri ile iş başına gelen yöneticilerin iktidarı devralması nedeniyle özellikle önem taşımaktadır. Zira bu dönem sonrasında, gerek ülke genelinde gerekse uluslararası alanda Myanmar'ın geleceği ile ilgili pozitif imajlar çizilmiştir. Bununla birlikte geline noktada çizilen bu pozitif imaj beklentilerinin henüz karşılanamadığı görülmektedir. Bu durumun sebep ve sonuçları ise bu bölümde incelenecektir.

3.1.1. Etnik Azınlıklara Yönelik Ayrımcılık

2015 yılı, Myanmar'da artan milliyetçilikle birlikte etnik azınlıklara yönelik ayrımcılığın da paralel olarak artmasının gözler önüne serildiği bir yıl olmuştur. Ülkede Ma Ba Tha olarak bilinen Budist bir keşiş liderliğindeki Irk ve Din Koruma Derneği'nin öneminin giderek artmasıyla, Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve

tehditler yoğunlaşmıştır⁵¹³. Ülkede Budist rahiplere olan büyük saygı da göz önünde bulundurulduğunda, Irk ve Din Koruma Derneği'nin öneminin artması beklenen bir gelişmedir. Ancak sorun, bu derneğin kanun tasarısı hazırlayıp hükümete, bu tasarıların yasallaşması için çağrıda bulunması ve bu duruma istinaden hazırlanan bu kanun tasarılarının hükümet tarafından kabul edilmesidir. Ma Ba Tha, “ırk ve din koruma kanunları” olarak adlandırılan dört tasarı hazırlayıp, hükümeti, bu kanunları yasallaştırmaya çağırmıştır⁵¹⁴. Söz konusu kanunlar dini ayrımcılığı pekiştirmesi ve yasallaştırması nedeniyle önemlidir. Bunlar; Nüfus Kontrol Kanunu, Budist Kadınların Özel Evlilik Kanunu, Dini Dönüşüm Yasası ve Tekeşlilik Kanunu'dur⁵¹⁵. İçerikleri tartışmaya açık olan bu dört kanun, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi kapsamında koruma altında olan “Düşünce, Vicdan ve Din Hürriyeti” ile ilgili hükmü ihlal etmektedir. Adı geçen kanunlar; Budist olmayan bir erkekle evlenen veya evlenmeye çalışan Budist kadınlar için özel kurallar oluşturmakta, boşanma, çocuk velayeti, evlilik mülkiyeti gibi konulara ve belli başlı grupların sahip olabileceği çocuk sayısına getirdiği kısıtlamalarla⁵¹⁶ dini özgürlüğü ihlal etmektedir.

Dini ayrımcılığı pekiştiren böylesi kararlar parlamentodan geçerken diğer yandan ülkede kadın haklarının gelişmesine yönelik alınacak bir kararın geçmemesi de oldukça ilgi çekicidir. Zira kadın haklarının korunmasını güçlendirecek bir yasa tasarısı olan Kadına Yönelik Şiddet Yasası parlamentodan geçememiştir⁵¹⁷. Eleştiriye açık olan bu duruma tepkiler gecikmemiştir. Myanmar'da bulunan sivil toplum örgütleri, alınan bu kararları açık bir şekilde eleştirmeleri sebebiyle, Ma Ba Tha ve yandaşları tarafından hainlikle suçlanmışlar, ek olarak eleştirilerinden kısa bir süre sonra da ölüm tehditleri almaya başladıklarını bildirmişlerdir⁵¹⁸.

Tüm bu yaşanan çifte standartlar ve alınan ayrımcı kararların bir sonucu olarak 2015 yılında Rohingyalar'ın komşu ülkelere olan göçü artmıştır. BM, Ocak 2014'den Mayıs 2015'e kadar olan dönemde, toplamda 94 bin kişinin Bengal Körfezi'nden tekne ile yola çıktığını, bu sayının yarısını Rohingyalar'ın oluşturduğunu

⁵¹³World Report 2016: Burma | Events of 2015, a.g.e.

⁵¹⁴A.g.e.

⁵¹⁵ Shameema Rahman ve Wendy Zeldin, Burma: Four “Race and Religion Protection Laws” Adopted, *Library of Congress Law*, <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/burma-four-race-and-religion-protection-laws-adopted/>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

⁵¹⁶ Shameema Rahman ve Wendy Zeldin, a.g.e.

⁵¹⁷ World Report 2016: Burma | Events of 2015, a.g.e.

⁵¹⁸ A.g.e.

açıklamıştır⁵¹⁹. Olumsuz koşullar altında yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalan bu kişiler, kendilerine verilen sözlerin yerine getirilmemesi sonucu denizde mahsur kalmışlardır. Myanmar ve Bangladeş'ten en az 5.000 mülteci ve göçmen, insan kaçakçıları ve gemi mürettebatının onları terk etmeleri sonucunda, denizde mahsur kalmışlardır⁵²⁰. Bu insanların kurtarılmasına yönelik, çevrede bulunan ülkelerden herhangi bir destek gelmemiştir. Olayın haberlerde yankı bulması ve uluslararası alanda yükselen tepkiler sonucunda; Malezya, Endonezya ve Tayland dışişleri bakanları “düzensiz göçmen akını krizi” adını verdikleri bir toplantı yaparak, uluslararası toplumun, bu kişileri, bir yıl içerisinde yeniden yerleştirecekleri veya ülkelerine geri gönderecekleri taahhüdü ile kabul edeceklerini açıklamışlardır⁵²¹.

Yıllarca ülkede yaşayan Müslümanları bir tehdit olarak gösterip, dini ibadetleri yerine getirmelerinden tutun da ülkede yaşamalarına dahi izin verilmediği Myanmar'da, yalnızca Müslümanların değil, Budizm dışında herhangi bir dine inanan insanların da ayrımcılığa ve şiddete maruz kaldıkları raporlara yansımıştır. Bu anlamda, 2017 yılının Mayıs ayında yetkililerin, Rangoon'da yaşayan Hristiyan bir erkeğe, yetkililerden onay almadan başkalarıyla birlikte dua etmeye devam etmemesi gerektiğine yönelik bir tehdit mektubu gönderilmesi, örnek olarak gösterilebilir⁵²². Bununla birlikte, yetkililerin bu tarz uygulamalarından ilham alan bir Budist çetesinin de başka bir dine mensup olan bireylere saldırdığına yönelik bir haber ortaya çıkmıştır. Myanmar'ın Sagaing Bölgesinde, bir Budist çetesinin, ibadet etmekte olan Hristiyanlara saldırdıklarına, evleri ve kişisel mülklerini yok ettiklerine yönelik bir haber bulunmaktadır⁵²³. Bu olayların üzerine hükümet, aşırılıkçı Budist topluluklarına karşı önlemler alma yoluna gitmiştir.

Aşırılık yanlısı ve aşırı milliyetçi söylem kullanan Budist rahiplere ve örgütlere karşı, hükümet, gerekli adımları atma yoluna gitmiştir. Bu anlamda, hükümet Mayıs ayında Budist rahip liderliğindeki Ma Ba Tha ve Irk ve Dinleri Koruma Derneği'nin adının ve amblemlerinin kullanımı yasaklamış ve buna ek olarak, tanınmış bir aşırılık

⁵¹⁹Abandoned at Sea, *UNHCR*, 26.08.2015, <https://www.unhcr.org/news/stories/2015/8/56ec1eabd/abandoned-at-sea.html>, (Erişim Tarihi:25.12.2019).

⁵²⁰ Abandoned at Sea, a.g.e.

⁵²¹ A.g.e.

⁵²² World Report 2018 | Events of 2017, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

⁵²³World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

yanlısı keşiş olan Wirathu'nun, bir yıl boyunca kamuoyu önünde konuşma yapması, hükümet tarafından yasaklanmıştır⁵²⁴. Ancak hükümetin bu konu ile ilgili aldığı istikrarsız kararlar, sorunun tam anlamıyla çözülmesini engellemektedir. Zira aşırılıkçı Budistleri engellemeye yönelik kararlar alan hükümet, diğer yandan bu kişilerin baskıları sonucunda İslam Okulu kapatma kararı alarak, bu konudaki istikrarsızlığını gözler önüne sermiştir. 2017 yılının Nisan ayında, yaklaşık 50 ila 100 Budist aşırı milliyetçiden oluşan bir grup, Rangoon'un Thaketa ilçesindeki yerel yetkililere ve polise iki İslam okulunu kapatmaları için baskı yapmış, bunun üzerine yetkililer çetenin talebini yerine getirmişler ve yüzlerce öğrencinin eğitime erişimine engel olmuşlardır⁵²⁵. Bu olayın üzerine kamuya açık alanda ibadet eden kişilere, hapis cezası verilmesi olayı gündeme gelmiştir. Bu anlamda, 31 Mayıs'ta namaz kılan yedi Müslüman, Koğuş veya Köy Yolu İdare Yasası uyarınca halka açık alanda namaz kıldıkları için altı aya kadar hapis cezasıyla karşı karşıya kalmışlardır⁵²⁶.

3.1.2. Etnik Çatışmalar

2015 yılı, Myanmar ordusu ve devlet dışı silahlı gruplar arasındaki çatışmaların artış gösterdiği bir yıl olmuştur. Myanmar ordusu ile Kachin Bağımsızlık Ordusu (KBO) arasındaki çatışmalar, bölgede bulunan doğal kaynakların çıkarılması konusundaki anlaşmazlıkları da içerecek şekilde aralıklı olarak devam etmiştir⁵²⁷. Bir diğer sorunlu bölge olan Shan eyaletinde de durum farklı olmamıştır. Kuzey Shan'da, ordu ile Ta-ang Ulusal Kurtuluş Ordusu (TUKO) (*Ta'ang National Liberation Army / TNLA*)⁵²⁸ arasındaki çatışmalar, yıl boyunca devam etmiş ve binlerce sivil söz konusu çatışmalar nedeniyle yerlerinden edilmiştir⁵²⁹. Çatışmaların son bulması adına her iki tarafta işbirliğine yanaşmamaktadır. Bu durumdan en çok etkilenenler de şüphesiz yerlerinden edilen sivil halktır. Olaylar yalnızca kuzey Shan'da gerçekleşmemiştir. Aynı zaman da Shan eyaletinin merkezinde de, Myanmar ordusu ve Shan isyancı

⁵²⁴ A.g.e.

⁵²⁵ A.g.e.

⁵²⁶ A.g.e.

⁵²⁷ World Report 2016: Burma | Events of 2015, a.g.e.

⁵²⁸ Ta'ang (Paluang) Myanmar'ın Nam Sam, Man Ton, Man Kham ve Lashio gibi çeşitli bölgelerinde bulunan bir Mon-Khmer etnik grubudur. Şu anda, TUKO Kuzey Shan'da aktif bir rol oynamakta ve bu bölgede 21 taburda, 40 binden fazla askeri kontrol etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Thitiwut Boonyawongwiwat, Obstacles to Conflict Transformation in Myanmar: A Case Study of the Ta'ang National Liberation Army, *Journal of Mekong Societies*, Vol.14, No.3, 2018, <https://www.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/164001/118812>, ss.4-6, (Erişim Tarihi:27.12.2019).

⁵²⁹ A.g.e.

kuvvetleri arasında çatışmalar olmuş, bu çatışmalar Kasım 2015 seçimlerinde tırmanmış ve yaklaşık 6.000 sivil yerinden etmiştir⁵³⁰.

Myanmar silahlı kuvvetleri ile etnik silahlı gruplar arasındaki çatışma 2016 yılı boyunca çeşitli bölgelerde yoğunlaşmış ve bu söz konusu çatışmalar sivillere yönelik istismarlara ve sivillerin yerlerinden edilmesine neden olmuştur⁵³¹. Zarar gören yüzlerce hatta binlerce sivilin göz ardı edilmesi, Myanmar yönetiminde bir gelenek haline gelmiştir. Kimliği bilinmeyen isyancıların, 9 Ekim 2016'da kuzey Rakhine eyaletinde, Maungdaw'daki sınır muhafızlarına yönelik saldırıları sonucunda, dokuz yetkilinin hayatını kaybetmesiyle, Ekim 2012'de Rohingya'lar'a yönelik başlatılan "etnik temizlik" kampanyası tetiklenmiş, bu olay ise ciddi anlamda bir insani krizin ve insan hakları ihlallerinin yaşanmasına neden olmuştur⁵³².

Her iki tarafın da geri adım atmaması sorunları artırmış, çatışmalardan yalnızca silahlı kuvvetler ya da etnik silahlı gruplar etkilenmemiş aynı zamanda sivil halkta olaylardan etkilenenler arasında yerini almıştır. Tatmadaw ile etnik silahlı gruplar arasındaki çatışmalar; Kachin, Rakhine, Karen ve Kuzey Shan eyaletlerinde yıl boyunca giderek kötüleşmiş, olaylar sonucunda binlerce sivil yer değiştirmek zorunda kalmıştır⁵³³. Ülkede yaşanan bu kaos ortamında, hukukun üstünlüğü ilkesinin zayıf olmasının da getirdiği bir sonuç olarak, şiddet olayları ve yargısız infazlarda artış gözlenmiştir. Hükümet güçleri; yargısız infazlar, işkence, cinsel şiddet ve özel mülkün tahrip edilmesi gibi ciddi suistimallerden sorumlu tutulmuştur⁵³⁴. Hükümetin suistimalleri yalnızca bunlarla sınırlı kalmamış, etnik silahlı gruplarla olan çatışmasında sivillere de zarar verdiği için Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukuku⁵³⁵ kurallarını ihlal etmiştir. Savaş yasalarını ihlal eden devlet, etnik bölgelere karşı bombardıman ve hava saldırıları gerçekleştirmiştir⁵³⁶. Bunların yanında Çocuk Haklarının da hiçe sayıldığı ülkede, çocukların zorla askere alınması konusu gündeme gelmiştir. Hem hükümet hem de devlet dışı gruplar, insan öldürmeye yönelik

⁵³⁰ A.g.e.

⁵³¹ World Report 2017: Burma | Events of 2016, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 29.12.2019).

⁵³² World Report 2017: Burma | Events of 2016, a.g.e.

⁵³³ A.g.e.

⁵³⁴ A.g.e.

⁵³⁵ Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukuku ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz; Yücel Acer ve İbrahim Kaya, a.g.e., ss.350-374.

⁵³⁶ A.g.e.

mayınların kullanılmasında ve çocuklar da dahil olmak üzere zorla askere alım konusunda etkin rol oynamışlardır⁵³⁷.

Ülke içerisindeki etnik çatışmalar Tatmadaw'ın kışkırtmaları ile 2016 yılı boyunca yaşanmaya devam etmiştir. Kuzey Shan eyaletinde, TUKO ile Shan Eyalet Ordusu arasındaki çatışma, zaman zaman Tatmadaw'ın desteğiyle yıl boyunca alevlendirilmiştir⁵³⁸. Bununla birlikte, Kachin eyaletinde de durum farklı değildir. Kachin eyaletinde, ordu ile KBO arasındaki mücadele Ağustos 2016 ortasından yılsonuna kadar istikrarlı bir şekilde artmış, Eylül ayında, Karen eyaletindeki etnik silahlı gruplar ve hükümet güçleri arasındaki çatışma, yaklaşık 5.900 sivil yerinden etmiştir⁵³⁹.

Yaşanan çatışmalardan etkilenen binlerce insan, evlerini terk etmek durumunda kalmıştır. Son beş yılda yaşanan şiddet, ülke genelinde 220 bin insanı yerinden etmiş, bu insanların 120 bini Rakhine eyaletinde, 98 bini ise Shan ve Kachin eyaletlerinde yer değiştirmek zorunda kalmışlardır⁵⁴⁰. Bu insanlar hükümetten hiçbir güvenlik desteği almadan çatışma bölgelerinden ayrılmaya çalışmışlardır. Zira güvenlik tehditleri, zayıf altyapı, hükümet ve devlet dışı yetkililer tarafından uygulanan kısıtlamalar, insani yardım kuruluşlarının çatışmadan etkilenen bölgelerde, yerlerinden edilen sivillere düzenli olarak erişimini engellemiştir⁵⁴¹. Bu nedenle, yerlerinden edilen bu insanların yardıma olan ihtiyaçları göz ardı edilmiş ve görmezden gelinmiştir. Kachin, Shan ve Rakhine eyaletlerinde, Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişilere (*Internally Displaced Persons/ IDP*) erişim kısıtlamaları 2016'nın sonlarında artmıştır⁵⁴².

Diğer taraftan, Myanmar'daki kadınlara ve kız çocuklarına uygulanan şiddet, özellikle de silahlı çatışmalarla birlikte gelince ifade edilmesi güç bir hal almaktadır. Son yıllarda ordunun ve devlet dışı silahlı grupların, kadınlara olan cinsel şiddeti oldukça sık görülmekte buna ek olarak cinsel şiddete maruz kalanlar arasında erkekler

⁵³⁷ Child Soldiers International Annual Report 2017-18, *Reliefweb*, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CSI_annual_report_2018.pdf, s.16, (Erişim Tarihi: 17.04.2020).

⁵³⁸ World Report 2017: Burma | Events of 2016, a.g.e.

⁵³⁹ A.g.e.

⁵⁴⁰ 2017 Humanitarian Needs Overview, United Nations and Partners, Humanitarian Country Team, Dec 2016, Myanmar, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/56546>, s.3, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

⁵⁴¹ 2017 Humanitarian Needs Overview, a.g.e.

⁵⁴² A.g.e.

ve trans bireylerin de dahil edildiği görülmektedir⁵⁴³. Bu tür suçların faillerinin bulunamaması ya da bulunmamasının getirdiği bir sonuç ise bu suçun cezasız kalmasıdır. Hesap verilebilirliğin eksikliği ve kurumsallaşmış bir şikayet mekanizmasının bulunmamasıyla da bu tür suçların işlenmesi kolaylaştırılmaktadır⁵⁴⁴. Suçun cezasız kalması, suçun işlenme oranını artırdığından, bu tür suçlar ülkede çok fazla gerçekleşmektedir. Myanmar ordusu tarafından çatışmaların yenilenmesinden bu yana sürdürülen 115'ten fazla cinsel şiddet vakası olduğuna yönelik bilgiler bulunmasına rağmen, kamuoyunda az sayıda kovuşturma bildirilmiştir⁵⁴⁵. Cinsel şiddet suçlarının araştırılması ve faillerinin cezalandırılmasına yönelik gösterilen bu isteksiz tavır endişe vericidir.

2017 yılının Mart ayında, Çin'den önemli destek alan Burma Komünist Partisi'nin bir uzantısı olan, Myanmar Ulusal Demokratik İttifak Ordusu'nun Laukkai'deki askeri kışlalara ve gazinolara saldırması ile Shan eyaletinin Kokang bölgesinde çatışmalar başlamıştır⁵⁴⁶. Kokang izole sınır bölgesi, Myanmar'ın Çin ile olan geniş dağlık sınır bölgesinde bulunmaktadır. Bölgenin büyük bir çoğunluğu Han Çin kökenli yerleşimcilerden oluşmaktadır ve dolayısıyla bu bölge Çin ile iyi kurulmuş bir ilişkiye sahiptir⁵⁴⁷. 2015 yılında başlayan çatışmalar sonrasında bölgede yaşayan binlerce kişi ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır. Bu dönemde tahmini 100 bin kişi, mülteci olarak Çin sınırını aşmış ve o dönemde bu sorunlar altı ay boyunca devam etmiştir⁵⁴⁸. 2017 yılında tekrar patlak veren olaylarda yine binlerce insan mağdur olmuştur. Çatışmalardan etkilenen binlerce sivil yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalmıştır. 20 binden fazla kişi geçici olarak Çin sınırına kaçmış ve yaklaşık 10 bin kişi Myanmar'ın merkezine gönderilmiştir⁵⁴⁹. Söz konusu çatışmalar yalnızca Kokang ile de sınırlı kalmamıştır. Haziran ayına gelindiğinde, çatışmalar

⁵⁴³ Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Sexual and gender-based violence in Myanmar and the gendered impact of its ethnic conflicts, *Human Rights Council*, A/HRC/42/CRP.4, 22 August 2019, https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM-Myanmar/sexualviolence/A_HRC_CRP_4.pdf, (Erişim Tarihi: 17.04.2020).

⁵⁴⁴ World Report 2017: Burma | Events of 2016, a.g.e.

⁵⁴⁵ A.g.e.

⁵⁴⁶ Myanmar rebel clashes in Kokang leave 30 dead, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-asia-39182713>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

⁵⁴⁷ Zhiding Hu ve Victor Konrad, "In the Space between Exception and Integration: The Kokang Borderlands on the Periphery of China and Myanmar", *Geopolitics*, 2017, s.1, <http://dx.doi.org/10.1080/14650045.2017.1306777>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

⁵⁴⁸ Zhiding Hu ve Victor Konrad, a.g.e.

⁵⁴⁹ World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

Kachin eyaletindeki Tanai ilçesine sıçramış ve burada da binlerce insan yer değiştirmek zorunda kalmıştır⁵⁵⁰.

Ağustos 2019'da, BM tarafından görevlendirilmiş Bilirkişi Heyeti, 2011'den bu yana Kachin, Rakhine ve Shan eyaletlerinde işlenen askeri istismarların “şüphesiz uluslararası hukuk altındaki en ağır suçları oluşturduğunu” ve Başkomutan Sr. Gen. Min Aung Hlaing da dahil olmak üzere üst düzey askeri yetkililerin, soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları ile ilgili soruşturma ve kovuşturma ile yüzleşmeleri gerektiğini açıklamıştır⁵⁵¹. Ancak daha önceden de bahsedildiği üzere, söz konusu ihlaller ve suçlarla ilgili olan kanıtların hükümet tarafından görmezden gelinmesi ve reddedilmesi sonucunda, bahsedilen soruşturma ve kovuşturmanın gerçekleşme ihtimali yok denecek kadar azdır. Ülkedeki yargı organlarının tarafsız ve adil bir şekilde hareket edememesi de sorunların çözülememesinin en önemli nedenleri arasındadır.

3.1.2.1. Etnik Silahlı Organizasyonlar ile Ülke Çapında Ateşkes Anlaşması

15 Ekim 2015'de Myanmar hükümeti ve etnik silahlı organizasyonlar arasında imzalanan Ülke Çapında Ateşkes Anlaşması (*The Nationwide Ceasefire Agreement*), sorunların silahlı güç yerine siyasi diyalogla çözülmesi gerektiğinden, etnik köken temelinde ayrımcılık yapılmayacağına ve Myanmar Birliği içerisinde yaşayan herkesin hayatlarının ve mülklerinin korunacağına, buna ek olarak herkesin geçim kaynaklarının iyileştirilmesi için çaba harcanacağına kadar pek çok teminatı içinde bulundurmaktadır⁵⁵². Ancak her ne kadar taraflar arasında ateşkes anlaşması imzalanırsa da çatışmalar devam etmiştir.

2016 yılında ülke genelindeki çatışmalar yayılmış ve ardından gelen insan hakları ihlalleri, etnik gruplar arasındaki gerilimi daha da şiddetlendirmiştir. 2015 yılında yapılan ateşkes anlaşması da sorunları çözme konusunda ne yazık ki başarılı olamamıştır. Nitekim imzalanmasından bu yana çatışmalar konusunda bir azalma

⁵⁵⁰ A.g.e.

⁵⁵¹ World Report 2019: Myanmar| Events of 2018, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi:17.01.2020).

⁵⁵² The Nationwide Ceasefire Agreement Between The Government of The Republic of The Union of Myanmar And The Ethnic Armed Organizations, *United Nations Peacemaker*, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MM_151510_NCAAgreement.pdf, (Erişim Tarihi:02.01.2020).

görülmemiştir. Bu bağlamda etnik silahlı organizasyonlarla ortak bir noktada buluşup, ülkede barış ortamının sağlanması için 2016'da yeni bir takım adımlar atılmıştır.

Myanmar hükümeti ve bazı etnik silahlı grup temsilcileri, 1947 yılında yapılan Panglong Konferansı'nın devamı niteliğinde olan 21. Yüzyıl Panglong Konferansı'nda bir araya gelmeye karar vermişlerdir. 31 Ağustos - 3 Eylül tarihleri arasında, silahlı gruplar ve ülkenin barış sürecine katkı sağlayabilecek diğer ulusal paydaşların katılımının gerçekleşeceği bir forum olarak değerlendirilen, 21. Yüzyıl Panglong Konferansı'na Aung San Suu Kyi başkanlık etmiştir⁵⁵³. Kuşkusuz, ülkede yıllardır süregelen çatışma ve kaos ortamını barışa çevirmek bir anda olacak bir şey değildir. Yıllar önce General Aung San'ın çabaları sonucu toplanan Panglong Konferansı'nda alınan kararlar, General Aung San'ın öldürülmesi sonucunda başarıya ulaşamamıştır. Yıllar sonra onun kızı olan Aung San Suu Kyi başkanlığında toplanan konferansın da başarılı olması pek muhtemel görünmemektedir. Zira 21. Yüzyıl Panglong Konferansı'nın kapsayıcılıktan uzak olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise konferansa yalnızca Ülke Çapında Ateşkes Anlaşması'nı imzalayan organizasyonların aktif katılımcı olarak davet edilmiş olmasıdır⁵⁵⁴. Bu durum, söz konusu anlaşmayı imzalamayanların barış sürecine dahil edilmediğini göstermektedir. Tüm taraflar bu sürece dahil edilmediği sürece ülkede yaşanan çatışmaların bitmesi ve kalıcı bir barış ortamının oluşturulması muhtemel görünmemektedir.

Diğer taraftan, söz konusu anlaşmanın tarafları etnik silahlı organizasyonlardır, bu organizasyonlar dışında konferansa katılanlar, yalnızca gözlemci statüsünde katılabileceklerdir⁵⁵⁵. Alınabilecek herhangi bir kararda söz hakkı olmayacak olan gözlemciler için bu konferansa katılmanın hiçbir anlamı bulunmamaktadır. Bu durum en temelinde, ülkenin çeşitli bölgelerinde ateşkesleri izleme ve sürdürme girişimleri konusunda çatışmalardan etkilenen topluluklarla yakın bir şekilde çalışan etnik siyasi partilerin dahi konferansa aktif olarak katılamayacakları anlamına gelmektedir⁵⁵⁶. Etnik siyasi partilere, anlaşmaya taraf olan silahlı organizasyonlarla eşit statü

⁵⁵³ World Report 2017: Burma | Events of 2016, a.g.e.

⁵⁵⁴ Richard Dolan, The Problem With the 21st Century Panglong Conference, *The Diplomat*, 06.08.2016, <https://thediplomat.com/2016/08/the-problem-with-the-21st-century-panglong-conference/>, (Erişim Tarihi:02.01.2020).

⁵⁵⁵ Emrin Çebi, "21. Yüzyıl Panglong Konferansları" Myanmar'a Barışı Getirebilecek mi?, *İNSAMER*, 23.07.2018, https://insamer.com/tr/21-yuzyil-panglong-konferanslari-myanmar-a-barisi-getirebilecek-mi_1565.html, (Erişim Tarihi:02.01.2020).

⁵⁵⁶ Richard Dolan, a.g.e.

verilmemesi, bir diğer deyişle konferansın aktif katılımcısı olarak davet edilmemesi endişe vericidir ve bu konferansın başarılı olmasının önündeki en büyük engellerden biridir.

2017 yılına gelindiğinde, 21. Yüzyıl Panglong Konferansları ile etnik silahlı gruplar ve Myanmar yetkilileri arasında, ülkenin refahı için yapılmak istenen barış konusunda, herhangi bir ilerleme yaşanmadığı görülmüştür. Bir diğer deyişle, etnik silahlı gruplarla barış süreci 2017 yılında da anlamlı bir gelişme gösterememiştir⁵⁵⁷. Zira taraflar arasındaki çatışmalar bu yıl içerisinde de devam etmiş ve geri adım atacak herhangi bir hamle de bulunmamışlardır.

3.2.Rohingyalar’a Uygulanan İnsan Hakları İhlalleri ve 2015 Sonrası

Durum

Bu bölümde, genel anlamda Rohingya’lar’a yönelik uygulanan ve sistematik hale getirilen insan hakları ihlalleri daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bununla birlikte 2015 sonrası dönemde de devam eden bu ihlallerin Rohingya’ları getirdiği son durum ele alınmıştır.

3.2.1. Rohingya’lar’a Uygulanan İnsan Hakları İhlalleri

Myanmar’da geçmişten günümüze devam eden ve devlet politikası haline getirilmiş olan Rohingya’lar’a yönelik insan hakları ihlallerinin başında vatandaşlığa dahil etmeme bulunmaktadır. Bundan sonraki tüm ihlaller aslında vatandaşlığa dahil etmemenin beraberinde getirdiği ihlaller olarak değerlendirilebilir. Bunlar; Rohingya’ları ortadan kaldırmaya yönelik şiddet ve işkence, zorla yerinden etmeler veya göçe zorlamalar, tecavüz ve Rohingya nüfusunu kontrol etmeye yönelik kısıtlamalardır⁵⁵⁸.

3.2.1.1. Vatandaşlığa Dahil Etmeme

Rohingya’lar’a yönelik uygulanan insan hakları ihlallerinin başında, vatandaşlık hakkından yoksun bırakma bulunmaktadır. Rohingya’lar en temel insan haklarından biri olan vatandaşlık hakkından, 1982 yılında çıkarılan Vatandaşlık Kanunu ile mahrum bırakılmışlardır. Söz konusu kanun ile vatandaşlık hakkına sınırlama

⁵⁵⁷ World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

⁵⁵⁸ Aytakin Mustafayeva, Koruma Sorumluluğu Ve Güneydoğu Asya’da İnsani Güvenlik: Rohingya Örneği, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2019, ss.146-152.

getirilerek, ırk temelinde ayrımcı bir düzen oluşturulmaya çalışılmıştır. Zira bu kanun ile yalnızca hükümet tarafından yasal olarak kabul edilen; Kachin, Kayah, Karen, Chin, Burman, Mon, Rakhine, Shan gibi etnik gruplardan birine ait olan kişilere vatandaşlık verilmiştir⁵⁵⁹. Rohingya'lar, hükümet tarafından resmi olarak tanınan etnik gruplar arasına dahil edilmediği için vatandaşlık hakkından mahrum edilmişlerdir. Dolayısıyla Rohingya'lar, vatandaşlık hakkının getirdiği diğer haklardan da yararlanamamaktadır.

3.2.1.2. Şiddet ve İşkence

Myanmar'da, Rohingya'ları ortadan kaldırmaya yönelik şiddet bağımsızlıktan önce başlamıştır. 1942 yılında Takin liderlerin emri üzerine Rohingya'lar'a yönelik toplu bir katliama başlanmıştır. Bunun nedeni ise II. Dünya Savaşı sırasında Rakhineler'in ve Rohingya'ların farklı safhalarda yer almalarıdır. Zira o dönemde Rakhineler Japonya'nın, Rohingya'lar ise İngiltere'nin yanında yer almışlardır⁵⁶⁰. Söz konusu husumet nedeniyle gelişen olaylar sonucunda 1942 yılında Budist Rakhineler, Rohingya'lar'a yönelik toplu bir katliama girişmişlerdir. Bu olay sonucunda 100 binden fazla Rohingya öldürülmüş, binlercesi de yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmıştır.

Dönem dönem Rohingya'ların maruz kaldığı şiddet sarmalı esasen 2012 yılı sonrasında zirveye ulaşmıştır. 2012 yılında Budist Rakhine bir kadının üç Müslüman Rohingya tarafından tecavüze uğradığına yönelik bir haberin yayınlanmasından sonra Rohingya'lar'a yönelik saldırılar artmıştır. Bu dönemde Rohingya'ların yaşadıkları yerlere ve ibadet ettikleri camilere saldırılar düzenlenmiş, bu saldırılar sonucunda pek çok Rohingya öldürülmüş kalanlar ise yaralanmıştır. Bu saldırılar sonucunda 300 Rohingya köyünün, camilerin ve medreselerin tahrip edildiği raporlara yansımıştır.

Saldırıları genellikle Budist Rakhineler tarafından düzenlense de, saldırılar sırasında Myanmar'ın güvenlik güçlerinin de saldırılara dahil olduğuna yönelik haberler ortaya çıkmıştır. Söz konusu olaylar nedeniyle gözaltına alınan Rohingya'ların gözaltı sırasında temel bazı haklarının yok sayıldığı ve buna ek olarak belirli bölgelerde askerler tarafından işkenceye maruz kaldıkları da insan hakları örgütleri tarafından yayınlanan raporlara yansımıştır.

⁵⁵⁹ 1982 Burma Citizenship Law (English), a.g.e.

⁵⁶⁰ Aytakin Mustafayeva, a.g.e., s.148.

3.2.1.3. Zorla Yerinden Edilme

Rohingyalar'ın yıllardır maruz kaldığı insan hakları ihlallerinden biri de zorla yerinden edilmedir. Geçmişten günümüze maruz kaldıkları çeşitli zulümler sebebiyle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Zorla yerinden edilme genellikle ülke dışına gerçekleşse de ülke içinde yerinden edilmiş pek çok Rohingya da bulunmaktadır.

Zorla yerinden edilme hususunda en dikkat çeken olay, 1978 yılında “*Kral Dragon*” veya “*Nagamin*” olarak adlandırılan olaylar sonucunda çeşitli zulümlere maruz kalan 300 bin Rohingya'nın Bangladeş'e kaçması olayıdır. Bununla birlikte 1991 ve 1992 yılları arasında, Rohingyalar'a yönelik artan saldırılar sonucunda 210 bin ile 250 bin arasında Rohingya çareyi Bangladeş'e kaçmakta bulmuştur.

2012 yılında Budist bir kadının üç Müslüman Rohingya tarafından tecavüze uğradığına yönelik çıkan haberler neticesinde, Myanmar silahlı kuvvetleri tarafından Rohingyalar'ın yaşadıkları yerlerde başlatılan temizlik kampanyası ile gelişen olaylar nedeniyle de binlerce Rohingya yerinden edilmiştir. Bu olaylar sonucunda 140 bin kişinin yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kaldıkları görülmüştür⁵⁶¹.

3.2.1.4. Tecavüz

Özellikle Rohingya kadın ve kız çocuklarının Myanmar askeri kuvvetleri tarafından tecavüze uğradığına yönelik haberler uluslararası insan hakları örgütlerinin Myanmar ile ilgili yayınladığı yıllık raporlarda gün yüzüne çıkarılmıştır. Bununla birlikte Kadın Mülteci Komisyonu (*Women's Refugee Commission*)'nun 2018 yılında yayınladığı “Rohingya Erkek ve Erkek Çocuklarına Yönelik Cinsel Şiddet”⁵⁶² raporu, tecavüz ve cinsel şiddetin yalnızca Rohingya kadın ve kız çocuklarına değil aynı zamanda Rohingya erkeklerine ve erkek çocuklarına yönelik de uygulandığını gözler önüne sermiştir.

2019 yılında, Myanmar silahlı kuvvetleri tarafından uygulanan bu tecavüzlerin, aslında cinsel bir silah olduğuna yönelik haberler ortaya çıkmıştır. Bir diğer deyişle tecavüz, Myanmar silahlı kuvvetleri tarafından kullanılan bir silahtır. Bu habere göre,

⁵⁶¹ Emrin Çebi, a.g.e., s.22.

⁵⁶² “It's Happening to Our Men as Well”: Sexual Violence Against Rohingya Men and Boys, Women's Refugee Commission, November 2018, <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/report/auto-draft/Rohingya-Report-Final-.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

Myanmar ordusunun “Tecavüz Lisansı” adında bir cinsel silahı mevcuttur ve bu silahı bir savaş taktiği olarak kullanmaktadır⁵⁶³. Böylece korku ortamı yaratan ordu, Rohingyalar’ı yaşadıkları yerleri terk etmeye mecbur bırakmaktadır.

3.2.1.5. Rohingya Nüfusunu Kontrol Etmeye Yönelik Kısıtlamalar

Vatandaşlıktan mahrum edilerek pek çok temel insan hakkına dahi sahip olamayan Rohingyalar’ın nüfusunu kontrol etmek amacıyla evlilik ve doğum oranlarının kısıtlanması olayı bir diğer dikkat çeken insan hakkı ihlali. Ülkedeki Müslüman Rohingya nüfusunun artışı bir tehdit olarak görüldüğünden bu amaçla Rakhine eyaletinde Rohingyalar’a yönelik 2 çocuk politikası uygulamaya koyulup, Rohingyalar doğum kontrol ilacı kullanmaya zorlanmışlardır⁵⁶⁴.

3.2.2. 2015 Sonrası Dönemde Rohingya Mültecileri

Myanmar’da Rohingyalar’a uygulanan insan hakları ihlalleri 2015 yılı ve sonrasında da devam etmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün 2017 yılında yayınladığı rapora göre; 1,2 milyon etnik Rohingya, yaygın ve sistemik insan hakları ihlalleriyle karşılaşmaya devam etmektedir⁵⁶⁵. Myanmar hükümeti, Rohingyalar’a yönelik gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini meşru bir zemine oturtmak konusundaki kararlılığını bu dönemde de gözler önüne sermiştir. Kuzey Rakhine eyaletinin Maungdaw bölgesinde patlak veren şiddetler, 9 Ekim 2016’da dokuz polis memurunun ölümüne neden olan, üç sınır karakoluna düzenlenen saldırı sonrasında artmıştır⁵⁶⁶. Hükümet, bu olaydan silahlı Müslüman birliklerini sorumlu tutmuştur. Hem ilk hem de sonraki saldırıların silahlı Rohingya militanları tarafından gerçekleştirildiğini öne süren hükümet, bölgeyi kilitleyerek, insani yardım gruplarına, bağımsız medyaya ve hak denetçilerine erişime izin vermemiş ve iddia edilen saldırganların yerini belirlemek için “temizleme operasyonları” başlatmıştır⁵⁶⁷.

⁵⁶³ Laignee Barron, ‘I Am Doing This for Every Place Where Rape Is a Weapon of War.’ Meet the Woman Documenting Sexual Violence Against Myanmar's Rohingya, 2019, Time, <https://time.com/5559388/razia-sultana-rohingya-myanmar-sexual-violence-documentation/>, (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

⁵⁶⁴ Policies of Persecution Ending Abusive State Policies Against Rohingya Muslims in Myanmar, Fortify Rights, February 2014, https://www.fortifyrights.org/downloads/Policies_of_Persecution_Feb_25_Fortify_Rights.pdf, (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

⁵⁶⁵ World Report 2017: Burma | Events of 2016, a.g.e.

⁵⁶⁶ Nine police dead on Myanmar border, *BBC News*, 2016, <https://www.bbc.com/news/world-asia-37601928>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

⁵⁶⁷ A.g.e.

Saldırganların yerini belirlemek için yapılan operasyonlar sırasında, sivil halkın da zarar gördüğüne yönelik raporlar ortaya çıkmıştır. Bölgede gerçekleştirilen operasyonlar, hükümetin güvenlik güçlerinin, Rohingya köylülerine yönelik uyguladığı seri cinayetler, tecavüz ve diğer cinsel şiddet, işkence ve kötü muamele, bunlara ek olarak keyfi tutuklamalar ve kundakçılık da dahil olmak üzere çok sayıda ciddi suistimale yol açmıştır⁵⁶⁸. Sözde saldırganların yerini belirlemek için yapılan “temizleme operasyonları” bir anda genel anlamda Rohingyaları ülkeden temizleme operasyonlarına dönüşmüştür.

2016 yılının Kasım ayında bölgede kaydedilen uydu görüntüleri, Rohingya köylerinde yayılmakta olan yangın tahribatını ve bu bölgelerde bulunan pek çok binanın yıkıldığını ortaya çıkarmıştır⁵⁶⁹. Hükümetin, operasyonların yapıldığı bölgeyi kilit altına alması sonucunda, insani yardım kuruluşları bölgeye ulaşamamış, dolayısıyla sivil halk yine zor durumda bırakılmıştır. İnsani yardım kuruluşlarına yapılan hükümet kısıtlamaları, bölgede kritik gıda güvensizliğine ve yetersiz beslenmeye yol açmış ve bu dönemde yine binlerce Müslüman köylü yerinden edilmiştir⁵⁷⁰.

2016 yılında yaşanan bu kriz, 2012 yılında Rohingyalar’a karşı gerçekleştirilen etnik temizlik kampanyasından bu yana uygulanan en ciddi ve kapsamlı şiddeti temsil etmektedir. Olaylar sonucunda yaklaşık 120 bin Rohingya yerinden edilmiştir⁵⁷¹. Yerlerinden edilen binlerce insanın yaşadıkları problemlere ek olarak kalanlar için de hayat çok kolay olmamıştır. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler ve yeni yerleştirilmiş kişiler için var olan insani koşullar; hareket kısıtlamalarına, geçim kaynaklarına ve temel hizmetlere erişimin olmaması nedeniyle yetersiz kalmaktadır⁵⁷².

2016 yılının Ekim ve Kasım aylarında Myanmar’daki medya ve yerel gruplar tarafından, Maungdaw bölgesindeki “temizlik operasyonları” sırasında hükümetin

⁵⁶⁸ Amnesty International Report 2016/17, The State of The World’s Human Rights, https://www.amnesty-international.be/sites/default/files/fotos/nieuws/air201617-english_2017-02-08_11-21-28_advance_final_0.pdf, s.264, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

⁵⁶⁹ Report of OHCHR mission to Bangladesh, Interviews with Rohingyas fleeing from Myanmar since 9 October 2016, Flash Report, *United Nations Human Rights Office of The High Commissioner*, s.32, <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/MM/FlashReport3Feb2017.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

⁵⁷⁰ Report of OHCHR mission to Bangladesh, Interviews with Rohingyas fleeing from Myanmar since 9 October 2016, a.g.e.

⁵⁷¹ World Report 2017: Burma | Events of 2016, a.g.e.

⁵⁷² Amnesty International Report 2016/17, a.g.e., s.265.

güvenlik güçleri tarafından işlenen Rohingya kadın ve kız çocuklarına yönelik tecavüz ve diğer cinsel saldırı olayları bildirilmiştir⁵⁷³. Ancak bu olayların gerçekten yaşanıp yaşanmadığı hakkında herhangi bir araştırma yapılmamış, buna rağmen bu haberlerin doğruluğu kabul edilmemiştir. Zira hükümet tüm cinsel şiddet raporlarını reddetmiş ve bölgede var olan askeri kilitlenme, istismlarla ilgili bağımsız soruşturmaları engellemiştir⁵⁷⁴. Bu engelleme durumu, ordunun ve hükümetin cinsel şiddet vakalarını ciddi bir şekilde soruşturmayı uzun süredir reddetmesinin simgesi haline gelmiştir.

Ağustos 2017’de Rohingyalar’a yönelik, ordu tarafından başlatılan temizlik kampanyası, ismini Rohingyalardan alan etnik bir silahlı grubun, Rakhine eyaletinde güvenlik güçlerinin bulunduğu yerlere saldırması ile tetiklenmiştir. 25 Ağustos 2017’de, Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (*Arakan Rohingya Salvation Army / ARSA*) militanları, Rakhine eyaletinin kuzeyindeki güvenlik güçleri karakollarına yönelik koordineli saldırılar düzenlemiş, bunun üzerine güvenlik güçleri Rohingya nüfusuna karşı büyük çaplı bir askeri operasyon başlatmıştır⁵⁷⁵. Etnik silahlı bir grup tarafından düzenlenen bu saldırının faili sanki bütün bir Rohingya nüfusuymuş gibi bir izlenim yaratılmaya çalışılmıştır.

Yaşatılan bunca eziyetten sonra yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalan sivillere bölgeden kaçarken bile kolaylık gösterilmemiştir. Kolaylık gösterilmemesi bir yana, kaçan bazı Rohingyalar, Bangladeş-Myanmar sınırına yakın yollarda askerler tarafından atılan kara mayınları tarafından öldürülmüş veya sakatlanmışlardır⁵⁷⁶. Her ne kadar Myanmar hükümeti ve ordusu etnik temizlik yapıldığını kabul etmese de, bu durum pek çok rapora yansımıştır. Bunlara ek olarak, bölgeden alınan uydu görüntüleri, 362 Rohingya köyünün önemli ölçüde veya tamamen yok edildiğini göstermiştir⁵⁷⁷.

Rohingyalar’a uygulanan bu şiddet sarmalı, uluslararası alanda tepki toplayınca, hükümet ve ordu, olayların araştırılması ve suçluların soruşturulması için

⁵⁷³ World Report 2017: Burma | Events of 2016, a.g.e.

⁵⁷⁴ A.g.e.

⁵⁷⁵ World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

⁵⁷⁶ Burma: Landmines Deadly for Fleeing Rohingya, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2017/09/23/burma-landmines-deadly-fleeing-rohingya>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

⁵⁷⁷ Burma: Scores of Rohingya Villages Bulldozed, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2018/02/23/burma-scores-rohingya-villages-bulldozed>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

komisyon oluşturmaya karar vermişlerdir. Ordu ve hükümet tarafından 2016-2017 şiddetini soruşturmak için oluşturulan komisyon, oluşturulma amacının dışına çıkarak, olayları araştırmak yerine, aklama ile meşgul olmuşlar ve yasadışı cinayetleri reddetmişlerdir⁵⁷⁸. Kendi soruşturma komisyonlarının yanında dışarıdan heyet kabul etmeyen hükümetin ise bu kararı dikkat çekicidir.

Bölgede yaşanan çatışmalar nedeniyle zor durumda kalan insanların ne durumda olduğu, hükümet tarafından gizlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte hükümet, insani yardım kuruluşlarına erişimi büyük ölçüde kısıtlamaya devam ederek, ülke içinde yerinden olmuş kişiler ve diğerlerinin karşılaştığı korkunç insani koşulların artmasına sebep olmuştur⁵⁷⁹.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2019 yılında yayınladığı ve 2018 olaylarını içeren raporunda, Myanmar güvenlik güçlerinin Rakhine eyaletindeki insani ve insan hakları felaketini derinleştirerek, Rohingyalar'a karşı 2018 yılı boyunca ağır istismarlar yapmaya devam ettiğinden bahsedilmiştir⁵⁸⁰. Myanmar ordusu tarafından Rohingyalar'a yönelik başlatılan temizlik kampanyası sonucunda binlerce insan ülke içinde yerinden edilmenin yanı sıra komşu ülkelere kaçmak zorunda kalmışlardır. Ocak ve Kasım 2018 tarihleri arasında 14.500'den fazla Rohingya, Myanmar'da devam eden zulüm ve şiddetten kaçmak için Bangladeş'e kaçmış ve 2017 ve daha önceki yıllardan beri buradaki riskli, güvenilmez ve kalabalık kamplarda yaşayan yaklaşık 1 milyona yakın insana katılmışlardır⁵⁸¹. Yaşamaya devam etmek için komşu ülkedeki bu tehlikeli kamplara kaçanların yanında zulümden kaçamayıp bölgeden ayrılamayanlar da bulunmaktadır. Rakhine eyaletindeki tahmini 500 bin - 600 bin Rohingya için koşullar hala korkunçtur⁵⁸².

Kısacası, yaşadıkları zulüm nedeniyle ister yurt dışına kaçmış olsun, ister kaçamayıp temizlik kampanyasının devam ettiği bölgede sıkışıp kalmış olsun, her iki durumda da karşılaşılan koşullar olması gerektiği gibi değildir. Bangladeş'teki kampların yetersizliği ve bölge dışına çıkamayanların maruz kaldıkları zulme ek

⁵⁷⁸ A.g.e.

⁵⁷⁹ Amid 'Humanitarian and Human Rights Nightmare' in Myanmar, Secretary-General Urges Full Access for Aid, Safe Return of Displaced Rohingya, End to Military Operations | Meetings Coverage and Press Releases, UN Security Council 8060th Meeting, 2017, <https://www.un.org/press/en/2017/sc13012.doc.htm>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

⁵⁸⁰ World Report 2019: Myanmar | Events of 2018, a.g.e.

⁵⁸¹ A.g.e.

⁵⁸² A.g.e.

olarak bir de Myanmar'a geri dönenlerin karşılaştığı sorunlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, Myanmar'a geri dönenler ise yetkililer tarafından tutuklanmakta ve işkence görmektedirler⁵⁸³. Herhangi bir sebep göstermeksizin yapılan tutuklamalar bir kenara, olayın işkence boyutu görmezden gelinebilecek bir olgu değildir.

Tüm bunların yanında Rohingyalar'a, Myanmar yetkilileri tarafından, vatandaşlık sağlamayan, Ulusal Doğrulama Kartı (UDK) (*National Verification Card / NVC*) kabul ettirilmeye çalışılmaktadır⁵⁸⁴. Sistematik bir şekilde vatansızlaştırılan Rohingyalar'a sunulan bu teklif onlar açısından değerlendirildiğinde küçük düşürücüdür. Zira vatandaşlık sağlamayan bu kartın kabul edilmesi demek, vatandaş olmamayı kabul etmek demektir. Rohingyalar'ın yaşadıkları problemler, yapıcı çözümler üretilmediği için hala devam etmektedir. Bununla birlikte, hükümet veya ordunun problemi çözmek istememesi de, problemin çözülememesinde büyük bir etkindir.

2018'in Ocak ve Mart ayları arasında, Myanmar'da en az 34 köy tamamen veya kısmen yok edilmiş, Ağustos 2017 ile Mart 2018 arasında yıkılan toplam Rohingya köyü sayısı, 392'ye ulaşmıştır⁵⁸⁵. Raporlara yansıyan bu durumun izahatı ne olursa olsun kabul edilemezdir. Ancak hali hazırda söz konusu suçların kabul edilmemesinin yanında bu suçlara yönelik kanıtlar da yok edilmeye çalışılmaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporunda belirtilene göre, hükümet onlarca Rohingya köyünü ele geçirerek burada işlenen suçların kanıtlarını buldozerle imha etmiştir⁵⁸⁶. Temizlik kampanyasını her ne kadar askeri yetkililer başlatmış olsa da, hükümetin gösterdiği bu tutum, ileri de onların da bu suçun failleri arasında bulunmalarına sebebiyet verecektir.

3.2.3. 2015 Sonrası Dönemde BM'nin Rohingya Yaklaşımı

Myanmar yönetimi 2016 yılında, Rakhine'de var olan gerilimin ortadan kalkması ve olayların araştırılması için yeni bir karar almıştır. Bu bağlamda, Rakhine eyaletindeki mezhepsel gerilimleri ele almak için iki kurum oluşturulmuştur. Bunlardan ilki, bir devlet komitesi diğeri ise eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan

⁵⁸³ Myanmar: Security Forces Torture Rohingya Returnees, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2018/08/21/myanmar-security-forces-torture-rohingya-returnees>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

⁵⁸⁴ Myanmar: New Evidence of Denial of Rohingya Citizenship, Myanmar (Burma), 16.01.2020, *Fortify Rights*, <https://www.fortifyrights.org/mya-inv-2020-01-16/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

⁵⁸⁵ A.g.e.

⁵⁸⁶ Burma: Scores of Rohingya Villages Bulldozed, a.g.e.

liderliğinde kurulan dokuz üyeli bir ulusal / uluslararası danışma komisyonudur⁵⁸⁷. Söz konusu komisyon üyeleri açısından değerlendirildiğinde tartışmaya açık bir hale gelmektedir. Zira komisyon, 6 Myanmar vatandaşı ve eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan, eski Lübnan Kültür Bakanı ve BM Genel Sekreteri Ghassan Salamé'nin Özel Danışmanı ve eski Hollanda Büyükelçisi Laetitia van den Assum da dahil olmak üzere 3 yabancidan oluşacaktır⁵⁸⁸. Bu noktada dikkat çeken unsur, komisyonda Rohingya bulunmamasıdır.

2017'de artan saldırılar sonucunda 650 binden fazla Rohingya'nın ülkeden kaçması olayını değerlendiren BM, Rohingyalar'ın, Ruanda soykırımından bu yana en hızlı yerinden edilmiş halk olduğunu belirtmiştir⁵⁸⁹. Bunun üzerine, Myanmar hükümeti BM'nin ülkeye girişini engellemeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Myanmar hükümeti, 2016 yılı sonunda Rohingya'ya yönelik saldırıları takiben, Mart 2017'de BM İnsan Hakları Konseyi tarafından oluşturulan BM Bilirkişi Heyeti üyelerine erişim izni vermeyeceğini açıklamıştır⁵⁹⁰. Hükümet tarafından, BM Bilirkişi Heyeti'nin bölgeye erişiminin engellenmesi, şaşırtan bir gelişmedir. Zira barış ve demokrasi sloganlarıyla seçim kazanmış bir hükümetin, söz konusu olaylarda gösterdiği tavır, şaşırtıcıdır. Aralık 2017'de BM Genel Kurulu, Myanmar'ı, söz konusu heyete, tam ve sınırsız erişim izni vermeye çağırarak bir karar almıştır⁵⁹¹. Ancak BM tarafından yapılan çağrı hükümet nezdinde dikkate alınmamıştır. Zira hükümet, bu çağrıdan sonra bağımsız gazetecilerin ve insan hakları gözlemcilerinin, Rakhine eyaletindeki şiddet olaylarının yaşandığı bölgelere erişimlerini de engellemiştir⁵⁹².

Haziran 2018'de BMMYK, BM Kalkınma Programı ve Myanmar hükümeti, vatandaşlık garantisi olmayan geri dönüşler hakkında bir Mutabakat Beyannamesi

⁵⁸⁷ Myanmar: Kofi Annan-led Commission on Rakhine State a Welcomed Move, Myanmar (Burma), 24.08.2016, *Fortify Rights*, <https://www.fortifyrights.org/mya-inv-2016-08-24/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

⁵⁸⁸ Myanmar: Kofi Annan-led Commission on Rakhine State a Welcomed Move, Myanmar (Burma), a.g.e.

⁵⁸⁹ Hannah Beech, Across Myanmar, Denial of Ethnic Cleansing and Loathing of Rohingya, *The New York Times*, 24.10.2017, <https://www.nytimes.com/2017/10/24/world/asia/myanmar-rohingya-ethnic-cleansing.html>, (Erişim Tarihi: 09.01.2020).

⁵⁹⁰ World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

⁵⁹¹ Concluding Main Part of Seventy-Second Session, General Assembly Adopts \$5.397 Billion Budget for 2018-2019, as Recommended by Fifth Committee, *United Nations Meetings Coverage*, 24.12.2017, <https://www.un.org/press/en/2017/ga11997.doc.htm>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

⁵⁹² A.g.e.

imzalamışlardır⁵⁹³. Söz konusu Beyanname, Rohingya mültecilerinin Myanmar'a geri dönüşlerinin niteliklerinin belirlemesi açısından önemlidir. Zira Beyanname, Bangladeş'ten gelen ve gelecek olan mültecilerin gönüllü bir şekilde; güvenli, onurlu ve sürdürülebilir olarak geri gönderilmesi için elverişli koşullar yaratmayı içermektedir⁵⁹⁴.

BM ajansları Eylül 2018'de Rakhine eyaletinde sınırlı değerlendirmelere başlamışlardır⁵⁹⁵. Değerlendirmelerin sınırlı olmasının sebebi hükümetin bölgeye tam erişime izin vermemesinden kaynaklanmaktadır. Bangladeş ve Myanmar Ekim ayında, 2.260 Rohingya mültecinin ülkesine geri gönderilmesinin ilk turunun, Kasım ayı ortasında başlayacağını açıklamıştır, ancak söz konusu iadeler yaygın muhalefetin ardından askıya alınmış, daha sonrasında ise yazılı olarak hiçbir resmi geri dönüş gerçekleşmemiştir⁵⁹⁶. Dolayısıyla geri dönüşler başlamamıştır.

3.3.Rohingya Mültecilerine Yönelik İnsani Durumda Geline Son Nokta

Myanmar ordusunun kuzey Rakhine eyaletinde temizlik kampanyası başlatmasının ardından, 2018 yılına gelindiğinde, 900 binden fazla Rohingya mültecisinin, dünyanın en büyük kamp edilmiş mülteci yoğunluğu olan Bangladeş'teki Cox's Bazaar'da yer alan kalabalık kamplarda bulunduğu kayıtlara yansımıştır⁵⁹⁷. Bununla birlikte, Cox Bazaar'da bulunan kampların koşulları ile ilgili büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Kamplarda bulunan çocukların okula erişimlerinin olmaması, güvenlik eksikliği ve bunun da bir sonucu olarak, kadınların ve çocukların insan kaçakçıların hedefi haline gelmesi, kamplarda yaşanan önemli sıkıntılar arasında yer almaktadır⁵⁹⁸. Rohingyalar'ın zulümden kaçtıkları yerde bile istismara uğradıkları bir gerçektir. Ayrıca kampta herhangi bir sorun yaşandığında, mağdurların yargı sürecine erişimlerinin sınırlı olması da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁹⁹.

⁵⁹³ UNHCR and UNDP sign a Memorandum of Understanding (MOU) with Myanmar to support the creation of conditions for the return of refugees from Bangladesh, a.g.e.

⁵⁹⁴ UNHCR and UNDP sign a Memorandum of Understanding (MOU) with Myanmar to support the creation of conditions for the return of refugees from Bangladesh, a.g.e.

⁵⁹⁵ World Report 2019: Myanmar| Events of 2018, a.g.e.

⁵⁹⁶ A.g.e.

⁵⁹⁷ A.g.e.

⁵⁹⁸ Victoria Milko, 'Conditions here are inhumane': Rohingya in Bangladeshi camps, *Aljazeera*, 22.08.2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/08/rohingya-refugees-bangladesh-face-hope-repatriation-190821062348499.html>, (Erişim Tarihi: 23.01.2020).

⁵⁹⁹ Victoria Milko, a.g.e.

Kamplarda yaşanan sorunların yanında, Bangladeş ve Myanmarlı yetkililer mültecilerin iadesine yönelik çalışmalara başlamışlardır. Bu anlamda, 22 Ağustos 2019'da Bangladeş ve Myanmar, mültecileri Myanmar'a iade etmek için ikinci bir girişimde bulunmuşlardır⁶⁰⁰. Mültecilerin iadesine yönelik ilk girişim 2018 yılında yapılmış ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 2018'deki mültecileri iade etmeye yönelik ilk girişimden farklı olarak, Bangladeş bu kez, BM mülteci ajansına danışmayı kabul etmiş ve BMMYK'dan, Myanmar'ın Bangladeş tarafından paylaşılan, 22 bin isim listesinden seçilen 3.450 mültecinin niyetlerinin değerlendirmesini istemiştir⁶⁰¹. Bu konuda yapılan çalışmalar ve girişimler de ilk girişimdeki gibi sonuçsuz kalmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bir kez daha Rohingyalar'ın geri dönüşü gerçekleşmemiştir. Hükümetin mültecileri ülkeye geri almak konusundaki isteksizliğine ek olarak, Rohingyalar'ın da Myanmar'a geri dönmek konusunda çekinceleri bulunmaktadır⁶⁰². Zira geri döndüklerinde karşılaşacakları koşullar öncekinden daha iyi olmayacaktır.

BMMYK, Myanmar'daki koşulların haysiyet ve güvenlik açısından mültecilerin gönüllü geri dönüşleri için uygun olması gerektiğini belirtmiştir⁶⁰³. BMMYK tarafından yapılan açıklamalar da dikkate alındığında, Rohingyalar'ın ülkelerine geri dönmek konusundaki çekinceleri normaldir. Zira dikenli tellerle ve güvenlik karakolları ile çevrili gözaltı kamplarına benzeyen tesisler, Bangladeş'ten gelen mültecileri almak ve eve götürmek için inşa edilmiştir⁶⁰⁴. Hali hazırda yok edilen Rohingya köylerinin de bu tip tesislerden bir farkı olmadığı açıktır. Buna ek olarak, Hla Poe Khaung Transit Merkezi'nin uydu görüntüleri, yıkılmış Rohingya köylerinin üzerine inşa edildiğini göstermektedir⁶⁰⁵. Bu geçiş merkezinin Bangladeş'ten gelecek olan mültecilerin önceden yaşadıkları yere kurulması da, Rohingyalar'ın gidecekleri bir yer olmadığının göstergesidir.

Bangladeş'ten geri dönecek olanlara ek olarak halen ülkede bulunan ve kamplarda yaşayan Rohingyalar için de durum farklı değildir. Temel insani

⁶⁰⁰ World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/myanmar-burma>, (Erişim Tarihi:23.01.2020).

⁶⁰¹ A.g.e.

⁶⁰² UNHCR Statement on Voluntary Repatriation to Myanmar, *UNHCR The UN Refugee Agency*, 22 August 2019, <https://www.unhcr.org/news/press/2019/8/5d5e720a4/unhcr-statement-voluntary-repatriation-myanmar.html>, (Erişim Tarihi: 21.04.2020).

⁶⁰³ UNHCR Statement on Voluntary Repatriation to Myanmar, a.g.e.

⁶⁰⁴ World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, a.g.e.

⁶⁰⁵ A.g.e.

ihtiyaçların dahi karşılanamadığı kamplarda binlerce kişi yaşam mücadelesi vermektedir. Rakhine eyaletinin merkezinde bulunan, ülke içinde yerinden olmuş kişilerin kaldığı kamplarda yaklaşık 128 bin Rohingya ve Kaman Müslümanı çok az hareket özgürlüğüne ve önemli sağlık, eğitim ve diğer insani hizmetlere sınırlı erişime sahiptir⁶⁰⁶. Bu duruma ek olarak ülke içerisinde çatışmaların halen devam etmesi de bu insanları mağdur etmektedir. Daha önceki yıllarda yapılan barış görüşmelerinin başarısızlığı sonucu devam eden iç çatışmalar, ülke içerisinde yerinden edilmiş Rohingyalar'ı olduğu kadar Bangladeş'ten geri dönecek olan Rohingyalar'ı da etkilemektedir. Zira Tatmadaw ve isyancı Arakan Ordusu arasındaki düşmanlıklar nedeniyle, Rakhine eyaletine dönen veya dönmek isteyen mültecilerin güvenlik endişeleri halen devam etmektedir.

3.4.Rohingya Mülteci Krizine Uluslararası Alanda Yükselen Tepkiler ve Birleşmiş Milletler'in Krize Yaklaşımı

Bağımsızlık yıllarından beri yaşanan ve her geçen yılda katlanarak büyüyen Rohingya sorunu en başta bir insanlık trajedisi olması sebebiyle dünya açısından önem taşımaktadır. İnsan hakları konusunda yıllardır devam eden anlamlı gelişmeler, sorunun çözümüne tam anlamıyla katkı sağlayamamaktadır. İlk başlarda Myanmar'ın iç sorunu olarak görülen Rohingya sorunu, Rohingyalar'ın yerinden edilmek suretiyle başka ülkelere olan göçleri devreye girdiğinde, uluslararası bir sorun kategorisine girmeye başlamıştır. Bugüne değin dünya çapında, sorunun çözümüne ilişkin yapılan çağrılar, girişimler, yardımlar ve yaptırımlar sorunu çözmek konusunda anlamlı kazanımlar sağlamamıştır. Zira Rohingya sorunu hala devam etmektedir. Bununla birlikte, bu konudaki girişimler azımsanmayacak mahiyettedir ve büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde, söz konusu girişimler konusunda sıklıkla karşılaştığımız BM'nin ve bununla birlikte bu hususta aktif faaliyetler yürüten diğer aktörlerin, soruna yönelik yaklaşımlarının son yıllarda hangi noktaya doğru ilerlediğinden bahsedilecektir.

3.4.1. Rohingya Mülteci Krizine Uluslararası Alanda Yükselen Tepkiler

Rohingya krizi nedeniyle uluslararası imajı zedelenen Myanmar hükümeti, özellikle Batı'dan çok fazla kınamayla karşılaşmıştır. Tatmadaw'ın Rohingyalar'ı

⁶⁰⁶ A.g.e.

etnik olarak temizlemesi konusundaki kınamaların yanında alınan somut kararlar, sorunun çözümü açısından daha önemlidir. Bu anlamda, Eylül 2017’de İngiltere, Myanmar ordusu ile tüm katılım programlarını durdurduğunu açıklamıştır⁶⁰⁷. İngiltere’nin yanı sıra diğer Avrupa ülkelerinden de tepkiler gecikmemiştir. Ekim 2017’de, AB, üst düzey askeri subayların davetlerini askıya almış ve savunma işbirliğini gözden geçirmiştir⁶⁰⁸.

Rohingya konusunda, uluslararası alanda atılan somut adımların bir diğer sahibi ise ABD’dir. ABD, Myanmar hükümetinin aldığı bir takım reform kararlarını takdir etse de, özellikle Rohingya konusunda tepkisini göstermeyi ihmal etmemiştir. Bu anlamda ABD, mevcut ve eski üst düzey askeri yetkililer için seyahat feragatlerini dikkate almayı bırakmış ve üst düzey askeri yetkililer için ABD'nin sponsor olduğu etkinliklere katılma davetlerini iptal etmiştir⁶⁰⁹. Bunların yanında uluslararası bir finans kuruluşu olan Dünya Bankası da sorunlara ilişkin somut adım atanlar arasında yerini almıştır. Ekim 2017’de, Rakhine eyaletindeki krize dikkat çeken Dünya Bankası, Myanmar için onaylanan kalkınma kredisinin yürürlüğe girmesi için daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerektiğini belirterek, söz konusu krediyi erteleyeceğini açıklamıştır⁶¹⁰. Rohingyalar’a yönelik ordu tarafından başlatılan temizlik kampanyası sonucunda, uluslararası alanda tepki toplayan Myanmar için atılan bu somut adımlar da dikkate alınmamıştır. Zira 2018 yılında olayların daha da şiddetlendiği, bu anlamda daha fazla Rohingya’nın yerinden edildiği raporlara yansımıştır.

Rohingya konusunda hiçbir şeyin değişmemesi üzerine, 2018 yılında uluslararası kınamaların yanında aktörlerin bireysel ve organizasyonlarla birlikte aldıkları yaptırım kararları dikkat çekmeye başlamıştır. Bu anlamda, Haziran 2018’de, AB ve Kanada, Rakhine eyaleti operasyonlarına katılımlarından dolayı yedi askeri

⁶⁰⁷ UK suspends aid for Myanmar military, *BBC News*, 19 September 2017, <https://www.bbc.com/news/uk-41326179>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

⁶⁰⁸ EU-Myanmar relations, *EEAS - European Commission*, Bruxelles, 25/06/2018, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_lv/4004/EU-Myanmar%20relations, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

⁶⁰⁹ Martin de Bourmont, U.S. Pulls Military Assistance to Myanmar Over Rohingya Abuses, 24.10.2017, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2017/10/24/u-s-pulls-military-assistance-to-myanmar-over-rohingya-abuses/>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

⁶¹⁰ World Bank Group response to the situation in Myanmar, *The World Bank*, Press Release, 12 October 2017, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/10/12/wbg-response-to-situation-in-myanmar>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

yetkiliyi yaptırıma tabi tutmuştur⁶¹¹. Söz konusu yedi askeri yetkilinin mal varlıklarının dondurulması ve bu kişilere seyahat engeli getirilmesi uygulanan yaptırımlar arasındadır. Ağustos 2018’de ise ABD dört güvenlik gücü komutanına ve iki askeri birime karşı mali ve seyahat yaptırımları uygulamıştır⁶¹². Uluslararası alanda alınan yaptırım kararlarına rağmen, Myanmar hükümeti, Rohingyalar’a etnik temizlik yapıldığı gerçeğini kabul etmemeye devam etmiştir.

2018 yılında Myanmar’da yaşanan olaylara tepki gösteren bir diğer organizasyon Uluslararası Af Örgütü’dür. Aung San Suu Kyi’ye 2009 yılında, insan hakları ve demokrasi adına yürüttüğü mücadeleden dolayı Uluslararası Af Örgütü tarafından “vicdan elçisi” ödülü verilmiştir⁶¹³. Ancak yıllar önce mücadele verdiği konular ile ilgili ihlallere şuanda göz yumması nedeniyle ödülün geri alınacağı duyurulmuştur. Rohingyalar’a yönelik uygulanan insan hakları ihlallerine göz yumduğu gerekçesiyle eleştirilen Aung San Suu Kyi’ye Uluslararası Af Örgütü tarafından verilen Vicdan Elçisi ödülü geri çekilmiştir⁶¹⁴.

Uluslararası alanda tepki toplayan Myanmar’a her zaman olduğu gibi 2018 yılında da destek Çin’den gelmiştir. Çin, 2018 yılında da uluslararası eylemleri engelleyerek ve BM tedbirlerini zayıflatarak Myanmar’ı hesap verebilirlik ve incelemeden korumaya devam etmiştir⁶¹⁵. AB, ABD, Kanada, UCM, İİÖ gibi uluslararası pek çok aktör ve organizasyon bu konudaki tepkilerini yaptırımlar uygulayarak gösterirken, Çin Myanmar ile olan ekonomik bağıı güçlendirmek için olanlara göz yummaya devam etmiştir. Birçok yabancı hükümet, 2017 ve 2018’de Myanmar’a fon keserken ve askeri bir takım yetkililere yönelik yaptırımlar uygularken, Çin ülkedeki yatırımını genişletmiştir. 2018’de iki ülke, Çin’in Yunnan İlini, Hint Okyanusu’na bağlayan “Tek Kuşak, Tek Yol” girişimi kapsamında bir geliştirme projesi olan Çin Myanmar Ekonomik Koridoru üzerinde bir anlaşma

⁶¹¹ “EU, Canada slap sanctions on Myanmar military officials over Rohingya crisis”, *UNHRC | The UN Refugee Agency*, 25.06.2018, <https://www.refworld.org/docid/5bb72ddea.html>, (Erişim Tarihi:20.01.2020).

⁶¹² World Report 2019: Myanmar| Events of 2018, a.g.e.

⁶¹³ Uluslararası Af Örgütü Myanmar Lideri Kyi’nin Ödülünü Geri Aldı, *Sputnik*, 13.11.2018, <https://tr.sputniknews.com/asya/201811131036116410-uluslararasi-af-orgutu-myanmar-lideri-kyi/>, (Erişim Tarihi: 23.01.2020).

⁶¹⁴ Uluslararası Af Örgütü Myanmar Lideri Kyi’nin Ödülünü Geri Aldı, a.g.e.

⁶¹⁵ World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

imzalamıştır⁶¹⁶. Bu ekonomik ilişkiyi korumak adına Çin, BM’de Myanmar karşıtı alınan veya alınacak olan kararlara karşı çıkmaktadır.

Temmuz 2019’da ABD, Rohingya’ya karşı yürütülen zulümlerdeki rollerinden ötürü Kıdemli General Min Aung Hlaing’de dahil olmak üzere, kilit askeri liderlere karşı seyahat yasakları getirmiştir⁶¹⁷. Geçmiş yıllarda da Myanmar’a yaptırım uygulama konusunda önemli adımlar atan ABD’nin bu konuda göstermiş olduğu ilgi ve alaka önemlidir. Kıdemli General Min Aung Hlaing’e ek olarak İkinci Kıdemli General Soe Win ve diğer iki üst düzey yetkili de ABD tarafından uygulanan seyahat yasaklarına maruz kalmışlardır⁶¹⁸. ABD, generallere uyguladığı seyahat kısıtlamalarıyla sınırlı kalmamıştır. Eylül 2019’da, ABD Temsilciler Meclisi, Myanmar’ın askeri liderlerine karşı yaptırımları güçlendirmek için büyük bir çoğunluk tarafından bir yasa tasarısı kabul etmiştir⁶¹⁹.

2019 yılı içerisinde Myanmar konusundaki tutum ve davranışlarıyla ön plana çıkan bir diğer aktör AB’dir. Bu bağlamda, AB diğer yıllarda olduğu gibi Myanmar’a karşı yaptırımlar uygulamaya devam etmiştir. Bununla birlikte, Avrupa Parlamentosu 19 Eylül’de Myanmar’a kapsamlı bir silah ambargosu uygulanması ve Myanmar’ın durumunun UCM’ye havale edilmesi yönünde bir karar almıştır⁶²⁰.

Rohingya konusunda uluslararası alanda somut adımlar atılması noktasında önem taşıyan girişimler olarak UCM ve UAD girişimleri önem taşımaktadır. Söz konusu krizin uluslararası hukuk boyutunda ele alınması açısından bu girişimler önemlidir.

3.4.1.1. Rohingya Krizini Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası

Adalet Divanı’na Taşıma Girişimleri

Rohingya krizinin UCM ve UAD’a taşınma girişimleri, krizin uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atması gerekçesiyle önem taşımaktadır. Bu bölümde söz konusu krizin UCM’ye ve UAD’a taşınması hangi gerekçelerle olmuş ve hangi devletlerin etkisiyle gerçekleşmiş olmasına odaklanılacaktır.

⁶¹⁶ Masami Ishida, GMS Economic Corridors Under the Belt and Road Initiative, *Journal of Asian Economic Integration*, Cilt:1, Sayı:2, 2019, s.194, <https://doi.org/10.1177/2631684619894102>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

⁶¹⁷ World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, a.g.e.

⁶¹⁸ A.g.e.

⁶¹⁹ A.g.e.

⁶²⁰ A.g.e.

Bu noktada ilk girişim UCM savcısından gelmiştir. Eylül 2018’de, UCM savcısı, Myanmar’ın Rohingya’ları sınır dışı etmesine ilişkin bir ön inceleme başlatmıştır⁶²¹. Sınır dışı edilme olayının UCM üyesi ve mahkemenin yargı yetkisini tanıyan bir devlet olan Bangladeş’te tamamlanması da savcının ön inceleme başlatmasının nedenleri arasındadır. Bu karar uluslararası alanda da destek almıştır. Bu anlamda, bazı ülkeler, BM Güvenlik Konsey üyeleri İsveç ve Hollanda da dahil olmak üzere, Kachin, Rakhine ve Shan eyaletlerinde iddia edilen tüm uluslararası suçları ele almak üzere, BM Güvenlik Konseyi’nin UCM’ye yönlendirmesini desteklemişlerdir⁶²². Bu ilerlemeler doğrultusunda, UCM, 14 Kasım 2019’da, 9 Ekim 2016’dan bu yana Myanmar’da, Rohingya’lara karşı işlenen insanlık suçları; yani sınır dışı edilme, diğer insanlık dışı eylemler ve Rohingya’lara uygulanan diğer zulümler hakkında soruşturma başlatılacağını doğrulamıştır⁶²³. Ancak, Myanmar’ın UCM’nin yargı yetkisini tanımayan bir ülke olması mahkemede verilecek olan kararın ne derecede bağlayıcı olacağı hususunda belirsizlikler hâkimdir.

Mahkeme 2018’de, UCM’nin yargı yetkisini tanıyan bir ülke olan Bangladeş’te gerçekleşen sınır dışı etme suçu ve diğer ilgili suçlar hakkındaki yargı yetkisini doğrulamıştır⁶²⁴. Zira Myanmar’ın aksine Bangladeş UCM’nin yargı yetkisini tanıyan statüye taraf bir devlettir. Roma Statüsü’ne 23 Mart 2010 tarihinde taraf olan Bangladeş bu statüye taraf olarak UCM’nin yargı yetkisini kabul etmiş sayılmaktadır⁶²⁵. Bu anlamda, yaşadıkları yerlerden, şiddet gördükleri ve eziyet edildikleri ve hatta öldürülmeye çalışıldıkları gerekçesiyle Bangladeş’e kaçan Rohingya’ların yaşadıkları sorunların soruşturulmasının önü açılmıştır.

Bir diğer önemli somut adım olan Rohingya krizinin UAD’a taşınması olayı ise 2019 yılında gerçekleşmiştir. 11 Kasım 2019’da Gambiya, UAD huzurunda, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’ni ihlal ettiği için, başka bir

⁶²¹ Statement of ICC Prosecutor, Fatou Bensouda, on opening a Preliminary Examination concerning the alleged deportation of the Rohingya people from Myanmar to Bangladesh, *International Criminal Court*, 18 September 2018, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=180918-otp-stat-Rohingya>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

⁶²² World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

⁶²³ Pre-Trial Chamber III, Situation in the People’s Republic of Bangladesh/Republic of the Union of Myanmar, No. ICC-01/19, 14 November 2019, *International Criminal Court*, s.33, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_06955.PDF, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

⁶²⁴ World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, a.g.e.

⁶²⁵ The States Parties to the Rome Statute, *International Criminal Court*, https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statut.e.aspx, (Erişim Tarihi: 24.01.2020).

ifadeyle, Rohingya'lara uyguladığı insan hakları ihlalleri nedeniyle, Myanmar'a dava açmıştır⁶²⁶. Gambiya'nın UAD'a olan başvurusu uluslararası alanda dikkat çekmiştir. Zira suçlarla doğrudan bağlantısı olmayan bir ülke, ilk kez Soykırım Sözleşmesi üyeliğine bağlı olarak milletlerarası mahkemeye başvurmuştur⁶²⁷. Rohingya'lar'a yapılan devlet zulmü, her ne kadar hükümet tarafından böyle bir zulmün söz konusu olmadığı yönünde açıklamalar yapılsa da, gerçektir ve tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşmektedir.

2019 yılı içerisinde bir girişim de Latin Amerika'dan gelmiştir. 13 Kasım 2019'da Arjantin'de bulunan Rohingya ve Latin Amerika insan hakları örgütleri, Rakhine eyaletinde işlenen suçlar nedeniyle Myanmar'ın Aung San Suu Kyi dahil en üst düzey askeri ve sivil liderlere karşı dava açmak için evrensel yargı ilkesini kullanmışlardır⁶²⁸. Myanmar askeri yetkilileri tarafından Rohingya'lar'a uygulandığı iddia edilen soykırım suçu, *jus cogens*⁶²⁹ niteliğinde ve *erga omnes*⁶³⁰ yükümlülüğe sahip suçlardan birisidir. Bu bağlamda, her devlet, soykırım suçunu soruşturma ve kovuşturma yetkisine sahiptir.

Rohingya mülteci krizine yükselen uluslararası tepkilerin ve atılan somut adımların yanında bu noktada, bölgesel bir organizasyon olan ASEAN'ın krize yönelik tutumuna da yer verilmiştir.

3.4.1.2. ASEAN'ın Rohingya Mülteci Krizine Yönelik Tutumu

Myanmar'ın üye olduğu uluslararası bir organizasyon olması nedeniyle ASEAN'ın Rohingya mülteci krizine yönelik tutumu önem taşımaktadır. ASEAN, 1997'den beri bünyesinde barındırdığı bir ülkede yaşanan insan hakları ihlallerine sessiz kalmaktadır. ASEAN bloğu, üye devletlerin içişlerine ilişkin tartışmalardan

⁶²⁶ The Republic of The Gambia institutes proceedings against the Republic of the Union of Myanmar and asks the Court to indicate provisional measures, *International Court of Justice*, Press Release, No. 2019/47, 11 November 2019, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/178/178-20191111-PRE-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

⁶²⁷ World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, a.g.e.

⁶²⁸ A.g.e.

⁶²⁹ Jus Cogens, kavram olarak emredici kural anlamına gelmektedir. Soykırım suçu gibi Jus Cogens niteliğe sahip suçlar, uluslararası ve ulusal hukuklar üzerinde, hiyerarşik olarak diğer tüm kurallardan üstün ve zorlayıcı niteliğe sahip kurallar olarak değerlendirilmektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Semin Töner Şen, a.g.e., ss.47-48.

⁶³⁰ Erga Omnes yükümlülüğe sahip olmak demek, tüm uluslararası topluma karşı bir sorumluluğa sahip olmak demektir. Bir başka ifadeyle, erga omnes yükümlülüğüne sahip hukuki durumlar, devletlere karşı ileri sürülebilen hukuki durumlar kategorisine girmektedir. Bu anlamda Soykırım Sözleşmesi ülkesel olarak sınırlandırılmamış, devletlerin bu konudaki sorumlulukları yalnızca kendi ülkeleriyle ve münferit olaylarla sınırlı bırakılmamıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz; Semin Töner Şen, a.g.e., ss.51-52.

kaçınarak genel olarak diplomatik protokollere bağlı kalmayı seçmektedir⁶³¹. Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki Rohingya mülteci krizi Myanmar'ın iç sorunu olmaktan çıkmıştır. 2015 yılında dönem başkanlığını Malezya'nın yaptığı ASEAN'da "insan odaklı ASEAN" ilkesi benimsenmiş, fakat bu doğrultuda somut bir adım atılmamış veya mülteci krizlerine yönelik bir politika geliştirilememiştir⁶³². Günümüzde hala bu konuda bir politika geliştirememesinin yanında, 2016 yılında bir gelişme yaşanmıştır. ASEAN ilk defa Rohingyalar'ın yaşadığı insani krize yönelik endişesini dile getirmiştir⁶³³. Yalnızca bir açıklamadan ibaret olan bu gelişmenin yanında ilk somut adım ise blok üyesi bir ülke olan Endonezya'dan gelmiştir. 2016 yılında Endonezya, Bangladeş'teki mülteci kamplarını ziyaret ederek Rohingyalar'a yapılacak insani yardım konusunda yardıma hazır olduğunu açıklamıştır⁶³⁴. Bununla birlikte 2019 yılında ASEAN bloğunda yeni bir gelişme yaşanmıştır. Rohingya mültecilerinin geri dönüşleri için bir ön ihtiyaç değerlendirmesi hazırlanmıştır. Söz konusu değerlendirme raporuna göre Rohingyalar'ın iki yıl içerisinde geri dönüşlerinin tamamlanacağı öngörülmüştür⁶³⁵. Ancak değerlendirme raporu, insan hakları grupları tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Zira raporda, Rohingya yerine Bengalli adının kullanılması, krizin temel nedenlerine değinilmemesi ve yalnızca geri dönüşle ilgili olması gibi nedenlerle eleştirilmiştir⁶³⁶. ASEAN'ın krize tepkisi de bir diğer eleştiri konusu olmuştur. Bu doğrultuda insan hakları grupları, ASEAN'ın bu konudaki tepkisini yenilemesi gerektiğini de belirtmişlerdir⁶³⁷.

Blok içerisinde Rohingyalar'ın çoğunlukla göç etmeye çalıştıkları ülkelerden olan Malezya ve Tayland'a ek olarak bölge ülkesi Bangladeş'in de son zamanlarda

⁶³¹ ASEAN must not turn a blind eye to Rohingya crisis: Rights groups, *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2019/06/asean-turn-blind-eye-rohingya-crisis-rights-groups-190619091135258.html>, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

⁶³² Emrin Çebi, a.g.e., s.29.

⁶³³ A.g.e.

⁶³⁴ A.g.e., s.30.

⁶³⁵ Preliminary Needs Assessment for Repatriation in Rakhine State /Myanmar, ASEAN, <https://asean.org/storage/2020/03/13.-June-2019-Preliminary-Needs-Assessment-for-Repatriation-in-Rakhine-State-Myanmar-ad-hoc-AHA-Ctr.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.08.2020).

⁶³⁶ ASEAN: Overhaul Regional Response to Rohingya Crisis, 26.06.2020, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/news/2020/06/26/asean-overhaul-regional-response-rohingya-crisis#:~:text=ASEAN's%20repatriation%20policy%20should%20entail,freedom%20of%20movement%20and%20citizenship.>, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

⁶³⁷ ASEAN: Overhaul Regional Response to Rohingya Crisis, a.g.e.

Rohingyalar'ı ülkelerine kabul etmemeleri⁶³⁸ bu noktada dikkat çeken bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hali hazırda Rohingya mülteci yoğunluğunun en fazla olduğu ülke Bangladeş'tir, dolayısıyla bu noktada aslında adım atması beklenen ülkeler Malezya ve Tayland'dır. Ancak özellikle Malezya bu noktada eleştirilere maruz kalmaktadır. Zira bir zamanlar İsrail- Filistin çatışmasında ve Orta Doğu'daki Amerikan liderliğine yönelik tepkiler gibi meselelerde ön safhalarda yer alarak Müslüman dünyasında lider olarak görülmüş olan Malezya, kendi arka bahçesindeki Müslüman mülteci krizini aynı şevk ve istekle ele almayarak görmezden gelmiştir⁶³⁹.

ASEAN'ın konuya ilişkin tepkisizliğinin yanında, daha somut gelişmelere yer verilen BM'nin Rohingya mülteci krizine yaklaşımı bu noktada önem taşımaktadır.

3.4.2. Birleşmiş Milletler'in Rohingya Mülteci Krizine Yaklaşımı

İnsan haklarına verdiği önem ve gelişimine yaptığı katkıyla adından sıklıkla bahsettiren BM'nin Rohingya konusunda da pek çok girişimi bulunmaktadır. Bu bölüme kadar belli başlı noktalarda BM'nin girişimleri alt başlıklar altında incelenmiştir. Bu bölümde ise BM'nin öncelikle 2017 sonrasında krize yönelik yaklaşımı incelenmiş, genel anlamda BM'nin sorunun çözümüne yönelik attığı adımlar değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, Rohingya mülteci krizi ile ilgili BM'ye yükselen eleştiriler de incelenmiştir.

3.4.2.1. Birleşmiş Milletler'in 2017 Sonrasında Krize Yönelik Yaklaşımı

BM'nin Rohingya mülteci krizine yönelik yaklaşımı, hem insan hakları hem de insani yardım boyutu nedeniyle önem taşımaktadır. BM, krizin ilk günlerinden bu yana Bangladeş'teki mülteci kamplarının durumlarının iyileştirilmesi ve Rohingyalar'ın insani koşullarda yaşamasının sağlanmaya çalışılması konusunda verdiği çabayla ön plana çıkmaktadır. Bu noktada BM, kendisine bağlı insani yardım ortaklarıyla birlikte, Rohingya mültecilerinin güvenli bir şekilde barınabilecekleri yeni yaşam yerleri inşa edilmesine, mültecilerin içilebilir suya erişimlerinin iyileştirilmesine ve cinsel şiddet mağdurlarına güvenli alan oluşturma konusunda

⁶³⁸ Nor Arlene Tan, Plight of Rohingyas Under COVID-19 Spotlights ASEAN's Failure, 16.06.2020, The Diplomat, <https://thediplomat.com/2020/06/plight-of-rohingyas-under-covid-19-spotlights-aseans-failure/>, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

⁶³⁹ Nor Arlene Tan, a.g.e.

yardımcı olmaktadır⁶⁴⁰. Bununla birlikte BM, Rohingya'ların mülteci kamplarında temel insani koşullara erişimlerinin yanı sıra koşulların daha da iyileştirilmesi için yıllık planlar hazırlamaktadır. Buna örnek olarak; BM ve ortakları'nın, 16 Mart 2018'de Rohingya insani krizine yönelik yardımlara devam etmek için 951 milyon ABD Doları talep eden bir Ortak Müdahale Planı başlatması verilebilmektedir⁶⁴¹.

Bununla birlikte, 2017 yılı içerisinde BM'nin Myanmar ile ilgili yayınladığı raporlara baktığımızda, söz konusu raporların genellikle kınamalardan ve Myanmar hükümetine veya askeri kuvvetlerine yapılan çağrılardan oluştuğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, BM Güvenlik Konseyi Eylül 2017'de, Rohingya krizi ile ilgili olarak, Myanmar'da hala devam eden durumla ilgili ilk açık tartışmasını düzenlemiştir. Tartışma sonunda BM Genel Sekreteri António Guterres, Rohingya'ların gönüllü olarak geri dönmesi için güvenli bir ortamın oluşturulması gerektiğinden, bununla birlikte Rohingya'ya vatandaşlık verilmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir⁶⁴². Açık tartışmadan yaklaşık iki ay sonra bir başkanlık bildirisi yayınlanmıştır. 2017'nin Kasım ayında, Myanmar'ın güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen Rakhine eyaletindeki insan hakları ihlallerine ilişkin raporları ifade eden ve Myanmar'ı BM soruşturma organlarıyla işbirliği yapmaya çağıran bir Başkanlık Bildirisi kabul edilmiştir⁶⁴³.

2017 yılı içerisinde BM'nin yanında, olaylara ve özellikle de Rohingya sorununa ilgiyle yaklaşan ve yaşanan insan hakları ihlallerine tepki gösteren bir diğer uluslararası organizasyon ise İslam İşbirliği Örgütü (İİÖ)'dür. İİÖ her ne kadar insan hakları konusunda kurulduğundan beri herhangi bir başarıya sahip olamamış ve özellikle bu konuda beklentileri karşılayamamış olsa da, bu konudaki girişimleri ve atılan adımlar önem taşımaktadır. Zira Eylül 2017'de BM Genel Merkezi'nde, İİÖ tarafından hazırlanan ve bölgedeki askeri operasyonların sona ermesi, insani yardım

⁶⁴⁰ Rohingya Emergency, UNHCR, [⁶⁴¹ Rohingya Emergency, a.g.e.](https://www.unhcr.org/rohingya-emergency.html#:~:text=On%2016%20March%202018%2C%20the,just%2032%20per%20cent%20fund., (Erişim Tarihi: 25.08.2020).</p>
</div>
<div data-bbox=)

⁶⁴² António Guterres, Remarks at open debate of the Security Council on Myanmar, *United Nations Secretary-General*, 28.09.2017, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2017-09-28/sgs-myanmar-remarks-security-council>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

⁶⁴³ Statement by the President of the Security Council, *United Nations Security Council*, 6.11.2017, S/PRST/2017/22, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_prst_2017_22.pdf, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

kuruluşları ve gönüllüler için engelsiz erişim ve tüm devletlerin insani yardım konusundaki çabalarını genişletmesi çağrısını içeren geniş bir bildiri yayınlanmıştır⁶⁴⁴.

Söz konusu bildiride, Rohingya'ların, yerlerinden edilmelerinden, vatansız kalmalarına kadar yaşadıkları onlarca sorunlara değinilmiş ve bunların ortadan kaldırılmasına ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur. Bu karar içinde, mültecilerin orijinal yerlerine sürdürülebilir şekilde geri dönmeleri, ihlal ve istismarlardan sorumlu olanların hesap verme zorunlulukları ve tam vatandaşlık da dahil olmak üzere Rohingya nüfusunun "insan haklarına ve temel özgürlüklerine" tam saygı duyulması da bulunmaktadır⁶⁴⁵. İİÖ tarafından hazırlanan bu bildirinin ve çağrılarının hukuki anlamda hiçbir bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte, bu çağrılarının Myanmar hükümeti tarafından dikkate alınmamasının, Myanmar hükümetinin uluslararası imajını zedelediği söylenebilmektedir.

Aralık 2017'de BMMYK, Myanmar hükümetini, Konsey tarafından oluşturulan Bilirkişi Heyeti'ne erişim izni vermeye çağıran ve hükümeti, vatansızlık ve Rohingya'ya vatandaşlık verilmemesi gibi temel sorunları ele almaya çağıran, bunların yanında söz konusu ihlalleri kınayan özel bir oturum düzenlemiştir⁶⁴⁶. Rohingya kriziyle ilgili bu temel sorunların yanında, yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalan bireylerin yaşadıkları yerlere geri dönüşte yaşadıkları sorunlar da önemlidir. Bu bağlamda, Konsey, yerinden edilen bireylerin iadelerinin güvenli, gönüllü, onurlu ve uluslararası hukuka uygun olması gerektiğini söylemiş ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri tarafından bu konuyla ilgili ek rapor talep edilmiştir⁶⁴⁷.

BM İnsan Hakları Konseyi, Eylül 2018'de AB ve İİÖ tarafından hazırlanan ve Myanmar'da işlenen ağır suçların kanıtlarını toplamak, korumak ve analiz etmek ve dava dosyalarını kovuşturma için hazırlamak da dahil olmak üzere, bu işlemleri gerçekleştirecek bir mekanizma oluşturulmasını öngören bir karar kabul etmiştir⁶⁴⁸.

⁶⁴⁴ Declaration of The Contact Group on Rohingya Muslims of Myanmar, Held on The Sidelines of The Annual Coordination Meeting, New York, *United Nations Headquarters*, OIC/ACM-2017/CG-ROHINGYA/DEC, <https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=1614&refID=1068>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

⁶⁴⁵ Declaration of The Contact Group on Rohingya Muslims of Myanmar, a.g.e.

⁶⁴⁶ World Report 2018 | Events of 2017, a.g.e.

⁶⁴⁷ A.g.e.

⁶⁴⁸ OHCHR | Human Rights Council adopts 10 resolutions and one Presidential statement, *United Nations Human Rights Office of The High Commissioner*, 28 September 2018,

Söz konusu sorun giderek büyüdüğü için olsa gerek, BM bu mekanizmanın kurulması sürecini hızlandırmıştır. BM Genel Kurulu, Kasım 2018’de Myanmar’da işlenen suçların araştırılması için kurulacak olan mekanizmanın kurulmasını onaylayan bir karar almıştır⁶⁴⁹.

2019 yılında yeni bir gelişme yaşanmıştır. BM tarafından yetkilendirilen Bilirkişi Heyeti, üst düzey askeri yetkililerin insanlığa karşı suçlar işlediği ve etnik Rohingya Müslümanlarına karşı soykırım yaptığı konusunda soruşturma açılması için yeterli kanıt bulmuştur⁶⁵⁰. Bulunan bu söz konusu kanıtlar, BM İnsan Hakları Konseyi’nin resmi internet sitesi üzerinden tüm detayları ile yayınlanmıştır.

BM Bilirkişi Heyeti’nin Myanmar ile ilgili yayınladığı raporda, Tatmadaw tarafından başlatılan “temizlik kampanyasının” yanında hükümetin de bir takım yasalarla Rohingyalar’a yönelik zulmün pekiştirildiği gözler önüne serilmiştir. Söz konusu rapora göre; Myanmar hükümeti, 1982 Vatandaşlık Yasası ile vatandaş olarak kabul edilmeyen Rohingyalar’a yönelik yeni bir ötekileştirme aracını piyasaya sürmüştür.

Ulusal Doğrulama Kartı (UDK) olarak adlandırılan söz konusu ötekileştirme aracı Rohingyalar’a hükümet tarafından zorla kabul ettirilmeye çalışılmaktadır⁶⁵¹. Bu kartın alınması ile Rohingyalar’a süreç içerisinde vatandaşlık verileceğinin vaadi verilmektedir. Şöyle ki, hükümet, UDK sürecinin, Rohingya’ya değerlendirme, doğrulama ve onaylama veya vatandaşlık vermesi için bir araç olduğunu iddia etmektedir⁶⁵². Yapılan açıklamalara göre, bu karta tüm Rohingyalar başvurabilmekte ve söz konusu süreç herkesle eşit şekilde ilerlemektedir. Yani süreç, ülke içinde yerinden edilmiş, uluslararası bir sınırda yerinden edilmiş ve yerinden edilmemiş Rohingya için de aynı şekilde geçerlidir⁶⁵³. Ancak her ne kadar vatandaşlık verileceği vaadiyle süslenmeye çalışılsa da, bu kartın Rohingyalar tarafından kabul

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23652&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

⁶⁴⁹ Situation of human rights in Myanmar, A/C.3/73/L.51*, *United Nations General Assembly*, 31 October 2018, <https://undocs.org/A/C.3/73/L.51>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

⁶⁵⁰ Detailed findings of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, A/HRC/42/CRP.5, *Human Rights Council*, Forty-second session, 16 September 2019, https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM-Myanmar/20190916/A_HRC_42_CRP.5.pdf, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

⁶⁵¹ Detailed findings of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, A/HRC/42/CRP.5, a.g.e., s.6.

⁶⁵² A.g.e., s.21.

⁶⁵³ A.g.e.

edilmemesinin çok haklı bir sebebi bulunmaktadır. Zira bu karta başvuracak olan kişi resmi olarak kendisinin gerçekten bir Myanmar vatandaşı olmadığını kabul etmiş sayılacaktır.

UDK, sahibinin “Bengalli” olduğunu, yani Rohingyalar'ın Bangladeş'ten yasal olmayan yollarla göç etmiş olduklarını ve Myanmar'ın vatandaşı olmadıklarını beyan etmektedir⁶⁵⁴. Bu nedenle Rohingyalar arasında rağbet görmeyen bu kart, hükümet tarafından zorla kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. Hükümet bu anlamda, UDK'leri kabul etmenin, kişinin vatandaşlık almasına ve diğer haklarının yerine getirilmesine yol açabileceğini ima etmektedir, ancak pratikte UDK'leri kabul edenlerin büyük çoğunluğu için bunu yapmamaktadır⁶⁵⁵. Bunların yanında, Rohingyalar'ın yaşamaya çalıştığı hayat koşulları hakkında da kanıtlar sunan raporda, Myanmar-Bangladeş sınırındaki Rohingyalar ile konuşan Bilirkişi Heyeti, bu kişilerin Myanmar yetkililerine bulundukları taleplere ve isteklere rağmen menşe yerlere geri dönemediklerini açıklamışlardır.

BM Bilirkişi Heyeti tarafından hazırlanan bu raporun öncesinde, söz konusu heyet, Myanmar ordusuna ihlallere son vermesi yönünde çağrılarda bulunmayı da unutmamıştır. Bu bağlamda, Ağustos 2019'da Bilirkişi Heyeti, Myanmar'ın güvenlik güçlerinin kadınlara, çocuklara ve trans bireylere karşı tecavüz ve toplu tecavüzler de dahil olmak üzere cinsel ve cinsiyete dayalı şiddeti kullanmayı, etnik azınlıkları şiddet kullanarak yıldırma ve cezalandırmayı bırakmaya çağırmıştır⁶⁵⁶. Ancak tüm bu çağrılara rağmen, Tatmadaw, ihlallerine devam etmiştir. Bu bağlamda, Tatmadaw'ın, toplulukları harap etmek, kadınların ve kız çocuklarının evlerine dönmelerini engellemek için cinsel şiddet uyguladığı raporlara yansımıştır⁶⁵⁷. Yayınlanan bu raporlara rağmen yapılanlar inkar edilmektedir.

5 Ağustos 2019'da, Myanmar Economic Corporation ve Myanmar Economic Holdings Union şirketlerindeki askeri mülkiyet işletmeleri hakkında yayınlanan Bilirkişi Heyeti raporunda, Myanmar'a askeri mühimmat tedarik eden en az 14 yabancı firmaya bir silah ambargosu dayatması çağrısında bulunulmuş ve 45 şirketin

⁶⁵⁴ A.g.e.

⁶⁵⁵ A.g.e., s.22.

⁶⁵⁶ World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, a.g.e.

⁶⁵⁷ A.g.e.

Tatmadaw'a 10 milyon doların üzerinde bağışta bulunduğu açıklanmıştır⁶⁵⁸. Kısacası, bu şirketlerin Myanmar ordusuna maddi destek sağladıkları rapora yansımıştır. Raporda da bu durum açıkça belirtilerek, bu askeri işletmelerin elde ettikleri gelirlerle orduyu güçlendirdikleri ve uluslararası insan hakları ve insancıl hukuku ihlal eden operasyonları için orduya mali destek sağladıklarına değinilmiştir⁶⁵⁹. Bu gerçeklerin BM tarafından ortaya çıkartılması önemlidir. Zira bu raporlar sayesinde tüm dünya Myanmar'da olan bitenleri öğrenmektedir.

Gerçekleri ortaya çıkaran BM Bilirkişi Heyeti'nin Myanmar'daki görevi, 2019 yılının sonlarına doğru sonlandırılmış, onun yerine başka bir mekanizma oluşturulmuştur. BM tarafından yetkilendirilen Bilirkişi Heyeti'nin Myanmar'daki görevi, Myanmar'ın silahlı kuvvetleri tarafından Rohingya, Kachin, Shan ve Karen etnik azınlıklarına karşı işlenen ciddi suçların kanıtlarını yeni operasyonel Myanmar için Bağımsız Soruşturma Mekanizması'na (MBSM) teslim etmesinden sonra, Eylül 2019'da sona ermiştir⁶⁶⁰. Bu aşamadan sonra Myanmar'da olan bitenin araştırılması ve soruşturulmasıyla ilgilenecek olan yapı MBSM'dir. BM İnsan Hakları Konseyi, MBSM'yi adil ve bağımsız ceza yargılamalarını kolaylaştırmak ve hızlandırmak adına, ciddi suçların kanıtlarını toplamak ve korumak için yetkilendirmiştir⁶⁶¹.

3.4.2.2. BMMYK'nın Rohingyalar'a Yönelik Faaliyetleri

BM'nin krize yaklaşımının insani yardım boyutunu üstlenen BMMYK'nın bu konudaki faaliyetleri önem taşımaktadır. Zira hem ülke içinde yerinden edilen hem de başka ülkelere göç etmek zorunda kalan Rohingyalar'a maddi anlamda en büyük destek BMMYK'dan gelmektedir.

⁶⁵⁸ OHCHR | UN Fact-Finding Mission on Myanmar exposes military business ties, calls for targeted sanctions and arms embargoes, *United Nations Human Rights Office of The High Commissioner*, 05.08.2019,

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24868&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

⁶⁵⁹ OHCHR | UN Fact-Finding Mission on Myanmar exposes military business ties, calls for targeted sanctions and arms embargoes, a.g.e.

⁶⁶⁰ OHCHR | Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, *United Nations Human Rights Council*, <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/myanmarffm/pages/index.aspx>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

⁶⁶¹ OHCHR | UN Fact-Finding Mission on Myanmar Hands Over to Independent Investigative Mechanism for Myanmar, *United Nations Human Rights Council*, 09.09.2019, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=24960&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

BMMYK, krizin ilk günlerinden bu yana, daha çok da Bangladeş'teki mülteci kamplarında desteğini göstermektedir. Bu anlamda BMMYK, ilk aşamalarda her ne kadar insani ve günlük destek sağlamaya yönelik çalışmalar yürütse de zamanla bu çalışmalar; çocuklar ve kadınların dayanıklılık ve eğitimlerini de içerecek şekilde, savunmasız mültecileri koruma programları gibi orta vadeli zorlukların üstesinden gelmeye doğru genişletilmiştir⁶⁶².

BMMYK, krizin ilk zamanlarında; battaniye, plastik çarşaf, uyku matı, aile çadırları, plastik rulolar, mutfak setleri, kova vb. gibi 1.500 metrik tondan fazla acil hayat kurtarıcı yardımı Bangladeş'e havale etmiştir⁶⁶³. Bunların yanında Rohingya'ların söz konusu kamplarda hayatlarını idame ettirebilmeleri için güvenli bir ortam oluşturma, barınak yapma, içilebilir su temin etme vb. gibi faaliyetleri de bulunmaktadır. BMMYK'nın bu faaliyetleri yürütebilmek için şuanda bölgede (Bangladeş'te) aktif 300 personeli bulunmaktadır⁶⁶⁴.

Rohingyalar'ın Bangladeş'te bulundukları mülteci kampları, muson yağmurlarının yağış bölgesinde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu dönemlerde sel veya toprak kayması gibi olayların yaşanmaması veya en az hasarla kurtarılması anlamında da BMMYK çalışmalar sürdürmektedir. Bu anlamda örneğin; 2018 yılında BMMYK, 80.000'den fazla mülteci aileyi, bambu direkleri, ipleri, barınak brandaları, kum torbaları ve aletleri içeren iyileştirilmiş barınak kitleriyle donatarak, 32 kilometrelik tuğla yol ve kaldırım, 91 kilometre drenaj borusu ve yerleşim yerleri boyunca 45 kilometrelik merdivenler inşa etmiştir⁶⁶⁵.

Rohingyalar'ın söz konusu kamplarda temel insani koşullara erişimlerinin sağlanmasının yanında BMMYK, gönüllü geri dönüşler için de çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda, Mayıs 1993'te BMMYK, Myanmar'a geri dönmeyi seçen Rohingya'ların "gönüllü geri dönüşleri" için Bangladeş ile bir Mutabakat Zaptı imzalamıştır⁶⁶⁶. Buna benzer bir gelişme 2018 yılında da yaşanmış, BMMYK bu kez de Rohingya'ların "gönüllü geri dönüşleri" için Myanmar ile Mutabakat Beyannamesi imzalamıştır.

⁶⁶² Rohingya Emergency, a.g.e.

⁶⁶³ A.g.e.

⁶⁶⁴ A.g.e.

⁶⁶⁵ A.g.e.

⁶⁶⁶ Bangladesh: Information on the situation of Rohingya refugees, a.g.e.

3.4.2.3. Birleşmiş Milletler'e Rohingya Krizi ile ilgili Yükselen Tepkiler

Myanmar'ın güvenlik güçlerinin, Rohingyalar'a karşı uygulanan vahşet konusundaki sorumluluğuna işaret eden güçlü bulgular olmasına rağmen, BM Güvenlik Konseyi'nin olayı hala UCM'ye taşımamış olması, BM'ye eleştirileri beraberinde getirmiştir⁶⁶⁷. Daha önce de belirtildiği üzere, olayın UCM'ye havale edilmesi için ya Myanmar'ın UCM'nin yargı yetkisini kabul etmesi ya da BM Güvenlik Konseyi'nin olayın UCM'ye taşınmasına yönelik karar alması gerekmektedir. Myanmar, UCM'nin yargı yetkisini tanımadığı için geriye tek bir seçenek, yani BM Güvenlik Konseyi kararı kalmaktadır. BM Güvenlik Konseyi bu kararı çıkaramadığı için eleştirilerin odağı haline gelmiştir. BM'ye yönelik eleştirilerin bir sonucu olarak, Mayıs 2019'da, Myanmar'da BM'nin olaylara müdahalesi ile ilgili bağımsız bir soruşturma raporu yayınlanmıştır. Söz konusu raporda BM'nin krize tepkisi, “sistemik ve yapısal başarısızlıklar” olarak nitelendirilmiştir⁶⁶⁸.

Bununla birlikte, insan haklarının gelişiminde önemli gelişmelere öncülük eden ve Rohingya krizine yönelik bugüne değin sürdürmüş olduğu tutum ve davranışlar ile dikkat çeken bir organizasyon olarak BM'nin bu konuda atmış olduğu adımlar yadsınamaz mahiyettedir. BM'nin bu konuda tam bir başarıya ulaşamamış olması, bugüne değin hazırlanan insan hakları ile ilgili sözleşmelerin, yalnızca imzacı tarafları kapsayan özelliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, BM Güvenlik Konseyi'nde herhangi bir karar çıkması için, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi tarafından bu kararın kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak ekonomik ilişkilerinin devamı için, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri olan Çin, Konsey içerisinde Myanmar karşıtı alınacak karar tasarılarına karşı çıkmaktadır. Dolayısıyla maddi bir yaptırımdan ziyade Myanmar, genellikle BM tarafından koordine edilen uluslararası düzeyde kınamalara maruz kalmaktadır. Aynı zamanda BM, Rohingya mültecilerine insani yardım sağlamak konusunda da ön plana çıkmaktadır. BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi, BM Çocuk Fonları, Gıda ve Tarım Örgütü, BMMYK, Uluslararası Göç Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü, BM Nüfus Fonu

⁶⁶⁷ World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, a.g.e.

⁶⁶⁸ Gert Rosenthal, a.g.e.

gibi ajansları ve insani yardım ortakları vasıtası ile BM, Rohingya mültecilerine destek olmaya devam etmektedir⁶⁶⁹.

⁶⁶⁹ Rohingya Refugee Crisis, *UN News*, <https://news.un.org/en/focus/rohingya-refugee-crisis>, (Erişim Tarihi: 07.06.2020).

SONUÇ

Rohingya mülteci krizinde Birleşmiş Milletler'in etkinliğini inceleyen bu çalışma, BM'nin krizi çözmek konusunda ne derecede başarılı olduğunu ve süreç yönetiminde eksik/zayıf kalan yanlarını ve bunun nedenlerini araştırmaktadır.

Rohingya krizine neden olan sürecin tarihi parametrelerine yer verilen çalışmada, Rohingyalar'ın yaşadıkları sorunların sömürge döneminde patlak veren yabancı karşıtı bir isyanla başladığı ve ülke içinde devam eden milliyetçi hareketler ile bağımsızlık sonrasında da devam ettiği görülmüştür. 1962'de bir darbe ile yönetime gelen askeri yönetimin, 1982 tarihli Vatandaşlık Kanunu ile Rohingyalar'ı vatandaşlığa dahil etmemesinin sonucu olarak, Rohingyalar'ın en temel insan haklarına dahi sahip olmasının önüne geçilmiştir. Bu tarihten sonra, Rohingyalar'ın, Myanmar'ın askeri yönetimi ve güvenlik güçleri tarafından sistematik ayrımcılık ve kötü muameleye maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Rohingya mülteci krizinin dünya çapında yankı bulduğu, 2015 yılı ve sonrasındaki gelişmeler, Myanmar'da bu süre zarfında yaşanmış siyasi değişikliklerin Rohingyalar'a herhangi bir olumlu etkisi olmadığını ortaya çıkarmıştır. Zira Myanmar'ın 2015 yılında yapılan ilk özgür seçimlerinin kazananı, "eşitlik ve demokrasi" söylemleri ile iş başına gelen, Demokrasi için Ulusal Birlik (DUB) partisi yöneticilerinin de Rohingyalar konusunda kendisinden önceki askeri yönetimle aynı zihniyete sahip olduğu görülmüştür.

Rohingya mülteci krizinin günümüzde hala devam etmesi, insan hakları konusundaki gelişmeler ve özellikle BM'nin bu konuda yapmış olduğu girişimlerin, sorunun çözümüne tam anlamıyla katkı sağlayamadığını ortaya çıkarmıştır. Bunun en önemli nedeni; insan hakları alanında günümüze değin yapılmış sözleşmelerce (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi vb.) koruma altına alınan hakların kapsamının, devletlerin bu sözleşmelere taraf olması ile sınırlandırılmış olmasıdır. Bir diğer deyişle; söz konusu sözleşmelere taraf olmayan bir devlete karşı, bu hakların ihlal edilmesiyle ilgili bir suçlama yapılamamakta veya bu konuda soruşturma ve kovuşturma gerçekleştirilememektedir.

Bir diğ er neden ise kurulan uluslararası mahkemelerin yargı yetkisinin, devletlerin bu mahkemelerin yetkilerini kabul etmiş olmasıyla sınırlandırılmış olmasıdır.

Daha açık bir ifadeyle ve realist bir bakış açısıyla bu durumu açıklayacak olursak; BM temelinde, insan hakları alanında atılmış önemli girişimler olan; sözleşmeler ve uluslararası alanda kurulan mahkemeler, devletler tarafından taraf olunmadığı takdirde, anlamlarını yitirmektedirler. Bununla birlikte, sözleşmeye taraf olmanın yanında, taraf devletin sözleşmeye uyması da oldukça önemlidir. Bu doğrultuda her ne kadar hukuksal anlamda düzenleme yapılsa da pratikte sapmalar gör lelebilmektedir. Bunun da en önemli nedeni devlet menfaatinin öncelik olarak gözetilmesidir. Realist teoride sıklıkla bahsedilen ve her şeyden önce gelen devlet çıkarı olgusu, bu noktada uluslararası ilişkilerdeki varlığını ortaya koymaktadır.

Ancak bu durum, günümüze değ in atılmış olan bu önemli girişimlerin hiçbir işe yaramadığının göstergesi değildir. Zira söz konusu sözleşmelere taraf olmamak, sözleşmelerce koruma altına alınan insan haklarının var olmadığını göstermemektedir. Buradan hareketle, BM'nin Myanmar'ın Rohingya mülteci krizini çözmeye yönelik oynadığı rolün, negatif ve pozitif yönlerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Günümüzde yine de bu koşullara rağmen, insan haklarından ve bu hakların uluslararası sözleşmelerle korunma altına alındığından bahsedebilmemiz kuşkusuz BM'nin gayret ve çabasının ürünüdür. Bununla birlikte söz konusu haklara saygı duyulup duyulmadığını denetleme, takip etme ve kamuoyuna duyurma konusunda da BM'nin başarılı olduğu söylenebilmektedir. BM'nin Rohingyalar konusunda pozitif yönlerinin bulunduğu bir diğ er konu ise insani yardım ortakları vasıtasıyla gerek Bangladeş'te gerek Myanmar'da yerinden edilmiş Rohingyalar'a sağlık hizmetlerinden yararlanma, barınma, yiyecek ve içecek sağlama gibi temel insani koşullar yaratmaya çalışmasıdır.

Bununla birlikte BM'nin Rohingyalar'a sağlamaya çalıştığı temel insani koşulların geçici olduğu da bir gerçektir. Bu noktada kalıcı bir çözüm üretilmesi konusunda, Rohingyalar'ın yaşadıkları yerlere geri dönebilmeleri için Myanmar hükümeti ile yapılan görüşmelerin tam anlamıyla başarıya ulaşmadığı görülmektedir. Zira BMMYK verilerine göre; Bangladeş'in Cox Bazaar bölgesinde bulunan mülteci kampında, 2017'de 711 bin olan Rohingya mülteci sayısı, 30 Haziran 2020 tarihi

itibariyle 860 binin üzerine çıkmıştır⁶⁷⁰. Mültecilerin Myanmar'a geri dönmeleri konusunda yapılan çalışmalar hali hazırda başarıya ulaşamamıştır. Kuşkusuz bunun en önemli sebebi Myanmar hükümetinin verdiği vaatleri yerine getirememesi ve Rohingyalar'a geri dönecekleri uygun bir ortam sağlayamamasıdır. Dolayısıyla BM'nin bu konudaki girişimlerinin başarıya ulaşmadığı söylenebilmektedir.

BM'nin Myanmar konusunda başarısız olmasına neden olan bir diğer konu ise Güvenlik Konseyi içerisinde söz konusu olayın Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taşınması için gereken kararı çıkartamamasıdır. BM Güvenlik Konseyi içerisinde bu kararın çıkartılamamasının sebebi olarak, Güvenlik Konseyi beş daimi üyesinin kararları veto hakkına sahip olması gösterilmiştir. Dolayısıyla BM Güvenlik Konseyi beş daimi üyesinden biri olan Çin'in, Myanmar karşıtı karar alınmasını veto etmesi, BM'yi bu konuda çıkmaza sürüklemektedir. Bu noktada BM'nin etkisiz kaldığı söylenebilmektedir. Çin'in bu tavrını realist teorinin “devletlerin çıkarları gereği insan haklarını ikinci plana atacağı” görüşü ile bağdaştırmak mümkündür. Zira Çin, Myanmar ile olan ekonomik ilişkilerini olumsuz etkilememek için Güvenlik Konseyi içerisinde Myanmar karşıtı karar alınmasını engellemektedir. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, Çin'in bu tutumunun tek sebebi, Myanmar ile olan ekonomik ilişkileri değildir. Bunun yanında kendi içerisinde de Myanmar'da yaşananlara benzer olaylar gerçekleşmektedir. Çin de kendi içerisindeki azınlıklara/etnik azınlıklara, Myanmar'da Rohingyalar'ın maruz kaldığı etnik temizlikten soykırıma varan insan hakları ihlalleri tarzında politikalar uygulamıştır. Bu olaylara örnek olarak; Tibet ve Doğu Türkistan Uygur Özerk Bölgesi verilebilmektedir. Çin'in geçmişten günümüze bu bölgelerde uyguladığı ayrımcı, ırkçı, dini ve kültürel faaliyetleri yok etmeye yönelik politikaları göz önünde bulundurulduğunda, Rohingya krizindeki tutumu sürpriz olmamıştır.

Dolayısıyla Çin'in Rohingya krizindeki tutumu uluslararası alanda yadırganmadığı için bu noktada daha çok BM Güvenlik Konseyi eleştirilerin odağı haline gelmiştir. BM Güvenlik Konseyi, beş daimi üyesinin kararları veto hakkına sahip olması nedeniyle eleştirilere ve reform çağrılarına maruz kalmaktadır. Zira veto hakkı nedeniyle uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden pek çok durumda Güvenlik

⁶⁷⁰ Situation Refugee Response in Bangladesh, The UN Refugee Agency, https://data2.unhcr.org/en/situations/myanmar_refugees, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).

Konseyi'nin etkisiz kaldığı görülmüştür. Bunlara; ABD'nin İsrail lehine, Kudüs konusuyla ilgili gösterdiği vetolar, Rusya ve Çin'in Suriye ile ilgili vetoları örnek verilebilmektedir⁶⁷¹. Bununla birlikte Konsey yapısı nedeniyle de eleştirilere maruz kalmaktadır. Güvenlik Konseyi, II. Dünya Savaşı'nı kazanan devletlerin önceliklerini yansıtmaması ve tüm devletlerin temsil edildiği demokratik bir platform olmaması nedeniyle eleştirilmektedir⁶⁷².

Son dönemlerde eleştirilerin odağı haline gelen bir diğer organizasyon ise ASEAN'dır. Özellikle 2015 yılında benimsediği “insan odaklı ASEAN” politikası doğrultusunda, Rohingya mülteci krizi konusunda somut adım atması beklenen ASEAN'dan hali hazırda somut bir adım gelmemiştir. ASEAN Rohingya krizi ile ilgili tepkisizliğiyle ön plana çıkan bir organizasyondur. Bu nedenle özellikle insan hakları gruplarından ASEAN'a, toplantılarında Rohingya mülteci krizine daha çok yer vermesi ve bu konuda net bir tepki ortaya koyması yönünde eleştiriler yükselmektedir. ASEAN'ın konuya somut bir tepki göstermek hususunda neden bu kadar geç kaldığı sorusu bu noktada önemlidir. Zira blok üyesi Malezya ve Tayland, Rohingya mültecilerinin çoğunlukla göç ettiği veya etmeye çalıştığı ülkelerdendir. Sorunun nihai bir çözüme kavuşması özellikle bu ülkelerin yararınadır. Ancak ASEAN, krizin nedenlerini göz ardı ederek, krizin nihai bir çözüme kavuşturulmasından ziyade Rohingyalar'ın yalnızca geri dönüşlerine odaklanmaktadır. Bu doğru bir tutum değildir. Zira sorun tam anlamıyla çözülmediği, Rohingyalar'a vatandaşlık ve bunun uzantısı olan hakları verilmediği ve yaşayacakları güvenli bir ortam sağlanmadığı sürece, Rohingyalar'ın Myanmar'a geri dönüşleri, krizi bitirmeyecektir.

Diğer taraftan Myanmar, genel anlamda ülkesinde bulunan azınlıklara, özelde ise Rohingyalar'a uyguladığı insan hakları ihlalleri nedeniyle yıllar boyunca pek çok devlet ve uluslararası organizasyon tarafından yaptırımlara maruz kalmış ve kalmaya devam etmektedir. Bununla birlikte pek çok insan hakları örgütü tarafından, söz konusu konuyla ilgili hazırlanan yıllık raporlar, Myanmar'ın insan haklarını ihlal ettiğine dair gösterilen kanıtlar, bu doğrultuda tüm dünyada yükselen sesler ve

⁶⁷¹ Selin Çalık Muhasiloviç, BMGK veto çıkmazında, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bmgk-veto-cikmazinda/1120781>, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).

⁶⁷² Şeyda Güdek Gölçek, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Reform Sorunsalı, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2019, 12(4), s.467, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/833715>, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).

kınamalar, Myanmar yönetiminin uluslararası imajını büyük ölçüde zedelemektedir. Dolayısıyla var olan sözleşmelerle güvence altına alınan insan hakları, sorunun çözümüne tam anlamıyla etki etmese de, çözüm için atılacak adımların atılmasını etkilemektedir. Buradan hareketle Rohingyalar'a uygulanan insan hakları ihlallerine uluslararası kamuoyundan tepki gelmesi, olayların pek çok devlet tarafından kınanması ve bu konu nedeniyle Myanmar'ın yaptırımlara tabi tutulması, normatif teorelin uluslararası ilişkilerde insan hakları konusuna kazandırdığı evrensel bir görüş olarak yorumlanabilmektedir.

Bu doğrultuda, Myanmar yönetiminin kendince Rohingya krizinin çözümüne yönelik bir takım adımlar attığı görülmüştür. Bunlara; Rohingyalar'ın Bangladeş'ten Myanmar'a geri dönüşü için BM ile yapılan Mutabakat Beyannamesi ve Rohingyalar'a vatandaşlık sağlayacağı "iddia edilen" Ulusal Doğrulama Kartları (UDK) örnek verilebilmektedir. Atılan bu adımların sorunu çözmekten uzak olduğu açıktır. Zira krizin günümüzde hala devam etmesinin en önemli nedenleri arasında gösterilen unsur, Rohingyalar'a vatandaşlık verilmemesidir. Bu konuya yönelik Myanmar hükümeti tarafından atılan adımın ise sorunun çözmekten ziyade çıkmaza sürüklediği ortaya çıkarılmıştır. Zira Rohingyalar'ın ülkeye dönmesi hususunda zorunlu tutulan UDK'ler Rohingyalar'a vatandaşlık vermediği gibi Rohingyalar'ın Bengalli yasadışı göçmen olduklarını resmi olarak belgelemektedir. Bu nedenden dolayı Rohingyalar söz konusu UDK'lere sahip olmak istememektedirler. Zira bu karta sahip olmak demek Myanmar vatandaşı olmadıklarını resmi olarak belgelemek anlamına gelmektedir. Öyle ki Rohingyalar'a sunulan bu kart, BM tarafından Rohingyalar'a yönelik yeni bir ötekileştirme aracı olarak nitelendirilmiştir. Myanmar hükümetinin sorunu çözmeye yönelik bir girişimi olarak gösterilen UDK'lerin, Rohingyalar'a vatandaşlık sağlayacağı yönünde imalar söz konusu olmuştur. Ancak yukarıda sayılan sebeplerden dolayı böyle bir şeyin mümkün olmadığı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bu kapsamda Myanmar hükümetinin sorunu çözmeye yaklaşımı, Rohingyalar'ın istekleri ile örtüşmemektedir. Zira Rohingyalar hakları olan vatandaşlığı ve bunun uzantıları olan haklarını talep etmektedirler. Myanmar hükümetinin Rohingya krizini sözde "çözmek" için piyasaya sürdüğü kartlar ile çözüm süreci çıkmaza girmekte ve dolayısıyla sorun hala devam etmektedir.

Ancak çözüm için gereken adımların atılması noktasında Myanmar hükümetinin uluslararası alanda son yıllarda daha fazla tepkiyle karşılaştığı görülmektedir. Bu durumda kuşkusuz en büyük etkiye sahip olanlar genel anlamda insan hakları örgütlerinin yayınlamış oldukları yıllık Myanmar raporları ve özelde ise BM tarafından yayınlanan insan hakları ihlallerini kanıtlayan raporlardır. Söz konusu insan hakları örgütlerinin ve BM'nin raporlarına çalışma içerisinde sıklıkla başvurulmuştur. Bu noktada BM'nin sorunu çözmedeki en önemli rolü; Myanmar'da Rohingyalar'a uygulanan insan hakları ihlallerinin kanıtlarını tüm dünyaya duyurması ve bu noktada uluslararası alanda Myanmar'a tepki gösterilmesine zemin hazırlaması olmuştur. Bununla birlikte BM, ajansları ve insani yardım ortakları vasıtasıyla Rohingya mültecilerine insani yardım anlamında da destek olmaya devam etmektedir.

Bununla birlikte, BM tarafından yayınlanan insan hakları ihlallerini kanıtlayan raporlar, kınayan görüşler ve Rohingya mültecilerine yapılan maddi destekler sorunu tam anlamıyla çözmeye yetmemektedir. Rohingyalar'ın maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri ve en önemlisi "vatansız bırakılmaları", uluslararası barış ve güvenliğe büyük bir tehdit olarak görülmektedir. Zira yeni doğumlarla vatansız Rohingyalar'ın sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu doğrultuda sorunun bir an önce nihai bir çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu noktada Myanmar yönetiminden beklenen, Rohingyalar'a vatandaşlık hakkı vermesidir. Diğer taraftan, uluslararası barış ve güvenliğin tesisini üstlenen BM Güvenlik Konseyi'nden ise bu konuda somut bir adım atması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel; Kaya, İbrahim. (2017). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktoprak, Elçin. (2008). Batı Avrupa’da Ulus İnşa Süreçleri ve Ulusal Azınlık Sorunları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Arı, Tayyar. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. Bursa: Mkm Yayıncılık.
- Arnott, David. Burma/Myanmar: How To Read The Generals “Roadmap”- A Brief Guide With Links To The Literature, <https://www.burmalibrary.org/en/burmamyanmar-how-to-read-the-generals-roadmap-a-brief-guide-with-links-to-the-literature>, (Erişim Tarihi: 10.06.2020).
- Aydın, Aziz. (2011). *AB Ülkeleri, ABD ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Azınlıklarla İlgili Düzenlemeler*. 45.
- Bakan, Zerrin Ayşe. (2002). Uluslararası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri Ve Kapsamı, *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel, Cilt: 8, Sayı: 2, 427-444. <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/427-444%20Zerrin.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).
- Barron, Laignee. (2019). ‘I Am Doing This for Every Place Where Rape Is a Weapon of War.’ Meet the Woman Documenting Sexual Violence Against Myanmar's Rohingya, Time, <https://time.com/5559388/razia-sultana-rohingya-myanmar-sexual-violence-documentation/>, (Erişim Tarihi: 08.09.2020).
- Becker, Karyn. (2013). ‘Genocide and Ethnic Cleansing’, *Modern United Nations Far West*, 50th Session Issues.
- Beech, Hannah. (2017). Across Myanmar, Denial of Ethnic Cleansing and Loathing of Rohingya, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2017/10/24/world/asia/myanmar-rohingya-ethnic-cleansing.html>, (Erişim Tarihi: 09.01.2020).
- Boehler, Patrick. (2015). A Brief Guide to Myanmar’s Elections, *The New York Times*,

- <https://www.nytimes.com/2015/11/06/world/asia/myanmar-election-president-aung-san-su-kyi-explainer.html>, (Erişim Tarihi: 02.12.2019).
- Boonyawongwiwat, Thitiwut. (2018). Obstacles to Conflict Transformation in Myanmar: A Case Study of the Ta'ang National Liberation Army, *Journal of Mekong Societies*, Vol.14, No.3, <https://www.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/164001/118812>, (Erişim Tarihi:27.12.2019).
- Bourmont, Martin de. (2017). U.S. Pulls Military Assistance to Myanmar Over Rohingya Abuses, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2017/10/24/u-s-pulls-military-assistance-to-myanmar-over-rohingya-abuses/>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).
- Buente, Marco. (2011). Burma's Transition to "Disciplined Democracy": Abdication or Institutionalization of Military Rule?, *German Institute of Global and Area Studies (GIGA)*, GIGA Working Paper No 177, SSRN Electronic Journal, <https://doi.org/10.2139/ssrn.1924279>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- Butwell, Richard. (1962). The Four Failures of U Nu's Second Premiership, *University of California Press, Asian Survey*, Vol. 2, No. 1, doi:10.2307/3023653, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- Carey, Peter. (1997). *Burma: The Challenge of Change in a Divided Society*, London: Macmillan Press LTD., ISBN: 978-0-230-38908-3.
- Carroll, Joshua. (2019). Why the UN failed to save the Rohingya, Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2019/06/united-nations-failed-save-rohingya-190628024749391.html>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).
- Chalk, Frank. (1989). 'Genocide in the 20th Century' Definitions of Genocide and Their Implications for Prediction and Prevention, *Holocaust and Genocide Studies*, Volume 4, Issue 2, <https://doi.org/10.1093/hgs/4.2.149>, (Erişim Tarihi: 24.05.2020).
- Chan, Aye. (2005). The Development of a Muslim Enclave in Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar), *SOAS Bulletin of Burma Research*, Vol. 3, No. 2, ISSN 1479- 8484.

- Conversi, Daniele. (2006). *Genocide, Ethnic Cleansing and Nationalism*, The Sage Handbook of Nations and Nationalism.
- Cribb, Robert. (1998). Burma's Entry into Asean: Background And Implications. *Asian Perspective*, Vol. 22, No.3, *JSTOR*, www.jstor.org/stable/42704181, (Erişim Tarihi:04.11.2019).
- Cribb, Robert. (2005). Myanmar (Burma): History, (Ed.: Lynn Daniel), *The Far East and Australasia 2006*, Routledge, Taylor & Francis Group. 735-751.
- Çağiran, Mehmet Emin. (2017). *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Çebi, Emrin. (2018). “21. Yüzyıl Panglong Konferansları” Myanmar’a Barışı Getirebilecek mi?, *İNSAMER*, https://insamer.com/tr/21-yuzyil-panglong-konferanslari-myanmar-barisi-getirebilecek-mi_1565.html, (Erişim Tarihi:02.01.2020).
- Demirel, Nail. (2013). Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu, *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/72993>, (Erişim Tarihi: 27.08.2020).
- Deseure, Brecht. (2016). National Sovereignty in the Belgian Constitution of 1831. On the Meaning(s) of Article 25, (Ed.: U. Müßig), *Reconsidering Constitutional Formation I National Sovereignty*, Vol. 6, Springer International Publishing. 93-157 https://doi.org/10.1007/978-3-319-42405-7_2, (Erişim Tarihi: 09.02.2020).
- Devi, Konsam Shakila. (2014). Myanmar under the Military Rule 1962-1988, *International Research Journal of Social Sciences*, ISSN: 2319–3565, Vol. 3(10), 46-50, <http://www.isca.in/IJSS/Archive/v3/i10/8.ISCA-IRJSS-2014-173.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- Dolan, Richard. (2016). The Problem With the 21st Century Panglong Conference, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2016/08/the-problem-with-the-21st-century-panglong-conference/>, (Erişim Tarihi:02.01.2020).
- Donnelly, Jack. (2000). *Realism and International Relations*, Cambridge University

- Press. <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99053676.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- Dosch, Jörn; Sidhu, Jatswan S. (2015). The European Union's Myanmar Policy: Focused or Directionless?, *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 34, 2, <https://doi.org/10.1177/186810341503400204>, (Erişim Tarihi: 01.11.2019).
- Dougherty, James E.; Pfaltzgraff, Robert L. (1990). *Contending Theories of International Relations*, NewYork: Harper Collins Publishers.
- Dreier, James. (1993). Structures of Normative Theories, *The Monist* 76, ss.22-40, https://www.brown.edu/academics/philosophy/sites/brown.edu/academics/philosophy/files/uploads/StructuresOfNormativeTheories_0.pdf, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).
- Erdal, Selcen. (2018). Çözömsüzlüğün Adı: 'Birleşmiş Milletler'e Rağmen Keşmir', *Public and Private International Law Bulletin*, 38(1): 85–106, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/531233>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).
- Fan, Hongwei. (2012). The 1967 anti-Chinese riots in Burma and Sino–Burmese relations, *Journal of Southeast Asian Studies*, 43(2), 234-256. <https://doi.org/10.1017/S0022463412000045>, (Erişim Tarihi:03.10.2019).
- Freeman, Michael. (2008). *İnsan Hakları Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*, (Çev. A.Erkan Koca, Asena Topçubaşı, Ankara: Birleşik Yayınları.
- Friedman, Ina R. (1990). *The Other Victims: First-Person Stories of Non-Jews Persecuted by the Nazis*, Houghton Mifflin Harcourt. ISBN: 978-0-395-74515-1.
- Galbreath, David J.; McEvoy, Joanne. (2013). How Episdeemic Communities Drive International Regimes: The Case of Minority Rights in Europe, *Journal of European Integration*, Cilt 35, No 2, 169-186. <https://doi.org/10.1080/07036337.2012.692117>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- Geiß, Robin. (2013). Ethnic Cleansing, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, The auspices of the Max Planck Foundation for International Peace and the Rule of Law,

<https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e789>, (Erişim Tarihi:30.06.20169).

Gökcan, Özkan. (2010). Myanmar(Burma): Karanlıkta Yazılan Tarih, *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları 2.Cilt*, (Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, vd.), Ankara: Nobel Yayın.

Guterres, António. (2017). Remarks at open debate of the Security Council on Myanmar, United Nations Secretary-General, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2017-09-28/sgs-myanmar-remarks-security-council>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

Güdek Gölçek, Şeyda. (2019). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Reform Sorunsalı, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(4), s.467, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/833715>, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).

Heywood, Andrew. (2014). *Küresel Siyaset*. (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Ankara: Adres Yayınları.

Hu, Zhiding; Konrad, Victor. (2017). In the Space between Exception and Integration: The Kokang Borderlands on the Periphery of China and Myanmar, *Geopolitics*, <http://dx.doi.org/10.1080/14650045.2017.1306777>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

Ishida, Masami. (2019). GMS Economic Corridors Under the Belt and Road Initiative, *Journal of Asian Economic Integration*, Cilt:1, Sayı:2, 183-206. <https://doi.org/10.1177/2631684619894102>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

Johnson, Carter. (2006). The Use and Abuse of Minority Rights: Assessing Past and Future EU Policies towards Accession Countries of Central, Eastern and South-Eastern Europe, *International Journal on Minority and Group Rights*, Cilt 13, 27-51. <https://www.jstor.org/stable/24675386>, (Erişim Tarihi: 20.03.2020).

Kazmin, Amy. (2008). Burma to Admit 'All Aid Workers', *The Washington Post*, <https://www.pressreader.com/usa/the-washington-post/20080524/281646775881333>, (Erişim Tarihi:05.12.2019).

- Kurubaş, Erol. (2009). Etnik Sorun Dış Politika Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.8, No.1.
- Langlois, Anthony J. (2013). *Normative and Theoretical Foundations of Human Rights, Human Rights: Politics and Practice*, (Ed.: Michael Goodhart), Oxford University Press, https://www.researchgate.net/publication/263224112_Normative_and_Theoretical_Foundations_of_Human_Rights, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).
- Leider, Jacques P. (2012). The Muslims in Rakhine and the political project of the Rohingyas, *Ecole française d'Extrême-Orient*, http://www.burmalibrary.org/docs21/Jacques-P-Leider-2012-The_Muslims_in_Rakhine_and_the_political_project_of_the_Rohingyas-en.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2019).
- Leider, Jacques P. (2018). Rohingya: The History of a Muslim Identity in Myanmar, *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01869683/document>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- Lemkin, Raphael. (1944). *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation – Analysis of Government Proposals for Redress*, Washington D.C: Carnegie Endowment for International Peace, Chapter: IX, https://www.academia.edu/5846019/Raphael_Lemkin_-_Axis_Rule_in_Occupied_Europe_Laws_of_Occupation_-_Analysis_of_Government_-_Proposals_for_Redress_Chapter_IX_Genocide_, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).
- Lerner, Natan. (1996). Ethnic Cleansing, War Crimes in International Law, *the Auspices of the Buchmann Faculty of Law*, Tel Aviv University, (Ed. Yoram Dinstein, Mala Tabary), Martinus Nijhoff Publishers, Hague, Boston, London.
- Lintner, Bertil. (2014). *Outrage: Burma's Struggle for Democracy*, Lulu Edition, <http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/p33231/mobile/ch05s02.html>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- MacFarquhar, Neil. (2010). U.N. Doubts Fairness of Election in Myanmar, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2010/10/22/world/asia/22nations.html>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

- Martin, Michael F. (2020). U.S. Restrictions on Relations with Burma, *Congressional Research Service*, <https://fas.org/sgp/crs/row/R44570.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.11.2019).
- Menabde, Giorgi. (2017). Authorities in Abkhazia Strengthen Discriminatory Policies Against Ethnic-Georgian Population, *Eurasia Daily Monitor*, Volume: 14 Issue: 137, <https://jamestown.org/program/authorities-abkhazia-strengthen-discriminatory-policies-ethnic-georgian-population/>, (Erişim Tarihi: 30.06.2019).
- Milka, Rolly. The Karenni and Pa-oh: Revolution in Burma, *Cultural Survival Quarterly Magazine*, *Cultural Survival*, <https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/karenni-and-pa-oh-revolution-burma>, (Erişim Tarihi: 07.09.2019).
- Milko, Victoria. (2019). 'Conditions here are inhumane': Rohingya in Bangladeshi camps, *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2019/08/rohingya-refugees-bangladesh-face-hope-repatriation-190821062348499.html>, (Erişim Tarihi: 23.01.2020).
- Morgenthau, Hans J. (2005). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Revised by Kenneth W. Thompson & David Clinton, Mc Grow-Hill Higher Education, ISBN: 978-0072895391.
- Muhasiloviç, Selin Çalık. (2018). BMGK veto çıkmazında, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bmgk-veto-cikmazinda/1120781>, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).
- Muier, Jonathan M. (1997). “The Authority of a Foreign Talisman: A Study of U.S. Constitutional Practice as Authority in Nineteenth Century Argentina and The Argentine Elite's Leap of Faith”, *The American University Law Review*, Vol. 46, <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1408&context=aulr>, (Erişim Tarihi:09.02.2020).
- Mustafayeva, Aytakin. (2019). Koruma Sorumluluğu Ve Güneydoğu Asya’da İnsani Güvenlik: Rohingya Örneği, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.

- Nickel, James W. (1994). Ethnocide and Indigenous Peoples, *Journal of Social Philosophy*, Vol. XXV, 25th Anniversary Special Issue, 84-98, https://www.researchgate.net/publication/327655192_Ethnocide_and_Indigenous_Peoples_Journal_of_Social_Philosophy_25_1994_84-98, (Erişim Tarihi: 30.06.2019).
- Oran, Baskın. (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar*, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Pagheh, Behzad; Amiri, Mohammad. (2020). Migration and Its Consequences, *Our Heritage Journal*, Vol:68, Issue:32, ISSN: 0474-9030. <https://archives.ourheritagejournal.com/index.php/oh/article/view/3269/3130>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).
- Paker, Manolya. (2017). Uluslararası Hukuk Bakımından Çin'in Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Politikasına Bir Bakış, *Asya Araştırmaları Dergisi* | Sayı: 1 / Cilt: 1 / ISSN: 2602-2966, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/470375>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).
- Pazarcı, Hüseyin. (2009). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi, ISBN: 975-6486-52-X.
- Perean, Olesea. (2015). The Tensions between Realism in International Relations and Human Rights Studies, https://www.researchgate.net/publication/272492140_The_Tensions_between_Realism_in_International_Relations_and_Human_Rights_Studies, (Erişim Tarihi: 11.02.2020).
- R. Ishay, Micheline. (2008). *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*, University of California Press.
- Ragazzi, Maurizio. (2000). *The Concept of International Obligations Erga Omnes*, Oxford: Clarendon Press.
- Rahman, Shameema; Zeldin, Wendy. Burma: Four "Race and Religion Protection Laws" Adopted, *Library of Congress Law*, <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/burma-four-race-and-religion-protection-laws-adopted/>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).
- Rosenthal, Gert. (2019). A Brief And Independent Inquiry into The Involvement of

- The United Nations in Myanmar from 2010 to 2018, <https://www.un.org/sg/sites/www.un.org.sg/files/atoms/files/Myanmar%20Report%20-%20May%202019.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.01.2020).
- S. Klein, Herbert. (1966). "Social Constitutionalism" in Latin America: The Bolivian Experience of 1938, *The Americas*, Vol. 22, No. 3, 1966, 258-276., <https://doi.org/10.2307/979170>, (Erişim Tarihi: 09.02.2020).
- Saha, K. C. (2000). Learning from Rohingya Refugee Repatriation to Myanmar. *Refuge: Canada's Periodical on Refugees*, Vol.19, No.3, Toronto, <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/21203/19874>, (Erişim Tarihi:30.10.2019).
- Sartre, Jean Paul. (1971). *On Genocide*, (Ed. Richard A. Falk vd.), New York.
- Shaheed, Ahmed; Richter, Rose Parris. (2018). Is "Human Rights" a Western Concept?, *The Global Observatory*, <https://theglobalobservatory.org/2018/10/are-human-rights-a-western-concept/>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).
- Shaw, Martin. (2007). *What is genocide?*, Cambridge: Polity Press.
- Shimko, Keith L. (1992). Realism, Neorealism and American Liberalism, *The Review of Politics*, Vol.54, No.2, Spring, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/1407486>, (Erişim Tarihi: 10.08.2020).
- Silverstein, Josef. (1977). *Burma: Military Rule and the Politics of Stagnation*. White Lotus Press.
- Simony, Lauriane. (2013). The London Conference and Beyond: Negotiating Burmese Independence, <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-02184580/document>, (Erişim Tarihi: 17.03.2020).
- Smith, Anthony D. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*, Ankara: Dost Yayınları.
- Smith, Martin. (2002). Burma (Myanmar): The Time for Change, *Minority Rights Group International*, <https://www.refworld.org/pdfid/469cbf8cd.pdf>, (Erişim Tarihi:03.10.2019).
- Smith, Martin. (2019). Arakan (Rakhine State), A Land in Conflict on Myanmar's Western Frontier, *Transnational Institute (TNI)*,

- <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/IPeoples/EMRIP/RightToLand/RohingyaSubmission.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.06.2020).
- Sönmez, İrfan; Aygen, Murat. (2019). Çeçen Halkının Kendi Kaderini Belirleme Hakkı, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, ss.665-675, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/918052>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).
- Steinberg, David I. (1993). Myanmar in 1992: Plus Ça Change ...? *Asian Survey*, Vol. 33, No. 2, 175-183. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2645327> , (Erişim Tarihi:12.10.2019).
- Şen, Semin T. (2010). *Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- T. King, Victor. (2008). *The Sociology of Southeast Asia: Transformations in a Developing Region*, Nias Press. ISBN: 978-87-91114-60-1.
- Tan, Nor Arlene. (2020). Plight of Rohingyas Under COVID-19 Spotlights ASEAN's Failure, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2020/06/plight-of-rohingyas-under-covid-19-spotlights-aseans-failure/>, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).
- Taylor, Robert H. (1979). Burma's National Unity Problem and the 1974 Constitution, *Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS)*, Vol. 1, No. 3, 232-248. www.jstor.org/stable/25797574, (Erişim Tarihi: 03.10.2019).
- Taylor, Robert H. (2009). *The State in Myanmar*. Honolulu: University of Hawai'i Press. ISBN: 978-0-8248-3362-6.
- Than, Tin Maung Maung. (2013). Myanmar's 2012 By-Elections: The Return of NLD. *Southeast Asian Affairs*, *JSTOR*, 204-219. www.jstor.org/stable/23471145, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).
- Tonkin, Derek. (2007). The 1990 Elections in Myanmar: Broken Promises or a Failure of Communication?, *Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS)*, *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 29, No. 1, 33-54, <http://www.jstor.org/stable/25798813>, (Erişim Tarihi: 11.10.2019).
- Torkunov, Anatoly V. ; Wohlforth, William C. ; F. Martyn, Boris. (Ed.) (2020). *History of International Relations and Russian Foreign Policy in the 20th*

Century (Volume II), Cambridge Scholars Publishing, ISBN: 978-1-5275-4504-5.

Toshihiro, Kudo. (2011). Myanmar Results of The 2010 Elections in Myanmar: An Analysis, *IDE-JETRO*, <https://www.ide.go.jp/library/English/Research/Region/Asia/pdf/20110104.pdf>, (Erişim Tarihi:16.12.2019).

Tunay, Feriha. (2016). Bask lkesi ve Katalonya: Dil Taleplerine İlişkin Yasama Faaliyetleri, TBMM Ktphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/353732>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

Ullah, Aman. The Emergence of Jamiatul Ulama and It's Activities, *Arakan Times*, <https://www.arakantimes.org/2016/09/13/the-emergence-of-jamiatul-ulama-and-its-activities/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2019).

Vincent, Nicholas. (2015). The clauses of Magna Carta, *The British Library*, <https://www.bl.uk/magna-carta/articles/the-clauses-of-magna-carta>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

Walton, Matthew J. Ethnicity, Conflict, and History in Burma: The Myths of Panglong, *Asian Survey*, Cilt 48, Sayı 6, 889-910. https://www.academia.edu/3664507/_Ethnicity_Conflict_and_History_in_Burma_The_Myths_of_Panglong_Asian_Survey_48_6_November_December_2008_889-910, (Erişim Tarihi: 16.03.2020).

Wilson, Trevor. (2010). The significance of Myanmar's 2010 election, *New Mandala*, <https://www.newmandala.org/the-significance-of-myanmar%E2%80%99s-2010-election/>, (Erişim Tarihi: 31.05.2020).

Yegar, Moshe. (1972). The Muslims of Burma, A Study of a Minority Group, *Schriftenreihe Dess Sdasiens-Instituts Der Universitat Heidelberg*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, <https://doi.org/10.1017/S0041977X0014306X>, (Erişim Tarihi: 10.06.2020).

Yılmaz, Gözde. (2015). Avrupa'da Azınlıklar ve Azınlık Hakları, *Ankara Avrupa alışmaları Dergisi*, Cilt:14, No:2, Ankara.

Yunus, Muhammed. (2012). *Dünden Bugüne Arakan*, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı.

İnternet Kaynakları

“I Thought They Would Kill Me” | Ending Wartime Torture in Northern Myanmar. (2014). *Fortify Rights*, https://www.fortifyrights.org/downloads/Fortify%20Rights_Myanmar_9_June_2014.pdf, (Erişim Tarihi:22.12.2019).

“It’s Happening to Our Men as Well”: Sexual Violence Against Rohingya Men and Boys, Women’s Refugee Commission, November 2018, <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/report/auto-draft/Rohingya-Report-Final-.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

1982 Burma Citizenship Law (English), European Union Democracy Observatory on Citizenship, <http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/1982%20Myanmar%20Citizenship%20Law%20%5BENGLISH%5D.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.10.2019).

2017 Humanitarian Needs Overview. (2016). United Nations and Partners, Humanitarian Country Team, Myanmar, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/56546>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

A/C.3/73/L.51. (2018). Situation of human rights in Myanmar, *United Nations General Assembly*, <https://undocs.org/A/C.3/73/L.51>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

A/HRC/42/CRP.5. (2019). Detailed findings of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, Human Rights Council, Forty-second session, https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM-Myanmar/20190916/A_HRC_42_CRP.5.pdf, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

Abandoned at Sea, (2015). *UNHCR*, <https://www.unhcr.org/news/stories/2015/8/56ec1eabd/abandoned-at-sea.html>, (Erişim Tarihi:25.12.2019).

About America The Constitution of The United States of America with Explanatory

Notes, The World Book Encyclopedia, <https://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-english/constitution.pdf>, (Erişim Tarihi:20.02.2020).

Amid ‘Humanitarian and Human Rights Nightmare’ in Myanmar, Secretary-General Urges Full Access for Aid, Safe Return of Displaced Rohingya, End to Military Operations | Meetings Coverage and Press Releases. (2017). UN Security Council 8060th Meeting, <https://www.un.org/press/en/2017/sc13012.doc.htm>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

Amnesty International Report 2016/17, The State of The World’s Human Rights, https://www.amnesty-international.be/sites/default/files/fotos/nieuws/air201617-english_2017-02-08_11-21-28_advance_final_0.pdf, s.264, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

ASEAN must not turn a blind eye to Rohingya crisis: Rights groups, *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2019/06/asean-turn-blind-eye-rohingya-crisis-rights-groups-190619091135258.html>, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

ASEAN: Overhaul Regional Response to Rohingya Crisis, 26.06.2020, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2020/06/26/asean-overhaul-regional-response-rohingya-crisis#:~:text=ASEAN's%20repatriation%20policy%20should%20entail,freedo m%20of%20movement%20and%20citizenship.>, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

Askerin Gölgesinde Kalan Ülke: Burma. (2008). *Dünya Bülteni*, <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/askerin-golgesinde-kalan-ulke-burma-h33271.html>, (Erişim Tarihi: 08.11.2019).

Aung San| Myanmar Nationalist, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Aung-San>, (Erişim Tarihi: 02.09.2019).

Bangladesh: Information on the situation of Rohingya refugees, (2001). United States Bureau of Citizenship and Immigration Services, BGD01001.ZCH, <https://www.refworld.org/docid/3deccb113.html>, (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

Birleşmiş Milletler Antlaşması, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, (Erişim Tarihi: 06.09.2020).

Burma Political Map, <http://www.mapsopensource.com/burma-political-map.html>, (Erişim Tarihi: 24.08.2020).

Burma/Bangladesh, Burmese Refugees in Bangladesh: Still No Durable Solution, *Human Rights Watch*, Vol 12., No. 3 (C), Mayıs 2000, https://www.hrw.org/reports/2000/burma/burm005-02.htm#P137_36071, (Erişim Tarihi:06.10.2019).

Burma/Karens (1948-present), *University of Central Arkansas | Political Sciences*, <https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/asiapacific-region/burmakarens-1948-present/>, (Erişim Tarihi: 11.06.2020).

Burma: Government Forces Targeting Rohingya Muslims, *Human Rights Watch*, 31.07.2012, <https://www.hrw.org/news/2012/07/31/burma-government-forces-targeting-rohingya-muslims>, (Erişim Tarihi:16.12.2019).

Burma: Landmines Deadly for Fleeing Rohingya, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2017/09/23/burma-landmines-deadly-fleeing-rohingya>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

Burma: Reject Constitutional Referendum, *Human Rights Watch*, 17.05.2008, <https://www.hrw.org/news/2008/05/17/burma-reject-constitutional-referendum>, (Erişim Tarihi:05.12.2019).

Burma: Scores of Rohingya Villages Bulldozed, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2018/02/23/burma-scores-rohingya-villages-bulldozed>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

Burma'nın Dünü ve Bugünü, (2007). *Dünya Bülteni*, <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/burmanin-dunu-ve-bugunu-h24523.html>, (Erişim Tarihi: 14.11.2019).

Case Concerning United States Diplomat and Consular Staff in Tehran, (United States of America v. Iran), Judgment of 24 May 1980, International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/64/064-19800524-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.09.2020).

Child Soldiers International Annual Report 2017-18, Reliefweb, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CSI_annual_report_2018

.pdf, (Erişim Tarihi: 17.04.2020).

Chronology for Rohingya (Arakanese) in Burma, Minorities at Risk Project,(2004).

UNHCR The UN Refugee Agency,
<https://www.refworld.org/docid/469f3872c.html>, (Erişim Tarihi:08.11.2019).

Complaint Procedure of the Human Rights Council | Frequently Asked Questions,

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner,
https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/ComplaintProcedure/FAQComplaintProcedure_en.pdf,(Erişim Tarihi: 21.02.2020).

Concluding Main Part of Seventy-Second Session, General Assembly Adopts \$5.397

Billion Budget for 2018-2019, as Recommended by Fifth Committee, United Nations Meetings Coverage, 2017,
<https://www.un.org/press/en/2017/ga11997.doc.htm>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

Crackdown on Burmese Muslims, (2002). *Human Rights Watch*,

https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/asia/burmese_muslims.pdf, (Erişim Tarihi:21.11.2019).

Cuntanın Mdahalesi Kameralara Yansdı, (2007). *CNN TÜRK*,

<https://www.cnnturk.com/2007/dunya/10/03/cuntanin.mudahalesi.kameralara.yansidi/395471.0/index.html>, (Erişim Tarihi: 19.11.2019).

Declaration of The Contact Group on Rohingya Muslims of Myanmar, Held on The

Sidelines of The Annual Coordination Meeting, New York, United Nations Headquarters, OIC/ACM-2017/CG-ROHINGYA/DEC, <https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=1614&refID=1068>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

Declaration of the Rights of Man 1789, Yale Law School | Lillian Goldman Law

Library, The Avalon Project,
https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

Differentiation between migrants and refugees, United Nations Human Rights Office

of The High Commissioner,
<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/GlobalCompactMigration/MigrantsAndRefugees.pdf>, (Erişim Tarihi:04.03.2020).

Edict of Nantes | Description, History & Importance, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/event/Edict-of-Nantes>, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Szleşmesi, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf, (Erişim Tarihi: 07.09.2020).

English Bill of Rights 1689, Yale Law School | Lillian Goldman Law Library, The Avalon Project, https://avalon.law.yale.edu/17th_century/england.asp, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

EU, Canada slap sanctions on Myanmar military officials over Rohingya crisis, (2018). UNHRC | The UN Refugee Agency, <https://www.refworld.org/docid/5bb72ddea.html>, (Erişim Tarihi:20.01.2020).

EU-Myanmar relations. (2018). *EEAS - European Commission*, Bruxelles, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_lv/4004/EU-Myanmar%20relations, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

European Convention on Human Rights | Summary, History, & Facts, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/event/European-Convention-on-Human-Rights-Europe-1950>, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

Factsheet on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Council of Europe | National Minorities (FCNM), <https://www.coe.int/en/web/minorities/fcnm-factsheet>, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

Felaketten 18 Gn Sonra Ulusal Yas. (2008). *CNN Türk*, <https://www.cnnturk.com/2008/dunya/05/20/felaketten.18.gun.sonra.ulusal.yas/460901.0/index.html>, (Erişim Tarihi: 05.12.2019).

General Assembly Adopts 61 Resolutions On Human Rights, Social, Humanitarian Issues, (2004) *United Nations Meetings Coverage and Press Release*, GA/10321, <https://www.un.org/press/en/2004/ga10321.doc.htm>, (Erişim Tarihi:12.10.2019).

Holokost | The Holocaust Encyclopedia, The United States Holocaust Memorial

Museum, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/introduction-to-the-holocaust>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).

Hrw Raporu: Myanmar'da Güvenlik Gçleri Müslümanları Hedef Aldı, *HABERLER.COM*, <https://www.haberler.com/hrw-raporu-myanmar-da-guvenlik-gucleri-3828895-haberi/>, (Erişim Tarihi:20.12.2019)

Human Rights in Brief, Bureau of International Information Programs U.S. Department of State, <https://photos.state.gov/libraries/mongolia/805999/PDFs/Human-Rights-in-Brief.pdf>,

Human Rights, *United Nations*, <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/human-rights/>, (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

Husband of Nobel heroine dies after 'no' to reunioni. (1999). *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/uk/1999/mar/28/theobserver.uknews6>, (Erişim Tarihi:02.12.2019).

Index to Proceedings of the Economic and Social Council, Organizational Session-1992, Substantive Session-1992, UN Doc. E/1992/22, E/CN.4/1992/84/Add. I (1992) ve 1992/S.I/I Annex(1992), Dag Hammarskjld Library, New York, 1995, https://library.un.org/sites/library.un.org/files/itp/1430-201404101437575267777_0.pdf, (Erişim Tarihi: 30.06.2019).

INFOGRAPHIC - Top Rohingya-hosting countries, Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/infographic-top-rohingya-hosting-countries/1563674>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, (Erişim Tarihi:09.02.2020).

Jellinek, Georg, International Encyclopedia of the Social Sciences, Encyclopedia.com, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/jellinek-georg>, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

Lemkin, Raphael, UNHCR | Central Europe, <https://www.unhcr.org/ceu/9486-lemkin->

raphael.html, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

Magna Carta | Clauses and content, The British Library, <https://www.bl.uk/magna-carta/themes/clauses-and-content>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği*, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (Erişim Tarihi:11.06.2019).

Myanmar | Facts, Geography & History, Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Myanmar>, (Erişim Tarihi:15.08.2019).

Myanmar faces critical phase as elections loom, UN chief says. (2010). UN News, <https://news.un.org/en/story/2010/09/353832-myanmar-faces-critical-phase-elections-loom-un-chief-says>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

Myanmar Profile- Timeline. (2018). *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-12992883>, (Erişim Tarihi:23.12.2019).

Myanmar rebel clashes in Kokang leave 30 dead, BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-asia-39182713>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

Myanmar/Burma, Minority Rights Group, <https://minorityrights.org/country/myanmarburma/>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

Myanmar: Cyclone Nargis 2008 Facts and Figures. (2011). *The International Federation of Red Cross*, <https://www.ifrc.org/en/news-and-media/news-stories/asia-pacific/myanmar/myanmar-cyclone-nargis-2008-facts-and-figures/>, (Erişim Tarihi:04.12.2019).

Myanmar: Kofi Annan-led Commission on Rakhine State a Welcomed Move, Myanmar (Burma), (2016). Fortify Rights, <https://www.fortifyrights.org/mya-inv-2016-08-24/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

Myanmar: New Evidence of Denial of Rohingya Citizenship, Myanmar (Burma), (2020). Fortify Rights, <https://www.fortifyrights.org/mya-inv-2020-01-16/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

Myanmar: Security Forces Torture Rohingya Returnees, Human Rights Watch,

<https://www.hrw.org/news/2018/08/21/myanmar-security-forces-torture-rohingya-returnees>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

Myanmar: The Military Regime's View of the World, (2001). *International Crisis Group*, Rapor 28/ Asya, 7, <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/myanmar-military-regimes-view-world>, (Erişim Tarihi:10.10.2019).

Myanmar: UN official concerned over rights violations in Rakhine state. (2012). *UN News*, <https://news.un.org/en/story/2012/07/416532-myanmar-un-official-concerned-over-rights-violations-rakhine-state>, (Erişim Tarihi: 16.12.2019).

Myanmar: UN rights expert urges Government to probe reports of Muslim deaths in clashes, (2014). *UN News*, <https://news.un.org/en/story/2014/01/459922-myanmar-un-rights-expert-urges-government-probe-reports-muslim-deaths-clashes>, (Erişim Tarihi:22.12.2019).

Myanmar'da Yeni Anayasa Kabul Edildi. (2008). *Dünya Bülteni*, <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/myanmarda-yeni-anayasa-kabul-edildi-h43321.html>, (Erişim Tarihi: 05.12.2019).

Nine police dead on Myanmar border, (2016). *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-asia-37601928>, (Erişim Tarihi: 05.06.2020).

Observing Myanmar's 2015 General Elections, Final Report, The Carter Center, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Carter_Center-2016-08-Myanmar-2015_elections-red.pdf, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

OHCHR | Human Rights Council adopts 10 resolutions and one Presidential statement, (2018). United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23652&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

OHCHR | Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, *United Nations Human Rights Council*, <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/myanmarffm/pages/index.aspx>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

OHCHR | UN Fact-Finding Mission on Myanmar exposes military business ties, calls for targeted sanctions and arms embargoes, (2019). *United Nations Human Rights Office of The High Commissioner*, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24868&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

OHCHR | UN Fact-Finding Mission on Myanmar Hands Over to Independent Investigative Mechanism for Myanmar, (2019). *United Nations Human Rights Council*, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=24960&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

OHCHR | Universal Declaration of Human Rights at 70: 30 Articles on 30 Articles, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23856&LangID=E>, (Erişim Tarihi: 24.05.2020).

Opposition leader to cooperate with Myanmar government, *CNN International*, <http://edition.cnn.com/2007/WORLD/asiapcf/11/08/myanmar.suukyi/index.html>, (Erişim Tarihi: 22.11.2019).

Panglong Agreement, *UN Peacemaker*, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MM_470212_Panglong%20Agreement.pdf, (Erişim Tarihi: 07.09.2019).

Policies of Persecution Ending Abusive State Policies Against Rohingya Muslims in Myanmar, Fortify Rights, February 2014, https://www.fortifyrights.org/downloads/Policies_of_Persecution_Feb_25_Fortify_Rights.pdf, (Erişim Tarihi: 08.09.2020).

Preliminary Needs Assessment for Repatriation in Rakhine State /Myanmar, ASEAN, <https://asean.org/storage/2020/03/13.-June-2019-Preliminary-Needs-Assessment-for-Repatriation-in-Rakhine-State-Myanmar-ad-hoc-AHA-Ctr.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.08.2020).

Pre-Trial Chamber III, Situation in the People's Republic of Bangladesh/Republic of the Union of Myanmar, (2019). No. ICC-01/19, *International Criminal Court*, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_06955.PDF, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby, Council of Europe Treaty Office, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

Ratification Status for Myanmar, United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, UN Treaty Body Database, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=119&Lang=EN, (Erişim Tarihi: 10.10.2019).

Rohingya crisis: UN investigates its 'dysfunctional' conduct in Myanmar, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/27/un-investigates-conduct-myanmar-rohingya>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

Rohingya Emergency, UNHCR, <https://www.unhcr.org/rohingya-emergency.html#:~:text=On%2016%20March%202018%2C%20the,just%2032%20per%20cent%20funded.>, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

Rohingya Refugee Crisis Joint Response Plan 2019 funding update as of 2020-07-20, <https://reliefweb.int/report/bangladesh/rohingya-refugee-crisis-joint-response-plan-2019-funding-update-2020-07-20>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

Rohingya Refugee Crisis, UN News, <https://news.un.org/en/focus/rohingya-refugee-crisis>, (Erişim Tarihi: 07.06.2020).

Rohingya, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/tag/rohingya>, (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

Roma in the Czech Republic Foreigners in Their Own Land, *Human Rights Watch*, 1 June 1996, D811, <https://www.refworld.org/docid/3ae6a7ea0.html>, Erişim Tarihi: 30.06.2019).

Russian Federation's Constitution of 1918, https://www.constituteproject.org/constitution/Russia_1918.pdf?lang=en, (Erişim Tarihi: 09.02.2020).

S/PV.261 - E - S/PV.261, United Nations Security Council Official Records Third Year, (261st-276th meetings, 3-31 March 1948), <https://undocs.org/en/S/PV.261>, (Erişim Tarihi: 03.06.2020).

S/PV.5526 (Resumed), Official communiqué of the 5526th (resumed) (closed) meeting of the Security Council, United Nations Security Council, [https://undocs.org/en/S/PV.5526\(Resumed\)](https://undocs.org/en/S/PV.5526(Resumed)), (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

S/PV.5526, Security Council, in Procedural Action, Votes to Include Human Rights Situation in Myanmar on Its Agenda | Meetings Coverage and Press Releases, <https://www.un.org/press/en/2006/sc8832.doc.htm>, (Erişim Tarihi: 04.06.2020).

S/RES/45 (1948), United Nations Security Council Official Records, [https://undocs.org/en/S/RES/45\(1948\)](https://undocs.org/en/S/RES/45(1948)), (Erişim Tarihi: 03.06.2020).

Sexual and gender-based violence in Myanmar and the gendered impact of its ethnic conflicts, (2019). Human Rights Council, A/HRC/42/CRP.4, https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM-Myanmar/sexualviolence/A_HRC_CRP_4.pdf, (Erişim Tarihi: 17.04.2020).

Situation Refugee Response in Bangladesh, *The UN Refugee Agency*, https://data2.unhcr.org/en/situations/myanmar_refugees, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).

Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

Statement by the President of the Security Council, United Nations Security Council, 6 November 2017, S/PRST/2017/22, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_prst_2017_22.pdf, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

Statement of ICC Prosecutor, Fatou Bensouda, on opening a Preliminary Examination concerning the alleged deportation of the Rohingya people from Myanmar to Bangladesh, *International Criminal Court*, 18 September 2018, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=180918-otp-stat-Rohingya>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol, UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees,

<https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73b0d63.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.05.2020).

The 10th Anniversary of Myanmar's Saffron Revolution: A Look Back, *Radio Free Asia*, <https://www.rfa.org/english/news/special/saffron/>, (Erişim Tarihi: 22.11.2019).

The Covenant of the League of Nations, (Including Amendments adopted to December, 1924), Yale Law School | Lillian Goldman Law Library, The Avalon Project, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

The Nationwide Ceasefire Agreement Between The Government of The Republic of The Union of Myanmar And The Ethnic Armed Organizations, *United Nations Peacemaker*, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MM_151510_NCAAgreement.pdf, (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

The Republic of The Gambia institutes proceedings against the Republic of the Union of Myanmar and asks the Court to indicate provisional measures, *International Court of Justice*, Press Release, (2019). No. 2019/47, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/178/178-20191111-PRE-01-00-EN.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

The States Parties to the Rome Statute, *International Criminal Court*, https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx, (Erişim Tarihi: 24.01.2020).

The Virginia Declaration of Rights, Constitution Society, https://www.constitution.org/bcp/virg_dor.htm, (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

"They Came and Destroyed Our Village Again": The Plight of Internally Displaced Persons in Karen State, (2005). *Human Rights Watch*, C1704, <https://www.refworld.org/docid/45cb0de62.html>, (Erişim Tarihi: 30.09.2019).

U Maung Maung | President of Burma, *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/U-Maung-Maung>, (Erişim Tarihi: 11.10.2019).

- U Sein Lwin | Burmese General, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/U-Sein-Lwin>, (Erişim Tarihi: 11.10.2019).
- UK suspends aid for Myanmar military, (2017). *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/uk-41326179>, (Erişim Tarihi: 22.04.2020).
- Uluslararası Af Örgütü Myanmar Lideri Kyi'nin Ödülünü Geri Aldı, (2018). Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/asya/201811131036116410-uluslararasi-af-orgutu-myanmar-lideri-kyi/>, (Erişim Tarihi: 23.01.2020).
- UN influence in Myanmar at a low after Aung San Suu Kyi cold shoulders envoys, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/global-development/2017/jul/18/un-influence-myanmar-at-low-aung-san-suu-kyi-cold-shoulders-envoys>, (Erişim Tarihi: 26.07.2020).
- UNHCR and UNDP sign a Memorandum of Understanding (MOU) with Myanmar to support the creation of conditions for the return of refugees from Bangladesh, (2018). UNHCR The UN Refugee Agency, <https://www.unhcr.org/news/press/2018/6/5b1787e64/unhcr-undp-sign-memorandum-understanding-mou-myanmar-support-creation-conditions.html>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).
- UNHCR Statement on Voluntary Repatriation to Myanmar, (2020). UNHCR The UN Refugee Agency, <https://www.unhcr.org/news/press/2019/8/5d5e720a4/unhcr-statement-voluntary-repatriation-myanmar.html>, (Erişim Tarihi: 21.04.2020).
- UNHCR Tarihçesi, UNHCR | BM Mülteci Örgütü, <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi>, (Erişim Tarihi: 07.06.2020).
- Union Election Commission, *Myanmar National Portal*, <https://myanmar.gov.mm/en/union-election-commission>, (Erişim Tarihi: 24.12.2019).
- Vote to Nowhere, The May 2008 Constitutional Referendum in Burma, *Human Rights Watch*, 30.06.2008, <https://www.hrw.org/report/2008/04/30/vote-nowhere/may-2008-constitutional-referendum-burma>, (Erişim Tarihi: 25.11.2019).

What is the meaning of ‘migrants’?, <https://meaningofmigrants.org/>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).

Who is a Migrant?, IOM Definition of “Migrant”, International Organization for Migration, <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>, (Erişim Tarihi: 27.03.2020).

World Bank Group response to the situation in Myanmar, (2017). *The World Bank*, Press Release, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/10/12/wbg-response-to-situation-in-myanmar>, (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

World Refugee Survey, (2000), *US Committee for Refugees (USCR)*, Immigration & Refugee Services of America, Washington, D.C.

World Report 2008: Burma, Events of 2007, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2008/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 22.11.2019).

World Report 2016: Burma | Events of 2015, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 23.12.2019).

World Report 2017: Burma | Events of 2016, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 29.12.2019).

World Report 2018 | Events of 2017, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

World Report 2019: Myanmar| Events of 2018, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/burma>, (Erişim Tarihi:17.01.2020).

World Report 2020: Myanmar | Events of 2019, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/myanmar-burma>, (Erişim Tarihi:23.01.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : SARI, Hande

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 07/01/1994 - Adana

Telefon : 0 (534) 639 3207

E-mail : handesari01@gmail.com

Eğitim

<i>Derece</i>	<i>Eğitim Birimi</i>	<i>Mezuniyet Tarihi</i>
Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler	2017
Lise	İncirlik Lisesi	2012

Yabancı Dil

İngilizce

ORCID NO: 0000-0002-8063-7807